

CLAVDII GALENI

PERGAMENI, HISTORIALES CAMPI, PER
SYMPHORIANVM CAMPEGIVM, Equitem
auratum, illustrissimi Lotharingiae Ducis archia-
trum, in quatuor libros congesti, &
commentarijs non pœni-
tendis illustrati.

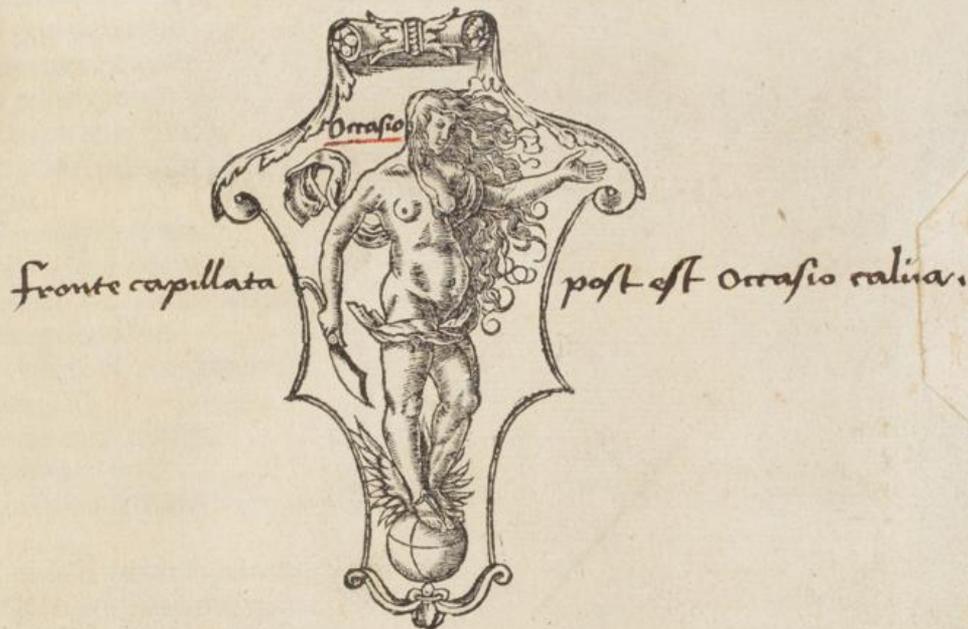
*Sunt narrationes reru
medicaru q Galeni spe
ei contigerunt.*

*Archiatro. i. principat
medicus.*

D ▶ SYMPHORIANI CAMPEGII, EQVI
TIS AVRATI, CLYSTERIORVM CAMPORVM
secundū Galeni mentem libellus utilis & necessarius.

Eiusdem de phlebotomia libri duo.

Cum gratia & priuilegio Cæsareo ad sexennium.

B A S I L E A E

M. D. XXXII

13 atb aº 39

I N G A L E N I H I-
S T O R I A L E S C A M-
P O S I N D E X.

- A** **BIMERON** Auenzoar me-
 dici eruditissimi de Clyste-
 ribus opinio. 62.A.B
 Aborsus mulieris. 27.D
 Achor capitis passio. 57.C
 Aequinoctium autumnale. 24.A
 Aequinoctium uernum. 24.A
 Aesculapion empiricus medicus peritissi-
 mus, & Galeni præceptor. 22.A
 Aesculapij medicamen egregiū. 13.C
 Alopecia quid, & unde dicatur. 57.D
 Alopecie cura. 57.A.B.D
 Aluo duriore laborantium exempla, li-
 bro 1. hist. 23. 8.D
 Amoris cognitio. 24.C
 Andinus philosophus cholericus omni
 die uomebat choleram. 28.D
 Animalia quæ uenenosa. 10.A
 Animalium naturæ indoctæ sunt. 59.B
 Animalia natura magis quæ ratione ali-
 quam artem operantur. 59.B
 Animales actus negligentes, nisi admo-
 neantur. 40.D
 Antiochi medici regimen. 23.C
 Antipater medicus Romanus. 13.A
 Antiquorum in curando modus. 27.A
 Antispasmi quando fiat. 68.A
 Antonij Pij Imp. Ro. corporis cura. 23.A
 Apoplexia quid. 10.C
 Apostematis uentosi cura. 55.A
 Apri tres in portentis. 34.A
 Aquarum bonarū & malarum cog-
 nitio. 34.B
 Aquarū uaria & mirabilis natura. 34.B
 Aqua frigida quādo danda egrotis. 51.B
 Archimedis & Medeæ medicamen-
 tum. 29.B
 Archimedes speculis urentibus cōbus-
 sit hostium triremes. 29.B
 Arteria quid sit. 43.D
 Arteriarum consolidatio. 43.A
 Arthritis, quæ ad leguminū comestio-
 nem suam refert originem. 5.C
 Arti sanitatis tuendæ nō obtēperantes.
 Articulorum morbi. 1.A.5.D (23.B
 Athenæi disputatio cōtra Galenū. 27.B
- Attali medici infamia. 54.B
 Auicennam legētes potius tenebras &
 chaos quoddam quā lucem & or-
 dinem inueniunt. 42.A
 Animatæ uirtutis defectus. 37.C
 Aurium apostema & cura. 43.B.C.44.A
B
B Alnei nocumentum & uenenositas. 5.A
 Balneorum uaria qualitas. 2.B.24.A
 Bellaria quæ dicantur. 35.B
 Bilis atræ annua purgatio. 6.B
 Biliosæ cōplexioni quæ uictus ratio cō-
 ueniat. 50.A
 Blesi qui dicantur. 1.C
 Boetij uxoris & filij historia. 24.C.D
 Bolus Armenus. 20.A
C
C Aecæ proprietates, quas specificas
 siue occultas uulgò nomināt. 29.C
 Calor in ætate florētibus exiguus et sic-
 cus. 28.D
 Calor pueri & iuuenis. 28.B
 Cancrorum natura. 22.B
 Canis rabidi morsus remedium. 22.A
 Capillitiū, siue pilorū generatio. 5.D
 Carbonum fumus letalis. 52.B
 Cardiacus morbus unde dicatur. 5.B
 Caro porcina plus omnibus edulijis nu-
 trit. 34.A
 Carnis suillæ ad humanam similitudo.
 33.D. 34.A
 Carnositatis multæ cura. 56.A
 Castorei uirtus. 8.C
 Catarrhi cum tussi cura. 44.B
 Catarticus ex prunæ uapore. 29.D
 Centaurij uires. 37.A
 Cerasus unde. 38.B
 Cerebri uulnerati curatio. 6.A.59.D
 Ceruinū cornu nidore serpentes fugat.
 Cholericæ cōplexionis diæta. 50.A (29.D
 Cholericæ cognitio. 28.D
 Cibis subtilis, grossus & tēperatus. 7.C
 Clysteriorum inuentio & origo. 61.B
 Clysteriorum genera quatuor. 64.A
 Clystere mollificatiuum. 64.A
 Clystere mundificatiuum. 64.A
 Clystere mordicatiuum. 64.B
 Clysteria constrictiua. 64.A
 Clystere diureticum. 64.B

- Cogitationis defectus. 10.D
 Coitus præter morē abstinētia. 17.B. 18.B
 Coitus immodici incommoda. 18.C
 Colicæ passionis modi & cura. 45.A. 53.B
 Colica passio quid sit. 53.D
 Cōplexionis malæ uētris cura. 47.B. C. D
 Comitialis morbi natura & cura. 9. 14.B
 Comitialis morbi tres differentiæ. 9.C
 Comitialis morbi multa noia. 9.C. 14.C
 Cōstantinus Africanus monachus falso sibi opus Pātechne adscripsit. 68.D
 Cordapfos & Cordios morbi. 54.A
 Cordis ægritudo, & maxime in uulnēribus. 13.D
 Cordis panniculus affectus. 14.A
 Cordis substantia. 14.B
 Cordis tremore languens. 5.B
 Corneæ oculi in puero perforatæ curatio mirabilis. 37.D
 Corpus nostrū à nutrimento posse partiri. 38.A
 Corporis partes, natura, sine doctore, sui muneris admonentur. 17.C
 Corporis partium detruncatio. 1.D
 Corporis partium præter naturam ex crescentia. 1.A
 Corporis uirtus & habitus in uenæ sectione considerandus. 67.A. C. 68.B
 Corpora plethorica sanguinis missione curanda. 52.C
 Cranei siue caluariæ fractura. 47.A. B
 Cruoris screatus. 12.A
 Cura, quæ proprie dicitur ad symptoma instare. 52.C
 Curatio per sanguinis missionem. 36.A
 Cydonia unde dicta. 38.B
- D
- Dianucum quomodo fiat. 58.A
 Desipientiæ cura. 38.B
 Diphryges lapis. 20.B
 Disputatio Galeni cōtra Athenæū. 27.B
 Domus combusta in Mysia, ex stercore columbino. 29.B
 Draconis morsus. 9.D
 Duracina persica præ cæteris in precio (sunt. 38.B
- E
- Echidnarum & uiperarū proprietates in cura canceri uniuersalis. 21.B
 Elementorum quatuor in homine qualitas. 27.D
- Elephantiasis cura. 6.B. 21.B
 Empiricus idiota præferretur sophista. 48.A
 Empirici qui dicantur. 31.A
 Epidemici morbi. 5.B
 Epilepticus grammaticus quidam. 14.B
 Erysipelatis cura. 2.C
 Exempla complura ex prognosticationum libro decerpta. 24.B
 Exercitia quotidiana sanitati plus conferunt, quàm medici & medicina. 23.A
 Exteriora quæ dicantur. 23.A
- F
- Fauum qualis passio. 57.C
 Febris acutæ curatio. 38.C. D
 Febris tertianarum complicatio. 4.A
 Febris tertiana non exquisita. 2.A
 Febris quartana ex solo arteriarum percussu deprehenditur. 3.B
 Febris quartana, longe diuturnior tertiana est. 39.B
 Febris quartanæ rigor. 39.A
 Febris hectica quomodo per balnea curatur. 51.D
 Febris synochæ cura. 48.B
 Febris tabida. 4.D
 Fomentationes plethoricis corporibus nocent. 52.B
 Fontes admiratione digni. 34.C. D
 Formicæ cura. 57.A
 Frumenti uirtus. 32.C. D
 Fungorum natura. 34.D. 35.B
- G
- Gagates lapis. 20.B
 Galeni libri. 41.D
 Galeni libros barbarorum colluies scoldauit. 41.D
 Galenus cur uitā cōsumperit in studio inueniendæ ueritatis. 41.A. B
 Galeni autoritates ex diuersis ipsius libris de clysterib. cōtra dogmata Arabum & neotericorū medicorū. 64.B
 Galenum latine traductū si quis legat, multo plus solidæ doctrinæ biennio reportabit, quàm si perpetuò Auicennæ Canones reuoluat. 26.D
 Galeni iactantiam Campegius reprehendit. 3.B. C
 Galeni uictus ab infantia. 35.A
 Galenus quater in biennio febre correptus. 39.B
- Galent

I N D E X.

Galenī pater geometra & astrologus summus.	34.D	Lapis uesicæ.	20.C
Galli cur à Græcis Galatæ dicant.	66.D	Lauacrorum qualitas.	2.B.24.A
Galli quibus uti debeant alimentis.	24.A	Lauacri uenenositas & nocumentū.	2.B
Galli raro phlebotomare debent.	66.D	Lemnia terra, siue rubrica.	18.D.19.A.B.C
Gulosi nulla arte sanari possunt.	35.C	Lepræ cura.	21.B
H		Linguæ etymologia.	1.C
H Alyabbas Arabū uetustissimus & doctissimus medicus.	68.C	Linguæ forma.	1.C
Haſtaialga pſittaci genus.	1.C	Linguæ tumor quomodo curādus.	55.C
Hæcticæ febris cura.	51.D	Loci afflicti consideratio.	8.B
Hedychroum medicamentum.	12.D	Lutum sigillatum.	18.D
Hepatis phlegmone laborātium cura.	54.B.C.D	M	
Herpetis cura.	56.D	M Aenādri amici Galeni febrientis sanatio.	38.B.C
Hippolytus Dantreppus chirurgus peritus.	56.D	Magnetis uirtus.	29.D
Hirudinis siue sanguisugæ usus.	12.B	Mālorum aut pīrorū astringentiū efus, si post cibos ſumantur, aluum laxat, ſin antè, facit uomitum.	33.A
Hœdi naturalis industria.	17.C	Medeæ medicamentum.	29.C
Homo quare omniū animalū prudentissimus.	59.C	Medicis inobedientes.	23.B
Hominē fieri inſenſibilem quidā philoſophus docuit.	39.C	Medici Diatritarij qui.	48.B
Homines non unius ſunt temperamenti natura.	32.A	Medici nouitij Arabibus ac barbaris nīm mium tribuunt.	61.B
Hordei, tritici & lolij natura & trāsmutatio.	32.C.D	Medicorum cōtra dolorem instantium duplex ratio.	52.D
Horæi fructus qui dicantur.	35.B	Medicorum Arabum, Pœnorū ac Phariſæorum de clyſteribus contra Galenum proſitiones.	63.A.B
Horæorum fructuū natura.	34.D.35.A	Medicinæ tres partes & ſectæ.	48.B
Humanæ carnis ſimilitudo.	34.A	Medicaminibus expertis utendū.	61.C
Humorum ſapor.	27.D	Medicinam quis inuenerit.	27.A
I		Medicina ſanguinis educitiua.	36.C
I Cteritiæ curatio.	16.A	Medicinæ purgatiuæ proprietas.	7.A
Ideæ Platonis.	30.A	Medicorū terminus tutò mederi.	53.A
Iecinoris imbecillitas.	14.C	Melancholiæ annua purgatio.	6.A
Iecinorofus quidam medicus, pleuriticus iudicatus.	15.B	Mellis natura.	32.B
Ieiuniū triduanū improbatur.	50.B.C.D	Membrorum mutilatio.	1.D
Ignorantia, ſuperbiæ iuncta, uitium indebile.	55.A	Memoriæ læſæ curatio.	40.D
Indicatio curatiua à uirtute ſūpta.	49.D	Mithridatis regis hiſtoria.	58.C
Inſaniæ ſpecies tres.	11.B	Mithridatis regis antidotum.	58.C
Inſenſibilis an fiat homo.	39.C	Morbus quid ſit.	42.B
Iuliani & aliorum error circa morbi definitionem.	42.A	Morbi falſa definitio.	42.A
L		Morbi regij cura.	16.A
L Accaprinum.	22.C	Morbi populatim uagantes.	5.B
Lac eſt ſanguis concoctus.	22.C	Morbi à prauis cibarijs proueniētes.	7.B
Lac ex tribus conſtat ſubſtantijs.	23.A	Mulierum officia & artes.	41.C
Lagonoponos, iliorum dolor.	54.A	Mulieris imprægnatio & teſticuli.	27.D
		Myrmeciarum cura.	57.A
		N	
		N Ationum mores.	38.B
		Natura cæca ſine diſciplina.	59.C

- Natura quid sit. 18.A
 Naturale & innaturale quid dicat. 18.A
 Nervi puncturam quid causet. 45.D.
 46.A.B.C
 Neruorū resolutio & conuulsio. 10.B
 Nucum succi utilitas. 57.D.58.A
- O
- Obesitatis cura, & multæ carnosita-
 tis. 56.A.B.C
 Obliuionis causa. 40.D
- P
- Paradontides siue Parulides. 44.A
 Paralysis cuiusdā Syri sophiste. 10.C
 Parotides unde dicantur. 44.A
 Pauli Aeginetæ de clyster. opinio. 64.D
 Pedū putrefactio ex nimio frigore. 8.D
 Pelops præceptor Galeni. 9.B
 Persica unde dicta. 38.B
 Pestilens constitutio. 3.A
 Phalangiorum ictus. 9.B
 Phlebotomia gallis debet esse rara. 66.D
 Phlebotomauit seipsum quidam medi-
 cus quinquagenarius. 52.D
 Phlebotomia quibus morbis cōueniat.
 67.B.68.B
 Phlebotomia quibus & quando prohi-
 benda. 69.B
 Phlebotomię iuuamenta & nocumen-
 ta. 69.B.C
 Phlebotomiæ utilitas. 35.C.D. 36.A.B.C
 Phlegmonis hepatis cognitio. 55.B
 Phrenitidis differentia. 11.B
 Pici cuius lingua longa. 1.C
 Pilorum in urina generatio. 5.D
 Pinguedinis multæ cura. 56.A.B
 Pirorum natura. 33.C
 Platonis lex de medicis. 63.C
 Pleuresis cognitio. 15.D
 Pleureticus medicus quidam iocinoro-
 sus iudicatus. 15.B
 Podagræ & aliorum morborū cura per
 euacuationem medicamenti, uel san-
 guinis detractionem. 35.C
 Polycleti regula. 31.B
 Pomorum genera plura. 33.D
 Pranotiones. 6.C.D
 Prognosticationū exempla ex Galeno
 decerpta. 24.B.C.D
 Pruna ex Damasco Syriæ. 38.B
 Pueri & iuuenis calor intensus. 28.B
- Pulmonis hulceribus laborantes. 12.C
 Pulmonis uulnera difficiliter curantur.
 Pulsus cognitio. 26.B (43.B.D
 Puncturę simplicis in neruo faciē cura-
 tio. 45.D.46.A.B
 Purgare corpora sana operosum est. 6.C
 Purgatio annua. 6.B
- Q
- Q^Vartanæ febris cognitio. 3.B
 Q^Uartanæ rigor. 39.A
 Quartana diuturnior tertiana. 39.B
- R
- R^Egij morbi cura. 16.A
 R^Egionū cōplexio in omnibus ua-
 rietatem facit. 38.B
 Resolutio neruorum. 10.B
 Respirationis difficultas. 34.B
 Respirationis magnæ gemina differentia.
 S (40.C)
- S^Aliua hominis. 20.C
 S^Anguis quibus mittendus, & qui-
 bus non, & quando. 49.B
 Sanguinē tufliendo spuētes. 44.B.C.D.
 Sanguis uitæ thesaurus, & (45.A
 spiritus fomes. 66.B.C
 Sanguinis minutioni quæ ætas idonea,
 66.D.67.C.68.B
 Sanguinis missio quibus ægritudinibus
 comperat. 67.B.68.B
 Sanguis non semel, sed numerosis uici-
 bus extrahendus. 69.B
 Sanguinis missione qui morbi curētur.
 Sanguis quādo mittēdus in uici- (36.A
 scerum inflammationibus. 70.A
 Sanguis quādo & per quæ loca mittē-
 dus in pleuritide & costali morbo, ex
 uarijs autoribus. 62.A.B.C.D.73.A.B.C
 Saulus sacerdos phlegmaticus quotidie
 choleram uomens. 28.D
 Scammonij malitia. 33.C.D
 Scirrhus quid sit, & eiusdē curatio. 2.A
 Scorpionis morsus. 9.B.D
 Semina alienigena, quę in unoquoque
 genere permixta reperiuntur. 32.C
 Semitertiana exquisita. 3.D
 Senectus & mors necessaria. 39.C
 Sensus & cogitationis uitio aberrantes.
 Siti inexhausta defuncti. 37.D (10.D
 Siti uehementi laborantes, quatuor pe-
 ricula à potione subeunt. 37.C.38.A
 Sositium

I N D E X.

Solstitium æstiuum,	24.A	Tussi uehementi laborantes, 44.B.C.D.
Solstitium hyemale.	24.A	45.A.B.C
Sophistæ omni, idiotam secundum naturam se habentem, Galenus præponit. 48.A		Tyrus qualis dictio. 10.B. 22.A. 59.A
Spasmus quid sit.	46.C	V
Specula caua imaginem maiorem iusto repræsentant.	29.C	V enam mediam aperire utilissimū esse. 68.B
Sperma Solis quid sit, secundum Galenum.	45.C	Venæ tres in brachio. 68.A
Spiritus quid sit.	66.C	Venæ quales in singulis passionib. sint incidendæ. 68.A
Spiritus magnus desipiētiam significat. 40.A.C		Venarum pulsatiū consolidatio. 43.A
Spiritus sublimis quis dicatur ab Hippocrate.	40.C	Venerem quæ cohibeant. 23.C
Stercus humanum.	20.D	Ventriculi figura. 29.A
Stercus quorundā animalium. 20.D. 21.A		Vergiliarum occasus. 24.B
Stomachus rex corporis.	14.C	Verrucæ unde proueniant. 57.D
Stomachus culina totius corporis. 62.D		Verrucarum cura. 57.B.D
Syderatio quid.	10.C	Vesicæ affectus. 16.C
Synopam facientes causæ. 53.B		Vesicæ & iecoris plura exempla. 29.A
Synochæ febris cura. 48.B		Vesicæ lapis. 20.C
Syntaxis quid sit. 5.B		Vini potatores nulla arte sanantur. 35.C
T		Vini usus apud Græcos. 31.C
T abida febris. 4.D		Vinum quod sit optimum. 31.D
Telephi grammaticî regimen. 23.D		Vini usus pueris uitandus, atq; iuuenibus. 31.D
Terra sigillata. 18.D		Vini ueteris natura. 9.A
Tertianarum trium complicatio. 4.A		Viperæ caro. 21.B
Tetanus quid. 46.C		Viperæ etymon. 10.A
Theophilus medicus animata uirtute destitutus. 37.C		Viperæ morsus. 14.C
Theriaca nobile medicamentum. 21.D		Viperæ natura. 21.B
Theriacæ compositio & uirtus. 58.B.C.D. 59.A		Virtus debilitatur dupliciter. 49.D
Theriaca à feris uocitata est, non tyriaca à tyro. 59.A		Virtutis fortitudo duplex. 49.D
Thoracis partium omnium dilatatio, ob imbecillitatem unius particulae. 11.C		Visorum causa. 11.A
Torpedo membra hominis afficit. 30.A		Vomica quid sit. 16.D
Triticî natura. 32.C.D		Vox uitiata propter casum. 7.D
		Vrinæ generatio. 30.C
		Vteri affectus. 17.A
		Vulnerum putridorum cura. 42.C. 43.A.B
		Vulvæ suffocatio. 17.A
		Vulvæ curatio. 57.D

I N D I C I S F I N I S.

DOMINI SYMPHORIANI CAMPE-

GII, EQVITIS AVRATI, ET CLARISSIMI LO-
tharingæ Ducis Antonij primarij medici, in historias ex omni-
bus Galeni libris à se recenter excerptas, ad præclarissimū
uirum dominū THOMAM CAMPEGIVM Bo-
noniensem, Apostolicæ sedis Protonota-
rium dignissimum, Præfatio.

Alexander
Benedictus

PLERISQVE sepe rogatus sum, ut Galeni historiales cam-
pos, quos sanè multos hæctenus sparsim scripsi, in unū collige-
rem, & officiosa impressorū manu atq; industria ea omnia antè
recognita, accurateq; digesta, cōmunia pluribus redderē. Ne-
gociū meū aliquando cogitans hæsi, distuli, torsiq; me etiam: ea
enim erant partim ita dispersa, ut receptui classico nullo quidē
signo ad uexilla reuocari amplius facile possent. Partim etiā in
discipulorum manibus habebantur per Gallia totius diuersa gymnasia, partim cæ-
cis nostræ bibliothecæ angulis, situ ac puluere penè tabescentia diu iacuerant, pro-
cul à mente, omniq; memoria: ut difficilimū sanè mihi uideretur, in corpus aliquod
unum tot membra disiecta componere. Meas cogitationes quoq; non magno stu-
dio lucubratas, satis placere posse diffidebam, ijs præsertim, qui stricta libella omnia
appendunt, & corrugata fronte ac rhinoceroto naso aliena tanquā odorant. At-
que ideo interim cœpi in lucem emittere De claris medicis librum, prætentaturum
iter, qui impressoria arte diffusus in plurimos, à multis probatus, atque ut ipse uidi
digne habitus est: cui clarum præter ceteros testimonium dedit ALEXANDER
BENEDICTVS ille noster: ille inquam, qui singulari doctrina, & accurata de re
quaq; ratione, græcarum præterea literarū eruditione, atatis & seculi nostri nemē-
ni cedit: ea una epistola ad nos in Galliam, quæ ad philosophiæ Platoniciæ caput ap-
posita, ueluti serenissima gemma fulget & emicat. Hinc incensa mihi fiducia, ut cæ-
tera ista quæ diximus ita sparsa quoquouersum ac disseminata, in unū cogere-
mus. Quod cum fecerimus, quæ ex multis deperditis inuenta receptaq;
sunt (quæ sanè Galeni historiales, à Campegiolorum cognomine
Campos appellandas duximus) tuo amplissimo nomini
meritò dedicanda putauimus. Fruere igi-
tur, & me uicissim ama.

IN CLAVDII GALE

NI PERGAMENI HISTORIALES CAMPOS, D. SYM-
PHORIANI CAMPEGII, EQVITIS AVRA-
TI ET MEDICI CLARISSIMI, COM-
MENTARIORVM LIBER
PRIMVS.

De his quibus aliqua corporis partes ad magnitudinem præter
naturam attolluntur. HISTORIA PRIMA.

IMITARI uideamur illam quam præcipue damna-
mus garrulitatē, friuolis omnino ambagibus omiffis, eam
cōfestim quam Galenus primo De differentijs morbo-
rum uolumine inferuit, aggrediamur historiā. Nicoma-
chi uero, inquit, Smyrnæi corpus adeò immodice au-
ctum est, ut ne mouere quidē seipsum posset, atq; hunc
sanitati restituit Asclepiades. Vidimus etiam linguā cu-
iusdam mirum in modū auctam, idēq; citra omnem sen-
sum doloris, ut neq; œdema, neque scirrhus, neq; phle-
gmone uideri posset. Nam neq; excauata est sub pre-
mente digito, neq; sensum amisit, neq; dolebat. Sed hic affectus incrementū quod-
dam erat partium, ita tamen, ut ipsa partis essentia ab omni noxa uideretur immu-
nis. Sic testiculos quoq; & mammas, alijs utrosq;, alijs alterum duntaxat, immodice
increuisse compertum habemus. Ad hoc genus pertinet & struma, ut uocāt: quip-
pe quæ immoderatus aucta, nō parum functioni incommodat. Similiter oculorū
quoq; anguli ubi à iusto modo recesserint, siue immodice fuerint aucti, siue diminu-
ti, Græci alterum encanthida, alterum rhœada appellant. Atq; huiusmodi sunt in
hoc genere morborum differentiæ.

CAMPEGII ENARRATIO.

Capitis magnitudo ac figura, simul cum cerebro, atq; magnitudo thoracis, simi-
litudo scapulæ, humeri, brachia, cubitus, manus, coxæ, femora, tibiæ, pedes, utrum
sint formatione impedita, nequaquam difficile est cognitu. Vox præterea uocaliū
instrumentorum munus est. Loquela uero, eorum quæ sermoni destinata sunt. In-
ter quæ lingua principatū obtinet: cui non parum conferunt nates, & labra & den-
tes. Et dicitur lingua, ut Varroni placet, quod cibum liget. Hæc enim cibos uī sua
conglobat, & deprimat, ac transmittit in uentrē: Vel quod ipsa dentium septis qua-
si muro circumuallata, atq; ligata sit. In hac uirtus sermonis est, hac sapores sentiun-
tur. Homini sape ita constricta uenis, ut intercidi eas necesse sit. Lingua, ut diuus
Iacobus scribit, modicū quidem membrū est, & magna iactat. Naues enim, inquit,
cū tantæ sint & à uentis ualidis agantur, circūaguntur à minimo gubernaculo quo-
cunq; impetus dirigētis uoluerit. Ita & lingua pusillū quidē membrū est, & magna
iactat. Ecce quantulus ignis q̄ magnam syluam incendit. Et lingua ignis est, mun-
dus iniquitatis: sic lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum cor-
pus, & inflammat rotā natiuitatis, & inflammatur à gehenna. Omnis enim, in fit,
natura bestiarum & uolucrum, serpentiumq; & marinorum domatur & domita-
est à natura humana: Linguam autem nullus hominum domare potest, incoercibi-
le malū, plena ueneno mortifero. Per ipsam benedicimus deo & patri, & cum ipsa
maledicimus hominibus, qui ad imaginē & similitudinem dei facti sunt. Ex eodem
ore procedit benedictio & maledictio, Hæc ille, Et ideo bilinguis serpens habet at-

Linguae ety-
mologia.

Cap. 3

C que letalis, eo quod diaboli minister aliud lingua loquatur, aliud corde meditetur. Sunt præterea alij quoque ministri, qui & cordis & uocis sui infectas ueneno, ueluti uerborum suorū, iactant sagittas, quibus dominus ait: Generatio uiperarum quomodo potestis bona loqui cum sitis mali? Hæc sunt nostræ Syrtis, hæc Scylla, hæc Charybdis, hæc Symplegades, quarū cōcursibus deprehensæ animæ coelestis patriæ cursum amittunt. Hæc torpedo, quæ mentibus nostris torporem ac stuporem immittit, & ad bonum opus reddit immobiles. Linguae figura, retro spissa esse, & tenuitatem in anteriore parte præterdere debet. Proinde quæ antè demitur, sermones non bene format, quia non est bene soluta; neq; erga dentes, neq; ad palatum, ad quorum tactus formari uoces dicuntur, satis plicabilis est. Lingua antèrèus lata, literam S, male & incite explicat: talesq; blefi esse dicuntur. Posterius uero implicita, literam R, non rectè pronunciat. Quando ergo commensurata cum longitudinis, tum latitudinis est, & in anteriori extremitate subtilis, loquendi gratiam habet. Magna & lata aut curta nimis, nō expedit facundiæ. Et quoniam lingua ad multos usus inseruit, plures neruos motiuos, sensiuos, plures uenas atq; arterias, q̄ aliud membrū in toto corpore, habet. Est autem hastaialga de genere psittaci, latam, tenuem, & instar hominis linguā flexibilem habens, qui doctius quàm reliquæ aues, quamuis irrationalis sit, humanas uoces exprimit. Quicunq; alites de psittacorum genere latas linguas habent, idem efficiunt. Picus quoq; extra rostrum multum appetens, linguam longissimam extendit. Tali ope cauans arbores, de profunditate lignorum uermes educit. Lingua illius est quasi cornea, acuta, quam corporibus uermium, ut illos extrahat, infigit. Picus iste linguosus, minime loquax; raro nisi in antiquis & arduis nemoribus, ubi rara sit hominum frequentia, inuenitur. Mortales ergo circumspecti, an ad loquendum de sanctis, an ad bibendum, uel fodiendum sua lingua præstet, aduertant. Picus se ad loquendum sciens ignauū, neminem sua garritate offendit: imò in syluis se abdens homines abhorret. Lingua rara & spongiosa per uini humiditatem in augmentū extenditur: idcirco ob crassitudinem, tumorem uel acquisitum, difficulter ad articulati sermonis prolationem mouetur. Hac ratione rigentium ac cōgelatorum hominum lingua balbutiens errat. Ipsa rigore immobilis induratur, cum frigidi sit mortificare. Est ipsa sanè sub cerebro humiditatis fonte, quod membrum rarissimum humorem recipere est dispositum.

De partium corporis, uerbi causa linguæ, labiorum, aurium, ac nariū detruncatione. HISTORIA SECUNDA.

Galen. de differentijs morborum lib. 1.

IC correptus quidā non ita pridem uehementi uniuersi corporis cōuulsione, linguæ anteriore partem mordicus amputauit, atq; hic reualuit quidem à conuulsione, sed loqui ut antea haudquaquā potuit. Sub hoc genere continentur, labiorum, aurium, narium (ut uocant) detruncationes. Sic partes quædam corpulentæ, aut uiolenter auulsæ, aut putrefactæ, funditus excetæ sunt. Atque per huiusmodi miserias, siue una pars, siue duæ, siue plures desint, quæ uel omnino perierint, uel partim fuerint exemptæ, naturalis partiū numerus erit imperfectus.

CAMPEGIVS.

Causæ partium officialium sanè partim impedimentorū figmenti, partim magnitudinis aut numeri existunt. In figmento igitur secundum Galenum multa impedimenta habentur. Nam figura partis, & sicubi in ea cauum est per naturā, aut hostiolum, aut meatus, aut asperitas quædam, aut lenitas, quoties excefferint propria mediocritate. Parum quidem affecta, sana corpora nominantur. Multum uero perpeffa, ægrotabilia dicuntur. Quoties autem tantum affecta sint ut offendant operationem,

tionem, iam ægrotæ uocantur. In quantitate ergo excessus ac defectus ad eas ipsas deducunt differentias. In numero uero excedens aut deficiens simularium partium, aut plures hoc genere continentur. Item quæcunq; substantiæ in nobis præter naturam consistunt.

De Tertianâ non exquisita. HISTORIA TERTIA.

ALENVS lib. primo De arte curatiua inquit: Erat tempus anni mediũ inter occasum Pleiadũ, & antecedens æquinoctiũ: inceperat autem febris cum horrore adolescenti circa auroram ferẽ, quæ neque in caliditate similis tertianæ uidebatur, neq; in pulsibus: sed neque uomitus bilis sublecurus est, neque sudor sufficiens: præterquam quod in die secundo tantummodo circa horam tertiam, quidam pauci humidi uapores exierunt, ex quibus febris quidem transpirabat: at ita pedetentim, ut uix circa noctem expers febris uideretur: Nam febris signum satis manifestũ in pulsibus manserat: in reliquis uero circa uesperas satis bene se habebat, & per totam pariter noctem. Rursum uero circa tertie diei auroram secunda accessio facta est, omnino præterquam in tempore similis. Nam nocte superueniente, paululum ante diem uapores exhalauerunt, ac circa quartæ diei auroram febris cessauit, ac reliquo deinceps autumnii tempore, atq; hyemis quo ægrotauit, alia omnino & hora accessionis & solutionis febris eundem modum seruauerunt. Agebat autem adolescens circiter decimumoctauum ætatis annũ, albus aspectu & pinguis, qui sæpius antea in ocio degerat, & crapulis balneisq; plurimis & repletionibus usus erat: Quare neq; bene cibos cõcoquebat. Simul autem ei aduenit durities in pulsu. In prima autem die atque secunda, mediocriter: In tertia autem & quarta atq; sequentibus usq; ad septimam, ad tantam peruenit duritiem, ut quispiam qui soli crederet pulsui, multorum fore mensium ægritudinem iudicaret. Talis autem perdurauit usq; ad uernum æquinoctium, in quo cœpit mollescere. Et rursus postea quadragesimo die omnino æger à tertiana est liberatus, tendente paulatim ad mollitiem pulsu, ac minore quotidie fiente accessione, urinisq; meliorem habentibus subsidentiã. Et hæc quoque in priore tempore erant admodũ crudæ. Talis quidem est tertiana quæ alteri exquisitè maxime cõtraria existit. Reliquas uero intermediã haud numero paucas, ex extremis quæ determinata sunt, non difficulter inuenies.

CAMPEGIVS.

Hæc tertiana, quam neoterici notham appellant, nihil simile habet cum exquisita. Quantum enim natura differunt syncera & notha, tantum rationabile est rationem uictus permutare. Vt igitur eas optime sciamus distinguere, quæ adolescenti acciderint, sat fuit Galeno posuisse, quæ ueluti quædam exempla ac monumenta tibi futura sunt, earum quæ non exquisitæ tertianæ.

De Balneis. HISTORIA QVARTA.

PVD Galenum libro eodem De arte curatiua, sic scriptũ uulgò legitur: Equidem noui quendam corrupto iudicio hisce balneis, marinæ aquæ & salis, nitrosæ atque sulphuræ uti persuasum: deinde extenuato corporis habitu, ad tantam uenisse perniciem, ut tabe cõsumptus interiret.

Lib. 1. ad Glauconem.

CAMPEGIVS.

Lauacrorum quædam suam obtinent qualitatem, quædam qualitatibus sunt expertia, quædam dulciora: eorumq; alteram quandam alia habent qualitatem, quædam institutione nostra uim habent, quædam sua potestate uim possident. Omnifariã igitur

Cur temperata humectant, ac per sese calefaciunt. Conferunt autem huiusmodi la-
uacra, dulcia inquam, & temperata febribus aridis, praesertim immoderate sitientibus,
sub Sole mora plurima, ac scabiosis exanthematis. Dulcia igitur tum quia aliquid
bilis educunt, tum etiam quia sua qualitate plurimum iuuant: humectant enim ac
potentia refrigerant. Marinae autem aquae, ut Galeno placet, & salsae, nitrosae atque
sulphureae, plus quidem bilis educunt: sed multo minus quam potabiles profunt. Prae-
stat uero neque ipsas utiles dicere: quandoquidem plus qualitate nocent, quam eua-
cuationibus iuuent.

De Scirrho & Erysipellate. HISTORIA QUINTA.

ECUNDO De arte curatiua ad Glauconem apud Galenum sic scri-
ptum est: In memoriam tibi reuocanda sunt, quae inuicem commenta-
batur, quando Cercilij puerulum curabam, cui ex erysipellate nimis in-
frigidato atque astricto, tumor durus in toto femore relinquebatur. Existi-
mauimus enim medicamentum quae ipsum curare deberet, tenuia esse oportere: qua-
re femur oleo perfundebam, in profundam peluim posito puero, quae multum Sa-
bini olei continebat, eo quod omnium tenuissimum ipsum esse sciebam. A balneo ue-
ro abstinebam, eo quod non ita pridem propter totius corporis curam eo fuerat usus.
Postquam uero partem fouimus, medicamenta ex medullis animalium ut cerui, leo-
nis & similitum: & adipibus, ut anseris, confecta adhibuimus, miscendo nonnunquam
bdellium Scythicum, masticem Aegyptiam, atque ammoniacum thymiana uoca-
tum, quod pingue & non uetustum esset, similiter & galbane. Et postquam per haec
praeparatum fuerat, soluens ammoniacum pinguisimum in acerrimo aceto, circumli-
Dniui totum femur. Deinde per aliquot dies rursus opopanax cum multa pin-
guedinis miscui aceto acerrimo, exoluens id quod recens erat: alioquin pingue non
permaneret, quemadmodum nec bdellium, nec ammoniacum, neque etiam galba-
ne. Iussitque puerum in altero crure stare, ut plus cibi ad illud ferretur. Postea ubi re-
pulsus erat iam durus tumor, timens ne eius residuum maneret, omnia e contrario
facere aggressus sum, femur ex aliquo medicamento eorum quae pice constant per-
ungens. Manifesto itaque clarebat, quod ex aceto linimenta egregie tumorem com-
minuerant, laxatiua autem molliorem reddiderant, minorem autem nequaquam:
uicissim tamen eis utendo, adhibito conuenienti moderamine, puerulum curauit, sic
ut si altero duntaxat medicamentorum genere quis curam attentasset, nihil ad scir-
rhi solutionem proficiebat.

CAMPEGIUS.

Scirrhus exquisitus est tumor praeter naturam, sensu priuatus durusque. Non ex-
quisitus uero, non omnino insensibilis est, difficulter tamen omnino sentitur. Scir-
rhus igitur insensibilis, ut Galeno placet, curam non recipit. Qui uero difficulter sen-
titur, nec incurabilis est, nec facilem curationem admittit. Fit autem ex humore len-
to & crasso, insolubiler induratis partibus infixio. Interdum itaque statim a princi-
pio congregatur paulatim & augetur: crebrius uero medicorum imperitia paratur,
cum uehementer erysipellate & inflammationes astringunt & infrigidant. Si quis
igitur medicamenta uehementer dissolutiua induratis corporibus adhibuerit, quae
manifestam faciant scirrhi diminutionem, breui tempore non sperauerit perfe-
ctam curationem.

Ex monumentis Hippocratis deprompta super pestilenti
constitutione. HISTORIA VI.

In librorum

Eandem histo-
riã ponit Gal.
primo Aphor.
aphor. 12.

IN librorum uolumine qui de Crisibus in scribuntur, quibus membratim medicinam percurrit, primo, ubi cœpit de morbis populatim uagantibus loqui, Galenus inquit: Mihi quidem habere hæc omnia, quæ diximus, ille uidetur, de quo scribit Hippocrates in tertio Epidemiarum: Ille inquam egrotus à pestilenti constitutione, ordine octauus. Ita autem omnis sermo se habet. In Abderis erat Anaxion, qui habitabat circa portas Thracias: febris acuta inuasit hominem, lateris dolor cõtinuus aderat, tussis sicca, neque expuebat primis diebus, sitibundus erat, & peruigil, urinæ bene coloratæ, tenues & multæ. Sexto die delirauit, at concalescentiæ nulla fiebat remissio. Septimo die grauius se habuit: nam & febris intendebatur, neque dolores minuebantur, & tussis infestabatur, difficilemque habebat anhelitum. Octauo die uenam in cubito secuit: sanguis multus effluxit qualem oportuit, dolores remissi sunt, tussis autem sicca insequēbatur. Undecimo die, febres minores factæ sunt, paruus sudor circa caput exiit, tussisque à pulmone humidiores. Decimosextimo, cœpit quædam pauca concocta expuere. Vigesimo, febre liberatus est, post crism leuatus est, siticulosus uero erat, neque à pulmone optimæ erant expurgationes. Septimo & uigesimo febris rediit, & tussis eduxit plurima & cocta: urinarum subsidentiæ multa & alba, sine siti, & bene spirans factus est. Quarto & trigesimo die sudauit per totum corpus: per crism febris soluta est.

CAMPEGIVS.

Oportet igitur procedente quidem morbo, sed præcipue quando admodum crudus extiterit, magnam fieri transmutationem, ut secura crisis speretur. Magna autem, inquit Galenus, est permutatio, cum perfecte cocta minguntur & expuuntur. Talia uero non supponebantur in die decimosextimo affuisse, quare nec fieri poterat, ut hic agrotus in die uigesimo liberaretur omnino, aut perfectam crism habere: quapropter septimo & uigesimo febris rediit.

Quomodo febris quartana ex solo arteriarum percussu deprehendatur. HISTORIA SEPTIMA.

IBRO secundo de Crisibus, capite quarto, inquit Galenus: Ego quidem nonnullos meos familiares, quorum pulsus exquisite cognoueram, iam ingruente accessione cõtemplatus, quod tale principium nullius alterius quam quartanæ febris fore contingeret, demonstraui, atque ita euenit.

CAMPEGIVS.

Non mireris lector amantissime, si Galenus per solum pulsus quartanæ cognouerit. Nam sicut Hispani natura iactabundi sunt, ita & Asiani & Græci in historijs nonnunquam mendaces prædicantur, & Hispanis similes perhibentur. Quapropter & ipse Galenus De locis affectis libro tertio, capite tertio, de seipso ita scripsit: Ego uero re ipsa, & publice & priuatim, apud eos uidelicet qui sectam quamlibet à me discere cupiebant, ostendi, in omnium sectarum scientia (ne maius quicquam dixerem) me esse posthabendum nemini. Quod si uni sectarum patrociniū ferre uel breuibus quibusdam rationibus aggrederer, nemo tam facile me deprehenderet. Non enim ut nonnulli faciunt, ex libriseas didici. Hactenus ille. Sed dic quæso Galene, quid habes quod non ab exteris acceperis? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? deus enim lux est ipse solus, & in eo solo tenebræ & ignorantia non sunt ullæ. Si dixerimus, inquit ille Ioannes qui supra pectus domini recubuit, Quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Si dixerimus, quoniam non peccauimus, mendacem facimus eum, & uerbum eius non

1. IOAN. 1

C est in nobis, omnis enim homo mendax. Quare dicebat Doctor gentium Corinthiis: *2. Corinth. 12.* Parco autem uobis ne quis de me cogitet, supra id quod uidet esse me, aut quod audit ex me. Et ne excellentia reuelationum supra modum efferrer, datus est mihi stimulus carnis meae, nunciatus satanae ut me colaphis caederet. Super hoc ter dominum rogavi ut discederet a me: & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: Nam uirtus mea per infirmitatem perficitur. Quapropter dicebat Asclepius Mercurij Trismegisti discipulus ad Ammonem regem scribens: Quantum possibile est, o rex, ut potes sermonem serua inconuersum, ne ad Graecos perueniant talia mysteria, neue Graecorum superba locutio atque dissoluta ac ueluti calamistrata, debilem faciat ualeitudinem, atque actiuam nominum locutionem. Greci enim, o rex, uerba habent tantum noua, demonstrationum actiua. Et haec est Graecorum philosophia, uerborum sonus. Haec Asclepius. Cum igitur plurima & ferme omnia quae in medica arte a Galeno scripta sunt, erudite dicta sint, restant quaedam parum curiose pensculata, quae de seipso iactabunde profert, quae eruditorum aures ferre non possent, nec debeant. Et si in medicinis semper laudauerim, ut iactabundum tamen non laudo. Galenum Pergamenum florentissimi styli nitidissimiq; fuisse, si Gregorio Nissenso credimus, atque Fulmineo, quem Platoniorum eruditissimum Auicenna iudicat, cuius se dicit interpretem. Sed omnia aliena in seclatione, institutum propositum candido stylo exequamur. Si securius uelis discernere, praecipua Hippocratis hoc in loco ad memoriam reuoca, qui tempore aestiuo tertianam, autumnali uero quartanam abunde asseuerat. Primum uero hoc ipsum considera, nunquid autumnus frigidam & siccam & inaequalem habuerit temperaturam, & tunc magis sperabis quaternos circuitus in ipso fore frequentiores. Post haec si regio ipsa talium febrium sit generatrix, & si aegrotantis natura atra bili obnoxia sit, talisq; ratio uictus antecesserit, quae huiusmodi humorem aggregauerit, & si eo tempore quartanae febres populariter fiant. Haec autem cum illis quae deinceps dicentur ob signabis: Si homo lienosus fuerit, uel febres erraticas passus fuerit: Si augmentum & status plurimum contrarij fuerint, & secundum caloris motum, & pulsuum. & praeter haec omnia, si tenues albae & aquosae urinae fuerint. Haec omnino tertianarum urinis dissimiles sunt. Quapropter iactabunde Galenus inquit: Tertiana quidem a quartana qui primo statim die nescit distinguere, neque omnino Medici meretur nomen, quod arroganter nimis dictum esse putamus: quoniam ut inquit poeta: Non omnia possumus omnes. Et Horatio teste: Quandoque bonus dormitat Homerus.

Exemplum mulierculae semitertiana exquisita laborantis,
& de eadem febre pleraque. HISTORIA VIII

IBRO eodem, capite nono de Crisibus, apud Galenum sic scriptum est: Nuper quaedam muliercula imparibus diebus horridam habebat accessionem, semitertianae exquisita propriam. In paribus uero, mane altera quandam ea quae praecesserat longe minorem, ut altera die semitertianae febris accessio, supra accessionem aduenire uideretur, quod in tali febre fieri consueuit. Circa octauam uero horam diei, altera inuadebat accessio cum rigore uehementi, omnia exquisitae tertianae febris indicia afferens. Iam uero haec contracta sudoribus ac bilis uomitibus hora tertia noctis, mox extendebatur ad diei paris horam secundam. Et cum iam quieti appropinquaret, rursum horrida atque inaequalis accessio succedebat, quam imparibus diebus fieri diximus. Deinde per totam diem maligna, compressa, ac deinceps adducta, uix occidente sole ad statum perueniebat, ac declinare incipiebat hora quarta noctis. Deinde mane rursum superabundantes reliquias, augmentum

mentum inæquale usque ad octavam superueniebat horam. Et cum iam manifeste statum obtinere febris uideretur, iam febrem hanc altera tertianæ febris exquisitæ accessio suscipiebat. Hanc nos febrem statim die secunda, ex complicatione semitertianæ febris atque tertianæ factam cognouimus. Longe uero certiores tertius dies præbuit cognitionem: atque in spem uenimus, alterum tertianæ febris circuitum finem habiturum, alterum in longius tempus debere protendi, quod etiam contingit. Et nunc aperte uisum in reliqua parte ægritudinis sola superesse semitertiana, quæ principium quidem totius circuitus par faciebat, in die uero impari superaccendebatur. Tales quidem mixtionem non est uniuscuiusque dignoscere. Si qua uero febris in primo die exquisita tertiana deprehensa, deinde die sequenti similem priori omnino fecerit accessionem, hæc longe tolerabilior est, duplex existens tertiana. Sic autem & duæ & tres quartanæ sæpius inuicem complicantur, quas accessionum forma à quotidianis distinguit. Neque enim quod singulis diebus accessio fiat, hoc sufficiens signum est ad febres quotidianas indicandas, sed & febris ipsius accedentium formæ.

Febres com
iugatæ.

De trium tertianarum februm complicatione.

HISTORIA NONA.

VIT quidam adolescens, qui circa autumnum finem, quum in prima die circa quintam horam cepisset febricitare unam cum rigore breui, deinde cum paululum sudasset multo uesperis, mox circa horam septimam noctis, priusquam exacte febris desisteret, febricitare rursus incepit cum rigore breui, deinde paululum sudauit: in secundo die ac circa decimam horam iterum similiter accessionem habuit, ac statim similiter sudauit in nocte. Deinde tertia die, hora tertia cepit febricitare, antequam prioris diei declinatio in quietem desineret. Nobis igitur omnem febris formam diligenter considerantibus, uisa fuit trium complicatio tertianarum: Nam & quæ primo die cœperat hora quinta, & sequenti nocte rursus hora septima, & quæ in secundo die hora decima, & pulsus & caliditatem omnia propria tertianis habebant, sicuti etiam rigores atque sudores. Nulla uero ex his ad quietem perueniebat, quum sequentis tertianæ accessionis principium anticipabat. Sicuti si nulla alia febris successisset, horis tribus aut quatuor homo sine febre perstitisset. Trium quidem tertianarum complicatio in secundo statim die nobis uisa est manifeste. Quod autem anticipando accessiones facerent, tertio die primum cognouimus. Nam hora secunda febris inuasit, non quinta, quemadmodum in primo. Tertiani uero circuitus, indicia omnia, ijs quæ in primo die apparuerant attulit manifestiora. Ab hoc uero die deinceps obseruantes, omnes inuenimus accessiones duabus aut tribus horis anticipantes. Quare & illa quæ primæ proportionem respondebat in circuitus successione, quinto die oriente sole facta est, septimo uero multo celerius, ueluti circa horam noctis nonam. Deinde quæ post hanc, secundum eandem proportionem, in hora noctis septima: & quæ sequuta est, hora quarta. Atque ab hinc rursus quæ successit, quarta, & quæ post hanc, quinta: deinde iterum sexta, deinde octaua hora, decima à principio accessio facta est. Secundum uero simile huic proportionem, & alia duæ post septimum periodum non solum anticiparunt, sed etiam tardius aduenerunt, quando & mihi & reliquis omnibus manifeste apparuit, qui semitertiana febre esse putarunt, quantum sua opinione aberrassent. Nam cum accessionum plixitas ad octo horas contracta esset, ipsorum accessionis insultu non amplius anticipante, sed potius retardante duabus iam horis, tunc accessiones ad in febricitationem deueniunt. Et sic iam paulatim à longitudine dementes cessauerunt. Primum quidem quæ

C leuissima erat: deinceps quæ magnitudine secunda erat, & tertia uehementissima inter ipsas, quod & ipsum non mediocre fuit indicium, quod statim ab initio tres tertianæ extitissent. Nos igitur haudquaquam latuerunt uis istæ tertianæ in secundo die, non ob aliam causam, nisi quod earum naturam exquisite noscebamus.

CAMPEGIVS.

Sufficiet autem sola ex prognosticis uerba, in hunc modum se habentia subscribere: Febres iudicantur in eisdem numero diebus, ex quibus etiam homines liberantur, & pereunt. Nam mitissimæ febres & quæ tutissimis signis incedunt, quarto die finiuntur, uel antea: Pessimæ autem & grauissima signa præ se ferentes, quarto die interimunt, aut prius. Primus igitur earum insultus ita terminatur. Secundus uero ad septimum ducitur. Tertius ad undecimum. Quartus ad quartumdecimum. Quintus ad decimumseptimum. Sextus ad uigesimalium. Hi igitur per quatuor exacutis ad uigesimalium, ex adiectione finiunt. Hæc uerba ostendunt manifeste, quod tertiam septimanam per continuitatem secundæ annumerat, quodque decimamseptimam, iudicem facit uigesimalium. Quapropter in separatis sermonibus Hippocrates inquit: Septenorum quartus est iudex, alterius septimanæ octauus principium. Undecimus etiam considerandus est, quartus enim secundi septenarij est. Item decimuseptimus considerandus est, quartus enim à quartodecimo, & septimus ab undecimo est. Earum igitur febrium, quæ sine loco patiente ex humorum accenduntur putredine, tres sunt primæ ac simplices formæ, & earum scilicet quæ ex pituita, & quæ ex atrabile, & quæ ex flaua ortum habent: quas si quispiam exquisite dignoscere studuerit, singulas seorsim ac solas, iam non amplius difficulter earum mixtiones inueniet.

D

De tabida febre duo exempla. HISTORIA X

PVD Galenum libro primo de differentijs febrium cap. ix. sic scriptum est: Ego quidem uidi in laxioris intestini (Græci colon appellant) inflammatione diuturna, tabidam febrem fuisse secutam: itidem in similibus stomachi uescicæ ac renum affectibus: nec minus à tali febre nonnulli sunt capiti, qui dysenteriam patiebantur, cum scilicet intestina inflammatione laborarent, in lenitate etiam intestinorum & longo profluuiio: Alterum Græci henteriam, alterum diarrhœam appellant: quum scilicet uel ab initio statim, uel progressu temporis febricula inuaserit, tabidæ febres consequuntur. Et ut simpliciter dicam, quando præ excicatum cordis corpus febrilem caliditatem quæ cum difficultate amouetur, acceperit. Alteri uero associata adhuc difficilius cognoscitur, sicut quæ nuper cuidam mulierculæ contigit, cuius accessio non die tantum, sed etiam nocte manifeste fiebat. Latebat enim tabida febris omnes medicos, quibus eiusdem curatio fuerat demandata, ut qui arbitrarentur, neque principium aliquod sensibile febribus hecticis inesse oportere, neque incrementum, neque consistentiam, tanquam non posset eisdem associari altera febris ex humorum putrefactione proueniens. At nos statim primis diebus in eadem muliere cognouimus: utraq; enim annotatio, & quæ interdum & noctu fiebat, partes quidem breues accessionis faciebat, & sepius cum humore quodam aut spiratione uaporosa soluebatur perspicue, ita ut corpus ipsum bene temperatum tantum gentibus uideretur. Signa autem ex arterijs accepta, de quibus paulo ante sermo habebatur, semper remanebant, cum neque similiter ut aliæ partes refrigerarentur, neque celeritatem aut frequentiam motus amitterent.

CAMPEGIVS.

Tabes est corruptio uiuentis corporis ex siccitate. Dupliciter autem corruptio dicitur. Hæc quidem in fieri, hæc autem in facto esse. Secundum primum quidem significatum,

Aliud exemp.
ex eiusdem lib.
cap. ii

Agnificatum, audire oportet appellationem: sic autem & ipsa tabes, hec quidē in esse tabidum utiq; alia uero in tabescere. Sunt autem genera tria uiuentium, animalia, plantæ, & semina, & propter hoc & fructus: horum utique esse passionem tabem, & corruptiones omnes quæcūq; fiunt propter siccitatem, tabem nominant. Quare & super ignem nomen hoc afferunt, & longius transferentes, super omnia paulatim corrupta.

De nocimento & uenenositate balnei. HISTORIA XI

PVD Galenum in secundo aphorismorum, aphorismo quadragesimo primo, sic scriptum uulgò legitur: Mulier quædam longum in balneo tempus commorata frequenter exoluebatur ob longiorem temporis diuturnitatem, & quoniã balneo magna ex parte ligna succendebantur uitiata. Verum id haudquaquã morbi signum erat, quam causam haberet manifestam. Porrò altera quã uteri affectus infestabant, hoc idem patiebatur. Quidã uero alter post longum ieiunium in balneo exoluebatur. Alteri autem, & si per horam lauabatur, idem accidebat, nisi prius aliquid panis assumpsisset. Quibus omnibus, aut debile erat, aut sensum plurimum habebat uentriculi os. Quicūq; uero ex nulla tali causa sæpius ac fortiter exoluuntur, hi ob uirtutis animalis imbecillitatem hoc patiuntur. Sicuti & ille cui dum exolueretur, cor fortiter palpitabat, derepente mortuus est, nō aliter quã illi qui acutissimis cordis affectibus, quos syncopas uocant, arrepti subito intereunt.

Exemplum secundum.
Tertiū exemp.

CAMPEGIVS.

Cardiacus morbus dicitur à corde uel ab ore stomachi, quod cardiacum etiam Græci uocant: unde Seneca, Bibere & sudare uita cardiaci est. Cardiacus etiam morbus appellatur, qui ad tabem hominē perducit, quod Galenus in simia sua dissecta perspexit. Syntexis est defectio animi, quæ latine defectio dicitur: inde syntectici, defecti, lipothymici & lipopsychi isto morbo laborantes, animaq; & spiritu deficientes. Cordis tremor & cōcussio multis sanis adolescentibus & pubescentibus perspectus aduenisse. Dolet his caput absque alia exteriori causa, & hi omnes detractio sanguine subleuati sunt, & perfecte quidã ab eo casu liberati sunt, attenuante uictu post sanguinis detractionem, utentes itidem medicaminibus. Noui, inquit Galenus, quendam Veris tempore languentem tremore cordis, triennioq; usum sanguinis detractione, & adiutum. Præuenisse autem in sanguinis detractione quarto anno, antequam in eum laboretur casum, atq; deinceps pluribus fecisse annis: Usus etiam uictu congruo, ueruntamen ipsum antequam fruesceret e uita decessisse, sicut & alij omnes.

Cardiacus.

Syntexis.

De tremore cordis exemplum.

De morbis populatim uagantibus ex Hippocrate.

HISTORIA XII

TERTIO aphorismorum, aphorismo undecimo, apud Galenum sic scriptum est, In secundo Epidemiarum, in ipso tempore uitiato Hippocrates ait, apud Cranonē factos esse carbones. Verba autem eius inibi hæc sunt: Pluebat in aestibus aqua ruente per totum: fiebant autē Austro magis. Manifesta igitur ex his quæ dixerat causa, ob quam apud Cranonem facti sint aestate carbones. Neq; enim paulatim mutauit temperaturam, sed ad talem peruenit constitutionem, in qua facile putrent quæcūq; naturam habent, ut putrent: habiles enim sunt humiditates modum excedentes, ad putrescendum, Nam morbi in temporibus pluuiosis fiunt magna ex parte febres longæ, & alui fluxus, atq; pu-

credines: adhuc autem magis in his quæ calidissimæ sunt. In unum itaq; cōuenientibus adeò fortibus atq; immoderatis dispositionibus, ueluti in Cranone, tēpus secundum corpus nō expectat, uerum anticipat in priore plurimum offendi.

CAMPEGIVS.

Aphor. 3. 15 Humor immodicus admodum, putredinem infert. In uniuersum enim siccitates pluuiosis tēporibus esse salubriores & minus mortiferas, ait Hippocrates. Cur autem neque in Vere pluuioso atq; australi existente, morbi uulgantur: quoniam antecessit hyems frigida ac sicca. Quapropter non est mirandum apud Cranonem factos esse carbones. Tantis enim imbris annus ille apud illos maduit, ut terris ex inde humentibus atque stagnantibus, minus mirandum sit æstiuum aërem ad illam uenisse intemperiem calidam scilicet & humidam, quam Philosophiatque Medici omnium putredinum matrem esse confitentur. Similem uel peiorem aliquando fuisse ea scilicet tempestate, qua Gothi Italiam bellis infestabant, ex qua ingens orta est pestilentia: ipsum siquidem humidum quod in nostris putret corporibus, quædam ueluti materia est à ui caloris patiens: humiditas uero ambientis aëris, quatenus exicari non sinit humorum in corpore superabundantiam, eatenus adiuuat uim putrefacientem.

De Arthritide, quæ ad leguminum comestionem suam refert originem, ex Hippocrate. HISTORIA XIII

D

LIBRO eodem, aphorismo decimosexto, sic apud Galenum scriptum est. Hippocrates in libro Epidemiarū secūdo ait: In oppido Aeno per famem qui leguminibus uescebantur, infirma habebant crura: tum autem erui uoros poplitum dolor excepit. Non itaque eos articulorum, sed poplitū dolore uexari docuit. Quispiam fortassis dixerit, nō unius articuli dolorē, sed complurium simul, Arthritim nominari: & ob eam rem dolores poplitum uel genuum nondum articulorum dolores appellantur.

CAMPEGIVS.

Quosnam dolores articulorū fieri tradidit Hippocrates per squalores, quæri agitariq; solitum est. Si enim absument ut qui immodici sint humorem articulorū, tarditatem quandam ex siccitate committūt. At forsitan cognominatum articulorum dolorem nequaquam moueant, nisi quemuis articulorum dolorem hunc in modū uocare libeat. Et quidem articulorum morbi, qui ex fluxionibus fiunt, nullo modo in immodicis siccitatibus fiunt. Qui uero ab aliqua acredine accidunt, si & caliditas uel la immodica accesserit, tunc solum euenient.

De capillitio siue pilorum generatione.

HISTORIA XIII

QUARTO aphorismorum, aphorismo septuagesimosexto, sic scriptum est apud Galenum: Nuper quidam talia corpora tam longa mingebat, ut incredibilis longitudo uideretur. Nam quædam ex ipsis ad dimidium cubitum extendebantur. Hic uero toto fere anno, qui antecesserat, in usu cibario habuerat orobum, & fabam, & sæpissime caseum tenerem, tum etiam aridum & uetustum. Nec secus cæteri qui talia per urinam fecerunt, crassi succi cibarijs uescebantur. Tali igitur humore in renibus usto, capillis similes substantiæ generatur, & quidem modus ipse curandi rationi quæ de causa habetur attestant: Nam ab extenuantibus atq; incidentibus medicinis, adhibito etiā alio uictu humectante, ægri curantur. Si uero tanta esset exulceratio renū

aut

Aut uescit, quod eorum substantia dissolueretur, non modò nihil ex talibus medicinis iuuarentur, sed supra modò irritarentur. In his itaq; sicuti & in alijs, Hippocrates dignus est admiratione.

CAMPEGIVS.

Si exeant capillamenta assidue, crassa redditur urina. Quippe pituitosa materia quam uenæ colligunt, renes perpurgant. Quod si carunculae prodeunt, tale quiddam accidere necesse non est. Attamen nunquam uidit Galenus talem renum affectione, sed ueluti capillamenta saepenumero spectauit, per illas febres in quibus sedimentum uniforme euenire cernimus, ob pertorridum in renibus sanguinem aut in iecore crassiore: non tamen carunculas cultiore ratione unquam excerni per urinam perspexit Galenus.

De uulnere cerebri, ex sexto aphorismorum, aphorismo
decimooctauo. HISTORIA XV

EREBRVM uulneratū saepius sanatū uidimus, & semel & bis in Smyrna Ioniae, uiuente adhuc praepceptore Pelope, & erat uulnus satis effatur dignum: hoc igitur rarissimum est. Verum autem est, magna uulnera, quae consueuit Hippocrates nominare dissectiones uel praecisiones, asferre mortem; & fatentur omnes uulnera cerebri quae usq; ad aliquid in uentriculos penetrant, etiam asferre mortem.

CAMPEGIVS.

Tenuiora intestina maximeq; ut Galeno placet, uentriculus, carnulentiore materia sunt admodum praedita. Et ob eam, in sit, causam uulnerata per summam corporis formam saepenumero glutinantur, & uelut collato foedere in robur substantiae corpulentae concordia coactione coalescunt. Sed penitus excisa ad sinum usq; interiorē meantia, perraro senescunt. Porro iecur si uulneret, sanguinis profusione interimit, anteq; tale uulnus coeat. De uulnere cerebri dicitur lib. 4. hist. 25.

De annua purgatione in atra bili, quam nostri melancholiam dicunt. HISTORIA XVI

IN sexto aphorismorum, aphorismo xlvij. sic legitur: Aliquis singulis annis incidit in melancholiam siue maniam, nisi purgetur: Et res mira uisus, quomodo morbo iam inchoante, statim homo persentit primam eius generationem: & ego aduocatus purgo humores atros, & cessat protinus melancholia. Et huic homini ex purgatione ambo haec optima eueniunt, quod scilicet & superfluitates expelluntur, & quod ex acritudine eorum quae excernuntur, paulatim aperitur os uenae, quam uocant haemorrhoidam. Per eam etiam excernit pars aliqua sanguinis uitiosi consueti euacuari, quo retento superuenit melancholia. Purgo igitur ipsum non solum Vere, sed etiam autumno. Si ex contemptu purgationem interdum omiserit, statim affectionis accidentia persentit. Sic & mulierem quandam singulis annis Vere inchoante, similiter euacuans, cum aliquando tumorem cancrosum in mamilla pateretur, forti atq; frequenti cum medicamento purgante atrabilem adhibita purgatione, ad sanitatem perduxit. Et si quando purgatio omitteretur, dolorem profundum sentiebat, & me aduocato statim uolebat euacuari. Porro in altero elephantem inchoantem primum per uenae sectionem & purgationem sanauit, & singulis annis rursus huic sufficit una purgatio, & ea omissa, statim passio innotescit. Morbi itaq; huiusmodi, atrii humoris exigunt purgationem. Comitialis autem & apoplexia, & anhelatio, pituitosi & articulares, si cum multa fuerint caliditate, amaram bilem uolunt euacuari: si uero frigidis tumoribus, pituitam,

Exemplum secundum.

Exemplum tertium de Elephantia, quam neoterici Lepra appellant.

C **Exemplū** **quar**
tū de febre ter
tiana. Quidam alius tempore aestivo semper febris tertianis corripiebatur. Sed multo iam annis non febricitavit, quoniam a nobis purgari circa finem Veris rufabilem anticitavit. Sic enim melius est tales euacuare: sicut illos qui morbo comitiali, apoplexia, & melancholia, & articulari, & alijs passionibus quae ex crassis humoribus generantur, praestat circa Veris initia euacuare.

CAMPEGIVS.

Operosum est, quorum sunt sana corpora, purgare: torquent enim & subvertuntur, proceditque difficilis deiectione, confestimque dissolunt, qui eo modo purgantur. Expedi igitur eis quos purgare uelimus, prius tenuare, secareque crassos & coagulatos humores, spiramentaque quos uoce graeca poros nominamus interpellare, quibus succi transumuntur, & trahuntur a purgatorijs medicaminibus: ac serosos tenuesque succos, in principio aegritudinum deicere expediat. At in crassis & glutinosis expectanda est concoctio. In acutis autem, cum moueantur materiae, & a principio medicamen adhibetur, id multa fieri conuenit cautione. Quapropter Plato, in libro Vniuersi inquit: Morbi enim nisi periculosissimi sint, pharmacis irritandi non sunt.

De pranotionibus. HISTORIA XVII

IBRO primo praedictionum in Hippocrate apud Galenum sic scribitur: Ab hyeme futurum uer est, a quo aestas, post autumnus. Et haec est firma pranotio. Non firma altera est, ex quibus Aratus uersu cecinit de luna:

Si uero cornu sublimius annuat illi,

Vim Boreae expectes, Austrum si recta supinat.

D Ita enim fieri magna ex parte obseruatum est. Atqui interdum non ita contingit. At uero Herophili astipulatores uolunt praesentionem esse firmam & stabilem, praedictionem uero nihil habere istiusmodi: atqui parte plurima barbarissant. At uero in consuetudine est Medicis spem de futuro magna ex parte, & item firmam nominare praesentionem. Si quis igitur uiginti praedictionibus oberrat, semel interpellauit perpetuitatem, melior tamen est, quam qui bis a fine praedictionis intercidit. Rufusque melior hic est, quam qui ter: quomodo rursus ille, quam qui quater elusus est. Atqui promiscue tribuitur omnibus consequi finem magna ex parte. Talem ergo docendi uiam, ex qua auspiciatus quispiam saepius alio consequatur finem, admittere: superuacua autem in significationibus nominum operositatem abalienare & defugere, conuenit: quam Prodicus tantus sophistes exosculatus, peritioribus grauis molestusque erat, subindeque a Socrate mordebatur apud Platonem, in ceteris alioquin commendandus.

CAMPEGIVS.

Possunt Medici ex quatuor anni temporibus praefagire, possunt & ex corporum affectionibus uel sanitatis uel aegritudinis euentum praesignare. Quicquid ultra porrigitur naturae metam, egressu superstitionis tangit confinia.

De aliquibus praedictionibus ex tertio praedictionum libro.

HISTORIA XVIII

MNIA prompta animo obseruando, quae in libris praedictionum dicta sunt, inspice, conferendo ea inter se: ex his enim poteris praedicere ea quae ab infirmis omittuntur, interdum etiam necessarijs ipsis haudquaquam exquisite perspecta, quemadmodum saepenumero me uidisti in ijs, qui strident dentibus ex natura, in illis haberi accidens pronunciare, ita ut existimarent familiares audientes non ex medendi facultate, sed exacte uaticinandi talem extitisse praedictionem: interdum etiam in dormientibus, in conuiuentibus oculis, ut id quoque in eis ex natura existat. Porro mulieris cuiusdam uisus est aduentibus nobis dexter oculus,

oculus, alterum insigniter superare: de qua dixi, talem antea morbum extitisse excessum. Et item in alio caua admodum tempora: quo perspecto, tantisper dixi per naturam haberi affectionem. Itidem aliorum cruentos oculos esse per naturam. Couulsam uero in alio supercilij partem, aut oculorum, aut labrorum, & item nonnulla ante morbum ex quadam causa fuisse exteriore. Quinetiam intermittentem pulsum, atque etiam pulsus uarietatem, & alia generis eiusdem, ex natura in quibusdam haberi dixi, uel ipsis aegris haudquaquam perspecta.

De medicinis purgantibus. HISTORIA XIX

A PVD Galenum in libro, Quos oporteat medicamentis purgare, & quando: sic scribitur: Nos sane & podagram et articulare morbum incipientem, & nondum in articulis impressum, ex euacuatione multorum paroxysmorum fieri, inuadere prohibuimus. Eodem quoque modo apoplexiam, epilepsiam, melancholiam, item & alias eiusmodi diutinas aegritudines per euacuationem in multis hominibus sedauimus: alij quidem, quibus conferebat pituitosos exhaurire humores: alij uero serosam superfluitatem, secundum substantiam affectionum quae consueuerunt ipsos infestare.

Liber Galeni de modo euacuandi corpora.

CAMPEGIVS.

Venter interdum non excernit dato purgatorio, uel propter proprietatem naturae infirmi, uel propter paucitatem exhibiti pharmaci. Nonnunquam & stercus condensatum & durum in aliquo intestinorum continetur, quod per clysterem euacuandum fuerat priusquam expurgans pharmacum daretur, prohibet euacuationem. Potest etiam cum natura sensibilem impetum facit, purgandi uim habens, nihil expedire. Quaedam tamen quando purgandi finem non allequuntur, alias quidem, ultra quod nihil corpus laedunt, animalis fiunt alimentum, alias uero in pharmacum quoddam & uenenum uertuntur. Sed cum omnia medicamenta uentrem uident, maximeque (ut inquit Galenus) ipsius os, quod maxime nerueum sit & sensibile, mixtio odoriferorum necessaria est, ne sola, neue pura uis ipsorum attingat os uestris. Oportet autem quae miscentur semina talia esse, quae efficaciam ipsorum non habeant impedire. Sint quoque subtiliatae & incisuae uirtutis, & crassos humores incidere, & uias ipsarum particularum per quas euacuantur aperire, & refrenare possint. Oportet autem ut quae miscantur purgatiua sibi inuicem consentiant, in nullo dissideant.

De aegritudinibus a prauis cibarijs prouenientibus, ex libro De locis affectis primo. HISTORIA XX

ALENVS in primo De membris dolentibus lib. sic scribit: Vidi hominem a calidis tum cibis tum medicamentis, atque ab omni calorifica uictus ratione irritari, rursus iuuari ab alimentis boni succi & temperatis, nominatis. Insuper inedia ei noxam inferre. Doloris uero speciem percontanti mihi, mordacem esse respondit: qua de re multo magis sperans ad ueram me peruenisse notitiam, ausus sum amarum ei medicamentum exhibere. Postremo conspiciens hominem mirifice adiutum, quae fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putauit. Fuit alter quem cibi concoctu faciles irritabant: hic de praecedentibus interrogatus respondit, se in hanc deductum dispositionem sumpto purgante medicamento. Rursus interrogans, quid ipsum ad sumendum medicamentum promouisset, intellexi mordaces, edaces quae dolores, multo tempore uentriculum infestantes, fuisse in causa. Coniectans itaque uiciatum fuisse a purgante medicamento intestinum ac dispositum ad fluxiones, ut facile reciperet ex hepate redundantes humores, qui deinde corrumperentur, cibum exhibui haud ita fa-

Aliud exemplum.

b

C esse corruptibilem, & astringentem, unde & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea excreuit, cum antea protinus ut mordacitatem sentiebat, corrupta quaedam & liquida, & foetentia excernere cogeretur.

CAMPEGIVS.

Isaac in uniuersalibus dietis.
cap. 8
Cibus subtilis.
Grossus.
Temperatus.

Cibus & potus non omnium tantum morborum, sed etiam sequundae ualitudinis communia praesidia sunt. Victus praecipua cura habenda est, quo familia ab omni aegritudine custodiatur incolumis: nec enim luxuriosum, sed qui sanitatem praerendat exquirimus, sine quo reliqua frustra fuerint: pertinetque ad medicum, omnium proprietates nosse. Primum, ut sani sciant quomodo his utantur: deinde ut exequentibus nobis morborum curationem, liceat species rerum, quae assidue necessariae erunt, subijcere. Nam ut Auicennae placet, subtilia nutrientia sunt magis sanitatis conseruatiua, & uirtutem minus iuuant, & fortitudinem: Grossa uero contraria istis sunt, & non nisi exercitatis conuenientia: & ut Israelita Isaac inquit. Cibaria grossa laudabilia non sunt quietis, & in ocio uiuentibus: in his, inquit, calore quiete cogelato talia non digeruntur: quapropter summopere cauenda. Subtilis cibus est, cuius quantitas magna, corpus pauco pascit nutrimento. Grossus autem dicitur, cuius quantitas parua, corpus plurimo reficit nutrimento. Temperatus autem inter grossum & subtilem, est cuius moderata quantitas moderate nutrit. Si autem multa sit eius quantitas, multum: & si pauca, parum. Cibi autem subtiles sunt, ut caro pullorum, pisces parui, lactuca & huiusmodi, opportuni ijs, qui parui sunt laboris et exercitij: Grossi autem cibi sunt, caro uituli magni, & pisces grades, solidae carnes, caseus recens, & similia, ijsque qui magni sunt laboris & exercitij, & qui uirtutis necessarium habent augmentum corporisque corpulentiam, conueniunt.

D

De uoce uitata propter casum ex alto.

HISTORIA XXI

LIBRO eodem De locis affectis siue membris dolentibus, sic scribit Galenus: Cecidit quidam ab alto, ita ut dorsi initium affligeretur. Is tertio die exiguam admodum uocem emisit: quarto deinde die omnino obmutuit, resolutaque simul fuerunt crura, manibus omnino illaesis: sed neque spirationem amittebat, neque difficulter spirabat. Cum enim tota sub ceruice spina esset resoluta, accidit thoraci, ut & septimum transversum, & musculi superni, numero quidem sex, mouerentur: quippe nervi ex spinali medulla, quae in ceruice est, ipsis adueniunt. At intercostalium musculorum nervi, per quos flatum fieri diximus, omnes affecti erant. Cum itaque frustra Medici negotium subirent, circa crura quidem, utpote resoluta: circa guttur uero, propter uocis affectum: equidem id interdixi, atque affecto duntaxat loco curationem adhibui. Proinde finita tandem spinae inflammatione, a septimo die uox restituta est iuueni, & crura motionis facultatem recuperauerunt. Equidem in alio uocem uitatam fuisse memini, adeo ut penes perderetur, in frigiditate uehementer nervis recurrentibus, cum per hyemem ceruix fuisset incisa: quod cum intelligerem, calorificis remedijs naturalem temperaturam nervis restituens, uocem reuocaui. Caterum ut ob materiae priuationem, perforato thorace: ita etiam aspera arteria tota incisa, uox perit: quod nullus superfit spiritus, qui ad proprium uocis instrumentum transmittatur. Idem efficit, sed alio modo, laqueus collo circumdatus: uerum hic non solum mutum reddit animal, sed etiam suffocat, tollendo scilicet spirationem. Cum ex ceruice quidam choeradas (uulgò scrophulas appellant) in profundo incumbentes excideret, unguibus eas euellens, imprudens ob ignorantiam simul recurrentes nervos distraxit, atque hoc pacto puerum liberauit a strumis, sed mutum reliquit.

Exemplum secundum.

Exemplum tertium.

Quidam

A Quidam alius in alio puero sectionem faciens, ipsum similiter semimutum red- Quartum.
didit, læso uidelicet altero duntaxat neruo. Mirabantur uero omnes, quo pacto ne-
que aspera arteria, neque gutture affecto, uocem lædi cōtingeret. Qui cum ruben-
tes neruos, me ostendente, conspicerent, admirari desierunt. Quibus igitur par-
tibus, uel materiae, uel facultatis copia, non transmittitur, actionem lædi probabili-
ter dixeris, parte ipsam faciente nequaquam læsa: At uero si uel à uaporibus, uel hu-
moribus aliunde ad ipsam uenientibus lædatur, eam non recte dixeris illæsam.

C A M P E G I V S.

Galenus in libro quē De uoce cōscripsit, ostendit quod exufflatio, materia qui-
dem uocis est, sed efficiunt eam commissio thorace, intercostales musculi. Igitur his
nihil agentibus, animal uocem amittit, & quidem nullo interdum in proprijs uo-
cis particulis apparente affectu. Sunt uero huiusmodi partes, summatim quidem
loquendo, totum guttur: si uero particulatim explicare uolueris, sunt tres cartilagi-
gines, à tribus motæ musculis, quibus accedunt nerui à cerebro demissi. Est præte-
rea in gutture ligula, Græci epiglottida uocant, hæc maxime proprium uocis instru-
mentum est. Item uocare uoluit Galenus uocales neruos, quos ipse inuenit. Nam
præceptores eius eos duntaxat qui ad arterias pertinent cognoscebant: & ob horū
uitia uox perire solet, quoniam proprii gutturis nerui, quos equidem recurrentes
nominare est solitus, ipsorum essentia pars esse censentur.

Quomodo Medicum locum affectum considerare
conueniat. HISTORIA XXII

B **I**BRO eodem apud Galenū sic scriptum uulgò legitur: Occurrit, in-
fit, quidam, medicamentum tribus digitis adhibitum ostendens, di-
xitq; triginta iam diebus sensicam ipsorum facultatem se amisisse, ille-
sa seruata motione, sed nihil præsidij ab impositis medicamentis perci-
pere. Ego uero id quod in huiusmodi casibus facere consueui, ne tunc quidem ob-
liuioni tradidi: quippe uocato Medico qui digitorū curationem susceperat, interro-
gavi cuiusmodi remedia adhibuisset: quæ cum intelligerē ad hanc rem esse idonea,
causam inuestigare cœpi, cur nullum ab ipsis homo præsidium consequutus fuis-
set. Inquirens itaq; quæ præcesserant accidentia, inueni, ipso dicente, neque inflam-
mationem, neque refrigerationem, neq; ictum præcessisse, sed ipsum paulatim sen-
sum perdidisse. Captus itaque admiratione, rursus interrogavi, num superiorū par-
tium aliqua icta fuisset: Ille respondit, digitos quidem non fuisse ictos, sed dorsi ini-
tium fuisse afflictum. Deinde quomodo, & quando id accidisset, cum interroga-
rem, respondit: se cum Romam proficisceretur, à uehiculo decidisse, ac non multo
post digitorum incepisse affectum. Quocirca coniecturam feci, neruorum qui pri-
mi à septima uertebra procedunt, partem quampiam ob ictum fuisse inflamma-
tam, ac nunc duram habere dispositionem. Id uero intellexi, doctus ex arte secan-
di corpora, quod nerui per propriam circumscriptionem, ueluti uenæ exoriri ui-
dentur, adeo ut unumquenque exquisite unum esse putares, quemadmodum &
uenam. Verum protinus ab origine multi sunt simul concreti, qui cōmunibus uin-
culis contenti, à cerebri membranis exoriuntur. Ergo neruorū, qui à ceruice pro-
deunt, ultimi exigua pars, ad minores peruenit digitos, per cutem ipsos continen-
tem: ac præterea per mediū digiti medietatem dispersa. Quod uero cæteris Medi-
cos in maximam duxit admirationem, quod scilicet media pars afficeretur: id mi-
hi persuasit potissimum, eam tantū nerui partem, quæ in cubito ab ipso egrediens,

κατάδοξον. **C** in iam propositis digitis finitur, esse affectam. Igitur adhibitum ei medicamentum abijcere iubens, illi præcipue spinæ parti, quæ in affecta particula principatum obtinebat, ipsum adaptaui. Sequutaq; est res, ut aspicientibus uidebatur, & admirabilis, & inopinata, quod digiti manus adhibitis spinæ medicamentis essent curati, & ab affectu omnino liberi.

CAMPEGIVS.

Castorei uirtus Vnctiones autem & astrictiones istis admittantur: inde etiam cataplasmata languentibus sunt locis admouenda, quæ distrahendi & calefaciendi uim habeant, nec non conciliandi: præsertim musculis qui ad ceruicem & spinam intenduntur admouenda. Omnium autem efficacissimū est castoreum leuigatum, datum uno cochliario. Post hæc perunctiones utiles ex ruta & opopanace. Si itaq; inquit Galenus, musculorum neruos affici contingat, motus digitorum perit: Si uero eos qui ad cutem perueniunt, tangendi sensus corrumpitur. Sed ubi tota resoluntur membra, cum uidelicet commune principium affectum est, simul & sensus & motus pereunt. Solus igitur ille, qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considerare poterit, in qua uer-tebra spina sit affecta: siue tota, siue altera eius pars afficiatur. Accidit enim interdū ut duo, aut tres duntaxat neruorum processus afficiantur, cum interim spinam nulla noxa infestet. Sic affectus erat is, qui per reliquas quidem manus partes omnes ita fuit resolutus, ut neque sentiret, neque moueretur, sed in tribus solis digitis sensum habebat integrū. Porro inquit Galenus, cuidam alteri, non solum in his manserunt illæsi, sed etiam eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima uer-tebra exorta distribuitur, motiones seruatae sunt. Atq; alius ob casum ab alto uehementer afflictus, solos eos musculos resolutos habuit, qui huius nerui partes suscipiunt. Idem etiam in his duntaxat cutis partibus sensum amisit, ad quas prædicti nerui ramusculi demittuntur.

De duriore quorundam aluo plurima exempla.

HISTORIA XXIII

Exemplū primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

A PVD eūdem Galenum eodem in libro sic scriptum est: Puer annorum ferè sex, inuitus per aluum excrementa deijcere incepit, resoluta de repente circa sedem musculo. Quinetiam seni quondam huiusmodi euenit accidens: atque rursus alteri puero, ætatis ferè annorum quatuordecim, excrementorum inuita per aluum excretio superuenit, infestante simul uescam dolore. Atq; alteri urina quoque fuit suppressa. Contra, alter urinam inuitus excreuit. Atque alter non solum urinam, sed alui quoque excrementa inuitus deiecit. In his omnibus, ea quæ præcesserunt, scrutari oportet. Nam in totum aut refrigeratam, aut ictam ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem uni duntaxat affecto musculo nocet, ictus uero magna ex parte pluribus noxam infert. Nam perrarum est, ut icta spina unus afficiatur musculus: quoniam nerui ex spina orti in plures musculos diuiduntur.

De pedum putrefactione ex nimio frigore.

HISTORIA XXIII

DE MEMBRIS dolentibus libro secundo, capite primo, sic apud Galenum scriptum legitur: Equidem notui quosdam adeo refrigeratis pedibus, ut in primis quidem sensus periret: sequentibus uero deinde diebus, emortui pedes putrescerent.

CAMPE-

CAMPEGIVS.

Apud Galenum completa refrigeratio, & sensum & motum omnino tollit. Et cum stupor refrigeratio insignis sit, idcirco corporibus ita dispositis, & sensus & motus difficultatem inducit: ut planè uidere est in his, qui in hyeme per frigora proficiscuntur, atque in refrigerantibus quoque medicamentis: idq; non solum à medicamēto, sed etiam à circūfuso nobis aëre, ut Galenus nouisse in exemplo affirmat.

De proprietate & uiribus uini perueteris.

HISTORIA XXV

IBRO eodem, capite tertio ita scribit Galenus: Pergami olim accidisse, memoriæ proditum est: neque absurda uidetur historiæ ipsius narratio. Grammaticus quidam singulis diebus lauacrum petens, unum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret, atque ea quæ ad uictum essent necessaria, prepararet. Puer itaq; domum custodiens, cum uehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, uinum antiquum liberaliter potauit, atque ex reliquo tempore uigil omnino permansit: postea correptus febre, unà cum uigilijs oborto delirio periit.

CAMPEGIVS.

Vinum secundū est calefacientium ordinis: admodū uetus tertij, ut mustum primi. Inquit de temperamentis Galenus: Vino sua & eximia existit in mutatione celeseritas. Est namq; ut facula, & filum oleo perfusum, stupaq; & pix. Quapropter uitandus est uini usus pueris & iuuenibus. Vinū uetus, inquit Isaac, citò caput ascendit, & mentem percutit, propter suæ punctiois acumen, maxime si multum ex eo bibatur, & parum ibi aquæ misceatur. Propter hoc, inquit, caueāt ab illo neruos debiles habentes, & qui sensus acutos habuerint: magnum namque eis præstat nocumentum, nisi tantam in suis corporibus habeant humiditatem, quæ bene resistat uini acumini. Hæc ille.

De morbo Comitali, quem Græci *ὑπὸ λειψίαν* dicunt.

HISTORIA XXVI

IBRO tertio capite septimo De membris dolentibus, siue affectis apud Galenū sic scribitur: Vidi in puero, qui tertiumdecimum ætatis annum agebat, cum equidem adolescens etiamdū, cum optimis eius tempestatis medicis cōuenissem, ad idoneam ipsius curationē inueniendā, audiui tunc narrate puero, dispositionem ipsam à crure initium capere, mox illinc rectā ascendere per femur, & imminentes illi lumbos, ac per latera ad ceruicē, donec ad cerebrum perueniret: quod cum primū tangeret, ipsum hauquaquam sibi constare. Interrogātibus autem medicis, quale esset id quod ferebatur ad caput, nihil habuit puer quod responderet.

Exemplum
primum.

Alius deinde adolescens cōpos mentis (quippe qui satis poterat, & sentire quod fiebat, et alteri enarrare,) dicebat ueluti frigidā quandam auram esse, id quod ascendebat: unde ex duobus alterum Pelopi præceptorī placuit, aut quod qualitas quædam, alteratis per continuationem partibus, aut spiritalis quædam substantiā transmitteretur. Neq; mirandum esse dicebat, tam ualidam uim esse humori, qui in affecta parte præter naturam genitus fuisset, ut perniciosarum ferarum uenenis possit comparari. Quis enim crederet uel scorpionum, uel phalangiorū ictibus totum corpus tanta ac tam enormi mutatione affici, nisi sæpenumero id accidere uideret, præsertim minimam quandam rem feris in ipsum demittētibus? Sed puerū quoq;

Secundum.

Pelops præceptor Galeni.

Cuius morbus comitialis à crure oriri consueuerat, medici qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare sperabant, si in primis uacuo uniuerso corpore medicamen ex thapsia aut sinapi parti adhiberent, ligato in medio mēbro, supra eam uide licet partem, quæ primaria dispositione erat affecta: atq; hoc pacto accessionē reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuisset. Verū hæc obiter atq; ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua parte, tantus morbus ortū contrahere possit. Mihi uero per huiusmodi consensum, uidenti aliquando laborantem, sine uehementi conuulsione concidere, simul quod per interualla breuibus quibusdā motibus quaterē, probabile uisum est, ut quemadmodū frequentissime singultum fieri cernimus affecto stomacho, ita hanc quoque dispositionem euenire.

CAMPEGIVS.

Comitialis morbus seu maior morbus, multis nominibus appellari solet. Aliqui sacrum, alij epilepsiam, alij lunaticum, alij autem Herculeum, quod Hercules eum morbum passus sit, nominarunt. Alij caducum: unde Serenus Samonicus inquit:

Et subiti morbi species, cui nomen ab illo,
 Quod fieri nobis suffragia iusta recuset,
 Sæpe etenim membris atro languore caducis,
 Consilium populi labes horrenda diremit.
 Ipse deus memorat dubiæ per tempora lunæ,
 Conceptum talis quem sæpe ruina profudit.

Sunt comitialis morbi tres differentia. Omnium autem ipsorum cōmune est cerebrum oblanguescere, aut in ipso primo consistente languore, uel per consimilem uentris oris ægritudinē. Raro autē sit tertia species morbi comitialis aperte aliqua, cui infederit languoris exordiū, siue sentiat ipse ægrotans in caput ascendentē morbum. Perspexi, inquit Aëtius, in puero principium affectionis à memoria factum, hinc tempore subsequētī in copiam peruenisse ad lumbos spinam, ceruicem, & caput usq; conscendisse. Cumq; capiti inhæsisset, non ulterius proserpisse. Fieri igitur non impossibile est, ut in membro aliquo huiusmodi gignetur essentia, citra causam aliquam extrinsecus inuehentem, eamq; præsertim cum in parte neruosa confederit, continue uim remittit in principium. Quemadmodum hoc anno uidimus apud Lugdunum in quodam amico nostro uiro clarissimo, principium affectionis à pedibus factum, hinc in uentriculum peruenisse, ac præcordia & spinam ad ceruicem atq; in caput usq; conscendisse. Dicebat, is ueluti frigidā rem esse, id quod ascendeat & præcordia tangebatur. Quare medici qui tunc ad curationem eius conuenerant, à principio tremorem cordis esse putabant: at ubi talia uidimus, cogitauimus substantiam quandam esse aut spiritalem, aut fluidam, quæ mole minima, ita facilitate quammaxima esset. Itaque non impossibile esse dixi in corpore similem aliquā essentiam generari, non accedente causa extranea, quæ ubi neruosam aliquam partem occupauerit, per continuas partes, usq; ad neruorū principium uim suam transmittit, siue id per alterationem fiat, siue spiritali essentia, ueluti aura ad ipsum elata.

De ictu scorpionis & draconis. HISTORIA XXVII

De morsu scorpionis & draconis ex tertio De mēbris doctentibus.

DE locis affectis capite eodē, inquit Galenus: Cum nuper ictus esset à scorpione quidā, uideor mihi uidere, inquit, quod grandine percussus sim, qui subinde omnino infrigidatus est, sudore etiam frigido accedente, sed tandem debitis adhibitis remedijs, nō sine negotio seruatus est. Sæpenumero enim infigente aculeum scorpione aut in neruum, aut uenam, aut arteriam,

Ariam, manifeste uideamus percussos uehementissimis infestari accidentibus. Atqui scorpionis aculeus, totam cutem penetrado, ad profundum usq; potest peruenire. Expertus sum etenim, cum Alexandriae essem, Rusticus quidam non longe ab urbe, in uno manus digitorū draconis ictu percussus, eius radicem apud palmam ualidissimo uinculo ligauit, accurrens que in urbem, ad familiarē sibi medicum, totum digitum ab ipsa dispositione ad palmā usq; abscindendū praeuuit, sperans inde nihil se mali passurum: Neq; frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens saluus euasit. Similiter aliū noui, qui epoto ex uiperis medicamento, reciso prius digito, a periculo liberatus est. Vidi praeterea rusticū, cuius totū digitū uipera momorderat, qui falce, quā tunc forte habebat (erat enim agricola) ab ultimo articulo ictam partē refecans, deinde inducta in digito cicatrice, nullo sumpto medicamine, sanatus est.

Exemplum
secundum.

Tertium.

Quartum.

CAMPEGIVS.

Vipera est, semper habens praesentissimum uenenum dum calet, id est ira excaecata: quare Alanus inquit:

Vipera uirus habet, quae cum calet euomit illud.

Claude sinum, prohibe, ne caleat ibi.

Vipera dicitur quasi uipariens, quia non nisi ruptis uisceribus parere dicitur, neque concipere sine maris interitu: nam dum concipit caput quod coitura semper in os sumit, abrodit. Neque igitur patrem, neque matrem uiuentē uipera prospexit, benignitate forsan naturae, ne tam saeva pestis nimitū proueniat. Venenosa sunt omnia animalia quorum natura longissime distat ab humana complexione, aut opposita & inimica est speciei, qualia sunt, serpentes, uiperæ, tyri, dracones, & lepus marinus, & carnes assatæ & statim suffocatae, & pisces frigidi, & morticinae carnes & putridæ, & quae a fulgure sunt percussa, & mortua, & quaecumque patiuntur rabiem. Tyrus tamen cum loquimur de animali, nec greca nec latina dictio est, uerum generali uocabulo fera nominat. Feræ enim nominantur & bestiae, quo nomine, ut inquit Suidas, ea maxime significantur, quae morfu nocent, ut sunt uiperæ, serpentes, & phalangia: sic enim uocant araneos quosdam, quorum morsus est asperissimus.

Viperæ etymon.

Animalia quae uenenosa.

Tyrus.

De neruorum resolutione & conuulsione. HISTORIA XXVIII

APRVD Galenum in tertio interiorū, capite decimo, sic scriptum uulgò legitur: Omnium pessima spiratio putanda est, quae & intermittitur, & magna cum uolentia trahitur: quippe ut mori cōtingit apoplecticos, ob id quod spirare non possunt: sic homo qui corporis partes mouere nequit, ad uitae functiones censetur inutilis, quamuis huic subita mortis periculum haudquaquam imminet. Sanè uidimus quendam, qui reliquis partibus omnibus resolutis, nullam, quae ad faciei partes pertineret, actionem admisit, seruata etiam spiratione: quomodo enim uiuere diutius potuisset, ipsa magna ex parte deperdita? In quo affici putauimus illam spinæ partem, quae paulò inferior est, processu neruorū ad septum transversum tendentiū. Quinetiam & urinam, & alui sedimina, ipsum praeter uoluntatis imperium emisisse manifestū est. Insuper uidimus alium, cui propter casum omnes inferiores partes demptis manibus, resolutae sunt. Sic etiam ubi uniuersae corporis partes, quae sub facie constitutae sunt, resoluuntur, faciei partibus illaesis, affectionem in spinæ initio esse certum est. Atque eadem quoque ratione, si toti corpori conuulsio acciderit, eundem spinæ locum affectum esse declarat, faciei partibus omnino seruatis illaesis. Quod si haec quoque afficiantur, cerebro noxam iam illatam esse ostenditur. Vbi uero pars aliqua conuulsa est, neruum, qui eius motioni deputatus est, aut musculum affici, necesse est.

C

Sanè resolutio neruorum frequens ubique morbus est, sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres autores illud apoplexiam, hoc paralyfim nominarunt: sunt qui utrunq; uocent paralyfim. Apoplexia repente ortum indicat suū humorem crassum, uel frigidum, uel glutinosum, alueolis cerebri dominātionibus inhæsisse, impleseq; ipsos: non fit ex distemperantia totius ipsius essentia. Magnitudinem autem periculi conijcio ab respirationis detrimento. Cum enim multum impeditam uideris respirationem, ut uix suum obtineat locum, non exiguam conijcio esse ægritudinem ex cerebri affectione. Est sanè apoplexia ferè sensus ablatio, & totius corporis concussio, atq; immobilitas cum principalium membrorum detrimento statim eueniens. Hic morbus etiam dicitur syderatio, quod cum repente no quodam impetu eueniat, non causa aliqua inferiori, sed è coelo uel quadam syderis prouenire putat. Hic dicitur etiam Epiplexia, astrobolia. Inde syderati, id est sydere percussi, & syderationē passi. Inde etiam apoplectici, id est latine attoniti, quorum uidelicet & corpus & mens stupet ictu fulminis uel morbo.

Quid apoplexia
sive syderatio.

De particulari paralyfi cuiusdam Syri sophistæ. HISTORIA XXIX

Galen. Internorum 3. cap. 10 de Syro. sophista.

ODEM libro apud Galenum perperam legitur ita: Sanè Pausanias Syrus sophista cum Romam aliquando uenisset, secundum duos minores sinistrae manus digitos, atque medijs partem mediam, sensum in primis quidem difficilem habebat: postea uero male curantibus medicis, sensum omnino amisit. Quibus equidem cognitis, omnia quae praecesserunt inuestigauit, atq; ipsum, cum per uiam duceretur, uehiculo excidisse, atq; in dorsi initio laelum: mox partē laesam breui quidem curatam sed auctū in digitis sensus uitium

D

audiui. Igitur remedia quae illi digitis adaptauerant, laesae parti adhibere iussi, atq; sic uir ille celeriter sanitati restitutus est. Etenim quod in primis scire oportet, quod uidelicet nerui per uniuersae manus cutem dispersi, quibus sentiendi ad ipsam facultas defertur, proprias quasdam habeant radices: quodq; nerui musculos mouentes, ab ijs differant, medici ignorant.

CAMPEGIVS.

Hoc quippe uobis cum Galeno esto propositū, ut affectā scilicet sedem, simulq; dispositionem eius inueniamus. Nisi enim, inquit Galenus, haec accurate cognouerimus, nequaquam eas partes, quibus uel sensus uel motus uitiatu est, recte curabimus.

De ijs qui sensus pariter & cogitationis uitio aberrant.

HISTORIA XXX

QUARTO libro, cap. primo De locis affectis de phreneticis inquit: Cui Romae quidam domi, cum lanifici puero contineretur, surgens à cubili uenit ad fenestram, per quam & ipse uideri, & praetereuntes uidere potuit. Itaque ex uitreis uasis singula ostendens, interrogauit, imperarent ne ut ea proijceret. Illi uero ridentes, plaudētesq; ut ea proijceret rogabant: tunc ipse deinceps omnia arripiens eiecit: at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea iuberent ne puerum quoq; proijci, cum eos interrogasset: atq; id illi iussissent, illico ipsum deiecit: quem ab alto cadentem uidentes, suppresso statim risu, accurrerunt, & contractum iam puerum sustulerunt.

At contrariā affectionem nō solum in alijs, uerum in meipso, cum puer adhuc essem, expertus sum. Cum enim per aestatem ardentem febre laborarem, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in uestibus esse putabam, quos auferre

A ferre tentans, nihilq; sub digitis eductum inueniens, accuratius uehementiusq; id efficere conatus sum. Audiens itaque duos ex amicis qui tum aderant, dicentes: Videtur ne hunciam & floccos euellere, & festucas colligere? statim intellexi, id ipsum quod dicebāt, me fecisse. Cum uero sic animo cōstarem, ut rationalis in me facultas nō uacillaret, recte inquā dicitis, proinde ne phrenitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem quū idoneis rigationibus caput fouerent, tota die, sequenteq; nocte, grauius in somnijs turbatus sum, ut interim & clamare, & exilire uiderer. Verum postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igitur constat, quod licet ab eadem causa secundum speciem accidentia proueniant, non tamen ab eadem sede quæ primario affecta sit, emergunt, & in ijs qui ex cerebro, atque illis qui per uentriculi consensum, ut dictum est, laborant. Cum enim in cerebro cuiuspiam biliosus succus abundat, acceditq; febris ardens, is afficietur perinde ac si ad ignem torreretur, oriturq; tum fumus ueluti in lucernis ab oleo, qui per uasa, quæ ad oculum tendunt, delapsus, uisorū in ipsis causa censetur: siquidem in anatomice uisistis, quod & arteriæ & uenæ, ab his uisis ex quibus choroïdes mēbrana contexta est, simul cum neruis ad oculum descendunt.

Visorū causa.

CAMPESIUS.

Phrenitis est morbus laedens mentem, & ad insaniam, furoremq; deducens, & φρενιτις, quod est à mente & parte rationalis animæ, quasi deturbatio mentis. Et ex cordis uitio nasci à quibusdā putatur. Serenus Samonicus de eo morbo inquit:

Ex cerebri uitio phrenesis furiosa mouetur,
Amisāq; refert frondens amentia uires.

Latine delirium dicitur. Sunt autem tria insaniam genera: Primum est in acuta febre, & hanc græce Phrenesim appellant. Illud in primis scias oportet, interdum in accessione ægros desipere & aliena loqui. Quod non quidem leue est, neque incidere potest, nisi in febre uehementi. Non tamen æque pestiferum est: nam plerumque breue esse consueuit, leuatoq; accessionis impetu, protinus mens redit. Secundum insaniam genus est, quod spaciū longius recipit, quia ferè sine febre incipit, leues deinde febriculas excitat, & consistit in tristitia, quam uidetur bilis atra contrahere. Tertium insaniam genus est ex his longissimum, adeo ut uitam ipsam non impediatur, quod robusti corporis esse consueuit. Huius autem ipsius species duæ sunt: Nam quidam imaginibus, non mente falluntur, qualem insanientem Aiaceum uel Orestem poetarum fabulæ ferunt: Quidam animo desipiunt. Apud Posidonium phrenitis inflammatio est circa cerebri tuniculas cum febre acuta, cōminutionem ac distractionem inferens intelligentiæ & mentis. Raro autem, inquit, phrenitis à principio incidit cum febre. In multis ferè incipit à die quinto uel sexto, uel adhuc seriuscule: eodem ferme periculo successa: proinde alij quidem die septimo, alij nono ab alienari detrahiq; incipiunt. Differentiæ autem phrenitidis plures quidem, uerum maxime principales tres: Aut enim phantasticū solum oblaesum, in ipsis uero custoditur rationale & memoriæ conceptaculum: Aut rationale solum offenditur, conseruatur autem phantasticum, & memoria: Aut etiam phantastici & rationalis est offendiculum, sed memoria conseruatur. Memoria uero deleta in febrilibus ægritudinibus, pariter ut plurimum aboletur etiam rationale & phantasticum. Anterior ergo cerebri parte oblaesa, phantasticum duntaxat offenditur. Media uero alio offensa cerebri, auersio fit rationalis. Parte uero quæ ad neruulum posterioris cerebri tendit oblaesa, uis recordandi amittit, cum ipsa frequenter duæ reliquæ. Quibuscunq; igitur offensum est phantasticum, ij iudicant recte, at imagines concipiunt alienas. Quibus autē oblaesum rationale solum, mente uident recte, at male iudicant,

Tres insaniam species.

Differentiæ phrenitidis.

c Conuenit igitur parti magis offensæ adminiculari, & ne quidem quicquam aliorum negligere.

Quod ob unius particulæ imbecillitatem, omnes thoracis partes dilatari coguntur. HISTORIA XXXI

Exemplum primum de Athleta Secundo nomine.

PVD Galenum in quarto De membris dolentibus, siue affectis, capite quinto, perperam legitur: Athleta Secūdus nomine, qui satis quid pateretur intelligebat, sentire se manifeste in septo transuerso dixit imbecillitatem: atque idcirco cogebatur intercostales musculos sine intermissione mouere, atq; nonnunquam superiores quoque: Interdum autem zonam circumdans præcordiorum partibus, sola transuersi septi motione, sufficienter spirabat, atque tum quiescebat. Verum an ad septi transuersi musculum, an ad neruos qui ad ipsum perueniunt, an ad aggregatum ex utriusq; pertineat huiusmodi imbecillitas, mihi quidem explicatu perdifficile uidetur.

Secundum. Idem spirationis genus etiam in alio quodā notauit: quem cum aliquando equus in præcordiorum regione calcitrasset adeò atrociter, ut oborta in septo transuerso inflammatione, mortis subinde periculum immineret: Is licet euaserit à periculo tutus, ab imbecillitate tamen liberari nequiuit.

Tertium. Alteri etiam, qui à uehementi peripneumonia inestabatur, brachij tam externæ quàm internæ partes à cubito ad summos usque digitos, sensus difficultate laborauerunt, atq; motus quoque nonnihil læsus est. Huic præterea nerui, qui in primo atq; secundo intercostali loco inueniuntur, noxam subierunt: quorum primus non contemnendæ magnitudinis, per intimas partes abditus deferitur, sed ei qui ipsum præcedit admixtus, atq; multifariam diuisus, ut in arte secandi corpora uidere est, cuius etiam partes aliquæ per interiorem cubiti regionem, usque ad digitorum extrema perueniunt. Alter uero neruus tenuis quidem, nulliq; admixtus, per axillam sub cute ad brachiū deferitur, dispersus per cutis tam exteriores, quàm internas partes. Huic homini celeriter sanitas reddita est, adhibito medicamento ei loco, unde nerui prodeunt, iuxta primum ac secundum intercostale spacium. Atque sanati sunt quoque nonnulli, quibus utrunq; crus paulatim resolutum erat, adaptato lumbis medicamento, in eo spinalis medullæ loco, unde cruribus nerui adueniunt, nullum resolutis cruribus medicamen adhibendo. Neque enim ipsorum, sed medullæ proprius erat affectus.

Quartum. Vidimus aliū, cui magna oborta suppuratione in altera nate, iuxta cruris initium, nerui eiusdem cruris per incisionem nudati sunt: sed ea parte sanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaq; conijciens, durum quippiam à priori inflammatione in neruo derelictum, quod huiusmodi dispositionem induceret, affecto loco idoneum medicamen adhibendo, hominem perfecte sanauit.

Quintum. Præterea piscator quidā, cum in fluuio pisces uenaretur, adeò circa sedem & uesicam in frigidatus est, ut ipso inuito effluerent & alui excrementa, & urina. Atq; hic quoq; per calida remedia affectis musculis adhibita, celeriter sanus euasit.

Sextum. Item alius eisdem molestatus accidentibus, sine tamen manifesta causa, læsis circa os sacrum neruis, multo tempore per multa præsidia, uix sanatus est.

Septimum. Verum etiam caput cuiusdam, nō ita pridem impositis medicamentis uehementer calidis, hulcerauerunt, putantes sensum ipsius grauiter læsum, hoc pacto posse reuocari. Atq; hunc ipsum sanauimus, inuenta sede affecta, tum ex reliquis accidentibus, tum ex euidētibus causis. Nam super singulis interrogauimus, quarum una huiusmodi erat: Cum sub multa niue ac uento impetuoso ambulasset, pallium
circa

A circa ceruicem madefactum aiebat, adeò ut uehementi se frigore in ea parte affectum sentiret. Itaque si sciueris ex primis spinæ uertebriis, quatuor neruos ad caput ascendere, à quibus pellis ipsum ambiens, sensum accipit, facile sedem affectam inuenies. Hac igitur sanata, capitis quoque pellis pariter sanata est, utpote quæ nulla primaria affectione laborabat.

CAMPEGIVS.

Si ex arte, quæ corpora secare docet, ad quam particulam descendant singuli nerui à spina prodeuntes cognoueris, affectas sedes quam facillime inuenies. Ex artis itaque actionibus horum omnium examen re ipsa deprehendite. Nanque sapenter uidistis ex huiusmodi notitia, manifeste iuuari laborantes. Galenus uero sæpenumero nos monuit, alios quidem in ipsa spina ueluti radicem habere, alios uero ut ex magnis ramis, atque ipsis quoque à spina exortis, procedere: Qui rursus diuisi, distribuuntur: atque alij per uniuersas ferè cutis partes, alij per pauciores. Quo magis miratur Galenus dissectores ipsos, illos non cognoscere, cum in neruorum resolutione quærunt, quam ob causam resolutarum partium non semper & motus, & sensus pereat: Videntes aliquando sensum duntaxat, aliquando sensum & motum simul deperdi.

De cruoris screatu ex hirudine loco adhærente.

HISTORIA XXXII

QUARTO De locis affectis siue membris dolentibus apud Galenū sic scriptum est: Si aliquis cruorem plurimis diebus screauerit & emunxerit, idque citra capitis uel dolorem uel grauitatem, siue præsentem, siue præteritam, neque is ex ictu procedat: huius & totum per nares meatum, atque eam oris sedem, quæ ad nares foramen tendit, accurate considerare oportet. Nam fieri potest huiusmodi accidens, hirudine huic loco adhærente, quæ quidem indies augeri solet: quâuis enim primis diebus, utpote exigua, sensum effugiat, tertio tamen quartoue die, haud obscure uideri potest. Eadem ratione ex uentriculo quoque cruor, epota sanguifuga euomit. Sed est huiusmodi cruor tenuis, sanieique speciem refert, siue is ex uentriculo, siue naribus, siue ex ore feratur. Igitur cum tabem uideris, ac hominis considerato habitu, super præteritis eum interrogaueris, ex omnibus rei ipsius ueritatem facile conijcies. Equidem cum uiderem hominem, integra ualitudine, huiusmodi cruorem euomentem, interrogauit qua uictus ratione antea fuisset usus. Ille uero inter alia quæ narrauit, hoc quoque addidit, quod cum nocte quadam sitiret, misso puero qui aquam afferret, ex immundo fonte bibisset. Quibus auditis, sciscitatus sum, apparuissent ne aliquando sanguifugæ in ipso fonte: qui cum id quoque fateretur, epoto subinde idoneo pharmaco, hirudinem uomitione reiecit.

Per sanie hoc loco ichor non pus intelligas.

Aliud exemplū.

Porro cum alter quispiam huiusmodi cruorē emungeret & expueret, ipso narrante audiui, eum rure æstatis tempore, in stagno quodam, cum cæteris iuuenibus suuenuili ludo, qualē adolefcentes in aqua ludere solent, exercitātū. Tum ego sciens in eo stagno sanguifugas esse, duxi laborantem ad splendorem, conuersoque directe ad Solis radios nariū foramine, in eo meatu ubi nasus ad oris regionem perforatur, hirudinis in meatu suspensæ caudam conspexi.

CAMPEGIVS.

Hirudo siue sanguifuga, non eum qui in profundo est, attrahit sanguinem, sed eum modo qui adiacet carni emulget. Vtimur autē loco uentosarū. Euellimus uero

c hirudines, cum aestimauerimus mediā partem attractā fore sanguinis: prohibemur autē ut non sinamus effluere quousq; quod sufficit euacuet. Particula in frigidatur succis natura frigidis existentibus, & à cōtinente. Oportet autē ponere eas in aqua tepida & munda in uase amplo, deinde spongia assumendo eas, & uiscositatem abstergendo, per manus auferendo. Postquam autem adhæserūt, oleum tepidum infundimus particulae, ut non in frigidetur. In naribus uero & pedibus ipsam particulam ponere oportet, in qua sunt sanguisuga. Si uero bene adhæserunt, abscindere oportet cum forficibus caudas earum: effuso enim sanguine attrahere non desinūt, quousq; nos sal, aut cinerem applicuerimus ori earum. Postquam uero ceciderint, uentosa siue cucurbitula oportet uenenositatem earum attrahere. Si uero non, fermentetur cum spongijs particula, aut siquidem sublachrymat, cymīnū aut farinam applicandū, deinde lana oleo modico intincta eam inuoluendo. Si uero sanguis destillat, liendas apponendum per acetum uel gallam combustam, uel spongiam ponendo in pice humida & comburendo, apponere. Hęc enim sunt quæ Galenus in libello De hirudine posterioribus reliquit.

Multi exempla de huiusmodi pulmonis. HISTORIA XXXIII

PULMONIS huiusmodi huiusmodi dolor non comitatur. Ea uero quę in ijs sedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, sed non uehementem, ut si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planē non percipiat. Per se igitur uidimus eos quos iam supra proposuimus affectus, & qui pulmoni, & spacio thoracis, & asperę arterię, & gutturi accidere possunt: quippe omnium horum rationis communitate inducti, mentionem fecimus. Quidam humorem repente expuit liquidę bili in colore perquam similem, medium uidelicet inter flauū ac pallidum, ac nulla acredine infectum, atq; ita quotidie magnam eius quantitatem expuit: deinde leui suborta febricula, tabescere incepit, adeo ut purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor uidelicet mensium, exiguū cum pure cruorem eiecit, atq; sic aucta febre, magis consumebatur, ac iterum atq; iterum plus expuebat, adeo ut magnā sputi quantitatem redderet: quocirca magis crescente febre, ac resolutis uiribus, eorū qui tabe marcescūt exemplo mortē obiit. Deinde alium uididi eodem fere modo sex mensibus, ac alium quoq; diutius laborantes. Igitur qui primus nobis occurrit, in initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessime affici uisus est. Alterum uero quum conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, presentis medicamento succurrere tentauimus. Ac multo etiam magis tertio. At quamuis multo negotio utrūq; liberare conaremur, nihilominus neq; horū ullus, neq; alius post eos, seruari potuit: cum enim morti iam proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes expuebant. Proinde facile cognoui, haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus uidere solemus, quū à putrefaciēte quopiā humore inficiuntur. Verum has & abscindere, & urere possumus: pulmoni uero horum auxiliorum neutrum adhibere licet. Quapropter omnes subinde perire necesse est. At uero postremum cum uiderem, ad uisceris fortem exiccationem sollicito me animo conuerti, & quidem odoribus atq; potionibus ad id efficacibus: proinde medicamentum quod hedychroum uocant, interdum naribus ipsius iugiter adhibere iussi. Ad somnū uero sese conuertenti præscripsi, ut narium foramina ex aliquo precioso unguentorum illinirentur, qualia uidelicet Romę preparari solent: Vocant uero ea & foliata & spicata. Atq; dedi in potu medicamenta, Mithridaticam uocatam cōpositionem, ambrosiam, athanasiam, theriacā. Itaq; perpetuo anno sic educatus, tandem similiter ut reliqui tabidi, uitam finiuit: quam fortasse, ob iam dictam educationem, longiori tempore protraxerat. Præterea alium huiusmodi affectum in pulmone notauī. Quidā diuturna tussi uexatus, & exiguū lentumq; pus expuens, frustum

Exemp. primū

D

Exemplum secundum.

Hedychroum.

Aliud exemplū singulare.

A frustum quoddam paruo grandius grano haud ab simile excreauit, ac deferens illud mihi ostendit: atque rursum non ita multo post, aliud quoque attulit: Vnde conieci, lentum illum humorē, quē antea expuere solebat, ad huiusmodi substantiā peruenisse: quā obrem medicamentū ei in potu dedi, quod suspiriosis auxiliari cōsueuit: atque ita factum est, ut minorem expueret grandinem, atque longiori quā antea interuallo: neque pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moretur. Caterum grandines ipsae magna ex parte erui magnitudinem aequabant, quamuis interdum maiores, interdum minores esse uiderentur. Atque alios quoque similiter quidem spuere, sed nihilominus in multos annos uitam extendere uidimus: quorum alij aliam ob causam, alij uero ob spiritaliū instrumentorū affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea uero quae Antipatro medico acciderunt, nemo est qui nesciat, utpote qui medicam artem publice apud Romanos professus est. Agebat hic aetatem sexaginta quidem annis minorē, sed quinquaginta iam annos excesserat: is correptus aliquando febre quadam ephemera, idque ab etidenti causa, declinante iam febre, ut quid sibi facto opus esset intelligeret, pulsus ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur omne inaequalitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est: deinde uero cum sese non febrile planē sentiret, illico balneum subiit, quippe laboribus ac uigilijs corpus fatigauerat, atque tenui quoque uictu, donec diem tertium praeterisset, usus est. Quo quā nulla appareret febris, quotidie ad solita negocia pertractanda prodijt: atque arteriam in extrema brachij sui parte tagens, admiratus est perseverantē in pulsibus inaequalitatem. Occurrens itaque mihi, extendit manū ridens, iussitque pulsus tangere. At ego subridens, Quid inquam portendit hoc quod proponis aenigma? Ille iterum ridens, obnixè orauit, ut tangerem. Igitur inter tangendū, omnigenam in pulsu inueni inaequalitatem, non solum in multarum pulsationū cumulo, quam systematicen, id est cōgregatricem uocant, uerum etiā in una arteriae distinctione: Proinde miratus quomodo uiueret, cum talem haberet pulsus: interrogauī, num difficilis esset ei respiratio. Illo uero nullam se sentire respondente, obseruaui equidem an aliquando mutaretur, quippe sex mensium spacio assidue arteriam tangebam. Cumque ab initio interrogaret, quānam corporis dispositio mihi uideretur posse huiusmodi pulsus efficere, atque per quem modum, idque citra febrem: Ad eam quaestionem respondi, in cōmentarijs de pulsibus iam declarasse me huiusmodi inaequalitatem. Namque ob magnarum in pulmone arteriarū angustiam, id euenire putauī: angustiae uero causam esse dixi, uisceris inflammationem. At tibi hanc ob causam id nunc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur uel oppilationē ex liquidis & crassis & uiscosis humoribus, uel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in huiusmodi te dispositionē induxisse. Tum ille respondens, oportuisset, inquit, me suspiriosa orthopnoea laborare. At ego probabilia, inquam, ipsum dicere, sed à ueritate aberrare: quippe fieri nonnunquam huiusmodi orthopnoeam ob eam quam diximus causam: Id uero cum ab asperis, non in leuibus arterijs, crassus & lentus humor cumulatur. Proinde omnem ei uictus rationem, atque medicamenta quoque, haud aliter quā suspiriosis adhibere iussimus: deinde sex (ut dixi) mensibus elapsis, leni quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel, deinde bis atque ter, postea quater, ac sapius quoque aucta simul spirandi difficultate, ad quintumdecimū usque diem, post quem de difficilissima repente oborta spiratione, resolutus statim obiit, aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant.

C A M P E G I V S.

Suspiriosi & anhelatores accipiuntur pro illis qui cum difficultate spirant. Fit igitur

Exemplum de
Antipatro me-
dico Romano.

Cur angustia meatuum spiritus interna petentis, cum multitudo conferta humorum crassorum & glutinosorum, impacta fuerit pro obice spiritui, uel tumor aliquis apostematicus obstitit. Iudē uero dyspnœicis, et qui asperas habēt arterias affluente, fit morborū discrimen inter ipsos inuicem, manifesta de causa, in sanos subito incidente catarrho ut plurimum citra febrim, postquam comitantur propria catarrhi signa. Quod si tumor apostematicus in pulmone fuerit, fiat febris necesse est, ac nō multō post mutato ardore, pus cum tussi respuitur. Quod si inconcoctū phyma fuerit, sicut Medico euenit Antipatro, in leni pulmonis arteria, hi pondus maximū non sentiunt, neq; ab orthopnœa tantum perturbantur. Qui uero proprie orthopnœici, & dyspnœici sunt appellati, ferē sunt sine febris, pōdusq; sentitur graue, neque purulentum respuunt. Si autem curandum tibi citō cōmune quiddam esset in his affectionibus, et quiddam propriū; cōmune ad consumendam ac absumendam superfluum essentiam humiditatis, morbos gignentis, propriū glutinosorū & crassorum humorum essentiam detrahentis, tenuantibus & arefacientibus medicaminibus, quę sanē cōmunis est ratio, ad omnia in intimo corporis apostemata. Vini autē potio ambobus cōgruit, quod sit substantia tenue. Cunctis potus sit paucus qui languent apostemate: nam multus implet meatus glutinosi & crassi humoribus. Abstergentia namq; huiusmodi humores medicamina, tusses quatiant necesse est: non facile autē respuitur ob crassitudinē quod abstersum est. Maiori igitur humiditate opus est, quō facile eiiciatur, & ob hoc plus potus dandū est asthmaticis. Ad orthopnœicos asthmaticos Armeniæ boli drachmā dato potandū cū uino diluto. Aliud egregium ex Aesculapio: Aristolochia rotunda cum aqua pota, asthmaticis succurrit, & magni centaurij radix, & exigui succi, pota cum aqua. Magnū, inquit Archigenes, medicamen est purgatio iugis, ex ualidioribus facta medicaminibus, & uomitus ex rhapsanidibus & perunctionibus citati, cataplasmata ex ficibus, & farina ordeacea, quę habeat resinam & ceram cum melle. Impinguat autem ei etiā iris, & manna. Profunt etiam malagmata quęcunq; cutem exulcerant, & saniem abstrahunt, ut est Cissophontus, & diadaphnidon, diacenthryos.

Aesculapij medicamen.

D

De aegritudinibus cordis, & maxime uulneribus ipsius,

HISTORIA XXXIII

Exemplum de Simia.

De gallo.

Aliud exempl.

LIBRO quinto de locis affectis, capite primo, ubi loquitur de tumore cordis præter naturam, inquit Galenus: In animalibus dissectis uidimus plerumq; plurimum humoris, urinæ speciem referentis, in eo, qui ipsum inuoluit panniculo, cōtineri. Etenim Simia quaedam cum emaciari indies uideret, eam tamen necessarijs nostris negocijs impediti, secare in tempore non potuimus: Post mortem uero, reliquis corporis partibus omnibus illæsis, inuentus est in ambiente cor tunica, tumor præter naturā, humorē in se cōtinens, qualem pulsulæ, Græci hydatidas uocāt, emittere solent. Atq; in gallo quoq; uidimus cordis tunicam huiusmodi tumore, & quidē duro affectam, perinde ac si plures crassæ membranę inuolutæ alteri fuissent: uerū in eo nihil humoris continebat. Vnde uerisimilis cōiectura elicitur, homines etiā similibus posse affectibus infestari. Inflammato autē manifestē corde, gladiatores uidimus, haud aliter quàm cardiaca syncopa obijisse. Igitur si ad uentrē cordis uulnus aliquādo penetrauerit, protinus magno cū sanguinis fluore, hominē mori necesse est, idq; præcipue, si sinistrę partis uenter fuerit uulneratus. Si uero nō ad uentrem usq; pertingat, sed in cordis substantia consistat uulnus, ex ita affectis aliqui nō solum ea diē qua uulnerati fuerunt, sed sequenti quoq; nocte, uiuere potuerunt, qui oborta deinde inflammatione extincti sunt: atque etiā ij quādiu uixerūt, mentis cōpotes inuenti sunt: unde euidens sibi testimonium

A nimum sumere potest, ea secta quæ negat, rationalem animæ uim in corde consistere.

Palpitatio aut uisceris huius pluribus integra ualitudine degentibus, tum adolescentibus, tum adultis, subito sine alio manifesto accidente euenire uita est: atque omnes eos sanguinis detractio iuuat. Namque hoc pacto plerique perfecte ab hoc accidente liberati sunt, præsertim qui utebantur & uictu, & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas. Horum uero nonnulli, quos rursus huiusmodi accidens infestare uidebatur, simili curatiōe sospites euaserunt. Ceterum noui quendam quotannis uero tempore huiusmodi palpitationis accidente uexatum, qui cum per tres annos a sanguinis detractioe se adiutum intelligeret, anno quarto, antea quam accidens ipsum inuaderet, sanguinem misit. Idemque pluribus deinceps annis faciendo, idonea etiam post sanguinis detractioem medicamenta adhibuit. At nihilominus hic quoque ante senectutem morte præuentus est, sicut & reliqui omnes: quorum alij quidem per acutas febres, alij uero cum sani degerent, affatim syncopa intercepti, interierunt. Quamuis unus uel duo, citra syncopam, alia quadam mortis specie perierint. At uero sic affecto rum magna pars, atate agebat quinquaginta quidem annis inferiorē, sed que quadraginta annos excederet. Porro panniculus cor ambiens, quomodoque affectus sit, nisi inflammatione infestetur, inter ignobiles partes reputatur. Quocirca ipsius dispositio, per consensum ad cor transcurrit. Cum enim ipse solus afficit, exemplo reliquarum omnium partium, que ad custodiam & tegmentum ceterarum nobiliorum facte sunt, nullum affert periculum: Etenim super calefactum spirationem efficit magnam, & densam atque celerem, ac calidum in super spiritum refert: Contra refrigeratum, exiguum reddit spirationem & raram.

Phlebotomia.

Cordis panniculus.

CAMPEGIVS.

B In corde uitalis caloris, nutrimenti que principium habet, irascentia que sedes. Pulmo ad custodiam id ambit ut strangulum. Tanta est uisceris principalis reuerentia, quod inter omnia membra solum uitijs non maceret, nec uite supplicia trahit grauiora. Cordi, ut inquit Aristoteles, nulla bilis appropinquare potest, quonia illud affectum nullum patitur uiolentum, mortem illico trahit letum. Cor ipsum natura carnosum, ac musculosum, in summo pingue, sine osse, præterquam nonnullis animalibus, inuenitur, ut in ceruorum cordibus. Cardiacus morbus appellatur, qui ad tabem hominem perducit: quod Galenus in Simia sua dissecta perspexit.

Cordis substantia.

De quodam Grammatico, quem Comitialis morbus

corripuit. HISTORIA XXXV

QUINTO libro De locis affectis, capite quinto, ubi loquitur de epileptia ob oris stomachi uitiū, inquit Galenus: Grammaticus quidam iuuenis, quoties uel nimis uehementer doceret, aut cogitaret, aut inedia sustineret, aut irasceretur, comitiali morbo corripiebatur. Perpendi equidem in hoc os uentriculi, utpote quod facile sentiret, affectum esse, ac deinde per consensum & totum cerebrum, & corpus uniuersum conuulsione concuti. Cui probam concoctionem accurate procurare, ac deinde uel tertia uel quarta hora panem optime preparatum exhibere iussi, atque hunc quidem solum, si non sitiret: si uero siti cruciaretur, ex uino madidum, & quidem albo, atque subacerbo. Nam huiusmodi uinum & uentriculum robustum efficit: Ita haudquaquam tentat caput, id quod facere solent ea que uehementes uires obtinent. Itaque cum hac uictus ratione utens, non ut ante afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus sum, eorum que prius sola coniectura consequabar. Itaque quolibet anno bis, aut etiam ter medicamentum amarum ex aloë ei exhibui. Purgatis deinde ex uniuerso uentre excrementis, resumptisque ad proprias functiones uiribus, uir ille uiginti annis, quibus postea superstes permansit, integra inculpataque ualitudine uitam exegit. Quod si aliquando ob ingruentia negocia diutius a cibo abstinere cogere, exigua quadam conuulsio-

Cne uexabatur. Alios quoque uidimus cōuulsione per morbum comitalem, ob oris stomachi uitium correptos, cum aut nō probe concoxissent, aut uini, & quidem meracioris plurimū potassent, aut ubi Veneri immodice operam dedissent.

CAMPEGIUS.

Epilepsia, qui maior morbus, Hercules, caducus, diuinus, comitalisq; morbus dicitur, qui & plerūq; ob stomachi cacochymia prouenire dicitur. Nullo precedenti indicio, & bilioso superueniente uomitu, protinus ab omni noxa liberantur patientes: atque hoc modo affectorum nonnulli, res quasdam puscas & inueteratas uomendo reiecerunt, alij humorē porri succo similem. Quidam etiam, ut Galeno placet, uitiosis grauati cibis, soporosi permanserunt, donec ea que os uentriculi opprimabant, omnia euomissent. Atqui horum accidentiū uix ullum crederes à uentriculi ore procedere, quemadmodū ut syncopas quoque, nisi tam crebrò euenire crederentur. Est aut stomachus in quo cibi cōcoquantur rex corporis, & paterfamilias merito nominatur à Sereno, dum inquit:

Stomachus rex corporis.

Qui stomachum regem totius corporis esse

Contendunt, niti uera ratione uidentur.

Huius enim ualidus firmat tenor omnia membra:

At contrā eiusdem franguntur cuncta dolore.

De imperiali quodam seruitore, qui à uipera morsus erat, & de iecoris imbecillitate. HISTORIA XXXVI

DAPI TE septimo, libri quinti Membrorū dolentiū siue affectorum, inquit Galenus: Videmus aliquando citra morbi indicationē, sanguinem ab extranea aliqua occasione corruptū, biliosum effici, qualis etiā à feris mordentibus fieri solet. Etenim imperialium seruitorū quidam, qui uiperarū uenationi deputatus erat, cum à uipera morsus esset, aliquanto tempore medicamento quibus uti cōsueuerat, potabat. Cumq; uniuersi corporis color mutaretur, adeo ut porri colorem referret, accedens singula nobis enarrauit: cui epota theriaca cōcelerrime color secundū naturam restitutus est. Solent autem medici inuestigare, an assumpti ueneni propria extent signa, eo quod sapenumero uideant, citra letalis ueneni potionē humores similiter, ut epoto ueneno corrumpi. Verum non mirum est, si sic aliquando mutentur humores, ut uniuersum corpus auriginosum euadat. Quāq; fieri etiam potest, ut iocinoris secundū naturā temperatura mutata, humoris huiusmodi uitio afficiat, & quidem citra obstructionē, aut inflammationem, aut scirrū. Quinetiā manifeste quandoque uidemus, uniuersum corpus, herbis candenti pallore infectis, similari: interdū plumbeū aut fusciorē quoque referre colorē: interdū etiam alias quasdam ineffabiles colorū proprietates, quæ iocinore suo munere nō recte fungente, accidere solent. Sic ob splenis quoque uitia, huiusmodi colores eueniunt, sed multo nigriores quā ab hepate. Etenim Stesianus cum medicorū iudicium subiisset, nescio quo pacto eorū nō pauci, abscessum in ipsius hepate cōsistere crediderint: sed posteaquā longo tēporis spacio, nihil se in melius proficere sentiret, me quoque uocauit. Igitur simulatq; domū, ubi iacebat, fuisse ingressus, aspiciens eum, Hoc inquam scias uelim nullū tibi esse in uiscere uitium: sed quid aliud te molestat, nudatis præcordiis declarare conabor. Inueni ergo in profundis musculis abscessum, cōtracto iam pure in medio spacio eorum musculorū, qui per transversum incedūt, atq; illorū qui oblique ab infernis sursum tendunt: qui ut nouistis, mediū sunt inter eos qui transversim peritoneo incūbunt, & eos qui sub externa cute obliqui deorsum ferunt. Sic etiam alios cōplures scitis me notasse, per colorē declarādo, modo iecur modo splenem esse affectum, nulla audita præteritorum accidentium narratione, neque etiam per tactum inuestigato uiscerum affectu.

CAMPEGIVS.

Iocinori uarij deputantur morbi: Nam infirmitate, & inflammatione, & erysipelatibus (Dicitur autem erysipelas à Græcis, cum super inflammationem rubor hulus ambit) & scirrhis, & abscessibus corporis, quæ apostemata nominantur, & huculceribus, & oppilationibus capitur. De infirmitate igitur ipsius primo aliquid dicendum, qua hepaticos proprie languentes appellare consueuimus. Si itaq; iucos exhaurit secessus, humidiora uero in iecur redeant, aut in totum uenter uacet morbo, existimāda est iecoris uis ad trahendum infirma. Si uero similia ablutioni recentis carnis uideantur excremēta, alteratiua & sanguinis effectrix dicenda est. Verum si ob calidam distemperantiam, primum quidē putrefactiones sient humorum, deinde carnis ipsius iecoris, & compunctiones uētris malæ olentes, bilis admodum crassa & affluens colore, ut in pestilentibus febribus apparet. Contabefacto autem iecore, totum contabescit corpus, & febricitant languentes, appetitumq; amittunt, & feculentū hauriunt, & bilem uomunt. Si frigida uero fuerit distemperantia, neq; perpetuæ excretiones, neq; multæ fiunt: inueterescit morbus, diebusq; aliquot fluit uenter male olens uelut lutum sanguinis crassi, similis atræ bili. Multos uariosq; colores frigida ostendit distemperantia. Cum obscura subest febris cōstansq; facies, magis appetentes sunt cibi. Quomodocumq; tales fuerint distemperantiæ, ubi ariditas subest, excrementa docent, sitis adest, si paucitas sumitur: cum humiditas, humidiora & plura minusq; sitiunt. Inflammato autem iecore, cōmuniter quidem omnibus dolor oritur in dextris præcordijs, sursum penetrās ad iugulū usq; humerūq; partis eiusdē. Multa alia sunt iecoris accidētia, quæ ob epithematis angustia derelinquim⁹.

De iocinoroso quodam medico, qui à semetipso & ab alijs Pleureticus iudicatus est. HISTORIA XXXVII

APVD Galenum De locis affectis, capite eodem, cum de iocinoris intemperaturis fieret sermo, inquit: Cum primū Romam uenisssem, magnifice admiratus est me Glauco philosophus, ob huiusmodi quandam dignotionem. Etenim per uia mihi occurrēs, opportune, inquit, aduenisti: iungensq; dextrā dextre, Proximi sumus, inquit, laboranti, quem nuper uidi: Itaq; oro, ut unā mecū ad ipsum uenias: Est autē Siculus medicus, quem nō ita pridem mecum ambulātem uidisti. Ego uero, quid inquam molestat ipsum? Tum ille & copiose admodum, & aperte id declarare aggressus est: neq; enim adeo erat uaser, ut aliquid me celare posset. Quoniā heri, inquit, et Gorgias & Apelas mihi nunciauerunt, notationes præfagiq; edidisse te, quæ ad diuinationē potius, quā ad medicinā pertinere uidebant: cupio equidem periculū facere, non adeo ut tuam experiar doctrinā, quā ut sciam, num tanta sit in arte medica tum cognoscendi, tum præfagiendi facultas. Interim cum hæc diceret, uenimus ad laborantis ostium, ut neque uerbo eius prouocatione responderē, neq; etiā ea quæ sæpenumero me dicere audiuiſtis, effari possem, quod scilicet multa interdum nobis feliciter facileq; appaent, interdū uero omnia sunt ambigua, atq; idcirco & alterā, & tertiam quoq; considerationē expectamus. Itaq; in primo statim aditu obuiā nobis uenit quidā, peluim è cubiculo effrens, cōtinentē tenuem cruoris saniem, carnū nuper macatarū ablutioni haud absimilē, euidentissimū affecti iocinoris indicium, qua diligenter inspecta, unā cū Glaucone ad medicū ingressus sum. Apprehendi itaq; manum in carpo, id est circa flexum eius, quò intelligerē utrū inflāmatio, an sola imbecillitas esset in uiscere. Quia uero ut diximus, medicus erat, Nuper, inquit, à deiectione decubui, itaq; perpende arterias ob id quod surrexerā crebrius pulsare. Hæc cum dixisset, inueni equidē inflāmationis indicium, prospiciensq; ad fenestrā, hyssopū ex aqua mulsa decoctū in olla considerauī: proinde cogitauī, medicū se Pleureticū esse putare, dolore uidelicet nothas costas infestante, qualis iocinoris quoq; inflāmationibus aliquando accidere consue-

Lib. 5. de interioribus, capite septimo.

cuit. Hūc itaq; cum sentiret, essetq; spiratio & parua & crebra, atq; exigua tussi infestaretur, pleureticum se esse existimabat: quāobrem hyssopum quoq; ex aqua multa preparauerat. Intelligens itaq; ego quod fortuna uiam mihi preberet, qua apud Glauconē clarum nomen adipisci possem, manū meā ad nothas in dextro laborantis latere costas admoui, indicatoq; loco, dixi eum ibi dolere. Quod cum ipse fatetur Glauco, ex solo arteriarum pulsu existimans me sedem affectam inuenisse, plane admirari me cœpit. Verum ut uehementius stuperet, hæc quoq; addidi: Quemadmodum hoc in loco dolere te cōfessus es, ita uelim fatearis, etiam tussiendo cupiditate uexarite: etenim ex longis interuallis tussis exigua, arida, et qua nihil expuis, molestare te solet. Atq; ita me docente, incepit forte fortuna, huiusmodi quad tussis specie, qualem iam diximus, tussire. Qua de re tanta admiratione Glauco cōmotus est, ut continere sese non ualens, magna uoce exclamando, in laudes meas prorumperet. Tum ego: Non putes, inquam, sola hæc ex arte posse præfagiri. Sunt enim alia quoque, quæ nunc dicere aggredior, quibus & laborans ipse testimoniū feret. Itaq; rursus incipiens, dixi: Cum magnam trahis spirationē, dolor ea parte, quam notauī, uehementius te cruciat, sentisq; in dextra præcordiorū parte grauitatē. His auditis, ne infirmus quidem sese potuit continere, quo minus præ uehementi admiratione, unā cum Glaucone exclamaret. Itaq; sentiens equidē arridentē mihi fortunam, de iugulo quoq; quod uidelicet ad inferiora trahi uideretur, aliquid efferre uolebā. At quia magnas inflāationes, quemadmodū & scirrhū, id comitari solet, dicere nō sum ausus, ueritus ne laudem quam antea de me excitauerā, fauciarē. Cumq; animū induxissē, tutō me aliquid eloqui oportere, aspiciens laborantē, Haud ita multo post, inquam, iugulū ad infernas partes detrahi senties, nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At cū hoc quoq; fatere, conuersis in laborantē oculis, Vna, inquā, addenda est prædictis diuination: etenim dicam, quam de morbo suo laborans ipse habuerit suspicionē. Tum Glauco, ne de hac quidē diuinatione desperare se aiebat. Laborans autē incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me intuens, quid essem dicturus, attenta mēte expectabat. Igit̄ dicēte me, quod infestantē morbum, pleuriticidē esse putasset: ille ingenti cum admirationē, huius quoq; rei se testem exhibuit, id qd etiā affirmabat ex astantibus unus, qui paulō ante latus eius ex oleo fouerat. Atq; ex eo tempore Glauco, tum de me, tum de uniuersa arte q̄ optimam concepit opinionem, cum antea nihil magni ab arte expectaret, utpote qui nunq; cum cōsummatis in arte uiris uersari consueuisset.

CAMPEGIUS.

Inflammato autē iecore, cōmuniter quidem omnibus dolor oritur in dextris præcordijs, sursum penetrans ad iugulū usq; humerūq; partis eiusdē: deorsum uero ad latus usq; quod nothum uocant: & acuta febris, & tussis arida, & sitis, & appetitus amissio, spirandiq; difficultas, et lingua primo quidē rubra uidet̄, post uero atra, uomuntq; bilem, & uenter astringitur: signa ferē sunt quæ pleureticis. Cum autem erysipelas cōstiterit in iecore, inflāationes intendunt̄, & exiccant: exiccatoq; corpore marasmus insurgit. Qui simam iecoris partem inflammatā habent, nauseant & uomunt, appetitum amittūt, & inflāationes intendunt̄, & consternant̄ animam interclusa, frequēter refrigerant̄, ut hinc inter cutem morbus initiū sumat. Cum uero iecoris conuexa inflamman̄, præter ea quæ dicta sunt manifestō turgent uisuta ctūq;. Si tenuior obscuriorq; fuerit, iubebimus q̄ maxime respirare. Quod si in dextris præcordijs dolor appareat, iecoris mediocris existimanda est inflāatio. Sin iuxta positū subiectorū musculorū spaciosus inflāationis tumor uideat̄, nihilq; iam dictorū affuerit, illos ipsos inflāmari intelligam⁹. Si grauitas in iecore, dolorq; sentit̄ in dextris præcordijs, citra tumore ac febrim, oppilationem indicat uenarū, qua in

parte

A parte estuant. Inflammatione uero uersa in apostema, dolor ipsis cum tumore auge-
tur, inexpectatimque fiunt rigores, neque in sinistrum latus potest languens inclinari, im-
pensius dolente iecore. Confractio autem apostemate, aut per urinam, aut per uen-
trem excrementum euadit, suppurationibus refertum. Si uero in affectionem seca-
cabilem tumor deciderit, dolores comminuuntur: tumor certe euadens cum duritie,
at corpora circum attenuant. Procedente porro tempore, cognoscere difficile est, quod
aqua intercus fieri incipiat: uniuersaque precordia sub humore contegunt. Ad calidam
iocinoris distemperantiam utendum refrigerantibus & confirmantibus mediocri-
ter intestinum. Si frigida sit distemperantia, per contraria eundem est.

De morbo regio, quem Ictericam neoterici appellant.

HISTORIA XXXVIII

In libro De locis affectis quinto, capite septimo, cum de auriginoso siue
regio morbo fieret sermo, inquit Galenus: Quidam acuta biliosaque febre
laborans, die septimo uniuersa flaua bile ad cutem transmissa, a morbo li-
beratus est, mansitque sequentibus deinde diebus auriginosus. Itaque & ex-
crementa, & urinas considerauimus. Vtrisque uero secundum naturam se habentibus,
atque ob eam causam nullum uisceris affectum declarantibus, uenit in mentem, fieri
posse, quod translata in cutem bilis crassior esset: qua ratione promotus, discere uo-
lui, qualis nam esset sudor. Illo autem apparente aquoso, conieci bilem esse, dissipari
contumacem. Præcepi itaque laboranti, ut aqua suapte natura calida, & cui discutien-
di uis esset uteretur, ac præterea uictum adhiberet humidiorē, qui humorum crassitu-
dinem moderate posset extenuare. Hic autem bonam ualitudinem consecutus est,
unico auxilio, & notitia confirmata, & curatione absoluta. Quinetiam alterum mul-
tam in strigili bilem relinquere uidimus: unde eam plurimam in uniuerso corpo-
re procreari perpendentes, ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus ue-
ro citra febrim morbus regius accidit, urgente in dextra precordiorum parte graui-
tatis cuiusdam sensu, ijs omnibus aperiens, ut scitis, obstructions, & cibis & poti-
bus & medicamentis extenuantibus, deinde medicamentum quod bilem ducere pos-
set exhibens, eorum plurimos una die sanitati restituiimus.

CAMPEGIVS.

Ictericus, dicitur qui patitur icterum: qui morbus diuersis nominibus appellatur.
Dicitur autem à Plinio, Varrone, Horatio & Sereno, morbus regius: & quare sic di-
catur reddit Samonicus Serenus rationem, duobus uersibus:

Regius est uero signatus nomine morbus,
Molliter hic quoniam celsa curatur in aula.

Aliter hic morbus à Celso aurigo appellatur, & homo auriginosus, qui patitur. Dicitur
& arquatus, à colore cœlestis arcus, ut dicit Nonius. Et ut dicit Acron super Ar-
tem Horatii, quidam daemonicum, nonnulli comitalem, alij arquatum uocant.
Et Iuuenalis Ictericum, Satyra sexta:

Cosulit Ictericę lento de funere matris.

Et dicitur ab ictero aue, de qua Plinius lib. xxx. naturalis historię, cap. iij. Auis, in-
quit, icterus uocatur à colore: quæ si spectet, sanari id malum tradunt, & auem mo-
ri: hæc puto latine uocari albulam. Hæc ille. De hoc morbo Hippocrates ait: Si post
septimum diem febricitante agro supuenerit, tutum esse. Diocles ex toto, si post febrē ori-
tur, etiam prodesse: si post hunc febris, occidere. Asclepiades aquam quoque salsam,
& quidem per biduum purgationis causa, bibere cogebat, ijs quæ urinam mouent
reiectis. Est autem icteros, autore Paulo Aegineta, morbus, cum per totum corpus bilis

C suffunditur, quæ interdum nigra, interdum flaua est. Potionandi sunt arquatij apij, uel adiantij, uel lapatij, uel serpylli trita decoctioe, aut absinthij potui ingerere. Prodest autem multum raphani succus cum uini potus cyatho, & succus cichorij cyathorum duorum uel trium mensura per se, uel cum uino.

De affectibus uesicæ. HISTORIA XXXIX

EXTO De membris dolentibus, capite iij. cum de uesicæ affectibus sermo fieret, inquit Galenus: Cuidam cum cecidisset, spina sinuata est: quapropter urinam reddere non potuit: nam & id aliquando fieri solet, quemadmodum ab Hippocrate dictum est. Verum non illico suppressa fuit urina, sed perendie, ob afflictarum uertebrarum ad interna luxationem inflammata uesica. Itaque dolebat in ea parte uel nemine tangente: sed multo magis, si quis eum manu tangeret:

Exemplum secundum.

atque hunc curauimus, inflammationi remedia adhibentes. Rursum alter, luxatis ad externas partes uertebris, urinam inuitus profudit, nullo infestante uesicam dolore. In hoc coniecimus eius musculi neruum, qui uesicam claudit, fuisse affectum: proinde spiritum

Tertium.

nam curare uoluimus. Atque in alio similiter affecto, suppressa fuit urina, torpente ob affectos neruos uesicæ sensu. Cum itaque inter dormiendum non sentiret homo uesicam impleri, ipsa extensa, nihil excernere potuit: etenim accidit interdum, ut hoc modo urina supprimatur, quemadmodum etiam sanis quibusdam, aut urgentibus negocijs, uel in concionibus, uel senatu, uel foro, uel conuiuio: Tum enim retenta longo tempore urina, extenditur uesica, atque urina supprimitur, contractrice facultate laesa, propter immoderatam tensionem.

Quartum.

Quidam etiam cum cecidisset, manente spina illaesa, in primis quidem magnam sanguinis copiam cum urina emisit, postea uero omnino suppressa est urina. Cuius rei causam esse coniecimus, quod concretum sanguinis grumus intus se opposuit: quocirca demissa per eam fistula, paulum urinae reddidit: extracta deinde fistula, apparuit in ipsius ore grumi indicium. Preterea cum alios quosdam, diuturni dolores una cum abscessuum notis infestassent, finitis abscessibus, tenuis pus cum urina profluere uisum est: deinde subsequens urinae retentio, coniecturae occasione dedit, quod

Quintum.

à crasso pure meatus obstrueret. Atque in pueris etiam, quos lapis in uesica cruciabat, uidimus saepenumero urinam retineri. Eos itaque resupino figurato corpore con-

Sextum.

cussimus, ut ita à meatu lapis dimoueret. Vidimus in super ubi uesicæ meatum grumus obstruxerat, eadem sequi accidentia. Grumum uero adesse coniecimus, hoc argumento, quod plurimum antea cruore laborantes cum urina reddidissent. Itaque medicamentum quod lapidem terere posset ex oxymelle, atque ipsum quoque oxymel per se in potu dedimus. At nihilominus alij quidem perierunt, uno quodam seruato, solutis grumis quos paulo post cum urina excreuit. Igitur cum multi creberrime pus cum urina emitterent, praeteritorum accidentium memoria, & sedem affectam nobis ostendit, & dispositionem in ipso consistentem declarauit.

Septimum.

Quidam etiam cum prius in regione renum saepenumero doleret, accedente inordinato horrore & exigua concussione, febre correptus est. Alius circa uesicæ positum, simul cum horrore ac febre dolores praesensit. Non nulli circa septimum transversum & thoracem: atque alij in dextra praecordiorum parte. Coniecturam itaque fecimus in ijs omnibus, quod pus per renes expurgaretur, uomica scilicet in loco dolente erupta.

CAMPEGIUS.

Vomicae sunt tumores in corpore purulenti, à uomedo dicti, de quibus Serenus: Sunt odio quos dira uomit natura tumores, Vomica qualis erit.

Galenus uero pulmonis uomicam per urinam, thoracis autem per intestina & aluum expurgari uidit. Quamquam in primis ex pulmone per renes transitus, nullam reuera dubitationem excitare debet. Etenim ut à concaua uena, ita ex magna quoque arteria, rami descendunt ad renes. Si à superioribus intestinis quippiam deferret, id cibo

A id ciborum excrementis perinde admixtum uidetur, ac si cum ipsis subactū fuisset. Si uero ab humilioribus, cum una ipsorum parte excernitur. Simili modo urina, aut tota à pure cum ipsa emisso cōturbatur, aut per partes quasdam dispersum pus inæqualiter defertur. Plerunq; etiam solum pus, sine urina excernitur, idq; haud obscure in uesica suppurationē consistere indicat. Quod uero exacte cōmixtum est, à supernis alicunde partibus uenit. Sed quod mediam inter hæc conditionem seruauerit, id à renibus descendisse certum est. Similiter si erupta uomica, appareat aliq; quid, quod simul et hucus, & affectum locum portendat. Cum urina expurgantur gibbæ hepatis partes, atq; omnes quotquot sunt his superiores: Per aluū uero pars iocinoris resima, intestina, uentriculus lienis. Præter hæc sunt quoq; nonnulla que, licet raro, per aluum expurgantur, ut partes thoracis atq; pulmonis, atq; per urinam purgatur interdum partes quæ extra septum transuersum constitutæ sunt. Proinde nihil mirum, insit Galenus, neq; impossibile est, & ex partibus septo transuerso superioribus pus in uentrem defluere, & ex his quæ eidem supponuntur, ipsum per renes in uesicam peruenire. Nam corporum raros habitus, par est ut rara etiam accidencia sequantur.

De suffocatione uulua, alijsq; uteri affectibus.

HISTORIA XL

LIBRO sexto De locis affectis, capite quinto, cum de uteri affectibus fieret sermo, sic scripsit Galenus: Quidam uxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea creberrime fuerat usus, abstinens, cibi cupiditatē amisit, atq; ne exiguum quidem cibum cōcoquere potuit. Vbi uero seipsum cogendo plus cibi ingererat, protinus ad uomitum excitabatur. Mœstus etiam apparebat, non solum has ob causas, sed etiam, ut melancholici solent, citra manifestā occasionem: uerum hic q̄ celerrime liberatus est. Hæc ergo consideranti mihi apud meipsum, uisum est longe maiorē ex retento semine, quam menstruis, corporis noxam euenire posse, præsertim in his qui suapte natura uitiosis abundāt humoribus, & pleni sunt, atq; in ocio educati, quiq; cum antea nihil ad libidinē reliqui fecissent, assatum continere cœperunt.

CAMPEGIVS.

Diogenis Cynici exemplum relinquimus, & utinam Galenus Diogenem nō legisset. Nesciebat Galenus quod neq; fornicarij, neq; idolis seruiantes, neq; adulteri, de quibus loquitur ad Hebraeos Doctor gentium Paulus: Fornicatores & adulteros iudicabit deus. neq; molles, id est mares muliebria facientes, ut Diogenes: neque masculorum concubitores, de quibus dicitur Genesis xiiij. Homines Sodomitæ pessimi erant et peccatores coram domino nimis. neq; ebriosi, neq; maledici, neque rapaces, regnum dei possidebunt. Dicitur enim Esaia xxxv. Via sancta uocabit: nō transibit per eam pollutus. Et Apocaly. xxi. Non intrabit in illam aliquid iniquitatum, faciens abominationē. Et prosequitur Galenus dicens: Cogitanti itaq; mihi aliquando super hac re, tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tempore uidua, quæ præter cætera mala, neruorum quoq; molestijs uexabat: ac dicente obstetrice, uterum esse retractum, remedijs ad huiusmodi affectus consuetis uti decreuit: quibus adhibitis, partim ob ipsorum calorē, partim etiam quod inter curandum manibus tractarentur partes muliebres, oborta titillatione cum labore, & uoluptate, ueluti per coitum usu uenire solet, excreuit crassum, plurimumq; semen, atq; ita à molestia sua liberata est mulier.

Cap. ult.

CAMPEGIVS.

O exemplū informe, proteruū, & perniciosum. Nescis Galene, quod neque molles, neque Sodomitæ, regnum dei possidebunt: Accipe igitur candidissime Lector, hoc nostræ militiæ documentū, & more sapien-

Cum disce in pace ita dimicare, ut cum bellum ingruerit, non frangaris. Nam finis rectitudo non sufficit, nisi modus querendi sit licitus. Licita sunt quæ lege cōcedunt. Concedunt autem quæ nō prohibentur. Omne quod peccatū est, prohibitū est, & omne quod prohibitū, peccatum. Propterea tu Galene ut mulierē cures, muliebria membra manu tractare nō licet: nec ut pituitā cures, fornicari licet. Nec audiendus es, qui ob corporis sanationē peccatum inducis. Quæ enim dementia est, ut corpus mundes, animā inquinare? Id simile est, ut ferrum serues, aurū amittere: & ne uestē amittas, corpus occidere. Sanitatē ergo sine proposito, quem ratio cōsulet, quarere licitum, imō & debitum: finem uero appetitus respicere, turpe & inhonestū. Nos autem quibus propositum est nunquā à catholica puritate discedere, talia floccipendimus, eligentes nos magis semper ægrotare, quàm cum saluatoris cōtumelia sanos esse: quapropter de his uti libitū cuiq; fuerit opinet. His igit quæ lex & ratio damnāt prætermittis, sic de corporis sanitate curandum est, ut quicquid ad corporis sanitatē referatur, à salute animæ sumatur exordium. Quod si morbus incurabilis inueniatur, uirū sapientē æquo animo ferre decebit morbū tanq; à deo missum, qui nunq; percutit nisi ut sanet, qui nos castigat, ut meliores reddat.

Quod corporis partes, natura, sine doctore, sui muneris admoneant,
deq; naturali industria hœdi, HISTORIA XLI

EXTO De locis affectis libro, capite sexto, cū de Priapismo & Gonorrhœa mentio fieret, Galenus inquit: Natura corporis partes fingens, perficiensq; fecit, ut ipsæ citra doctrinam, proprias actiones aggredierentur. Cuius rei exactissimū aliquando fecimus periculum, hœdum alendo: sed ita alendo, ut matrem quæ ipsum in utero gestauerat, nunquam uideret. Cum enim grauidas capras dissecarē, dissectorum quæstionibus, quibus foetus in utero formationem speculantur promotus, inueni elegantem quendam hœdum: quem à matre absolutum, ita pro meo more abstulī, ut ipsam haudquaquā uideret: atq; in domum quandam ubi multæ pelues erant, deposui: quarum aliæ uini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuspiam humoris erant plenæ: aderantq; fructus nō pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hœdum cōspeximus, in primis quidem pedibus incedentē: perinde ac si audiuisset, sibi incessus gratia crura fuisse concessa. Deinde excussit quam à matre contraxerat humiditatem: postea pedes de latus scalpere, ac deinde singula uasa olfacere, uidimus. Percepto itaq; singulorū odore, lac tandem absorbuī: quibus uisis omnes exclamauimus, Hippocratem uere dixisse, animalium naturas esse indoctas. Sic ergo hœdum hunc educando, nō solum lac, sed multa insuper alia quæ fortē offerebantur, comesse uidimus. At quia nō longe aberat uernale æquinoctiū, cum eriperetur hœdus à matre, exactis duobus deinde mensibus, tenellos ei tunc fruticum, tum aliarum plantarum ramulos obrulī: quorum omnium cum experiretur odorem, alios quidem contempsit, alios uero gustauit: atq; sic ad adultarū caprarū cibos conuersus est. Sed hoc fortasse nō adeo magnum uidetur: at longe maiori admiratione dignū est, quod posteaquam & folia, & teneros ramusculos deuorauerat, paulò post ruminare cœpit. Quod rursus omnes quotquot aderant uidentes, exclamauerunt, stupidi ob naturales animalium facultates. Quamuis enim magnum uidebatur, quod impellente fame, per os atq; dentes cibum assumeret, multo tamen uehementius admirati sumus, quod cibum in uentriculo iam contentum, in primis quidem ad os subleuando reduceret, deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursus ipsum deuoraret: idque non in eundem, sed in alium uentriculum. Vulgares autem huiusmodi naturæ mu-
nera despiciunt, nihil nisi peregrina spectacula admirantes.

Igitur

A Igitur non mirum esse debet genitales partes, eas actiones quarum gratia à natura institutę sunt, protinus ab initio cognoscere. Etenim quamobrē uterus, cum semen genitale conceperit, donec perfectus fuerit foetus, exacte clausus permanet: perfecto uero foetu plurimū aperitur, ac deinde sic apertus, foetum excludit. Populares autem hæc propter crebrum euentum, & contemnunt & despiciunt, utpote qui nihil quod re uera sit admirabile, sed ea duntaxat quæ raro uident, admirari consueuerunt. Quid autem in rerum natura potest esse admirabilius? nouem perpetuis mensibus clauditur os uteri, adeo exacte, ut ne specilli quidē acumen admittat: perfecto autem foetu, usque adeo distenditur, ut totum animal per ipsum egredi possit. Non igitur dubites, pudendorum facultatem per se doctam esse, ut fistulo sum hoc neruofumq; corpus ubi ad coitum insurgit animal, à naturali facultate quæ ipsum attollere potest, protinus distendatur. Cuius rei simile & in corde & arteria, planē uidere est, nisi quod horum motus perpetuus est, eo quod necessaria sit nobis eorum actio: fistulosus uero neruus non semper, sed cum usus requirit.

C A M P E G I V S.

Natura, pro ui ponitur: unde animalium, arborum, atque herbarū naturas dicimus. Et pro more. Verg. Nunc age naturas apibus quas Iuppiter ipse Addidit, expediam. Naturale dicit, quod solitam naturę seriem (ut de hędo exemplū dedit Galenus) seruat. Innaturale, quod nō. Natura est quę nasci omnia facit: hanc quidē esse deum dixerunt, à quo omnia creata sunt. Item natura est quæ unicuiq; rei formam dat specifica differentia. Secundū uero philosophos: Natura est motus principium secundū se, & nō per accidens: quoniā uniuersa copora propriū habent motū per se. ut ignis per se sursum fert, terra deorsum: & nō per accidens, quoniā id non naturale, sed artificiale dicitur. Cor enim si in alia quapiā parte poneret, nihilomin⁹ actionē suam obtineret. Nec aliter de iocinore quoq; liene, ac reliquis omnibus sentiendū est. Etenim uniuersi corporis arterias, eandem habere actionē probabile est: quippe eodem tempore omnes totius animalis arterię, inter sese similiter producuntur. Itaq; haudquaq; par esse uidetur, ut arteriæ pudendis innatę, aliam aliquam habeant facultatē, præter eam quę uniuersi corporis ratione ipsis debet: quamuis cæteris arterijs ampliora sint ipsis ora: & quidē optimo iure, ob celeritatem sequelæ ad id quod euacuatur sic præparata. Semper enim natura uidetur unicuique actioni id quod utile est, undiquaq; expleuisse.

Naturale.
Innaturale.
Natura.

De coitus præter morem abstinentia. HISTORIA XLII

LIBRO eodem & capite, inquit Galenus: Porrò accidit cuidam, ut lōgo tempore præter consuetudinē, à cōcubitu abstineret: alteri uero ut mali succi alimētis acribusq; uteret: alij etiā ut duobus mensibus præcinctus peregre proficisceret, cum antea nunq; cingi cōsueuisset. Coniecimus itaq; arteriarū ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum uitia & acrimoniā, his uero ob flatuosum spiritum, & sine ordine & uiolenter uacuatum. Etenim medica menta excitandę tentiginis uim obtinentia, tum epota, tum etiam femini, græci perineon dicunt, lumbisq; adhibita, calida omnino atque flatuosa sunt: quemadmodum contraria omnia, uentositatem non excitant, & infrigidant potius quàm calefaciant. Fuit mihi, inquit, amicus quidam, cui præter eam quam antea habuerat consuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, adeo rigidus tumidusq; factus est penis, ut mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror, inquit, quod huic (athletam indicans) ob continentiam rugosus collapsusq; penis euaserit: mihi uero ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, ut collectum iam genitale semen excerneret, postea uero & à narrationibus, & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret.

Lib. 6. de locis
affectis. cap. 6.

Exemplum secundum.

C At cantores & athletæ, qui iam inde ab initio nullam uitæ partem ueneris illecebris cõtaminauerunt, nullã admittentes huiusmodi, uel cogitationẽ, uel imaginatio nem, ijs pudenda & exilia & rugosa fieri consueuerunt. Nam præter ea, quæ accide re solent ijs, qui protinus à prima iuuentute, immodicę libidini sese permiserunt, id etiam euenit, ut horum locorum uasa amplius patentia, maiorem ad se sanguinis co piam alliciant, & coeundi cupiditas magis increseat, ea uidelicet ratione, quam in cæ teris quoque facultatibus uidere est, & quæ à Platone etiam notata est, cum inquit: Ignauia quidem exoluit, proprij aut officij exercitatio robur augere solet.

CAMPEGIUS.

Coitus immodi
cus.

Coitus si paulum uires excesserit, subito exhaurit spiritus, labefaciat stomachũ, atque præcordia, cerebrumq; debilitat. Quo malo nihil ingenio aduersus esse po test. Tantumq; obest, ut Auicenna in libro de animalibus dixerit: Si quid sperma tis supra quàm natura toleret coitu profluat, obesse magis, quàm si quadragies tan tundem sanguinis emanarit: ut nõ iniuria prisce Musas atque Mineruam uirgines esse uoluerint. Democritus Venerem damnauit, in qua homo exiliret ex homine. Fidelibus igitur innuptis & extra matrimonij leges, non licet huiusmodi perpetra re. Nos autem, quibus propositum est, nunquã à catholica puritate discedere, coitũ extra matrimonij leges floccipendimus, eligentes nos magis semper ægrota re, quàm cum Saluatoris contumelia saluos esse. Quapropter dicebat

Apostolus ad Corinthios scribens: Qui nõ sese continet, nu bat. Et ad Timotheũ: Volo autem iuniores nube re, & filios procreare.

D

LIBRI PRIMI FINIS.

IN CLAUDII GALENI PERGAMENI

HISTORIALES CAMPOS, D. SYMPHORIANI
CAMPEGII, EQVITIS AVRATI ET
MEDICI CLARISSIMI, COM
MENTARIORVM LIBER
SECVDVS.

De luto sigillato, quod in codicibus Galeni dicitur Terra
sigillata. HISTORIA PRIMA.

Cap. 8.

GALENVS libro nono simplicium memorat se Sphragidis no scendæ causa nauigasse in insulam Lemnon: qua in re secutus est uestigia magnorum philosophorũ, qui discendi causa lustra bant orbem terrarũ, penitissimasq; atq; ignouissimas gentes pe netrabant: sicut temporibus prisce Pythagoras, Empedocles, Democritus & Plato ad prophetas, diuinæ philosophiæ discen de gratia nauigauere, peregrinationibus susceptis: quam reuer si predicauerunt, atq; in arcanis habuerunt, ut testis est diuus Ambrosius in libro de Noë & archa. Galenus ergo cum esset, ut nemo non nouit, eruditissimus ac polyhi stor, id est multiscius, rerumq; maxime ad medicinam pertinentium peculiariter cu riosus, merito constituit Lemnon inuisere, ut quod didicerat ex mutis, ut aiunt, ma gistris, id præsens uideret, contemplareturq; sphragida, hoc est rubricam Lemniam sigillatam

A sigillatam, cuius in medicina mirabiles sunt effectus. Quapropter inquit Galenus: Ego autem cum & apud Dioscoridem & alios quosdam scriptū legissem, Lemniæ terræ hircinū misceri sanguinem, atq; ex luto quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem Lemnias sphragidas tum cōformare, tum cōsignare: cupiebam profectō & ipse mistionis modum inspicere atq; symmetriam. Itaq; quemadmodū in Cyprū nauigaueram, uidentorū quæ in ea sunt metallorū gratia, & in cauam Syriam Palæstine partem profectus fueram, bituminis & aliorū quorundam inspiciendorū causa, ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quātum sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cum iterū Romam pedestri peterem itinere per Thraciam & Macedoniam, prius à Troade Alexandra in Lemnum ad nauigauī, nactus illic nauem quæ ad Thessalonicā cursum destinabat. Cōueniebam autem cum nauclero, ut in cursu Lemno appelleret. Et sanē ille præstitit, sed nō ad eam ciuitatē ad quam oportebat. Antea enim nesciuerā duas esse in insula ciuitates, sed credebam, ut Samus, Chius, Cws, Andrus, Tenus, & omnes adeò quæ in Aegeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent toti insulæ cognominem, ita & Lemnū nominis sui unam habere ciuitatē. Porrò ut ex nauī descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinae: nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templum esse, aut sacrum Neptuni collem, sed in altera quæ uocaretur Hephestias: nec ciuitatem eam Myrinae esse propinquam. Cumq; me nauclerus expectare non posset, distuli, ut cum Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada uisarem: id quod feci, prout sperauerā et proposueram. Nam ubi ex Italia in Macedoniā traiecissem, eamq; penē totā pedestri itinere pertransissem, peruenissemq; Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi quod proximū aberat centum uiginti stadijs: primumq; Thason transmisī, distantem plus minus ducentis stadijs: atque illinc in Lemnū septingentis, ac rursum fermē septingentis in Alexadræam Troada traieci. Ac proinde sanē ex industria tum de nauigatione, tum de stadijs adscripsi, ut si quem eadem quæ me caperet Hephestiada uisendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem institueret. In tota nanq; insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem uero Myrina. Et quod à poëta dictū de Vulcano est, qui græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto similimus tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaq; collem sacerdos quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici hordeiq; numero in terram coniecto, alijsq; quibusdam pro religione patriæ perpetratis, plaustrum totum terra impleuit. Atq; ubi in urbem cōuexisset, quo dixi modo, illas fama hominū adeò celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid unquam antea hircinum sanguinem huic misceri solitum, memoriæ proditum accepisset. Quo audito omnes in risum soluti sunt, nec ij sanē quiuis ex uulgo, sed uiri oppidò quā eruditi cū in alijs, tum præcipue in uniuersa patriæ historia. Quin & librum accepi quondam ab incolarum quopiam conscriptū, qui omnem Lemniæ terræ usum edocebat. Quamobrem nec me quoq; piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidū uiginti milibus. Sed & is à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc utebatur medicamine. Siquidem ad uulnera tum uetera, tum cicatrici inducendæ cōtumacia: ad hæc ad morsus uiperæ, atq; adeò omnes ferarū morsus, necnō aduersus medicamēta letalia nō antè modò exhibere, sed & pōst sphragide uti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructū iuriperi accipit, *ἄλα τῆς ἀρκυβιδίου* nuncupatur, cui utiq; indebat & terra Lemniæ: uomitumq; ciere aiebat, si quis cum etiamnum in uentre letale uenenum haberet, alexiterium siue amuletum ebibisset. Et sanē nos quoque huius fecimus periculum in

Lib. 9. simplia
cium, cap. 2.

d

c lepore marino, & cantharidibus, cum sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur; uerum hausto quod Lemniam sphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec postea ullum illis accidit symptoma eorum quæ ad lepore & cantharides comitari consueuerunt, tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterum an ad alia mortifera medicamēta, hæc inquam quæ uocant deleteria, eandem uim habeat medicamentū quod ex fructu iuniperi & terra Lemnia conficitur, mihi utiq; ignotum est: at ille ab Hephæstiade profecio afferēbat, adeo ut & rabientis canis morsum eam sanare diceret in uino diluto eporam, at hulceri ex aceto impense acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs in super impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis uero prædicabat Scordium, deinde Centaurium exile, inde Marrubium. Porro si quando nos sanè ad hulcera cacoëthe & putrida terrā Lemniam adhibuimus, magnifice profuit. Vfus autem est pro prauitatis hulceris magnitudine. Quippe id quod grauiter olet, impendioq; laxum molleq; est, ac sordidum, sustinet ut uel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur cōsistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio utitur: dico autem Polyidæ, & Prasiōnis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum uocāt. Siquidem hi omnes ualenter desiccantes profunt hulceribus cōtumacibus, soluti interim quidem in uino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnūquam etiam alborum quopiam aut fuluorum, aut flauorū, prout nimirum usus postulat. Nam de talibus alibi definitur. Similiter uero quandoq; soluuntur aut ex aceto, aut uino, aut aqua, aut oyxmelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porro Lemnia terra ex aliquo comprehensō soluta, medicamen fit idoneum tum recentibus glutinandis uulneribus, tum medendis inueteratis, ægre ad cicatricem uenientibus, & cōtumacibus. Similiter autem & alia queuis terra, pharmacodes siue medicamentosa. Necessè enim erit distinguere, sicuti supra, ab elementari terra, in qua & lapides comprehendebantur, eam que in lutum soluitur: sic nunc ab ea quæ colitur, medicamentosa: nihilo enim deterius erit ita eam cognominasse qua ad curationes utimur: tametsi eius quoq; quæ colitur, si qua pinguis est, commoda est ad curationem earum omnium partiū quæ desiccari possunt: unde sanè ea & Alexandria & per Aegyptum utuntur multi sua utiq; sponte ac iudicio, multi uero etiā moniti somnijs. Vidi enim Alexandriæ quosdam aqua inter cutem laborantes ac lienosos Aegyptiæ terræ luto utentes, qui sibi furas, femora, cubitos, brachia, tergum, latera, pectusq; inungerent, ac perspicuè iuuarentur. Eundem in modū & ueteres phlegmonas, & laxa œdemata adiuuat lutum hoc. Noui siquidem quosdā, qui ex immodica per hæmorrhoides euacuatione turgentes effecti ac tumidi, non obscuri fuere adiuti. Sed & quidam diutinos fixosq; parte quapiam dolores perpassi, luto hoc planè perfanati sunt: desiccādi namque uim terra quæuis possidet. Quoniam uero corpus eius natura siccū est, & quia profum igneæ substantiæ mistionis est expers, ita desiccet, ut minime sit mordax: ad quod tamen etiam proficit si lauetur.

CAMPEGIVS.

Scito esse quādam speciem rubri, quam terram Lemniam uocant, colore minio proximam, quæ in insula Lemno nascebatur, unde & nomen multis antiquis celebrata, ut inquit Plinius libro trigesimo quinto: uenundabatur hæc non nisi signata, unde & sphragidem appellauere, siue sigillum, siue signaculū. Hinc interpretes Auicennæ, lutum sigillatum: interpretes Galeni, terram sigillatam, parum feliciter uertērunt. Cur autem dicat Plinius signatam hanc rubricam Lemniam uenundari solitam, nō erit ab re id fufius explicare, ut tribus pariter scriptoribus, Galeno, Auicennæ, Plinioq; una opera opem feram, & tenebricosis locis lumen infundā. In insula Lemno

A Lemno sacerdos Dianæ rubricam terram ex antro quodā effossam, reuerenter post peracta sacrificia deportat in urbē: eamq̄ aqua admixta pinguem ac lutosam efficiens, ubi est diligenter concinnata signo Dianæ sacro obsignat, & mox ita uenundatur. Dioscorides refert in quinto, terram Lemniam misceri cum sanguine capri: no, eamq̄ signari imagine capræ, & ob id sphragida uocari: quod Galenus ut expertus refellit ac deridet.

De bolo armeno, de lapide gagate, ac diphryge. HISTORIA II

LIBRO nono simplicium apud Galenum sic scriptum reperitur: In hac magna peste, cuius eadem facies fuit atq̄ eius quæ Thucydidis memoria grassabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati sunt. At quibus non profuit, omnes interiere, scilicet cum nec alio quouis iuuarentur. Vnde colligitur, quod ijs duntaxat non fuerit auxilio, qui planè erant incurabiles. Bibitur autem ex uino albo, consistentia tenui, modice diluto, si aut planè febrî careat, aut leuiter ea teneatur: sin grauius febrîat, admodum aqueo. Nō tamen calore uehementes sunt febres pestilentiales. Porro de hulceribus resiccare potulantibus, quid attinet dicere quantam uim habeat bolus hæc armenica? Liberum est autem utcunq̄ appellare uelis, siue lapidem, ut is qui mihi donauit, siue terram, ut ego: quandoquidem humidis rigari patitur. Confert maxime dysentericis, necnon fluxibus uentris, sputo sanguinis, catarrhis, & putrescentibus oris hulceribus in primis competit. Quinetiam eos magnifice iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis quibus ex tali occasione assidue difficilis est anhelitus, ualide prodest. Est & alius lapis colore atro, qui ubi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet: quem Dioscorides nōnulliq̄ alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagaten, unde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium nō uidi, tamen si parua nauicula totius Lyciæ littora legerim, quò uidelicet quæ in ea sunt inspicerem. Crustaceos uero lapides, & qui in ignem additi exilem flammam ederent, complures ex Cœle Syria asportauit, natos in colle mari mortuo, quod uocant, circumdato, qua orientē spectat, ut & bitumen est: eratq̄ lapidū odor similis bitumini. Vtebarq̄ eis ad tumores in genu diuturnos, & agre curabiles, mistis uidelicet facultatibus quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planèq̄ uisum est mihi euidentiore earum facultatē reddidisse. Miscui uero ipsum & Barbaro quam uocant: & palam medicamentum effectum est exiccantius, adeò ut & sinus contraheret, nedum cruenta uulnera glutinaret, ad quæ competere maxime creditur. Diphryges mistam habet tum qualitatem, tum facultatē. Habet enim in sese quiddam & mediocriter adstringens, & mediocriter acre: quamobrem hulcerum rebellium optimū medicamen est. Conuexi autem & huius medicamenti uim ingentem ex Cypro Solis, ubi metallum ab urbe abest quasi triginta stadijs. Proiectum enim erat in medio spacio ædium quæ ante metallum extructæ erant, & uici qui ei subiacet. Cæterum præfectus ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile, itaq̄ abijci nō secus atq̄ ustorum in foco lignorum cinerem. Verum hoc mihi multo utilissimū factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris hulcera, siue per se, siue cum melle cui detracta sit spuma: tum ad anginam, uidelicet ubi iam per adstringentiū medicaminum auxiliū cōstitit quod influebat. Præterea columellam ubi præsecuissim, ipso solo & statim, & usq̄ ad cicatricē sum usus, ac frequenter exacte occlusam effecit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exhulceratorum. Sic in hulceribus omnibus pudendorū, atq̄ ani. Vfus autem similis est ut in oris hulceribus: siquidem eæ partes eisdē ferè medicamentis gaudent, nimirū calidæ similiter ac humidæ.

Lib. 9. simplicium.

Lib. eodem.

Paulus Aegineta autor grauissimus, spondet, Galeni autoritate motus, rubricā armenicā potam drach. una summopere in peste prodesse, & hyme theriacam pari modo ex uiperis cōpositam. Qua ratione Galenus usus est maxima in pestilētia, quæ omnibus bibētibus qui curabiles erant, salutaris fuit. Sed eò peruenit audacia, & non solum priora immutarunt, sed etiā aliquid addiderunt. Miror tamen de bolo armeno, quòd cum Galenus dicat citrinū, ille uero quo utimur rubrū appareat.

De salua hominis, de lapide uesticæ & stercore humano, canino, lupino

& gallinaceo. HISTORIA TERTIA.

DE CIMO simpliciū, capite decimo, ita scripsit Galenus: Tota substantia uel maxime aduersa est salua bestijs hominem interficientibus, ceu alibi etiam Nicander poëta refert. Pollicitus autem mihi quidā incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: ubi illam semel dixisset, in scorpionem expuit, inde rursus eam obmurmurans iterum scorpionem conspuit: ac ubi tertio dixisset, atq; expuisset, mortuus est scorpions. At postea ego absque incantatione à sola salua occisum uidi scorpionem, idq; celeriter à salua esurientium, aut sitientium: tarde autem ab illis qui cibo potuq; fuerant impleti: in alijs autem proportione. Nascit̄ etiam lapis in uestica, de quo scripsere quidā quod lapides uesticæ cōminuat. Atq; hoc quidem falsum est experientia iudicatum. Caterum an renum lapides frangat, omnino experti nō sumus, cum suppeterent alia ad hoc symptoma probata medicamina. Sed differam nunc de stercore canino, quo uti assidue cōsueuit præceptorum nostrorum quidam, sola ossa cani edenda exhibens duobus continuò diebus, ex quibus durū candidū ac minime foetens stercus proueniebat. Hoc igitur acceptū desiccabat, ut cum postea usus esset, facile ad leuorē posset redigi. Vtebatur eo ad anginā, & dysenteriam, et summe inueterata hulcera. Ad anginā quidē, ijs admiscens quæ alioqui huic affectui cōgruebant. Ad dysenteriam, lacti illi immiscens, cui decocto calculos uocatos *καχληνας* ignitos iniici ante posuimus: aut ut ego postea ob parabilitatē ad ferrum cōfugi, id candens lacti probe decocto iniiciēs. Caterū medicus ille stercus caninū lacti, in quo extincti erant calculi marini, clam iniiciebat, & id solū generosissimos quosq; discipulos docebat. In his ergo duobus multū expertus sum stercus caninū, ceu medicamentū mirabile, sicut & in hulceribus extreme malignis. Caterū humani stercoreis hoc habeo experimentum. Assidue quidā à phlegmonis ad guttur existentibus uexabat, adeò uehementer ut suffocationis subiret periculū, & sanè ob hoc periculū sanguinem mittere cogebatur. In hunc cum fortē quis incidisset, pollicitus est se præbiturū medicamentū experimentū, & se uocari si quando rursus aliqua in parte gutturis emicuisset phlegmone, ante sanguinis missionē præcepit. Itaq; uocatus, medicamento illito statim hominē curauit. Vt autē iterū profecit, nō in ipso tantum, sed & in alijs qui similiter erant affecti, rogabat is qui assidue periclitabat, data mercede ut se medicamentum illud doceret. Erat em̄ ille & locuples, & in pecuniā sumptu liberalis. Porrò ubi conuentū esset de precio, is qui uendebat: Hoc medicamentū, inquit, per antipathēan quandā utilitatē obtinet. Esse autē eam antipathēan, ut qui curat nesciat unde conficiatur. Iussit itaq; alium daret qui pro ipso disceret, quiq; iureiurādo reciperet, sese nulli eius facturū copiā, priusq; ipse qui dedisset, foret defunctus. Itaq; à morte eius qui indicarat, nō tantū ille suum hominem, sed & alios sanabat, & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autē stercus pueri siccū cū melle Attico ad leuorē tritū. Vicinabat autē puer, cuius stercus accepturus erat, uti ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis uidelicet qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicū salem & fermentum habente. Præbebat

A Præbebat autem bibendū uinum uetus: atq; hæc omnia in mediocri quātitate, modo ut perfecte ea puer posset concoquere. Itaq; cum primo die eo uictu esset usus, postero tamen die nondū sterco capiebat, sed in eo quoq; die rursum eodē alebat uictu, ac tertio demū sumebat, ac postea arefacto utebatur, similiter ut stercore canino. Dicebat autem illum qui docuerat, fugitantē alios cibos ob foetorem, prætulisse lupinos: sese uero, experimēti gratia, carnes gallinaceas aut perdicū ex aqua, aut tenui iure bene coctas persepe exhibuisse, & medicamentū nihilo minus operatū. At lupinū sterco quidā colicis potandū dabat, nō tantū in ipsis paroxysmis, sed etiā in interuallis, si quidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi nō amplius inuadi: & qui erant inuasi, non amplius id grauiter passos, sed nec post paucū tēporis. Accipiebat autē ille albidius potius sterco, quale ubi ossa ederint solent excernere. Verū illud etiā in eo mirabar, quod uel suspensum euidenter aliquoties iu uisset. Itaq; hic sterco capiebat quod nō decidisset in terram. Vt plurimū autem ex uino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat, interim uero etiā ex aqua. Porro cum cōspexissem illum in Mysia medicū gallinaceo utentē stercore in eis qui ab esu fungorū suffocabant, & ipse quoq; sum usus in quibusdā urbem inhabitatibus, qui & ipsi fungos esitarāt, ipsum uidelicet ad leuorē contritū tribus quatuor ue oxycrati aut oxymelitis inspergēs cyathis, & palām adiuti sunt, idq; celeriter. Nam qui præfocabant paulō post uomebant pituitosum humorem omnino crassissimū, & exinde planē liberati sunt symptomate. Est autem hoc sterco columbino minus calidum. Caterū Mysius ille medicus dabat etiā bibendum sterco gallinaceum ijs qui diutino coli dolore fuissent uexati, ex ænomelite; si hoc non aderat, ex aceto aut uino aqua diluto.

B De proprietate echidnarū & uiperarum in cura elephantiasis, id est cancri uniuersalis, quem corrupto uocadulo lepram Arabes nominauerunt. HISTORIA IIII

PVD Galenum in libro xi. de simplici medicina, primo capite, sic scriptū uulgō legitur: Viperarū carnes palām uidere est excalfacientes & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguilla, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quod autē totum corpus per cutem euacuent, discere tibi liceat uel ex ijs quæ ego iuuenis etiam nū in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidā morbo quem elephantia cognominant, laborans, aliquouiscq; cum sodalibus cōuersabatur, donec ex ipsius consuetudine cōuersationeq; quidā nostrū morbi inficerentur cōtagione, & ille iam odoratū grauis, ac foedus redderetur aspectu. Cōstructo igitur illi tugurio proxime uicum in iugo collis propter fontem, illic hominē collocant, tantū illi quotidie ciborum ferentes, quod uitæ sustinendæ satis foret. Caterū ad Canis exortū, cum forte messoribus haud procul inde metentibus uinū esset allatū in fictili sanē q; fragrans: is quidē qui attulerat, deposito illo prope messorēs, abiit: uerū ubi eius bibendi aduenisset tēpus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere, cōpetente aqua uinum temperaret, in cratera uinū effundit, & unā excidit uipera mortua. Qua re attoniti messorēs, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malū eueniret, suam quidem sitim aque potione sedare maluerūt: ceterum cum illinc discederent, præ humanitate uidelicet ac misericordia hominī illi elephantī obnoxio uinū largiuntur, rati expedire illi potius mori, quā uiuere in ea miseria. At ille ubi bibisset, admirandum in modum sanitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius nō aliter q; animalū a testis mollitie nuncupatorū malacostracōn, tegmen decidit. Quod autē reliquum erat, molle admodū apparuit, instar cutis cancrorū & locustarū (carabos Græci uocant) ubi extima testis fuerit detracta. Alterū quoq; eiusmodi nō disti

Exemplum secundum.

Cum illi casu in Mysia Asiae, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum sponte nascentium usum, sperans inde non nihil se commo-
di adepturum. Erat illi scortum mancipium, iuuenula sane formosa, compluribus amato-
ribus ambita. Profectis igitur illis, in aedibus, quibus uicinus erat locus squalidus, &
uiperarum plenus, forte fortuna ex illis una in urceum uini incidit negligentius positum:
extinctaque est. Ac scortum quidem in lucro id reputans quod fors euenisset, hero id uini
propinat, atque ille ebibit: ceterum exinde ad eum modum quo ille qui degebat in tugurio,
perfanatus est. Porro tertium quoque annectam quod ex nostra profectum est imita-
tione. Cum quidam hoc morbo egrotaret, animo magis quam uulgus philosophico, & con-
temptore mortis, oppidum quam grauiter ferebat, fatiusque dicebat mortem semel pe-
peti, quam uitam uiuere tam miserabilem. Itaque illi quae superioribus duobus accidissent indi-
co. Erat autem ipse auguriorum peritus, & amico utebatur mirifice hanc disciplinam
tractante. Itaque ubi ad augurium cum illo consedisset, persuasus est, ut quae per experien-
tiam essent cognita, ipse imitaretur: atque epoto uino quod sic erat ueneno infectum,

Tertium.

Quartum.

Quintum.

D

leprofus factus est: ac postea lepram eius nos consuetis remedijs sanauimus. Quar-
tus praeterea uiuas capere uiperas arte instituit. Sed illius in illo morbi tantum erant
principia: itaque cura studiumque nobis fuit, ut illum quae celerrime sanitati redderemus:
quocirca misso sanguine, atraque bile medicamento detracta, uiperis quas capiebat
uti iussimus, preparatis in olla anguillarum in modum. Atque hic ita sanatus est, euapora-
to per cutem affectu. Postremo & alius uir quidam opulentus, non nostras ille quidem,
sed ex media Thracia, Pergamum aduenit, admonitus somnio: ubi iubente deo per
in somnium, ut quotidie medicamentum biberet, quod confectum est ex uiperis, forisque
corpus inungeret, non multos post dies morbus in lepram abiit, rursumque & hoc pa-
thos quibus deus praecipiebat medicamentis curatum est. Sane uiperarum caro adeo in-
gentem obtinet desiccandi facultatem, ut quidam qui eam edere, uehementissima cruciatu
sint siti: ac proinde illas dipsadas cognominant. Sunt autem qui dicant demorfos a ui-
peris satari non posse potando, sed dirumpi citius, quam siti liberari. Quocirca eos qui Ro-
mae uiperas uenantur, quos Marfos nuncupant, percotatus sum, e quibus haberent
signi quo genus utriusque uiperarum discernere. At illi prorsum negabant illum
esse genus uiperarum dipsadum, uerum eas quae iuxta mare atque in locis degunt false
dinem multam habentibus, carnem obtinere falsam: ac proinde in Libya talium in-
gentem esse prouentum: in Italia uero propter regionis humiditatem non inueniri.

CAMPEGIUS.

Theriaca. Interpres Galeni pro echidnis uiperas posuit, unde & theriace nuncupata: Sic enim
& scribendum & pronunciandum est, theresque non tyri legendum. Est autem theriace no-
bile illud ac celebratum medicamentum ex eo dicta, quod medetur moribus uiperarum,
auxiliaturque contra uenena bestiarum, uel quod ex carnibus uiperarum conficitur. Quod
& ipse Galenus euidenter ostendit, docens theriaces compositionem. Siquidem a ca-
pite & a cauda uiperae quaterni digiti amputantur, membrana detrahuntur, & una cum
adipe intestina quoque eximuntur, reliquum corpus in aqua dulci cum sale & anetho
coquitur, mox pane similaginis purgatissime commixto in umbra seruantur, fiuntque
trochisci medico effectum ad plura malorum genera mirabiles. Estque hoc pharmacum, ut
Graeci uocant, auxiliorum saluberrimum malorumque discussiuum. Plin. uero nec id omisit.
Cap. 4. Quid enim ab illo omissum est: qui, quos Galenus ceterique medici trochiscos uocant, ipse
pastillos appellat. Cuius uerba ex libro undetrigesimo subiiciam, quae sunt haec: Fiunt
& ex uipera pastilli, qui theriaci uocantur, quaternis digitis utriusque amputatis, ex-
emptisque interaneis & liuore spinae adhaerente, reliquo corpore in patina ex aqua
& anetho discocto, spinisque exemptis, & addita similagine, atque sic in umbra sicca-
tis pastillis, quibus ad multa medicamenta utuntur. Idem alibi tradit quosdam ui-
peris

A peris uti in cibis, quas quatuor digitorū mensura utrinq; præcisa, exemptisq; intera-
neis discoquant in aqua aut oleo, sale & anetho. Antonius Musa Augusti Cæsaris
medicus, cū incidissent insanabilia hūlcera uiperas edendas dabat, miraq; celeritate
perfanabat. Tyrus, quatenus loquimur de animali, nec græca nec latina dictio est, *Tyrus.*
uerum generali uocabulo fera nominatur.

Quod cancri, moribus rabidorū canum remedio sint. HISTORIA V

ALENVS libro xi. capite xxvij. de simplici medicina ita scribit: Cinis au-
tem fluuiatilium cancrorū similiter prædictis exiccatorius est, substantiæ
tamen proprietate mirabilis est eius in ijs qui à rabiente cane sunt mor-
si, effectus, isq; tum solius, tum cum gentiana & thure multò præstan-
tior. Thuris sanè partem esse unam oportet, quinque autem gentianæ, porrò can-
crorum decem. Et raro equidem aliter illis uisus nos sumus usi, cæterū ad eum modū
plerunq; quo Aeschrius Empiricus ille, medicamentorū peritissimus senex, conci-
uis ac præceptor meus. Patella erat aeris rubri, in quam impositis cancris uiuentibus,
eos hactenus ussit, dum facile ad leuorē redigi possent. Hic Aeschrius paratū sem-
per in ædibus hoc habebat medicamen, urens eos post ortum Canis, quando Sol in
Leonem transisset, nō nisi Luna decima octaua. Porrò bibendū hoc medicamen ijs
qui à cane rabido fuissent morsi præbebat quotidie diebus quadraginta, mēsurā co-
clearij magni aquæ inspersum. At si nō protinus ab initio, uerum aliquot post dies
curā cepisset demorsi, tunc quotidie duo coclearia aquæ inspergebat. Ad ipsum ue-
ro uulnus emplasticum applicabat medicamentū, quod ex pice brutia & opopana-
ce acetiq; conficitur, habens picis libram unam, unū aceti acerrimi sextariū Italicū,
opopanicis uero uncias tres. Hæc tamen si à præsentī instituto essent aliena, scriben-
da tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse cōsiderem: nimirū cum
nullus unquam eorum qui illo fuerunt usi, sit mortuus. Cæterū seorsum librū con-
scribam aliquando de ijs quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorū nu-
mero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaque tum hoc in loco scribendū impor-
tunitati, tum sicuti præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex ijs summa
proueniret utilitas, quam sanè posteris impertire uolebam, si forsā me prius quā
quæ his deinceps sunt opera perfecissem, mors occupasset, propositum impediens.
Cæterū Pelops doctor meus & ipse omnium eiusmodi causas reddere uolens, non
abs re inquit, cancer cum animal sit aquaticū, prodest à cane rabido morsis, quibus
uidelicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie: quamobrem sa-
nè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, nō marinos cōuenire cancos dicitabat,
scilicet quod animalia marina ob admistionem salis natura siccissimi haud æque ex-
actam tuerent eam quæ est aduersus rabiem contrarietatem. Ac cum quidā subie-
cisset, cur non omnia quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri iuu-
re assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam ho-
rum uistorum cinerem, exiccatorius cum sit, canum rabientū uenenū absumere si-
mulq; digerere professus uidelicet est, ambitione magna iactitans, omnū se talium
nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiā persuasum habeam, alijs persua-
dere non tento. Itaq; nec Pelopis rationem ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat
contradictiones: uerum cancos opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse.
Quoniam autem nullum eorum qui fuerāt illis usi, mortuū sciueram, hæc aperien-
da recensendaq; à me existimaui.

CAMP EGIVS.

Cancri petrosa amant, brachia bina denticulatis forcipibus sortiti, quibus ori ci-
bos quosunque cœperint admouent. In pauore retrorsum mira celeritate decur-
runt. Veris initio senectutē, anguū more, exuunt, renouatione tergorū: ac plenū

Aeschrius Em-
piricus peritiss-
simus, & Gale-
ni præceptor.

Conio ut ostrea implent. Brachia uero in piscibus quibusdā modo, citros, modo accetabula ab accipiēdo uocamus. Cancri humorē quendā falsum habent: minor tamen testaceam habentibus tunicā est: cohibent uentrem, quod inter coquendum dependant humorē falsum. At fluuiales iuuant aduersum pulmonis plagas, offenduntque uescicam. Tradūt quidam insignes medici, quod si fluuiales cancri in oleo coquant, id oleum instillatum dolentibus auribus ex caliditate, mirifice iuuare. Potus quoque ex ipsis contritis, aduersum omne uenenum prodest, & morsum uirulentum. Perhibent etiam tostos abscessus corporis omnes impositos mollire, & e corpore spicula & aculeos omnes excutere.

De lacte caprino. HISTORIA VI

LIBRO quinto de tuenda sanitate apud Galenum sic scriptum est: Nouimus senem quendam agricolam, qui amplius quā centum annos ruri uitam egerat. Huic plurimū nutrimenti caprinū lac erat, quod aliās cū mica panis, in eo macerata, statim sumpsit: aliās mel immiscuit, aliās coxit, etiam thymi cacumina unā cum pane iniiciens. Hunc quidā imitatus, uidelicet tam longæ uitæ causam ratus in lacte subesse, perpetuò lædebatur, quocumque id modo sumpsisset. Nam primū illi grauabatur os uentris, mox tendebantur in dextro præcordia. Alius quoque simili modo cū lacte uti cœpisset, de reliquis nihil est questus: quippe qui & probe id cōcoxit, nec acidum aut fumidum ructum ex eo sensit, nec flatum aut grauitatē in præcordiis: septimo tamen quā sumpserat die, iecur se sentire manifeste grauatū dixit: quippe uideri sibi quiddam in dextris præcordiis ceu lapidem iacere, sic ut & deorsum traherentur quæ supra essent, & tensio ad iugulum usque ptingeret. Cōstat itaque huic obstructū iecur fuisse, illi flatu intumuisse. Quinto etiam noui, cui ex diuturno lactis usu, calculus in renibus est natus: sicuti alii quendam, qui omnes dentes amisit, læsitque. Id uero alijs quoque multis contigit ex diutino lactis usu. Alij rursus citra noxam lacte perpetuò sunt usi, imò etiam cum maximo fructu, ueluti agricola, quem supra centum annos uixisse diximus. Vbi enim nec qualitas lactis utentis naturæ quicquā est aduersa, & uiscerum transitus facilis propter uenarum amplitudinem sunt: qui ita sunt affecti, hi commodis lactis fruuntur, omnis eius incommodi expertes. Porro commoda lactis, iam alijs ante me medicis dicta sunt, nempe uentris moderata deiectio, succi bonitas & nutritio, pascuis quoque ipsi animalium, quorum lacte utendum est, non parum ad hæc cōferentibus. Quanquam sunt, qui pascuorū rationem planè pro nihilo habeant, quasi nihil parum ue ad lactis bonitatem conferant. Cæterū haud dubie uidemus animalium quorum usuri lacte sumus, si scammonia, aut marinarum lactucarum quapiam uescantur, in lacte quoque laxandi uires inesse. Ex quo patet, quod ex uitioso pascuo, acre, acutum, & austerum reddetur, naturam uidelicet herbarum imitatum. Itaque etiam qui ante nos medici fuerunt, ipso rei usu docti, quædā pascua utique quæ lacti essent inepta, ἀγάλακτα dixerūt (ita enim Græci appellant) de quibus ipsi quoque alibi tractauimus. Nunc hæc saltem de his intellexisse abunde est, animalium quorum ueluti optimi succi lacte sis usus, neque acris, neque acuta, neque admodum austera debere esse nutrimenta. Illud uero uel me tacente cōstare arbitror, animal ipsum & florente ætate esse, & corporis habitu planè inculpato debere. Satiusque fuerit alterum capram, alterum asinam esse, earumque lacte uicibus uti: quippe asinæ lac, tenuius ferofumque est: capræ mediocris substantiæ est. Itaque hoc nutriet magis, ubi uidelicet nutritione est opus: illud omnino tutius est.

CAMPEGIUS.

Lac nihil aliud est, quā sanguis cōcoctus. Lac ipsum græcè γάλα, unde Galopota lactis potatores. Eo recens coagulato utimur in cibus secūdæ mensæ. Hinc faciunt nostri

Exemplum
secundum.

D
Tertium.
Quartum.

nostri lactarij præ cæteris lacticijs luncatas, quas uocant, à iuncis in quibus inuoluntur. Eodem lacte nutritos collacteos appellant, uulgò fratres ex lacte dicuntur. Lac ex trinis constat substantijs, Serofa, quæ tenuis est, & abstergendi uim habet, & aluum subducit, si ex frigiditate discernit. Et caseali, quæ crassa euadit & uentrem cohibet. Et butyrofa, quæ media est, statū & complexionem serofæ naturæ & casealis tenens: lædit obstructions iecoris, & calculos gignit, iuuat ad tabes, & ethicas, & aridas tusses, & uenenosas potiones. Item albū conuenit oculis stillantibus, corpus humectat concoctū, bonamq; adducit habitudinē, prodest pulmōni, & thoraci: offendit uentrē præsertim humidū, & caput: quoniā mutabilis qualitatis est: dentes & gingiuas offendit, ob hoc qui dentes imbecillos habent, os proluant mulso cū uīno.

De cura corporis Antonij Pij Imperatoris Romani. HISTORIA VII

ALENVS libro sexto De regimine sanitatis, cum de diæta Romanorum fieret sermo, inquit: Antonius enim, qui Imperatorum (quos ipsi uidimus) promptissimus ad curam corporis uenit, breuissimis diebus sole occidente in palestram ingreditur: longissimis autem hora nona, aut ad summum decima. Quare licet ijs qui illi in diurnis officijs assistūt, ubi discessere, reliquo diei tempore corporis curam agere, ita ut Sole occidente ad somnum se conuertant. Nam cum minima nox nouem horas æquinoctiales æquet, abunde ijs fuerit, si id totum tempus in somno sumpserint.

CAMPEGIVS.

Scito quotidianas exercitationes ad sanitatem plus prodesse, q̄ medicos & medicinam. Exercitatione enim, ait Fabius Quintilianus, cuncta cōualescunt: sine qua, ut inquit Galenus, impossibile est hominem sanitate prosperrima diu frui: & ut autor est Auicenna, ad sanitatis conseruationem plurimum potest, polletq; exercitatio. Galenus exercitationem paruæ pilæ reliquis anteponit. Commode etiam exercent, ut dicit Celsus, cursus, ambulatio, & clara lectio: qua nos propè peculiariter utimur, quotidie publicis lectionibus cōtentissime boantes. Plato & Aristoteles gymnasticam cum primis probant, qua utres auget, & sanitas inoffensa custodit.

Exercitia sanitati plus quàm medici & medicina conserunt.

De illis qui propter honoris amorem & uanam gloriā, arti, quæ sanitatis tuendæ facultatem habet, non obtemperāt. HISTORIA VIII

IBRŌ eodē Artis sanatiuæ ita scribit Galenus: Sanatiua ars, eos qui obediunt ei, custodire sanos promittit: his autē qui non obediunt ei, talis hæc ars existit, ac si nequaquam esset. Nō obediūt autem huic arti, quidā quidam à uoluntate mox moti, quos incōtinentes & lasciuos uocamus: quidam uero à philotimia, id est amore honoris, qualis fuit & ille qui omnia magis sustinebat pati, quàm picari, id est pice replere continuo totum corpus, consiliantibus ei medicis hoc auxiliū propter tenuitatē suam. Fit autem hæc tenuitas quibusdam quidem in ea quæ secundum totum corpus discrasia, secūdum eam quæ ad siccum & frigidum est superabundantiam.

CAMPEGIVS.

Aeger parère medico debet, & in nullo pprię indulgere uoluptati. Ministri etiā idonei assideāt oportet, & ut exteriora omnia adsint apparatus. Nam propter illa ple runq; uel præcognitionē uel curationē interrumpi cōtingit. Porrò exteriora inaudiuntur, domiciliū, & quæ in eo uersant, tum iucūda uoluptuariaq; tum etiam sæua & aspera, & item quæ internunciantur, quæ iram suggerunt, aut clementiā suadent, quibus ager obirascitur, mœret, & demum innumerabilia quæ somnū noctu rumpunt & territant. Si igitur, inquit Couis Hippocrates, hæc omnia bene & recte se habuerint, nihil eorum quæ dicta sunt falsum esse inuenietur.

Quæ exteriora dicantur.

LPSE Galenus in eodem sexto sanatiuæ artis, inquit: Quidam dixit mihi, mordax & calidum ualde semen sentiri secundum excreationem seminis, non solum in se, sed in mulieribus quibus iungebat. Huic igitur ego consului, ut abstinere à cibarijs generantibus semen: sumeret uero non solum cibaria, sed & pharmaca, quæ semen extinguerent. Gymnasiarchæ cuidam consiliū dedi, ut athletic quibus præerat plumbeam squamam lumbis submitteret: ad hoc, ut non somniarent; & cuidam eorū qui ita pattebatur idiotarū illud ostendi: & ubi fructum eius rei sentiret, gratias mihi egit. Alius uero quidam imbecillioem habens naturam carnis, non sustinebat duritiem plumbi. Cui consului, quasdam earū quæ prædictæ sunt herbas submittere strato, miscere uero eis & agni casti ramos molles, & rutæ: sensitque cōfestim tantam ex ipsis utilitatem, ut deinceps semper eisdem uteretur. Quin & continue comedere semen agni casti, iussi: neque minus emolumentū inde, quàm is qui meo consilio rutæ semen comederat, sensit.

De regimine Antiochi medici, qui erat annorum plus lxxx. & de Telepho grammatico, qui ferè centum annis uiuixit. HISTORIA X

PVD Galenum quinto De regimine sanitatis sic scriptum reperitur: Senes si breue quippiam transgressi limites sint, non leuiter lædunt: cum iuuenes uel ex maximis erroribus minimū noxæ sentiant. Ergo tutius est imbecillo seni exiguum dare, ter die: sicut Antiochus medicus solitus est se cibare. Iam quidē annos natus plus quàm octoginta, ac quotidie ad forū progrediens in eum locum, ubi concilium ciuium conuenerat: Interim etiam longa uia ad agros inuisendos pergens: Caterum domo in forum, quasi trium stadiorum spacium, pedibus confecit. Quo etiam modo infirmos, si quos propè habebat, inuilit. Longius uero si quò erat eundem, partim gestatus in sella, partim uehiculo uehebatur. Erat autem ei domi domuncula quædam, quæ hyeme calebat camino, æstate citra ignem, bene attemperatū aërem habebat. In hac manè omnino fricabatur, tam æstate quàm hyeme, utique deiecta prius aluo. In foro autem, loco aliquo circiter horam diei tertiam, uel ad summū quartam, sumpsit panem cum Attico melle, plerunque cocto, rarius crudo. Postea partim cum alijs commentans, partim ipse solus aliquid legens, ad sextam usque horam perseuerabat: Ab hac tum in publico balneo fricabatur, tum uero exercitabatur, aptis scilicet seni exercitationibus: de quarum forma paulò post agemus. Mox lotus, prandebat mediocriter: primum his sumptis quæ aluum deijciunt: post hæc, maxime piscibus, uel quos saxatiles uocant, uel qui in alto mari degunt. Rursus in cœna, à piscium esu abstinuit, sed boni succi aliquid, ac quod non facile putresceret sumpsit, utique aut far cum mulso, aut auem ex iure simplici. Atque hac quidem uictus ratione, Antiochus in senio usus, sensibus illæsis membrisque omnibus integris ad extremum durauit.

Telephus autem grammaticus, prouectiore quàm Antiochus ætate fuit, ut qui centum ferè annos uiuixit. Is uero hyeme, bis mense lauabatur: æstate quater, mensibus harum temporibus ter. Quibus uero diebus non lauabatur, his circa tertiam horam unctus est, cum exigua frictione. Mox mel optimum crudum, alicæ in aqua coctæ permixtū esitabat: eoque solo contentus pro ientaculo fuit. Prandebat septima hora, aut paulò citius: primum oleribus sumptis, deinde piscibus gustatis aut auibus: uespere autem tantū panem ex uino mixto edebat. Sanè uinum sicuti pueris est alienissimum, ita senibus est aptissimum.

CAMPEGIVS.

A Conferunt lauacra dulcia & temperata febribus aridis, præsertim immoderate sitientibus, sub sole mora plurima, ac scabiosis exanthematis. In regime sanitate lauacra Gallis non conueniunt, etsi Asianis & Grecis conueniant. Sunt enim Galli ex eorum natura humidissimi. Sed quibus quoque alimentis utendum sit Gallis, paucis perstringemus. Solstitium hyemale. A bruma usque ad uernum æquinoctium noctium, grauedines destillationesque atque humiditates in hominibus augentur. Idcirco calidiora alimenta ingerere oportet diligentius meraciusque, atque ab origano bibere. Numerantur usque ad æquinoctium dies nonaginta. Aequinoctium uernum. Hoc tempore augetur in hominibus pituita, ac dulcis sanies sanguinis, ad uergiliarum usque ortum. Quare tum succosissima, acriusque adhibenda sunt: exercendum est corpus, & Venus tum innocua esse creditur. Sunt uero ad uergiliarum exortum in dies sex & quadraginta. Vergiliarum exortus. Hoc tempus auget in hominibus bilem amaram atque sanies amaras, ad æstiuum usque solstitium. Tum dulcia que aluum educant adhibe, & concubitum quoad poteris fuge. Numerantur ad solstitium æstiuum dies quinque & quadraginta. Solstitium æstiuum. Hoc tempore crescit in hominibus atrabilis, ad æquinoctium usque autumnale. Igitur aqua frigida, atque odoratis omnibus uti, ac concubitum fugere oportet, aut innocentius saltem ea quæ de ipso præscripta sunt, admittere. Sunt autem ad æquinoctium autumnale dies tres & nonaginta. Aequinoctium autumnale. Hoc tempus pituitæ abundantiam facit in hominibus, & tenues fluxiones, donec uergiliarum occidant. Itaque fluxiones sistere, atque acerrima & maxime succosa ingerere, nequaquam uomere, exercitari, atque Venerem fugere conuenit. Sunt ad uergiliarum occasum dies sex & quadraginta. Vergiliarum occasus. Hoc tempore abundat in hominibus pituita, ad brumam usque. Quare acerbissima quæque tum exhibenda sunt, uinum suaue bibendum, pinguibus uti, atque exercitari congruum est. Numerantur usque ad solstitium hyemale dies quinque & quadraginta.

Solstitium
hyemale.Aequinoctium
uernum.Solstitium
æstiuum.Aequinoctium
autumnale.Vergiliarum
occasus.

Exempla complura è uolumine Prognosticationum de-
cerpta. HISTORIA XI

A PVD Galenum in libro prognosticationum sic scriptum reperitur: De his autem qui secundum medicaturam præter operabiliter curasse didicerant, patri nancque meo fuisse iniunctum per euidetia somnia me conuersantem in philosophia docere, & medicaturam non ut præter operabilem aliquam mihi doctrinam debentem esse. Contingit autem & tunc secundum fortunam, ægritudine incipiente circa quintam horam eo febrile, me enunciaffe tunc apertissimam immisionem esse quartanæ periodicæ, id est circularis, cum secundum analogiam ea quæ per quartam reditio facta fuit. Eudemus factam per me prædictionem, magis suafus est assentire mihi. Cumque processisset qui secundum periodum paroxysmus in magnitudinem, congregans optimos medicorum qui secundum ciuitatem, deprecatus est considerare de cura ægritudinis. Ego autem sponte remansi, uolens alterari per rationes cum eis. Approbatissimis itaque ipsorum uisum est, ut de theriaca bibat manè in illo die in quo expectabatur is qui solet per quartam paroxysmus esse. Recedentibus autem eis, interrogabat à me, quam spem de usu ipsius pharmaci haberem. Respondi ei: quoniam non solum ei nihil proderit pharmacum, sed etiam duplicem operabitur illam quartanam. Et causam interrogante eo ob quam, sic respondi: Crudam & indigestam adhuc esse ægritudinem: pharmacum uero hoc cacochymiam indigestam & maxime in principio hyemis usque ad conturbandum quidem potum oblatum, non tamen digerere neque dissipare. Sic quidem respondi

Hic textus por-
tentose corrup-
tus est.

c Eudemo, Sequenti uero die dederūt illi pharmacū. Nō multo post uero aliud dederunt pharmacū. Tandem denuō interrogauit me Eudemus, quā spem haberem. Ego autē obseruans motū arteriarū eius, dixi: Nunc respondere tibi possum postquā uidi urinas, & pulsum tetigi. Enūciaui sibi tertix quartanæ debere fieri paroxysmū quasi circa eandem horam, & discessi. Parum uero post uenerunt uisuri Eudemum Sergius & Paulus & Euparchus. Erant autem hī ferē omnes qui in Romanorum oppidis in dignitatibus & eruditionibus prapollebant. Afflictus enim Eudemus à tribus quartanis, desperatus iudicatus est à medicis existente iam mediā hyeme. Ego autem forte fortuna habitans prope eum, uisitabam bis in die uocantem me, et tandem remedijs adhibitis curatus est Eudemus. Dicebat enim Eudemus: Deus per Galenū uoluit providere ægrotātibus, qui cum hoc quod curat eos, eripit perfectē in die quā predicat. Liberauit autē me à tribus quartanis, ad quas ex intemporena potatione theriacæ incidit: Quando autē tempus fuit huius pharmaci, dans iste, ita liberauit me. Aduenit autē post hæc mulier ægrotans, & quæstio facta à Stoicis & Peripateticis, aggregante Boëtio: & etiam id quod feci in Iustini muliere, quam cum colliquaref abiq; hoc quod uideretur aliqua particula patiens, inueni non solū eam amare, sed etiam & quem amabat. Vnum autē aliquod adhuc adijciens, super quo cōfestim stupuit quidem Boëtius: audiens quidem qualiter inuentum, dicebat nō admirari. Ad alia pertransibo. Cum enim alter ægrotaret filiorum & demū sanaretur, redijt iterum ægrotudo: demum cessauit, & post hæc rursus febriente puero, & me dicente comedere ipsum occulte, & ut dicebam inuenerunt. Tangens postea ego pulsum pueri, sine febre dixi eum esse, sed me præbere occasionis principium his qui me uocant diuinatorem. Subinferens autem Boëtius, & ego cum illis uocare te diuinatorem soleo, quando aliquid tale dicis. Interrogabat autem, unde coniecturauissem comestū esse quid occultatū. Audi & de hoc, inquam: Exagitatio quidam animæ pueri, cum neq; in iudicio deberet respondere, neq; luctari, neq; agonizare, in aliqua superabūdantia corporali magis quam animali consistit. Audiens autem Boëtius, per deum mirari dicebat, cum talem cognitionem nullus medicorum inuenerit. Vnum tamen admirandū, actum à me, monet nō tacere. Boëtij namq; uxor, uocatum fluxum muliebrem incidens: Post uero subitam euacuationē Boëtius omnes nos seorsim & communiter precabatur, considerare aliquem cura modum. Ego autem remanens cum præsentibus famulis & amicis in domo seorsim, ita locutus sum: In nullo usq; nunc me in medicinalibus operibus errasse scio, ut & tu inuestigasti per te. Concede igitur, decem omnibus diebus me agere ut uolo circa uxorem tuam, & si melius se habere quolibet die tibi uidebitur, post alijs tot diebus concedes mihi agere circa eam. Si uero non uis, separabor omnino ab ea. Illo uero prompte cōcedente mihi, primo quidem hydragogopharmaco per inferiorē uentrem euacuaui eam: post hæc autem bibere dabam aquam in qua decocta erant asarum, & apium. Ut autem primis duobus diebus his fientibus nihil apparuit de fluxu, tertio die dedi rursus non multum, per inferiorē uentrem ducere uolens: & post hæc ungebam melle quolibet die, & fricabam corpus: Primo quidem per sindones mollissimas, deinde autem & per durissimas: & dabam ei carnes montanarum auium, & piscium petrinorū. Ut autem per hoc diebus quindecim cura facta, nullum omnino apparuit passionis signū, cognoscens Boëtius me plus quam promiserim egisse, totaliter curare dispositionem illam rogabat, & dare munitiones ut ad reliquū tempus non ægrotaret similiter. Quia uero cōpleto mense bene colorata erat certitudinaliter, ut in nullo deficeret ab habitu qui secundū naturam, nihilq; de reumate appareret, quadringentos quidem misit mihi aureos. Auxit autem inuidiam generosorum medicorū laudando me, & nimirum ipse paratus erat sicut &

Seuerus

Exempl. secundū de muliere amore capta.

Tertiū, de filio Boëtij.

Quartum, de uxore Boëtij, ex qua habuit quadringentos aureos.

A Seuerus nunciare ea quę secundum me, regi qui in urbe Marco Antonio, & etiam Abrilio. Leucius enim recesserat ab urbe ad Parthorū prælium, factum ab Olegaso. Quando igitur uidi infestationem cessare, repente de urbe recessi, ut in Campaniam iturus; relinquens unum famulum custodientem ea quę secundum domum, cui mandauit, ut reperiens nauim in Asiam euntem aliquo die, uideat aliquē emptorem, & uendens ea quę sunt in domo, egrediat̄ confestim, & nauim ascendens nauigio quidem per Siciliā ad patriā eat. Misit autē Leucius ad me, & fecit uenire me ad eum. Frater eius apud Romam, & faciens quę legitima circa id iter quod contra Germanos arripiebat, iubens & me sequi eum. Benignum autē existentem & pium ipsum, suasi ei me dimittere in Roma cum citò esset rediturus. Toto igitur tempore peregrinationis eius memorans cōsuetā malignitatis eorū, qui secundum ciuitatem medicorum & philosophorū, deliberaui abinde recedere aliās ad alium locum ubi cunq; filius eius cōmodius esset, qui à Pitholao educabatur, mandatum habente ab ipso rege Antonino uocare me ad curam pueri, si aliquādo ægrotaret. Ultra spem autem eo morante in Germanico bello, toto hoc tempore multos libros scripsi philosophicos & medicinales, quos redeunte rege Romā, dedi amicis qui rogauerunt, credens penes eos solos existere ipsos. Quoniam si sciuissem dari indignis, neq; illis dedissem. Voco autem indignos, quicūq; prauī sunt anima, & non gratia discendi aliquid legūt, sed ut aliquem possint calumniare. Inter hos igitur libros tota theoria scripta est in uno libro quē de prognosticatione, quę per pulsus feci alterutro filiorū Quintiliani, ex quo theoriā discere exercitatus ab infantia in geometriā & dialectica.

Sextus autē Antonij filius cœpit acutissime febrere, ut non posset excedere diem septimū sine crisi. Quę autem esset eius prognosticatio, per libros De crisis dicitur, in quibus & quoniam rumpitur multotiens crisis, non expectans diem qui fideliter creticat, ostensum est & hoc cōtingere Sexto potente in quarto die, dixi Pitholao, quoniā annuntiabo sibi quid de futuris, dixiq; ei quoniam extra septimū diem non poterit peruenire ægritudo. Iudicabitur autem omnino uel sexto uel septimo: si sexto iudicabitur, reuertetur, dixi: Si uero septimo, certam habebit crism. Esse autem crism necessariò per sudorem. Ut autē in sexto iudicata fuit, litigatiuus existens Sextus, ut posset me redarguere non siente reuersione, balneabatur quidem quolibet die, uinum autem nō bibebat, neq; offerebat nisi succum ptisanę, uel ipsam per seipsam, uel cum micis panis: multoties autem & panem infundens in aqua, cōtentabatur. Hęc cum fecisset usq; ad duodecimum diem, iactauit se in eo uicisse meam prædictionē. Bibit autem decimotertio die, hora tertia, aquosi uini modicū, & cum hoc totam dietam ditiozem modicū anteriori fecit, adhuc tamen tenuem. Sed in sequenti die quartodecimo existente, à primo accubitu incipiens febrere, iussit ut nullus id mihi significet, æstimans neq; fortem debere esse febrem, neq; ad plus quam per diem protendi. Ut autem semper magis fiebat uehemens procedēte die, Claudius Seuerus rediens ad suam domum, prope eam quę illius existentem, cum audiuit eum febrere, iuit ad ipsum, & uidens eum uehementer febrere, primo quidem eum interrogabat, quam mentem ego haberem de principio factę ei febris. Audiuit autem ab eo ueritatem, quoniam propter conuersationem iussit non enunciarī aliquid mihi, dixitq; Claudio me ad uisitationem ducere ipsius Sexti, & post hęc secum assumere me. Quibus factis interrogabat, quid mihi uidebat̄ de reditu ægritudinis. Respōdi igitur ei, ut & Sexto ante prædixerā, quod scilicet post tres dies soluetur hęc inuasio sufficienter, calida febre siente in eis, deinde iudicata in septimodecimo à primo die. Sextus itaq; gratanter audiens citò solui ægritudinē, prompte credidit. Quod enim quis uult palām, id autē prompte credit quod fiet. Claudius Seuerus quoniam quidem non errarem de salute Sexti, credidit mihi: sed quod in illo

Quintum.

c die perfecte liberabitur ab aegritudine, non credidit mihi: difficile esse existimans, me non expectando saltem sequentem diem, enunciare quid certum de debentibus fieri in quarto die. Ceu autem sic habens, misit summo diluculo ad domum Sexti, dicens expectare, ut me uisitatum se uocet, deinde mittat ad eum. Ut igitur uidi Serum, & deinde iui ad eum, Contradicis (ait) eis, quae heri dixisti, aut permanes in eis? Me autem dicente, quod nunc magis quam heri enuncio eadem: post prandium rursus uocans, interrogabat iterum, si certe credebam, debere fieri crism ut dixeram. Audiuit autem me magis quam heri firmum esse de his quae dixi. Ut autem & secundo die, interrogabat me, si eandem mentem in praedictis custodirem, aut mutarem quid dictorum: audiuit quod nullum uerbum amoueo, sed habeo quod adderem dictis. Cui rursus interroganti, quid hoc esset: scias, dixi, quoniam transeunte toto xvij. die, incipiet circa secundam horam sudor necessario. Nunquid, dixit, & hoc dixisti Pitholao? Dixisse me respondi, & eum credidisse quoniam non errarem in praedictione & cura: & omnino dixit, ergo & ipse enunciauit hoc regi. Ille dixi, ut uult faciat: mihi uero non est cura de huiusmodi gloria, non enim circumambulando, praedictas meas prognosticationes & curas, ne magis medici & philosophi odiant me, diuinatorem & magum uocantes, & alia talia contra me promulgantes. Vobis autem amicis quicumque spreuistis medicinam, & desperauistis ob illorum ruditatem, ostendo artem Apollinis et Aesclepiadis dignam. Medicos uero hos dimitto iniuriari, sicut & philosophos philosophiae, qui demum nullo idiota melius uiuentes, nominant se nomine honesto philosophiae. Haec quidem dixi Seuro Claudio. Ut autem circa septimam horam superparoxysmari Sextum nouerunt, deridentes & manifeste letantes, omnibus obuiantibus dicebant, impropertes, quoniam mirabilis diuinitio Galeni secundum contrarium processit: non enim sciuerant quod praedixi Seuro & Pitholao, in uesperis esse principium crisis. Facta autem crisi sero sicut praedixi, eorum uero conuersi sunt omnes erubescerent: quamuis haec prognosticatio nihil haberet mirabile, sicut ostendi in primo Epidemiarum, & in libro De crisisibus. Haec quidem praedictio sic fuit, sicut & quae post horum notitiam cura Commodi filij Pitholai, dum ille esset in peregrinatione, facta.

Sextum. Mirabilis uero fuit ea quae nunc in ipso rege contingit. Extimante quidem eo & medicis quicumque fuerunt secum in peregrinatione, paroxysmum quendam febrilem incepisse: errantibus autem in omnibus, & in secundo & in tertio die: Sumpsit namque in primo die de eo, quod per amaram aloem pharmaco hora prima, demum de theriaca, ut consuetudo erat ei quolibet die offerre, & tunc obtulit circa horam sextam: demum balneato circa occasum solis, & modicum cibato, & superuenientibus tota nocte torsionibus, simul cum euacuatione quae per inferiorum uentrem, & propterea febriente, medici qui circa eum mane uidentes ipsum quiescere iusserunt, deinde sorbitione cibauerunt hora nona. Me autem post haec, ut ipse etiam in palatio dormirem, uenit quis uocans, iam lucernis accensis a rege missus. Ut autem mane nobis tribus uisitantibus eum, & duobus tangentibus pulsus, inuasionis principium esse uideretur, ego uero stare tacens, aspiciens me primum interrogabat, quare cum alij tetigerint, ego solus non tetigi. Dixi autem ei, quoniam duo hi tetigerunt, quos iam in peregrinatione eorum tecum facta cognouerint per experientiam proprietatem pulsuum, magis spero cognoscere eam, quae dispositio nem tuam. Ut autem dixi haec, & ipse iuberet me tangere, apparente mihi multum pulsu distare ab eo, qui indicat principium inuasionis, enunciaui inuasionem nullam esse febris, sed conteri stomachum eius assumpto cibo, in phlegmate conuerso ante excretionem. Ipse autem laudans dignotionem, ter dixit, id quod tu dicis, est: sentio enim ut frigidiori cibo grauari. Et interrogauit, quid facere oportet: Ego autem respondi sic: Si alius aliquis esset, qui infirmaretur, darem utique ei, sicut afflueui facere, uinum

A uinum piper immittens: in uobis autem regibus quum securissimis auxilijs consueuerint uti medici, sufficit nardino pigmento calido intingendo lanam ponere in ore uentris. Ille uero dixit, in consuetudine esse ei, quodocunque molestatur stomachus eius, nardinum pigmentum calidum infusa in eo porfira apponere, iussitq; Pitholao hoc facere, & licentiare. Apposito igitur ei, & pedibus calefactis à fricantibus per calidas manus, petijt uinum Sabinum, & immittens piper, bibit. Et Pitholao dicente, quoniam medicum habemus solum unum, et hunc ualde liberum: ipse de cetero perseverauit loquens semper de nobis sicut nosti & tu, quod sim medicorum primus, philosophus uero solus. Cum in cura haberem puerum quendam, qui febre calida afflicus erat. Et cum audiuisset Faustina hæc, modico tempore ibi conuersans, apprehendit me manu eius, & cōducens quendam medicum assequentiū eam methodicum, iocose ait ei: Galenum hunc nosce, non uerbis, sed operibus uos methodicos impugnare. Multoties enim iam multos incipientiū febrile balneauit, & dedit uinum bibere, & quosdam in primo die, quosdam autem in tertio die absoluit ad consuetas actiones, in quo omnes uos in primis duobus diebus incibari facientes, & iubentes superexcedere suspectas horas, custodiebatis iacētes. Et nunc, ait, artis eius firmitudo ostenditur. Cum enim regalis puer patre absente febreret in primis duobus diebus uehementer, ut & uos heri audiuistis: In tertia die hic non superexcedere, ut uos facitis, octauā horam expectās, balneauit eum, & cibauit eum Pitholao alumnus eius adeo diligentissimus existens circa hoc, ut etiam timiditas putaretur eius diligentia, pro eo quod præexpertus fuit de arte huiusmodi uiri, suasus est balneare, & cibare ante suspectam horam. Illa igitur talia dicebat ambulans usq; ad equitaturā. Ego autem debente ea ascendere recedens dixi, fecisti me multo magis quam prius à medicis odiri, & separatus enarraui hæc Pitholao. Et quoniā propter huiusmodi medicos tria scripsi opera: unum quidem de differentijs febriliū, aliud uero de creticis diebus, & tertium de crisiibus. Nuper autem aliud quid tale dicente me, quam multos stupere fecit prognosticatio. Dispensator enim quidam omnia dispensans recte ea quæ domini sui, & propterea in honore existens, alijs eum medicis curantibus, iudicatus fuit septimo die per sudorem: sequenti uero die deficientē ei pulsum inuenientes, dispositionem aliquam in corpore occultare aestimauerunt. Deinde de domo egressi simul cum domino illius adolescentis, & à casu obuiantes mihi, quid significet illud quod in pulsu præter rationem factum est, postulabant discere. Ego autem audiens propē esse domum in qua iacebat, ingressus sum cum eis, ut rangerem pulsus adolescentis: secūdam enim sensitiuam dispositionem non pauci falluntur, putantes pulsum magnum eum qui magnus non est, sicut & citum quandoque eum qui non est citus, uel tardum qui nō est tardus. Similiter in debiliū, & uehementiū, durorum & molliū pulsum dignotione falluntur: & maxime omnium adhuc inordinatorū, & ordinatorū, & æqualium & inæqualium in aceruatione, & secundum unam diastolem, propter quos quatuor de dignotione pulsum feci libros. Videns igitur ego illum hominem sic habentem, consului medicis resumptiue regere eum, ceu infallaciter creticatum, dicens quod cum ambulabit iam & consueta aget, si pulsus tetigeritis eius, inuenietis deficientes ut nunc: & hæc dixi naturaliter accidisse ei, & non ex aliqua causa superueniente ægrotatiua. Tunc autem mox quod dixi ei, incredibile uisum est. In eo uero toto tempore quod deinceps unum ictum inuenientes pulsus, aliās secūdam alium rhythmū, tandem uenerunt ad me, rogantes audire per quod signū cognoui naturam adolescentis esse talem. Respondi igitur eis, quod audiui quandoq; dixisse Socratem rectorem, cuidam interroganti si in tribus annis sic & ipse studeret, posset

Septimum.

Octauum.

C secundum unumquodque propositorum dicere, sicut uidebat dicentem & ipsum Socratem. Aiunt enim respondisse eum adolescenti: Te quidem optarem ut die uno posses discere quod ego didici tribus annis, sed secundum ineptitudines discipulorum anni multiplicantur. Sciatis autem, dixi, quot præter naturam sunt in pulvisibus differentiae hunc librum legentes.

CAMPEGIUS.

In hoc libro, uel Galeni ipsius textus uitiatum est, aut omnia graeca exemplaria interpretatoris uitio corrupta sunt. De latina enim translatione quoniam perperam uersa est parum sincere trahi potest. Ego uero haudquaquam crediderim Galeni mentem ex illis libris à quoque deprehendi posse, quod ne ipse quidem autor si uiueret, esset intellecturus, adeo deprauata est illorum librorum series, ut ex mille uersibus uix unus Galeni mentem referre uideatur. Quod nonnulli intelligentes, reiectis Galeni libris Auicennam potius imitari uoluerunt. A Galeni enim tempore complures lingua externa scripserunt, quo quidem barbarorum feritas Italiam, Galliam, & Hispaniam maxime inuasit, & magis literarum decus, quam urbium ornamenta sustulit: ex qua nobili studiorum strage medicinae uilitas orta est, inconstantissimaque omnium artium facta. Delere enim aliorum instituta unicuique fas erat, atque aliquid ex media, ut aiunt, barbarie rapere, gloriae erat. Nos uero nihil immutare, nihil addere uiris nostris, sed priscam, ac Galenicam solummodo dignitatem tueri enitimur, quae ex fecunda obsequitate in his artibus sterili tunc penè confecta est. Inuentis itaque addere inter artium initia maxime decuit. Orpheus enim medentium primus sua placita constituit, quem mox Pythagoras sapientia clarus sustulit. Democritus deinde & Asclepiades eiusdem praecepta immutarunt. Is aetate Magni Pompeij rhetoricae quoque magister erat. Hippocrates item medicinae princeps, ne nominatim omnia persequi uidear, sua medendi decreta condidit, & prima omnium abdicauit: quem Galenus noster securus est, totam ferè medicinam ac causarum agnitionem, iudiciorumque notitiam, ad rerum qualitates, corporumque diuersas habitudines, atque gradus reuocando, nihil intentatum inexpertumque relinquentes, orbem uniuersum ita circumierunt, ut reliqui omnes infcitia impudenda damnarentur, ac publicam salutem decoquere uiderentur, si quid sine Hippocratis atque Galeni auctoritate agere uellent, quae omnia, ut diximus, turpi barbarorum colluue foedarunt. Desierunt paulò ante & bellorum ruinis apud Graecos medici, quorum iniuria in externarum gentium laudes cessit: hinc Auicennae, Rasis, Hali Abbatis, Abinzoar, & Algazelis aliorumque autorum uoluntates, in tanta rerum inopia recepta sunt: hinc attonitae quorundam persuasiones, preciosa externa & aliena duntaxat aestimantium. Quae item in latinum male uertendo recentiores Romanam atque Graecam dignitatem relinquentes, confusis rerum nominibus ad ineptias redigere. Sunt & ipsis exemplaribus graeca latinaque nomina, originem artis indicantia, quod anatomicis, & uenenatorum libris, ac his quos de omnibus morbis membratim per humanum corpus grassantibus scripsimus, communibusque medendi praeceptis satis liquidò indicauimus. Equidem fateri audeo, multo plus solidae doctrinae biennio ex Galeni lectione latine non barbare traducta discipulum reportaturum, quam si decem perpetuis annis Auicennae Canonem reuoluat. Id uero facile uidere est uel in eo libro, quem de locorum affectuum notione à Gulielmo Copo Gallo Basiliensi de graeca in latinam linguam traducto conscripsit. Quem (ut eius uerbis utar) si quis diligenter, saepenumeroque perlegerit, omnes internorum morborum notas, & multo facilius deprehendet, & tenaciori memoria seruabit, quam si assidue inexhaustam illam signorum Auicennae cogitandam legendo repetat.

Ex Herodoto historiarum scriptore. HISTORIA XII

IN Libro Galeni qui Introductorius medicorū inscribitur, ita reperitur: Scribit Herodotus historiographus, quondā agris in compita expositis, illos qui eisdē aliquando morbis laborarant, referre solitos, quibus unusquisque usus sanitatem recuperauerit: atque hoc modo ex multorum usu ac experimentis, rem medicam cōflatam esse. Sed hæc quidem experientia ratione uacua, nondumque rationalis fuit. Cæterum perfectam medicinam, & omnibus numeris absolutam, uere diuinam aio, Aesculapius solus inuenit. Illam uero quæ inter homines uersatur, huius successoris Aesclepiadæ posteris ueluti hæreditario acceptam tradiderunt, maxime Hippocrates qui omnibus facile præcelluit, primoque cōsummatam apud Græcos medicinam in lucem protulit.

CAMPEGIVS.

Afferunt Aegyptij Isidem plurimum inuentricem ad morbos medicamentorum, & medicæ arti admodū contulisse: quam immortalitate quoque potitam gaudere hominū cultu, inque ualitudine præcipue uersari. Diodorus dicit Apollinem Isidis fuisse filium, ac medendi artem à matre Iside edoctū. Apud Phocenses & Delios clarus insignisque admodum fuit. Qui cum medicinæ artis repertor fuisset, etiam herbarū uirium primus indagator fuit, dicente ipso ad uirginem Daphnem, apud Ouidium libro Metamorphoseos primo:

Inuentum medicina meum est, opiferque per orbem

Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

De disputatione quam habuit Galenus Athenis contra Athenegum de quatuor elementis. HISTORIA XIII

IN LIBRO primo De elementis apud Galenū sic scriptum inuenitur: Quæ mihi acciderunt, non aliter, ita me dii ament, atque sunt recensebo. Et iam narrationem aggredior. Cum primum, qui de his præcipiebat, conaret me Athenæi sententiā docere, uolebam ipsum ad unguem mihi homonymiam distinguere. Neque enim erat ignorandum, quæ de re subiecta, calidum uel frigidum, aut id genus nominū aliud enunciet. Nam cum album profero, inquam, & colorem ipsum, & corpus eum suscipiens intelligimus. Quippe interim colores, hunc candidum, illum nigrum, tertium rubrum, alium flauum, reliquum pallidum uocantes. Aliquādo corpora, quæ illos recipiunt. Nam colorem candidum dicimus, itidem lac. Coruum autem & Æthiopem nigrum: sic aiebam, calidum dicentes, intelligo nunc ipsum corpus, ut, uerbi gratia, ignem, nunc solam eius qualitatem. Nequaquam itaque dicebam, cum calidum proferas, quid tandem uelis innuere, qualitatem ne dumtaxat, an corpus ea præditum, satis assequor. Ille uero ad hoc sine mora respondebat, confitens se non qualitatem modò, sed totum corpus calidum appellare. Dein ubi rursus interrogarem, utrum igitur corpus illud in summo calidū narras mihi elementum, an si mediocriter tale cōtingat, hoc quoque erit elementum? Pari modo cum de frigido, humido, & sicco quæstionem proposuissem, Quid hoc tibi differentiæ cum illo habet: inquit turbatus iam ille, nec tam expedite, sicut antea, respondens: Quia, inquam, non parum refert infinitam elementorum multitudinem, uel finitam proponere. Etenim si mediocriter calidum, uel frigidum, uel siccū, uel humidum statuas, infinita erunt elementa. Si uero in summo gradu, finita, quoniam unum cuiusque genus erit. Quamobrem elementa in totū quatuor finita existunt. Sic ergo, ait, quatuor quoque intellige. Ob id iam, dixi, & summa qualitibus, & simplicia primariaque esse liquet. Ecquid adhuc, ait, istud curiosius inquiris? Ut inquam accurate quod dicere intelligam. At ita, subiūgit, dico, ita intellige. Quomodo me iubes intelligere, denuo quærebam ego, in summo calidū uel humidum elemen

cum: Ille indignatus, animoq; cōmotus grauius, in quo calidum, respondit, præpolar, calidum corpus nomino. Item humidū, frigidū, & siccū, in quo istorum quodlibet excellit, superatq;. Hoc itaq; nomine appellare quid probibet? Etenim panis calidus, & lenticula, & ptisana, & balneum nominat. Neq; uero putarim te horum quodq; uelle me elementū intelligere, uerum solum illud in summo calidum, similiter in summo frigidum, siccum, & humidum. Quippe simplex elementū & syncerum esse conuenit, non cōpositum, neq; iam mixtum. Hoc modo, dixit, considera: nam ptisanam & lentem nō dixerim elementum. Atqui, aiebam, si corpus in summo calidū, elementū esse deprehenderim, nihil aliud quā ignem mente concipio. Itaque subdit, ignem intellige. Hac igitur ratione, inquam, uis me in summo gradu humidum, aquam interpretari? Cōcessit hoc facillime. Ergo ad ignem, aquam, aërem, terram, unde prius discessum erat, redimus. Tu uero, ait ille, sermonem interurbas: & simul ad alios discipulos respiciēs, hic, inquit, inter dialecticos nutritos, & illorū subtilitate plenus (sic enim ipse iam nominabat) omnia euertit, disturbat, & permiscet, nobis imponens, ut logicū ipsius apparatus ostendet. Venit itaq; homonyma calida unum ut qualitatem nos existimans intelligere. Exempli gratia, albū colorem: Secundum uero, corpus summa qualitate præditū: Tertium, quod eiusmodi qualitātē superet, calidū nominare, sicut balineon. At nos, ait, sophismata diluere nō didicimus: ipse qui cōtexuit, dissoluat. Hæc sanè mihi euenerūt annum ætatis agenti decimūnonum. Plura quæ restabant silentio præterij, ne cōtrouersiam ac litem suscepisse uidear. Ego quidē cum rationem paulisper mecum inter alia de elementis inire, demiratus sum uehementer, quonam pacto Athenæus seipsum confundere nō percipiat. Calidum enim, frigidum, humidum, & siccum, elementa nominare conatur: Ignem, terram, aërem, aquam, dicere dedignatur. Recte mehercules, ait: nam proxima animalium accipio, & non communia corporum elementa. Vocant autem proxima uelut propria, nulliusq; rei alterius.

CAMPEGIUS.

Homo ex quatuor constat elementis, nempe sanguine, & pituita, & utraq; bile, tam atra, quā flaua: Nam sanguis aëri assimilatur, pituita aqua, flaua bilis igni, atra bilis terræ: horū enim singula suorū habent elementorum qualitates. Sanguis primus inter omnes humores quatuor, qui in humano sunt corpore, calidior est & humidior, cæteros in sese commixtos humores cōtinens. Gustu porro sanguis dulcis, pituita salsa, flaua bilis amara, atra bilis acuta. Flaua uero bilis calida & sicca est, ignisq; proprietatē imitatur, cum extremo calore præsertim accendit; uapore enim uniuersa perturbat, ut in perniciosa caufonide conspicimus. Pituita frigida & humida est, aquæ uim possidēs. Fons sanguinis cor est, & in ipsum spiritus per cordis partem dextram sanguis, per sinistram spiritus, flaua bilis ex iecore, atra ex splene, pituita ex cerebro. Atra bilis sicca ac frigida est, terræ naturā cōtinens. Hos humores peculiararia conceptacula continent: uenæ sanguinem, stomachus pituitam, iecoris uelica fel, lien uero atram bilem.

De imprægnatione mulieris, ac ipsius testiculis. HISTORIA XIII

GALENVS lib. primo De spermate, sub persona Hippocratis inquit. Audiamus igitur Hippocratem qualiter uidit sextanū, ego narrabo: Mulier imprægnata Musurgo erat precio ad uiros accedens, quā non decebat cōcipere ne dehonestabilior esset. Audiuerat autē illa Musurgo ea quæ mulieres ad inuicem dicūt, cum mulier debet imprægnari nō exit sperma, sed permanet: hoc cum audiuit, intellexit, & custodiuit semper, & quodāmodo sensit nō exire germen. Dixit hoc cuidā, & sermo uenit usq; ad me, & ego audiēs iussi ad terram salire septies: iam saliuit, & genitū decurrit ad terram, et sonitus factus est, & illa

Sanguis.
Humorū sa-
por.
Flaua bilis.
Pituita.

Atra bilis

Alla uidentis mirabat: quale autem fuit, dicam. Si quis ouis corticem auferat in interiori habens genitum, & membranā. Apparet autem in anatomis animalium membrana copulata quidem ex matricibus secundum illas partes, in quibus sunt ora uorum, reliquo uero tota subtenſa eis, non tamen unita: continuū enim ſibi ipſi manens ſperma tempore quo attrahitur à matrice, extenditur quidē & dilataſ omnibus particulis matricis ſibi deſiderantibus: Ideo uero quod eſt uiſcoſum & craſſum, & calidis approximat corporibus, membranatur faciliter. Habent & mulieres teſticulos, & ſi ipſos abſcindas neq; laſciuit mulier unquā, neq; adhæret maſculo, gratia cōmunicationis uenereorū, & perdunt fœmineitatem: fœmininos nanq; poros abſcindūt, qui apud nos non ſolum in Aſia, ſed in ſuperlatentibus gentibus uſq; in Cappadociā: & ſiunt oues ſimiliter caſtratis maſculis ſufficiēter bonæ & pingues, & delectabiliorem carnem habent alijs fœminis, ſicut & maſculi alijs maſculis. Nō tamen eſt ſimiliter ſine periculo ablatio teſticulorum fœminæ, propter locū in quo ſiacent. Hora igitur erit his qui exercent Olympia teſticulos abſcindere, quoniā non ſolum generare filios nulla cura eſt eis, ſed etiam partem quancūq; darent gratia uictoria: ſed nō eſt tuta abſciſio coabſcindens cū teſticulis robur corporis uniuerſum.

CAMPEGIVS.

Gravis certe mihi & peracerba luſtuoliſſimaq; fuit Hippocratis opinio de proſtricatione abortus à Galeno nūc citata. Sed exiſtimamus eſſe reſpondendū, quam breuiſſime ac euidentiffime fieri à nobis, ducente Deo Opt. Maximo, potuerit, eoq; magis quod ſenex quaſi qua minus bene dixiſſet corrigēs, de hac re in ſuo de iure iurando contrarium dixerit, cum inquit: Teſtor Apollinem medicum, & Aeſculapium, Hygiamq; & Panaceam, deas ac deos omnes, me, quantum in me erit, & quantum ingenium meum ualebit, hæc omnia obſeruatuum, qua hoc iure iurando, atq; his tabellis cōtinentur. Tributuum me hoc præceptori meo, à quo hanc artem edoctus ſum, nō minus q̄ parenti, à quo ſum genitus, uitam cum eo cōmunicaturum, res omnes quas illi neceſſarios eſſe intelligā, pro uiribus meis miniſtraturū, progeniem eius fratrū loco habiturū, hanc artem ſine mercede & ſine paſſionibus edocturū, præcepta omnia libere & fideliter traditurū meis & præceptoris mei liberis, ceterisq; diſcipulis, qui ſe legibus ſcripturæ aſtrinxerint, atque iurati fuerint, alijs præterea nemini. In curādis ægrotis pro uiribus & pro ingenio meo, rebus neceſſarijs uſurum, nemini ægritudinem dilaturū, nihil per iniuriam facturum, & cætera.

De calore pueri & iuuenis. HISTORIA XV

Ibro ſecundo De cōplexionibus, capite ſecūdo, Galenus inquit. Cum pueros, iuuenes, adoleſcentes miſſies conſideraſſem: præterea eundem infantem, puerum, adoleſcentemq; factum, nihilo calidior uiſus eſt, nec puer quam ætate florens, nec ætate florens q̄ puer. Sed tantum (quem admodum dixi) in pueris magis halituoſus, & multus, & ſuauiſ: in florentibus exiguus, ſiccus, nec ſimiliter ſuauiſ eſſe calor ſ occurſus. Siquidem puerorū ſubſtantie, utpote humidæ, multū foras effluit: florentiū ſubſtantie parum, utpote ſiccæ. Itaq; neuter eorū ſimpliciter uidet̄ calidior. Sed alter multitudine eius, quod diffatur: alter acrimonia. Quippe inſiti calor ſ puer plus habet, eiusq; blādiſ, ſi modo ex ſanguine & ſemine ortū habet. In florentibus ætate, exiguus & ſiccus, nec ſimiliter ſuauiſ calor tangenti occurrit.

CAMPEGIVS.

Cum quatuor ſint elementa, ex quibus omnia corpora ſunt temperata, puerile quidē corpus multum in ſeiſo cōtinet aëreæ atq; aquoſæ ſubſtantie, minimum terreſtris. Contra uero eorum qui in ætatis uigore conſiſtunt, à terreſtri ſiccitate obtinentur. Deſicit autem aquoſa atq; aërea ſubſtantia, adeò ut ſi quartum in utriſq; elementū, ignem ſcilicet pari portione poſuerimus, atq; equaliter calida corpora eſſe

C uoluerimus, non tamen similem substantiam calidam in ipsis esse dixerimus, cum puerorum quidem substantia humida sit: eorum uero qui in ætatis uigore consistunt, sicca. Humida siquidem est maxime innati caloris affinis, quia ex humido nostra est generatio. Sicca uero aduentitij caloris est propria. Siquidem infantes recenter nati substantiam calidam aquosam plurimam participant, plurimum dicerentur habere calorem innatum. Qui uero ætate uigent, & iam declinant, quantum ista deficiunt, terrestris uero superabundat, tantum habere minorem substantiam natui caloris, ut ipsi putarentur. Quod uero ex aquosa & aërea substantia plus defluere sit necessarium, quam terrestris, etiam si ambæ sint æqualiter calidæ secundum qualitatem, neminem arbitror dubitare. Ad qualitatem nomen calidi transferentes, conantur ostendere, hanc esse uehementiorem, his qui in ætatis uigore consistunt. Verum Galenus non ad hanc scilicet qualitatem, sed ad substantiam, aliquando refert id nomen. Nam substantia innati caloris aërea est, & aquea, sicuti ex semine licet coniectari, quod paucam omnino terrenam substantiam participat, plurimum autem aëris calidi, humidique in seipso continet, quemadmodum in commentarijs de semine Galenus ostendit. Et quidem alterum nostræ generationis principium, sanguis menstruus uidelicet, humidum natura est. Cum igitur magis terrestris efficitur animalis corpus (tale autem quotidie efficitur, dum augetur) tunc licet ualde uehementer calidum existat, & igneum, substantiam tamen innati caloris paucissimam habet: alioquin febricitantes diceremus plurimum habere calorem innatum, qui nedum plus, neque priori habent æqualem. Bene enim temperata est caloris innati substantia: ignea autem aduentitij. Et qui caloris aduentitij sunt, his per totum corpus effluxus fumei, fuliginosi, aridique & acres: Contra suaues, et bene temperati, caloris natui. Et hæc potest tactus discernere: Nam sanorum calor uaporosus est, atque suauius, & tactui conueniens, nihil triste, nihil asperum, nihil mordax præferens. Eorum uero qui febricitant, & præcipue heclicas febres, aut eas quæ ex putredine humorum ortum habent, acris est, & insuauius, ac mordax, & nostrum corrodens tactum. Salubris uero eius qualitas in pueris exquisita habetur: sicuti plures eorum qui in ætatis uigore consistunt inuenire contingit, calorem habentes mordacem, & non amplius humidum ac uaporosum neque aëreum.

De Saulo sacerdote phlegmatico, qui omni die uomebat choleram: pariter de Andino philosopho cholero. HISTORIA XVI

Cap. 29.

SECUNDO De regimine acutorum morborum sic scriptum apud Galenum reperit: Et quando est descensio cholerae ad inferiora, nominatur cholericus in inferioribus corporis sui, quod est, quia tu iuuenis Saulum sacerdotem, quamuis uincens super forma corporis eius esset phlegma, uerum tamen cholera rubea clara natabat in stomacho eius omni die, ita quod necesse erat ei uomere ex ea in primis quantitatem non paruam, aut in balneo aut post exitum eius ab ipso. In Andino autem philosopho, quamuis inueniamus quod in eius temperatura bilis reliquos uincebat humores, uerum tamen illa bilis descendebat in eo ad inferiora intestina, & parum quidem inuenimus eum uomere choleram citrinam, & inuenimus paucitatem dominij cholerae super egestionem in Saulo secundum multitudinem dominij eius super ipsam in Andino. Et secundo De complexionibus in fit: Vidi ipse, quibusdam perquam pituitosis hominibus, multam tamen in uentriculo colligi flauam bilem: quam cum ante cibum aqua uino uel epoto, uomere debuissent, si quid ciborum prius quam uomere, gustassent, & hos corrumpere, & capite dolere: cum hos quidam natura biliosos esse crederent, quanquam essent toto corpore molles, & candidi, & glabri, & adiposi, & uenis ac mulculis parum conspicuis, præterea exangues, nec tangentibus admodum calidi. Vidi & qui bilem

A bilem nunquam uomuerunt, qui tamen & graciles, & hirsuti, & musculosi, & nigri, & uenosi fuerunt, affatimque calidi si quis tangeret, uidebantur. Cuiusmodi habitu Eudemus philosophus erat.

CAMPEGIVS.

Secundo libro Artis parua capit. lxxiiij. de eodem in hac uerba prorupit Galenus: Alterum uidi cuius habitus pituita praese ferebat, quotidie tamen bilem ruffam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excrementa, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam comprehendit, eum meatum qui biliosum egurgitat humorē, non minimam eiusdem partem ad imum uentriculi locum, quem Graeci pylorū, id est ostiarium uocant, effundere, ut in quibusdam apparet animalibus, ex quibus id constat, quod plurimum ad eorum quae latent sensum, confert cognitionem, ea quae ex sectionis inspectione habetur peritia, & operationum atque utilitatum inuentio.

De figura uentriculi plura continens exempla uesicae & iecoris. HISTORIA XVII

ALENVS libro secundo Microtechni, id est Artis paruae, insit: Vidi enim uentriculum cuiusdam ita paruum, rotundum, ac propensum in ilia, ut propria circūscriptio perspicue appareret spectanti & atrectanti. Nec secus uidi uesicam ita positam, ut si quando urinae secretio cunctaretur, moles circūscripta perspicua appareret. Nulla alia pars interior, perspicua aliquando mihi praebuit cognitionem: sed eniti uirtutē cognoscere prout fieri potest, ut uirtutum earum quanquam non firma scientia, sed artificii coniectura conueniet. Agamus de iecore, gratia exempli: Vidi non paucos iam habere uenas angustiores ac totum corpus decolor, qui si paulo plus accepissent cibi potissimum inflatis crassi & glutinosi, quasi pondus positum, ac pendens circa dextrum ilium in profundo sentiebant, aut tristem extensionem. In his igitur par est, ut secur paruum, angustumque meatibus habeatur.

CAMPEGIVS.

Ex omnibus istis perspicuum est, ut in his quae sensu cognosci non queunt, cognitio dissectionis operationum & usus partium admodum conducat. Quicumque igitur facultatem dignoscendi huiusmodi corpora, quae ita lapsa sunt consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus ac in operationum atque utilitatem inuentionibus exercitari.

De domo combusta in Mysia ciuitate ex stercore columbino, & de Archimede & Medae medicamento. HISTORIA XVIII

PVD Galenum libro tertio, capite primo de temperamentis, sic scriptum reperimus: Nihil autem miri est, si exiguum consecuta momentum, aliqua maximam a priore natura mutationem habent. Cernuntur enim eiusmodi multa in his, quae extra nos sunt. Siquidem in ea Mysia, quae est Asiae pars, domus hac aliquando ratione conflagrauit. Erat proiectum columbinum sterminus, cui iam putri & excalfacto, ac uaporem audenti, & tangentibus admodum calido, in propinquo fenestra fuerat, ita ut iam contingeret eius ligna, quae large nuper illita resina fuerat. Media igitur aestate, cum sol plurimus incidisset, accendit tum resinam, tum ligna. Hinc autem & fores quaedam aliae, quae prope fuerant, & fenestreae nuper etiam resina illitae, facile ignem conceperant, atque ad tectum usque summiserant. Vbi autem excepta semel a tecto est flamma, celeriter in totam domum est grafsata. Hoc arbitror modo aiunt & Archimedes hostium triremes urentibus speculis incendisse. Porro succendit his prompte, lana, stupa, elychniū, ferula. Quicquid denique similiter his siccū, rarumque est. Flammam aedunt & lapides attriti, atque hoc ma-

Archimedes urentibus speculis combustis hostium triremes.

Cgis, si quis sulphure illos illeuerit. Eiusmodi erat medicamentum Medeæ. Quippe quod quibus est illitum, omnia, ubi in id incidit calor, accendit. Constat id ex sulphure, & humido bitumine. Iam illud ceu rem mirandam quidam ostentauit. Extinxit lucernam, ac rursus muro admouens, accendit. Alter lapidi eam admouit. Fuerant autem tum murus, tum lapis sulphure contacti. Quod ubi deprehensum est, desijt mirum uideri, quod ostentabatur. Ergo omnia id genus medicamina, perfecte, atque ad consummationē calida adhuc non sunt, aptissima tamen ut calida fiant. Atque idcirco potestate calida dicuntur.

CAMPEGIVS.

Caua specula maiorem iusto imaginē representantia, si aduersus Solis radios teneantur, ut Archimenes faciebat, appositum fomitem accendit. Fiunt & paruula quodammodo specula ē uitro, quibus seniores præsertim utuntur, ut clarius uideant & melius, cum oculis adhibita res maiores ostendant; ocularia triuiales, literati conspicienda dixerunt & specilla.

De cæcis proprietatibus quas específicas siue occultas nostri uulgo appellant. HISTORIA XIX

LIBRO primo De uirtutibus naturalibus, capite decimoquarto, inquit Galenus: Non ea modo quæ purgant, proprias sibi qualitates attrahere, sed etiam quæ surculos euellunt, & telorum cuspidēs quæ præalte nonnumquam in carne sunt infixæ. Iam uero quæcunq; uel serpentum uenena, uel quæ telis sunt illita educunt, hæc quoq; eandem quam magnes lapis, facultatem ostendunt. Sanè ipse aliquando noui infixum iuuenis pedi surculum, qui hominis digitos uiolenter uellentis minime sequebatur, eundem medicamento imposito ce-
Dleriter & sine offensa euulsit. Quanquam contra hoc quoque quidam instant, dicentes post solutam particulæ phlegmonem ultro exire surculum, quamuis à nemine uellatur. Verum hi primum illud ignorare uidentur, quod phlegmones medicamenta diuersa sint ab ijs, quæ sic infixæ eruant. Quanquam si liberatis à phlegmone particulis emitterent, quæ in ijs essent præter naturam, quæ phlegmonem soluunt, ea protinus illa trahendi uim haberent.

CAMPEGIVS.

Abdita quædam sunt, quorum causas à physicis nostris afferri non posse minus mirum est, quam uniuersales constare in multis. Cur biliosi acrimoniam appetant, euident ratio est. Cur hic alij odorem uel casei fugiat, difficulter percipitur. Cæca enim quorūdam proprietates sunt, naturæ duntaxat percognitæ. Hac de causa inter exempla legimus quendam summo mane catharticū prunæ uapore tepesactū, ægrotanti uni ex domesticis non sine magno tædio obtulisse (nares enim uis medicamenti acrius inuaserat) unde stomacho nausea correpto, corporisq; intus commotis humoribus, septies aluus soluta est: ager uero qui medicamentum hauiserat securus, ter egre exoneratus est. Alter item febriculofus, qui siliquæ Aegyptiæ (quæ neoterici cassiam uocant) atramentum aliàs pati non poterat, expertus medicum admonuit, ne quid siliquæ succi sibi infesti medicamēto permisceret. Medicus uero rem periculosam oblitus, catharticum dari iussit, cui ut in diacatolicone, siliqua eadē admisceri solet: quo assumpto, protinus sese siliqua misere necatū acclamauit, quæ inter medicinas nulla leuior faciliorq; habetur. Ea q; uis ad posteros quandoq; transit. Vnde in rebus surdis, quid magnete, id est heracleo siue heradio lapide admirabilius: ut ad generalia protinus transeamus: qua uis ferrū attrahit: qua potentia ceruinum cornu nidore serpentes fugat: Torpedoq; frequenti apud Galenū exemplo, qu

*De cathartico
è prunæ uapore
re exemplum.*

*De cassia
siliqua.*

*Ceruinum
cornu.*

A qua ratione membra hominis afficit, etiam si hasta uel tridente cōtingatur. Nec mo-
 dus explorū est. Quis enim crederet uel scorpionū, uel phalangiorum ictibus,
 totum corpus tanta uī, tam enormi imitatione affici, nisi sæpenumero id accidere ui-
 deret: præsertim minimam quandam rem feris in ipsum demittentibus. Cum itaq;
 phalangiū aliquem momordit, quamuis parū sit animal, existimare tamen debe-
 mus, uenenum ex ipsius ore in ictum corpus descendisse. Porro marinæ turturis,
 quemadmodū & terreni scorpionis aculeus, in partem extremam acutissimā illam
 quidem finitur, ubi nullum foramen est, per quod uenenum deijci possit: necesse
 tamen est, ut cogitemus, substantiam quādam esse aut spiritalem, aut fluidam, quæ
 ut mole minima, ita facultate quam maxima est. Quapropter ut Aponensis scribit,
 apparet magnetem ferrum attrahere, & eūdem ne attrahat ab adamante ligari. Vi-
 sum est etiam Sapphirum anthracem fugare, aurum cor lætificare, & iaspidem san-
 guinis undecūq; fluxum cōpescere & narium cicoream. In craneo quoq; hominis
 (ut quibusdam placet medicis) uirtus inest contra epilepsiam. Agaricus enim & pul-
 pa colocynthidis calidi & leues, per uentrem ducunt. Lapis lazuli terrestris & pon-
 derosus uomitum incitat. Et magnes cum non sit calidus ferrum attrahit ex longin-
 quis. Inuentus est etiam magnes qui ferrū uno capite attraxit, & altero fugauit. Et
 similiter qui ferrum nō attraxit, imò trahebatur à ferro. Tradūt nanq; experti scam-
 moniam calidiore ueratro, & tamen ducere deorsum, ueratrū uero sursum. Qua-
 propter Plato posuit substantias separatas, quas ideas appellauit, huiusmodi formas Ideæ.
 específicas causare, & uniuersaliter omnem naturam & cognitionem, uidens parti-
 cularia in omniū transmutatione & fluxu. Hæc autem positio sic intellecta, ab Ari-
 stotele improbat, licet ipsam Auerrois quodāmodo xij. metaphysicæ fatagat su-
 stinere, audiendo per ideas, impressiones à supernis factas in hæc inferiora per mo-
 tum & lucem. In De cordis autem medicinis, Auicenna prædictas formas específicas
 à principijs causari actiuis, quorum causa deus est benedictus. In mixtione tamen
 elementari, ex qua secundum Auerroem resultat proprietates occulta, reperitur for-
 ma declinās ad latus caliditatis & ariditatis: & ideo pharmaca dissolutiua forma spe-
 ciei attrahentia, calida sunt & arida: Qualitates enim huiusmodi ad tractionem con-
 ferunt. Propter quod & karabe fricatione calefactum, paleas fortius rapit. In rebus
 quoque uehementer frigidis fortassis ad eorum formam specificam mirabiles non
 sequuntur operationes, & occulte propter complexionem frigidam ignobilem, ni-
 si extent animata, ut scorpio, ex principijs subleuatus uitæ, & ideo à Galeno tertio
 pharmacorum De medicinis interficientibus sua frigiditate, non ponitur aliqua to-
 ta specie interficiens, imò non interficit nisi per qualitates suas: ponuntur enim ue-
 nena frigida sua operari qualitate, sicut opium, mandragora, hyoscyamus. Quapro-
 pter hæc forma cum suis appendicibus speciei datur, & non indiuiduo: unde & for-
 ma dicitur speciei. Galenus enim affirmat res quasdam solo tactu, per qualitates uim, ea
 quæ eis uicina sunt alterare posse: idq; planè uideri, ut iam diximus, in marina torpe-
 dine, utpote cui tam uehemens sit potentia, ut per piscatoris tridentē transmissa ad
 manū alteratione, derepente totam reddat torpidam. His coniecturis facile depre-
 henditur, paruæ molis res quasdam, solo tactu, maximas inducere alterationes. Id
 quod in heracleo quoq; lapide, quem magnetem nomināt, uidere est, ferrum enim
 ei adhæret, uel nullo adhibito uinculo. Deinde si aliud, id quod primo tactum fuit,
 tetigerit, similiter ut primum illi inhærebit, postea tertium secundo, ita ut planè con-
 stet, rebus quibusdam uehementissimas esse uires. Ita etiam naturalia quoq; instru-
 menta omnia, facultatem habent occultam, qua actionem suam perficiunt. Abdita
 enim hæc sunt, in arcanisq; naturæ reposita.

C

CONTEXTVS quoque uerborum Galeni talis est in primo De uirtutibus naturalibus libro: Damnata quoque & hæc opinio est. Cur enim cum ex caua innumeræ oriuntur uenæ, in reliquas quidē omnis sanguis, humor autē serofus in eas, quæ ad renes tendunt cōuertitur? Hoc scilicet ipsum quod in quæstione est, non dixerunt. Sed ubi rem factam narrarunt, putant se causam reddidisse. Rursus igitur (tertium seruatori) omnium pessimam iam dicamus, & quæ à Lupo Macedone inuenta est. Viguit autē propter nouitatis gratiā. Ergo Lupus hic ueluti oraculum quoddam ex adyto loquens, renum nutritionis excrementū esse urinā inquit. At quod totum id quod bibimus urina fit, nisi si quid cum aluo exijt, aut in sudorem, aut per inuisibilem perspiratū abiijt, ostendit planē eius quod quotidie meimus copia. Hyeme autem maxime id intelligere licet, in ijs qui ocio degunt, & uino ampliter indulgent, potissimum si uinum tenue ac penetrabile sit. Meiunt enim hi celeriter tantum paulò minus quantum bibunt. Quod uero Erasistratus idem sensit, facile intelligunt, qui primum eius uniuersalium præceptorum librū perlegunt. Quare quod Lupus ait, nec uideat uerum, nec Erasistrati opinionioni consentiens. Albo igitur iuxta prouerbium, coruo est similis, qui nec cum coruis uersari potest, propter colorem, nec cum columbis propter magnitudinem. Verum non idcirco est prætereūsus. Fortasse enim dicit mirum aliquid, quod nec maiorum quisquam nouit. Ergo quod omnes quæ nutriantur particula excrementū aliquod creent, utique non negamus. Quod autē soli renes tantilla corpora, quatuor interim totas, uel etiam plures habeant excrementi cōgios, id nec cōfessum est, nec rationi consentiens. Quippe cuiusque maiorum, quàm renum sunt uiscerū, plus esse excrementi est necesse: uerbi gratia, pulmonū, si modò uisceris magnitudini ad portionem respōdebit, sanē multiplex erit, respectu eius quod in renibus fit. Quare totum quidem pectus implebit, animal autem illico extinguetur. Quod si etiā æquale quis dicat in singulis aliarum partium gigni excrementū, per quas quæso uelicas excernit? Si namque renes in ijs, qui uino prolixè indulgent, tres interim quatuor uel excrementi cōgios faciūt, certe aliorū uiscerū multo plures erūt, dolioque maximo opus erit, quod omnium excrementa capiat. Quamquam sæpenumero quātum potauit quis, totum id paulò minus minxit, tanquam quod bibitur id totū ad renes feratur. Apparet igitur tertius eorum qui nobis imponere pararunt, minime quod uult efficere, sed statim deprehēdi, ac quod in dubio inter initia fuit, id tum Erasistrato, tum cæteris omnibus, cum ab Hippocrate discesseris, adhuc in dubio manere. Longius hoc loco mea sponte sum moratus, certo sciens neminē esse alium, qui de renū opere quicquam habeat, quod dicat, sed uel coquis necessariò imperitiores esse, qui per renes urinā colari non fatentur: & qui fatent, nullam posse aliam secretionis causam præter tractū reddere. At uero si urinarū motus ad consecutionē quæ est ad id quod uacuat, nō agitur, clarum est quod nec sanguinis, nec bilis: aut si illarū, etiam huius. Omnia enim, ipso quoque Erasistrato autore, necesse est eodem modo ferri.

CAMPEGIUS.

Nisi nouerimus primam urinæ secretionē in renibus fieri, deinde eam per ureteras ad uesicā peruenire, ac demū inde excerni, quæadmodū iam antea in primo lib. natural. actionū Galenus ostendit, nihil huiusmodi inuenire poterimus. Neque enim in hepate, pulmone, liene, uentriculo, corde, aut alia quauis particula ipsam quære mus, quod nulla ipsarum sit urinæ instrumentum. Itaque quot modis cōtingat urinæ meatum (quem uretram, id est urinæ fistulam uocant) cōstringi cōsiderandum est. Equidem trifariam eos accipiendos Galenus censet. Aut enim corpus ipsius in tantum tumorem præter naturam attollitur, ut meatus inde occupetur: aut aliquid ei præter

A præter naturam, ut uel caruncula, uel callus innascitur: aut à re quapiã obstruitur meatus. Corpus ipsius ad insignem tumorẽ attollitur, si uel inflãmatione, uel scirrho uel abscessu, uel alio quouis tumore fuerit affectum. In meatu caro quidem oritur, si præcesserit hulus: alia uero res longo tẽporis spacio ex crasso lentoq; humore paulatim nasci potest. Obstruũ meatus uel à lapide, uel grumo, uel pure, uel crasso lentoq; humore. Igitur, inquit Galenus, hæc omnia distinguere oportet, nõ solum ex præsentibus accidentibus, sed etiam ex ijs quę præterierunt. Atq; in his qui sic afficiũtur, causa supressę urinę facile deprehenditur: quãuis in alijs quibusdam nõ adeo manifeste dignoscatur: in quibus artificiosa cõiectura ab omnibus uocata, nobis perq; utilis est, utpote quę inter exactã notitiã, & omnifariã ignorãtiã, mediã quodãmodo puratur. Proinde fieri nõ potest, ut in omnibus morbis colligantur notę, quibus, ut Empirici, id est experimẽta iactãtes, sentiũt, euidenter quisq; affectus discerni possit. *Empirici.* Sed uerissimũ est id quod Erasistratus dicere solebat: Oportet, inquit, hominẽ exercitatissime considerationis esse, qui uoluerit nõ solum affectus ipsius qualitatem, sed affectum quoq; locum probe dignoscere.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IN CLAVDII GALENI PERGAMENI

HISTORIALES CAMPOS, D. SYMPHORIANI
CAMPEGII, EQVITIS AVRATI ET
MEDICI CLARISSIMI, COM-
MENTARIORVM LIBER
TERTIVS.

Deregula Polycleti. HISTORIA PRIMA.

LECTOREM admonemus, ut diligenter hæc Galeni uerba excutiat, quę in Microtechni in hũc modum subiecta sunt: Bona crasis, hoc est constitutio, ceu à maioribus nostris loqui didicimus: siue complexio corporis, quemadmodum à recentioribus medicis corrigimur, ueluti Polycleti regula est. Item in libro De optima compositione corporis: Corpus, inquit, bene compositum tale est, qualis Polycleti regula existere dicebatur.

Item in primo Complexionum laudat regulam Polycleti: quamuis in codicibus impressis ferẽ semper Polycretus legatur.

CAMPEGIVS.

Quari solet à studiosis, quę sit ista regula Polycleti, cuius tam frequẽs mentio est apud Galenum. Medici recentiores nõ parum multi opinantur, Polycletum fuisse medicum, seculo prisco, qui quandam quasi regulam legemq; posteritati tradiderit, ad quam perinde ac scopon & signum dirigenda esse cõplexio corporum, ac uita uictusq; mortalium. Tale autem interpretamentum q̃ridiculum sit & nugatorium, nemo non bene literatus agnoscit. Sed omiſsa aliena insectatione, institutum propositum cãdido stilo exequamur. Polycletus Sicyonius inter statuarios nobilitatus, fecit statuam aneam adeo absolutam consummatamq;, ut artifices id simulacrũ Canonã appellauerint, liniamenta artis ex eo petentes, uelut à lege quadam: Canon enim gręcẽ regula est, auctor Plinius in xxxiij. Hinc Galenus scitissime exigit, laudatq; complexionem, siue constitutionem corporis, ex omni parte perfectã, sicut

C erat Canon Polycleti: quo ueluti archetypo & lege ac regula usi sunt posteri artifices statuarū. Fuerat autē iudi interpretis officium nō aliter interpretari, q̄ ut gr̄eco uocabulo canon Polycleti regula diceret: discessit igit̄ à regula & lege bene interpretādi.

De usu uini apud Gr̄acos & maxime Platonem. HISTORIA II

Nec illud prætereundum clausis oculis, quod in libro De uirtutibus naturalibus eiusdem Galeni reperit̄ hoc modo: Sed à Platone quidem & hæc & alia multa in secundo legum dicta sunt, de potu uini, proficua eis, qui uolunt legem. Solius autē unius ego seriei dictæ, in fine omnium qui de potu uini seruntur sermonum, mentionem faciam, ubi prætulit Charchidoniorum uerba. Habet autem series ita: Cæterum in maiore utilitate quispiam haud iniuria ponet Charchidoniorū legem, quā Lacedæmoniorum: quæ iubet, ut nullus sit exercitus dux, qui modò uinum bibat, sed in potu aquæ maneat hoc tempore toto. Et in ciuitatibus nunquā cōcedi, ut serui uel seruæ uinum bibant: Neq; illi qui principes agunt illo anno, quo imperant, neq; gubernatores, neq; iudices, uinum gustent penitus, neq; quicumq; uoluerit consilio se dignum haberi, neq; de die neq; de nocte liberis operā daturi, siue mas siue mulier sit. Et alia multa diceret aliquis, quibus eos qui intellectum & mentem rectam habere debent, suaderet nō esse potandos uino. Hæc Plato dixit non ægrotantibus, sed de eis qui inculpabiliter sani sunt. Aut uidetur uobis, o generosissimi Platonici, exercitum ducere, & regere, & gubernare naues, eos qui nō sunt sani? Respondere mihi dehinc interroganti: Nōne uelut tyrannus aliquis bibitū uinum imperat animæ, neq; agere suum officium recte sinit: & propter hoc cauere ab ipso ait Plato uelut aduersario: si em̄ semel intra corpus accesserit, & gubernatorem prohibet, ne ceu congruit tractet temones nauis: & eos qui in exercitu, ut nō sobrii sint in acie: & iudices quando iustos esse oportet, errare: & uniuersos qui imperant perperam imperare, & agere in summa nihil sanum. Quale putandū est uinum, quū uaporibus calidis totū corpus, & maxime caput repleat, & motionis immoderate causa fiat, concupiscibili parte animæ, & irascibili, & consilij & rememorationis rationali. Sed siquidem hæc ita habent, per mediocrasim dictæ animæ actiones uident̄ lædi cū bibimus uinū, sicut & aliquādo iuuari.

CAMPEGIUS.

Vitandus est uini usus pueris & iuuenibus: nam quemadmodū dictum est, Plauto libro secūdo De legibus ita scribit: Ab ebrietate & uini repletionē iuuenes omnino abstineant. Nulli penitus interdium uinum concederem, nisi exercitationis corporeæ morborumq; causa, hoc potu opus fuerit. Neque etiam noctu uiro uel mulieri quādo liberis operam dare uolunt. Gubernatores etiam atq; iudices munus suum subituros à uino penitus prohiberem. Deliberaturos quoq; de rebus non omnino negligendis. Ac uini usus ferme omnium moderatissimus & parcissimus esse debet. Et ut inquit De complexionibus libro Galenus, uino sua & eximia existit in mutatione celeritas: Est nanque ut facula & filum oleo perfusum stupaq; & pr̄x. Probatissimum uero uinū, & ualentibus acōmodatius & agris, qd colore rufum, substantia tenue, aliquatenus acerbescēs, quale est Lugdunēse. Sunt ferē uino colores quatuor: Albus, fuluus, sanguineus, niger. Præcellit sanguineus. A tristitia omni & angustia alleuiat euidenter uinum bibitum. Zeno (ut aiunt) dicebat: Quoniam sicut amari lupini infusi in aqua fiunt dulces, ita & ipse à uino disponebatur. Theognis etiam dicebat: Vinum cum bibitur multū, malum est: Si uero id aliquis bibat sapienter, non malum est, sed bonum digestionī & distributioni, & sanguificationi, & nutritioni multū cōfert, & cum hoc animā mansuetiorē & audaciorē efficit, per mediam uidelicet cōplexionē corporis, qua rursus ipsam operat̄ per mediū humorū.

Quod

Quod uinū sit
optimum.

Quod non unius sint homines temperamenti natura: de q̄ natura mellis. HISTORIA III

INGENIO nostro hærere debet id, quod ab eodem Galeno scriptum est De alimentis libro primo, capite primo, cum in hæc uerba stilum conuertit: Nuper enim duos inter se cõcertantes spectauimus, quorũ alter salubre, alter insalubre esse mel affirmabat. Siquidẽ ex illato sibi à melle affectu, uterq̄ cõiectura utebat: nondũ illud intelligẽtes, haud eandẽ initio omnibus mortalibus cõcessam esse naturã: nec etiã si esset, immutabilẽ eam in ætatis decursu, ueluti nec in temporũ ac locorũ uariatione, tueri licere, ut ne in præsens pro exercitijs, uitæ ue institutis, & uictus ratione, natiuum corporis habitum immutari posse cõmemorem. Continuò igitur eorum qui de melle ita inter se disceptabãt, alter etate senex, natura pituitosus, uitæ inertis ignauitãq̄ erat, ab omnibus munis, atque ijs etiam quæ balneum præcedunt exercitijs alienus: quas ipsas ob res mel ei apprime cõueniebat. Alteri uero biliosa natura annos nato triginta, quotidianis negocijs molestijsq̄ districto, non abs re celeriter mel in bilem conuertebatur: ex quo plus illud obesse quàm prodesse iudicauit. Noui & ipse quendam, qui os uentriculi non recte sibi habere quereret: quod cum ab aceruata in eo pituita prouenire, ex ipsius sermone intellexissem, consului ut unã cum sinapi betam & porrum uoraret: quorũ equidem ope incisa pituita, largiterq̄ per aluum excreta, ab omnibus tentationibus est liberatus. At enim idem aliàs ob acreis cibos cruditate & uentriculi morfu uexatus, sumpto rursus cum beta sinapi non modò nõ leuabatur à mordicatione, uerum etiã longe cruciabatur atrocius. Et ipse sanè admiratus, quĩnam fieret, ut ab ijs quæ ante summopere iuuissent, nunc grauius læderetur, ad me accessit causam rei sciscitaturus. Itaque homines rei medicæ imperitos in his falli minime est absurdum. Verum medicis uiris speculationes plerasq̄ mire utiles, indistinctas & indeterminatas relinquuntibus, quis est hominum qui ignoscendũ putet? Etenim non simpliciter saxatiles pisces permultis quidem faciles esse concoctu, à nõnullis tamen bubulam facilius confici dicendum est: sed utrosq̄ præcise discernere oportet. Sic utiq̄ & de melle non semel & absolute statuendum. Sed cui etati, naturæ, tempori, regioni, uitæq̄ rationi utile aut noxium sit, addendum est, ueluti quod calidis & siccis perquam repugnat: frigidis uero & humidis maiorem in modum cõducit, siue ea temperies sit ab ætate, siue natura, siue regione, siue anni tempore, seu uitæ conditione. Itaque ad præsentem speculationem summe uidetur necessarium, hominum pariter ac ciborum temperamenta considerare.

C A M P E G I V S.

Seres, & qui extrema mundi climata inhabitant, tantum ab eorum complexione qui quintum clima incolunt, elongantur, ut complexio quæ uni genti salubris est, plerunq̄ alteri mortem consciscat. Et ut corporum dispositionibus, sic moribus, legibus, sententijs & ingenijs differunt. His de causis Thebani, Galli, Germani, Hungari robustiores, Athenienses, Aegyptij ingeniosiores habiti sunt. Tantus est corporis influxus in animã, ut Platonici, qui daemones angelos esse uolunt corporeos, putent eos pro corporũ uarietate, rebus uarijs oblectari. Eos qui de cœlesti substantia corpus habent, figuris & cantibus allici. Qui ex igne, fumo & odoribus sacrificio rum. Qui uero ex aëre, dicunt sese corporibus insinuare soltos, & humani corporis humorem exugere. Sed de ijs ampliora uidebis libro nostro De uita sana, & libro quarto nostræ Symphonix, & primo Rosę nostræ gallicę. Sed quibus in unoquoq̄ alimentis utendum sit, paucis alibi perstringemus.

c De parente Galeni, in cognoscendo naturam & transmutationē hordei, tritici & lolij, de quibus seminibus alienigenis, quæ in unoquoque genere permixta reperiuntur. HISTORIA IIII

SCRIPTVM est apud Galenum libro De alimentis primo, capite ultimo, in hunc modum: Densum in tritico lolium frequensque inuenitur, ceu in hordeo quoque, sed parcius: festuca uero ægilops dicta, minime in eorum, si quando imbecillum semen terra diutius retentum, infelicem exitum progressum ue habuerit. At meus pater ætate iam inclinata, factus agriculturę studiosior, triticum atque hordeum summotis diligenter omnibus, diuerse naturę seminibus aliquando conseruit, ut certò posset cognoscere, an per illorum degenerationem hæc frugum uitia producantur, an propriam & ipsa naturam sortita sint. Cumque permultum lolij in tritico, in hordeo parum, sed ægilopis plurimum enatum conspiceret, in alijs quoque seminibus idem facere periculum tentauit. Reperit ergo lenti quoque per degenerationem durum rotundumque araccum innasci, & securinum, cibo damnata semina: præterea apparinam, quæ cibo non modò aliena est, sed in herba quoque lentem strangulat, humique detrahens enecat, sicut eruum eruagina. Sunt igitur sanè perquam perniciofa hæc semina. Quod porò melampyron dicitur, generatur & ipsum ex tritico per degenerationem: sed nequaquam tantæ est prauitatis. Deprehendit insuper alia semina consimiliter mutari. Proinde usus solitus est præcipere, ut noxia omnia, cum ad salubrem usum semina uellent adhibere, prius seligerent, neue illa negligenter, ut mos est publicis pistoribus. Etenim cum aliquando malignus esset annuus frugum proventus, lolium affatim tritico innasci contigit: quod & agricolæ, & pistores non satis diligenter expurgabant, factis idoneis in hoc incerniculis, quo scilicet uel hoc pacto rem frumentariam auctiorem facerent: nam ea admodum tenuiter prouenerat. Extemplo ergo multi capitis dolore uexari cœperunt: ineunte uero æstate hulcera etiã in uescentium cute prodire, aut alia quepiam symptomata, quæ succorum prauitatem declararent. Quamobrem præceptum illud de repurgandis seminibus, quæ cibo aptamus, minime est contemnendum: quamuis enim noxam, quæ singulis diebus succedit, præ exiguitate non sentimus, haud tamè longa dierum serie collecta atque exaggerata effugiemus impune: quin erumpet tandem aliquando, atque manifeste non sine nostro se magno malo est proditura.

CAMPEGIVS.

Triticum spicis tritum sit, ut scribit Marcus Varro in libris lingue latinæ. De quo hæc Plinius: Itaque sapientes agricolæ triticum tantum cibarijs serunt. Et alibi: Tritici semine nullum auidius est, nec quod plus alimenti trahat: tritico nihil fertilius est, hoc enim natura ei tribuit, quoniam eo hominem maxime alit: nam ex uno modio si sit aptum solum, ut in Byzantio Aphricę campo, centum quinquageni modij reddunt. Misit ex eo loco Augusto procurator eius, ex uno grano, mirum dictu, difficile creditu, quadringenta paucis minus germina. Misit & Neroni similiter, trecentenas & quadraginta stipulas ex uno grano. Calefcunt enim in granarijs frumenta, & papilionες generant: hi uero tineas, illa rodentes. Ita feruens triticum podagris remedio est. Plinius Sexti Pompeij prætorij uiri patris referens exemplum, qui Hispaniæ ceterioris princeps, cum horreis præsideret, correptus dolore podagrico, misit sese in triticum super genua, leuatusque siccatis pedibus, mirabili modo hoc postea remedio usus est. Vis præterea tanta est feruescentis tritici in horreis, ut cados plenos exicare dicatur. Hordeum in cibis antiquissimum fuit: polentam Græci ex eo conficiebant. Panem uero ex hordeo maioribus usitatum, uita damnauit, datumque est teste Plinio quadrupedibus. Pitisanę inde usus laudatissimus. Martialis:

Mulio

A Mulio quod non det taciturnis accipe mulis.

Hæc ego cauponi, non tibi dona dedi.

Hordeum inter primas fruges demetitur. In Chalcia Rhodiorum insula locus quidam est instantum fertilis, ut suo tempore satum demetant hordeum, sublatumque protinus serant. Inter frumenta aestiua est & sisama numeranda, ex Indis ueniens. Est & auena, quæ ad cibaria iumentorum seritur. Est Git quoque nigella & lolium pessimum, uertiginem & uomitum inducens. Nec mirandum est de eo, quod narrat Galen. de lolio, ex frumeto genito & hordeo. Nam in Allobrogum, Santum, Auernorumque agro pertinax siligo: in cæteris ibi partibus biennio in triticum degenerat. Remedium est, ut grauissima quæque grana eius serantur.

Qui fiat ut quibusdam aluus ab astringentium malorum aut pirorum esu laxetur, si post ceteros cibos sumantur: sin ante, uomitum faciant.

Deque Scammonij malicia. HISTORIA V

CRIP TVM est apud Galenum libro secundo De alimentis, cap. xxi. sic: Audiui quosdam, qui sibi aluum ab astringentibus cibus molliri dicebant: opere precium facturus uideor, si hoc loco semel quæ mihi cum ratione, tum experientia crebro hac de re comperta sunt, fufe pleneque explicauero. Principio igitur cum quidam ex nostra ciuitate orator, ab austeris piris malis que uentrem laxari sibi prædicaret, re mecum diligenter perpensa, perque experientia examens prius comprobata, in alijs quoque maiore cum fiducia eius periculum facere non dubitauit. Itaque uirum orauit, ut mihi uel uno die conuiuia esset, quod uidelicet ipse intueri possem, & quo tempore, & quo modo constringentibus illis uteretur. Ac in primis continuo illum id sum precatus, ut ne quid ex consueta uictus ratione immutaret. Hic ergo à balneo aqua haud ita multa præbibita, mox scenum grecum, ac radiculam, aliaque id genus quæ plerique solent alijs nondum gustatis sumere, similiter prælibans, dulcisque uini modicum super his bibens, maluas deinde ex oleo & garo uini que momento comedit. Post hæc & de pisce non nihil, & suilla carne, ac aue. Ac denique cum secundo bibisset, paulum quid intermittens, austeris piris prandium inclusit. Tandem uero ad ambulationem prodimus: nec longe post aluus illi egregie soluta est. Quæ ubi conspexissem, egi cum amico, ut postridie mihi conuiuia denuo esse ne grauaretur, utque penes me omne uictus arbitrium esse permetteret. Quo non ægre impetrato, mox à balneo primæ mensæ pira induxi, cæteraque deinceps ordine quo erat assuetus. Quibus ita peractis non modo non abunde, sed ne mediocriter quidem defecit. Ipsi igitur obstupefacto, reique causam ex me scire gestienti, quæ nunc sequuntur, exposui. Cum ea, inquam, gari ac aliorum simul cum eo sumptorum sit natura, ut aluum subducant, huic iam ita ab illis præparata, adstringentia postremo iniecta, subductionis causa fiunt, maxime ijs qui stomacho sunt imbecilli. Nam hæc ipsa uentrem roborantia, concitantiaque, deorsum trudent in eo contenta. Hæc autem ut ita habere credas, facilius adduceres, si cras inchoato ab astringentibus prandio, proxime illis carnes, ultimo ex oleo garoque fercula sumpseris. Minime gentium, inquit ille: nam si postremas cum oleo & garo maluas essem, repente euomerem. Ac, inquam ego, rem tetigisti. Etenim hæc tum uentrem subuertunt, tum eius potissimum os, quod nunc ab omnibus trita uoce stomachus appellatur. Contra adstringentia ipsum firmant, atque corroborant. Ideoque si uentriculum alius quispiam humor percellat, ac labefactet, ut solet nonnullis flaua bilis copiosius acerrata: aliquo adstringente degustato, qui ita affectus fuerit, illico infestantem humorem deorsum expellet. Sub hæc iuuenem quendam illi comonstrauit, qui paucis ante diebus purgationis gratia deuorato scammonia succo, quinque post sumptionem

Exemplum de
scammonia.

C horis nihil dum potuerat excernere, sed stomacho angipremi se, et uentris distentione pōdereq; torqueri dixerat: ac idcirco pallidus, anxius, inopsq; animi, symptomatica quibus obsidebat, mihi indicare erat coactus. Proinde qua illum ratione liberauerim, ex illo ipso, inquam, malim audias. Ac quū dicto corā illi iuuenē sisset, quae sibi euenissent relaturū: nempe ut postquam ego iussissem, aut māli, aut punici, aut piri frustulū mādere, ipse horū aliquo transglutito subitō à molestijs omnibus fuisset perfanatus, uentre coaceruatim & in uniuersum multa uariaq; extrudēte. Quo circa tibi quoq; rhetori, aiebam, cum adstringentibus cibo finem imponis, quoniam & stomachū, & uentrem totum nactus es imbecillem, idem scito usufruere. At ille, nihil, inquit, uerius dixisti: quippe talis prorsus natura mihi est stomachus, facile à quibuslibet euertitur, atq; ego à cibo austerum quid assumere tum praecipue soleo, cum illum uehementer supinū, & nausae iam ferè proximum perferisco. Hic itaque qui mihi cū rhetore sermo intercessit, satis docere te poterit, ijs qui infirmo sunt stomacho, si adstringentium quippiam supermandant, aluum laxari.

CAMPEGIVS.

Pira uirtutis stipticae sunt, & fungis concocta malitiā adimunt. Pira autem & fructus omnes prohibeantur omnibus, praeterquam exercitatis labore, & cholera rubra abundantibus: atq; ne tum quidē nisi in aestate ante epulas comederint. Aptillimos namq; reddunt homines ad febrium ardores, stomachum prius calore priuantes, ut est apud Auicennam. Frigida sunt pira in primo gradu, arida in secundo. Cohibent uentrem ante cibum sumpta, praesertim acerbescencia. Iugiter & saturatim assumpta colicas efficiunt affectiones: calidis cōgruunt uentribus. Quae in ipsis continentur semina, sua quadam proprietate pulmonis utilia sunt languoribus: at renes offendunt: post cibum utilia sunt stomacho, sitim extinguunt. Poma. Fœtus arborū māla & poma dicuntur, quae tenui cortice ut mandī etiā possint, obducta esui sunt: licet duriore interea sint tantum granata. Nam cōpluria uidemus genera, apiana, rubiginosa, deciana, septiana rotunda, petisfa paruula, sed odoris eximij. Rosea omnibus nota, & paradisea, quod in omnibus paradisis, id est hortis inferi debeant, si non primas, saltem secundas partes inter māla sibi uendicantia, & odoris & saporis suauitate. Seruantur per hyemem loco frigidus & sicco contabulato. Colligenda post æquinoctiū autumnale, neq; ante xvi. lunam, neq; ante primam horam, & caducis à cæteris manu lectis seiugatis, sunt reponēda. PSELLUS inquit, poma quae acerbescunt, frigidum habent & terrestre succum, nempe crassum: Quae autem acida, frigidū & tenuium partium mediū sunt temperamenti. Dulciora, calidiora iudicantur. Quae acida, apparent frigida quidem, & mediae cōplexionis: Dulcia, ad caliditatem declinantia qualitatem. Scammonium uero medicinas omnes exacuit, quod & stomacho inimicū perhibetur. Et Democriti autoritate solutiū est antonomastice, & est calidę complexionis in gradu tertio, & aridæ. Idipsum soluit bilem flauam, & dari potest ex eo à septem granis usque ad quartā partem drachmæ unius, uel ut alij, à quinq; granis usq; ad duodecim.

De similitudine carnis suillae ad humanam. HISTORIA VI

MEMORIAE dedit Galenus libro De alimentis tertio, capite primo, porcinam carnem similitudinem cum humana habere in hunc modum: Quidam humanis carnibus quasi porcinis uescentes, nullam eius neq; ex gustu, neq; olfactu suspicionem habuerūt. Nam hoc sanè perditissimi hospites, ac alij quidam patrauisse aliquando sunt deprehensi. Meritò ergo porcellorum alimentum tanto magis eo quod grandes praebent sues, excrementis abundabit, quanto illi ijs sunt humidiores.

CAMPE-

Porcina caro boni succi, & annicula cōcoctu facilis, humano corpori consimilis. Ferūt nanq; quosdā necessitate urgente humana carne pastos, narrasse porcinae uideri per similem. Est autem plus omnibus edulijis nutriens. Nam nisi admodū temperata fuerit porcina caro, cibum improbum faceret (pascitur nanq; quibusuis foedissimis) neq; in optimā foedissimū cibū cōmutaret carnem: quemadmodū humana corpora si fuerint tēperata, ab improborū humorū cibis nō offendūtur, ac licet post oblanguescant, transmutant tamē postea in boni humoris naturā homines. *Aper.* *Tres apri in portensis.* Apert dicit qd in asperis locis, senticetis, & montibus in tonfis uerset, ut refert Marcus Varro in libris linguæ latinæ. Plurimi est nutrimenti, & facilis digestionis, melior quā domesticus, quia leuioris substantiæ, ut est apud Auicennā. In portensis numerantur tres apri: Erymætheus, quē sustulit Hercules: aper in Olympo Mysia, in cuius uena tione cecidit filius Croesi uulneratus ab Adraisto, de quo Herodotus: & aper Calydonius, quem Althea & Oenei filius Meleager interfecit.

De aquis admiratione dignis,

HISTORIA VII

I BRO De bonitate aquæ, de mirabilibus aquæ in hunc modum narrat Galenus: Quæcunq; quidem aquæ æstate sunt frigida, hyeme uero calidæ, optimæ esse uident. Quæ uero cōsimiliter habent cū in caliditate tum frigiditate singulis temporibus, pessimæ. Mirabile autē est quod in quibusdam hyeme quidem disparet aqua, æstate autem abundat, quamuis cōtrarium deberet esse. Sed & huiusmodi causa est caliditas, quæ simul ducit secum profundas aquas: hi nanque sentiunt calorem quicunque profundi sunt fontes, & non recipiunt multum ab extrinsecis pluuijs. Inuenies in hyeme quidem & uehementissimis frigiditatibus paucissimos, æstate autem plurimos. Quocirca & qui in Deio est lacus hæc patitur, propter easdem causas: & putei multi in Pytho. Vna itaq; bonarum & malarū aquarū est cognitio, si in hyeme quidē est calida, æstate uero frigida. Secunda uero, si pura est, & non læsa secundum colorem, neq; malam habet hypostasim. Alia uero si est leuis, & facilis ponderis: quæ enim in pondere est leuis, nō est permixta terræ. Considerare autē oportet, ut si citō calescit & in frigidatur: melior est enim ista alijs, & qualiter ad digestionē habet, & qualiter ad secessionē. Quæ enim citō digeruntur, sunt meliores, & quæ secedunt secundum uescicam. Mala enim est quæ per intestina, aquarum secessio. Differunt autem aquæ secundum colorem & regionem, & oportet de his ab hominibus locorum interrogare. Est enim aqua in Leontinis, quam si quis bibit, moritur. Talis autē alia est in Ereio Arcadiæ, quam uocant aquam Styge. Talis etiam alia est in Thracia. Et lacus qui in Sabromatibus, super quem neque auis uolare potest: & alius secundum Medos, super quem & regio stat, nigra, quæ approximata igni accenditur: & hoc pharimaco aiunt Medeam corripuisse filiam Anaëteontis. Est etiam & circa Susam aqua, quam si quis biberit amittit dentes. Subaris uero fluius uiros ingeneratiuos facit. Is autē qui in Aegypto, depilat capita bibentium.

CAMPEGIVS.

Fons dicitur esse, quod inde aqua funditur e terra, quæ fontana appellatur. Cæteris salubrior est, & maxime terræ liberæ, ut Auicenna testatur. Et cum nullus sanus odor ue aquarum ad cibos esse debeat, unus tamen in toto traditur orbe fons aquæ iucundæ olentis in Mesopotamia Cabura, quoniam, ut ferunt fabulæ, eius aqua luno est perfusa. Fons erat Aethiopiæ, quo loti, perinde ac oliuo delibuti,

C uiolā redolebant, & eius aqua nihil innatare poterat, sed omnia pessum ibant in profundū, ut tradit Herodotus. In Germania trans Rhenū mariimo tractu fons erat aquae dulcis solus, qua epota inter biennium dentes deciderent. Plinius autor est. Fons erat Thebis, Cissusa nomine, in quo Bacchum nutrices cum fuisset in lucem aeditus abluisse dicuntur in fabulis. Nam color uini splendebat, aspectu translucidus, potuq; mellitissimus, ut Plutarchus in Lysandro. Fons uti uino mixtus fuit Paphlagoniae, ex quo potantes ebrij fiebant. Apud Nasamonas fons erat per diem frigidus, noctu calidus, de quo meminerunt Italicus, Pomponius mela, & Lucretius rerum naturae ultimo. Est apud Hammonis fanum fons, quem luce diurna frigidum, at calidū nocturno tempore ferunt. Solinus Aganippen fontem Boeotiae dixit à Cadmo fuisse monstratum, cuius aqua facundiam pareret. E Clytorio Arcadiae qui biberint fiunt abstemij, id est uini olores, & in uini, ut recitat Vitruuius, Vibius Sequester, & Ouidius metamorphoseos ultimo, his uersibus:

Clytorio quicumq; sitim de fonte leuauit,

Vina fugit, gaudetq; meris abstemius undis.

Est & alius apud Delphinates, prope Gratianopolim & urbem Diensem, qui extinguitam facem accendit, & quotidie ardet, quem incolae ardentem fontem appellant. Est & apud Forenses in urbicula, qui sanctus Baldomerus dicitur, alius fons, admiratione omnium dignissimus: Nam quod aquam in primis decet, cum argento electroque purissimo de claritate contendit, cum uino robore fortitudineq; peracri, unde fons fortis appellatur ab incolis, decertat. & largiflua abundantiq; scaturigine cedit profectio nemini. Verum ut iam ex infinitis eius uirtutibus aliquot enumerem: Ab ima fontis profunditate ad aquae superficiem, assidue atq; incessanter exoritur bullulae, quae uix enatę subito franguntur. Aqua haec fermenti uicem tenere cernitur, eiusq; uim habere, si ea pinsitur panis. Quid, quod cum bibitur, uinum apparet gustui q̄ optimum: ebibita uero sui, id est aquae saporē relinquit. Mirum profectio hoc est: uerum illud longe multoq; mirabilius, quod non equidem auditu tantū sed experimento quoque habeo cognitum. Huius haustu bis febre leuatus sum, tertiana primum, dein continua: idcirco quod antea cum audirem, uix credere potueram: cum expertus fuisset, perfecta sciuit: permultaq; alia ut crederem mihi persuasit, quae de fluuijs fontibusq; ac lacubus ab optimis scriptoribus scripta leguntur. Complures alios fontes, laude nequaquam indignos, cernere posses in episcopatu Lugdunensi, inter quos percelebris ille sancti Symphoriani, Castri fons primum sibi locū facile uendicat: hic peculiari proprioq; uocabulo Gouardus uocatur, haud longe ab memorata urbe distans. Huic tam affluens tamq; abundans est scaturigo, ut caeteris huius loci omnibus siccitate deficientibus, puteisq; aqua exhaustis, solus cunctis satisfaciat habitatoribus. Aqua haec potui usque adeo suauis grataq; est & amabilis, ut in aestate maxima, uinum ei iudicares postponendum. Homines haud dubie plusquam uitrea crystallinae sua claritudine ad sui haustum excitat, & prope compellit. Felix certe patria, quae tam praeclearo fonte ditata est.

De natura fungorum & horaeis fructibus. HISTORIA VIII

Galenus pater.

L ECTOREM admonemus, ut diligenter haec Galeni uerba excutiat, quae in libro De euchymia & cacochymia in hunc modum subiecta sunt: Vidi deniq; quosdam, propter fungorū esum mori: quosdam autem propter conij, uel ferularū: paucos uero ex eis uix saluari. Sicut enim familiares naturae naturis sunt, ita & aliae aduersariae & corruptivae. Nutrirī igit nos à familiaribus, perire autem à contrarijs accidit. Ego quidem patrem habui in geometria, & astrologia, ad summū puenientē: ab omnibus uero qui cognouerūt eum, in iustitia et bonitate et honestate

A honestate admirabilem, sicut nullus fuit philosophorū. Hic igitur mihi quidem ab infantia uiuendi rationem præscribens, me absq̃ ægritudine custodiuit. Postquā autem puber factus sum, pater meus abiit in agrum, existens amator agriculturæ: ego autem adhærebat studio ultra omnes cōdiscipulos, non die solum, sed etiam noctur. Repletus autē cum cōctaneis in omni tempore, omnibus horarijs fructibus, egrotavi in autumno ægritudine acuta, ut indigerem phlebotomia. Veniens uero ad ciuitatem pater increpauit me, & pristinae meminit diætæ, qua ab ipso diætabar: usq̃ de reliquo seruare eam, abscedendo à cōctaneorū intemperantia; & secundum eum qui deinceps annum curam habuit obseruare diætā meam, ut moderate tangere fructus horæos. Erat autem annus tunc ætatis meæ decimus nonus, absque ægritudine. Igitur in ipso permanens, deinde post ipsum annū, patre meo mortuo, simul cum cōctaneis diætatus in copiosis oporis, egrotavi ægritudine simili priori, ut & phlebotomia indigerem. Ab eo uero tempore, quandoq̃ quidem consequenter quolibet anno, quandoq̃ autem deficiens anno uno, ægrotabam usq̃ ad xxviii. annum. In hoc uero anno periclitans apostema habere in ea parte, qua hepar diaphragmati cōtiguatur, à superfluis horeis fructibus abstinere decetero decreui, præterq̃ à maturis certitudinaliter ficibus & uuis; neq̃ de his immoderate, ut ante, sed moderate offerens. Habui autem alium quendam seniozem me, per duos annos, eandem mentem mecum habentem. De exercitijs igitur curam habentes, ut nunquā indigestionē pateremur, absque ægritudine permansimus usque nunc annis multis. Et aliorum uero amicorū quicumque uacant circa exercitia, & ordinatiuam diætā omnem, omnes uideo semper sanos. Hos quidem ab annis uiginti quinque, uel quindecim, hos autē à paucioribus, ex quo persuasi fuerunt abstinere ab oporis, & alijs mali succi cibarijs, quæ præstat pertransire in hac descriptione. Eis igitur qui possunt exercitari ante cibos, neque certitudinali diætā opus est. Eis autem qui propter circūstantias rerum prohibent, non solum certitudinali diætā opus est, sed etiā pharmacorum sanatiuorum est opus.

C A M P E G I V S.

Fungi, & frigidi sunt, & pituitosi, & mali succi. Ex his boleti innocentiores sunt, & manifeste qualitatis expertes, si recte coquantur. Deinde aminanita ab ijs secundum locū obtinent. Ab alijs uero fungis abstinere oportet, quippe cū multi ex ipsis letiferi sint: ac ipsi quoq̃ boleti, nisi percocti edant, præsent periculū (ut Paulo Aeginetæ placet) sepe numero minant. Fungus igitur frigidū & humidum edulium, inde letalis est potestatis: ex quibus, ut Galenus scribit, sunt qui occidant: tamen inquit apud Horatium ille Epicureus: Pratenfibus optima fungis, Natura est, alijs male creditur. Horæi fructus apud Galenum sunt, quos temporarios non striuocant, ut cucurbita, pepon, melopepon, cucumis, atq̃ in summa omnes autumnales fructus, refrigerant & humectant, & sunt exigui alimenti, & mali succi. Temporarij fructus potius ad gulam pertinent, quā ad cibum. Sed præceptum Epicæti, in Enchiridio, ut optimum custodiendum est. Quod, inquit, ad corpus attinet, ad purum usq̃ usum sume, uel ut cibum, potum, uestem, domum: Quod autem ad gulam, aut delicias pertinet, penitus circumscribe. Sunt autem temporarij fructus, secundæ mensæ fructus, qui sub bellarijs cibis cōtinentur. Bellaria significat secundæ mensæ omne genus cibi. Nam quæ tragemata Græci aut pemmata, ea ueteres nostri bellaria appellauerunt, ut refert Aulus Gell. Vnde Macrobius in Satur. Adhuc dicente Furio, secundæ mensæ illata bellaria, nouo sermoni principiū dederūt. Cur autem edenda sint tragemata, & secundarū mensarū cōsuetudo fuerit introducta, quærens Aristoteles in Problematib. ut satis, inquit, bibamus: nō enim sitis gratia solū, quæ per mensam primam nos teneat bibendū, sed etiam post haussisse aliquid iuuat.

Horæi fructus

C De cura podagræ, & aliorū morborū: quæ sit per medicamenti euacuationem, uel sanguinis detractionē. HISTORIA IX

ECTOREM admonemus, ut diligenter hæc Galeni uerba excutiat, quæ in libro De phlebotomia in hunc modum subiecta sunt: Qui imbecilles oculos habent, uel nominatis scotomaticis passionibus facile corripuntur, & ipsi secundū principium Veris indigent euacuatione: præconsiderantibus nobis, quale sit quod aceruatum in eis fuerit. Nam nonnulli quidem melancholicum humorem aceruant ampliorē alijs: quidam autem cholericum, quidam phlegmaticum, quidam uero pariter omnes: in quibus sanguis abundare dicitur. Hos igitur uniuersos euacuabis, quemadmodū & podagricos & arthriticos in principio Veris. Sed uel medicamenti euacuādo, uel sanguinem detrahendo. Ego deniq; multos, annis iam tribus uel quatuor molestatos per interualla doloribus pedum, sanauit: uel purgans humorem abundantem in principio Veris, uel sanguinē auferens. Manifestū est autem, quoniā moderati quidam, tales secundū totam sunt dietam: quia intemperatos uini potatores & gulosos, nulla arte, neq; medicaminibus, purgando, neq; uenæ sectione, iuuabis: Aceruant enim citō multitudinē crudorū humorū intemperate dietati. Hos quidē neq; satagere, neq; euacuare oportet. Qui cunq; autē obediētes sunt, iuuabis ipsos magis secundum principium Veris, præeuacuans quidē primū, deinde autē ad exercitacionē & dietam sanatiuā adducens. Quæ uero in his dixi, hæc tibi & de omnibus dicta esse puta aptis capi passionibus, utputa epilepticis, apoplecticis, scotomaticis, hæmorrhœicis uel melancholicis.

CAMPEGIUS.

D Cōstat quod de his hoc à Galeno loco agitur, qui bene ualeant quidē, sed quibus sit egrotandū nisi uacuent. Tales em̄ prius uacuādi sunt ineunte Vere, uel solutione uenæ, si fatietatis morbus affligat: uel purgatione, si labes succorū fatiget. Ad hūc modū multos obseruamus sospites, qui pridē quotquot annis in morbū inciderant. Quinetiā podagram, et item articulare morbum adhuc nascentem obrepentēq; nondū topho lapide factō in artubus, uel nondū poros circa articulos facientē, ex tali euacuatione multis iam annis fieri prohibuimus. Itidem sanguinis creationē, lapsū epilepticū, atram bilem, attonitū, & alios affectus lōgos istiusmodi, prælata curatione sæpenumero sedauimus. Itaq; solutio uenæ promiscuū indiscretumq; remedium morborum est, qui ex repletionē affligunt. Purgatio uero si consideretur in uniuersum, singulare & solitarium præsidium intelligitur: Si speciatim spectetur, multifariam distracta uarijs morborum generibus, subuenit: pituita infestante, & item flaua bile, aut atrī fellis succo, aut excremento dilutiore. Exempli gratia: Vir nobilis Castellan nomine, Aquitanus, articulari uexabat morbo, singulis annis posthabita purgatione. Vidisses mirum hercle quonam modo uel ipse primariam prehendentis affectionis genituram confestim internosceret, meq; arcessens uindictabatur articulari morbo, statim uacuatione flaua bili succi confecta. Talis enim purgatio bifariam proficit, tum quia uacuant excrementa, tum quia materia acrior excernitur. Purgabam igitur ipsum, nō Vere tantum, sed etiam Autumno: & sicuti dixi, si ex contentione aliquando purgationem prætermisisset, statim affectionis accidentia sentiebat. Quidam alius apud Lugdunū, nomine Barondean, tempore aestiuiuo semper febribus acutis corripiebatur. Sed multis iam annis non febricitauit, quoniam per uenæ sectionem circa principium aut medium Veris anticipauit, cui singulis annis singulæ purgationes abunde medebantur: sed his derelictui habitis, continuo innotescente affectu. Morbi itaque huiusmodi, cruoris exigunt purgationem. Comitialis autem, & apoplexia, & anhelatio, pituitosi, & articulares, si cum multa

A multa fuerint caliditate, amaram bilem uolunt euacuari. Si uero frigidis tumoribus, pituitam. Sed quia apud nos uenæ sectio, à pharmacia longius distare non debet, ab illa ad uenæ sectionem (si quæ à diuo Hieronymo, de podagræ morbo narratur, posuerimus) transeamus. Legimus, inquit, quosdam morbos articularum & podagræ humoribus laborantes, proscriptioe bonorum, ad simplicem mensam, & ad pauperes cibos redactos, conualuisse. Caruerunt enim solitudine dispensandæ domus, & epularum largitate, quæ & corpus frangunt & animâ. Irridet Horatius appetitum ciborū, qui cōsumpti relinquunt pœnitentiam. Sed etiam ex uilissimis cibis uitanda satietas. Nihil enim ita obruit animum, ut plenus uenter & æstuans, & huc illuc sese uertens, & in ructus & crepitus uentorum efflatione respirans. Orpheus quoque in carmine suo, esum carniū penitus detestatur.

De curatione & auxilio per sanguinis missionē. HISTORIA X

IVSDEM Galeni uerba sunt ex libro De phlebotomia, capite iij. secundæ summæ, secundæ doctrinæ: Ego autem uidi quādoq̃, rogatus ab aliquo habitante in Casali Romanorū ciuitate, uiri diuitis quendam procurantium eius res, periclitantem cæcari. Hic enim dicebat se dolere ualde, & hæc pati ferè diebus xx. Erat autē qui domum diuitis prouidebat medicus Erasistratius, imperans abstinere à phlebotomia semper. Videns igitur ego patientē iuuenem, existentē multi sanguinis, hulceratos quidem adhuc oculos habentē, phlegmonem autem maximā, & rheuma & pilositatem in uersam in utrisq̃ palpebris: in altero uero & asperitates iam aliquas, à quibus tenebris inductis adhuc magis dolebat, & exacerbabatur phlegmone & rheumate. Et sciens omnem quam faciebat curationis educationem medicus, me quidem dixi, non posse ad Casale ire. Indigere uero hominem usque ad tres dies ad minus, non ex longis interuallis à me uideri: Da igitur ipsum dixi, si uis, his tribus diebus mihi. Et utiq̃ ait: Precor & hæc, & gratiam extimabo: & iam ad domum tuam mittam hominem. Venit igitur hora quasi quinta, ablataq̃ sunt ei prima ablatione sanguinis libræ tres, deinde alia una hora nona: in quibus confortatus, manē subunctus est secundum posteriorē uno mollium collyrio, admixto ipsi eo q̃d ex uino constat, quemadmodū affueuimus in tali bus agere, per submissionem extremitatis graphij, sub palpebris subunctione facta. Actum autem est hoc manē in aurora, deinde quarta, deinde hora nona: in quibus subunctionibus lotus est circa occasum solis. Postera die reuersis palpebris subunctus est bis, superadmixto molli collyrio, multo pluri quàm quod per uinū, & dein ad uesperam lotus est. Postridie uero manē obuians diuiti, in eo loco ubi ex uehiculis descendere sunt affueti, salutauit illum oculis apertis, phlegmoneq̃ ac fluxione planè liberis, qui ante duos dies, ne aperire quidem palpebras, præ fluxione & dolore poterat. Visa igitur est res incantationi alicui facta esse similis, adeò ut ipse clamaret, admirans uelocitatem curationis, omnesq̃ qui cum eo similiter uocarent: non nobis magnum quid facientibus, sed ex ea quæ apud familiarem medicum eius comparatione maxima mala agentem, propter phlebotomiæ metum. Ceterum indigebat quidem qui laborabat, mundari his, quæ ex palpebris pilositatum sorditiebus & asperitatibus. Impossibile autem erat fieri hoc absq̃ pharmaco mordicante, atq̃ ferè illud neutiq̃ potuisset, nisi prius expurgatus foret. Dicitum est enī iam & demonstratum pluries à nobis, quod omnia acria pharmaca, admota particulis aliquibus, si quidem nō euacratum fuerit totum corpus, & certe superfluum atrahunt fluxionem, & phlegmonem operantur. Tunc autem diues interrogabat, quæ incantatio curationis facta est: Et omnia audiens quæ facta fuerunt, de cætero Erasistratium illum medicum, αἰμοφόρον, id est sanguitrepidulum nominabat.

C

CAMPEGIVS.

Ea uero per quam syncerus multusq; sanguis excernitur, uniuerfum corpus ple-
runcq; euacuat, haud secus quam hæmorrhoides, aut muliebre profluuiū. Atq; hæc
Galeni doctrina, nō paruum habet in oculorū curatione momentum. Sunt tamen
nōnulli in sanguine mittendo audaciores, quos medici sapiētes admodū detestant;
Nam sanguis est atræ bilis temperamentū, spiritus fomes, uitæ thesaurus. Siquidē
antiqui primam ultimamq; ætatem sustinere nō posse hoc auxiliij genus, iudicabāt
persuaseruntq; sibi, mulierem grauidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturā.
Postea uero usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasq; potiones & obserua-
tiones adhibendas esse, ad quas dirigi curantis cōsiliū debeat. Interest enim, ut Cel-
sus ait, non quæ ætas sit, neq; quid in corpore intus geratur, sed quæ uires sint. Ergo
si iuuenis imbecillus est, aut si mulier quæ grauida nō est, paruum ualeat, male sanguis
emittitur: Et firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier ualens, tutò curant.
Maxime tamen in his medicus imperitus falli potest, quia ferè minus roboris illis æta-
tibus subest, mulieriq; prægnanti post curationē quoq; uiribus opus est, non tantū
ad se, sed etiam ad partum sustinendum. Interest enim inter ualens corpus & obe-
sum, inter tenue & infirmum. Tenuioribus magis sanguis, plenioribus magis caro
abundat. Facilius itaq; illi detractiōnē eiusmodi sustinent: celeriusq; ea, si nimium est
pinguis, affligitur: ideoq; uis corporis melius ex uenis, quàm ex ipsa specie aestimat.

De medicina sanguinis educiua. HISTORIA XI

MEMORIAE dedit Galenus, libro De uirtute pharmacorū, capite iij.
quæ sit medicina educiua sanguinis, in hunc modum: Illud quidem so-
lum certum est mihi dicere, quod factū fuit in Bithynia Thraciæ, adhuc
nobis existentibus pueris. Inuenit quidam homo talem herbam, ut qui
attrectaret ipsam, emitteret sanguinem, & sic periret. Multis igitur morientibus simi-
li modo, inquisitione diligentiori facta, inuentus est medicator, & ad præsidem gen-
tis duxerunt ipsum. Opus autem illius fuit, non solum ipsum hominē perimere, sed
& si quis alius aut docuisset ipsum, aut didicisset ab ipso. Didicisse quidem à nullo in-
quit herbam, sed cum aliquando porcellum ad quoddam suburbium deferret, applica-
to uentre reposuisse penes herbā ipsum, & cum post remouisset, uidissetq; liquo-
res sanguineos ex toto iecore ad herbā defluentes, hinc cōiecturatus uerisimile esse,
quod herba attraheret sanguinem: dedit alicui superuenientium hominū experientie
gratia: ut autem quæ sperauerat inuenit, ad malum usus est reliquo. Dixit autē quod
nunquā ostendisset alicui hominū alteri herbam. Hæc dixit medicus ille ad plurimū
tortus. Præses autē gentis, quoniam secundum narrationem quam fecerat de herba,
ualde multā nasci inquit ubiq; , ligatū oculos iussit ipsum adduci moriturū, ne alicui
intermedio ostenderet. Itaq; optime multa quidem uerisimile est inueniri medica-
mina, talem habentia uirtutē, ut mox à principio attrahant sanguinē: sed taceri ra-
tionabile ipsa, sicut alia uenenosa, ab omnibus habentibus intellectum.

CAMPEGIVS.

Pharmacum quū corpus intrarit, primo id quod omnium maxime sibi secundum
naturam cognatum atq; simile est, agit, inde reliqua trahit & purgat. Quemadmo-
dum stipēs & semina terram ingressæ, sibi quod ex ipsarum natura est trahunt, uel
acre, uel amarum, uel dulce, uel salsum, uel aliud quid diuersum, in primisq; ex eo
plurimū qd sibi naturali propinquitate maxime coniunctū est arripiendo, tum cete-
ra deinceps attrahendo. Talem quoq; modū pharmaca seruāt. Quæ bilem mouent,
primum meracissimā purgant, deinde mistam. Item pituita pharmaca primum me-
raciorem pituitam cient, post confusam, iugulatis sanguis fluit, primo quidē seruen-
tissimus, atq; perquā rubidus, mox magis pituitosus magisq; biliosus.

De uirtu-

De uiribus centaurij. HISTORIA XII

Nec illud prætereundum clausis oculis, quod in libro De uirtutibus centauræ, ad Papiam scriptū, reperit, hoc modo: Apollonius senex, unus uirorū, qui ualde erant approbati Romæ, cuius magister fuit expertus medicus, utebatur centaurea in multis aduersitatibus: & miratus sum quidē de ipso in circūambulatione: plurimū enim propter hoc circūambulabā cum ipso. Cumq; quendā morsum à cane rabido curaret presente me & deridente, & dicente, nūc nō habes uti centaurea: cōuersus ad famulū, ait: da mihi pyxidem: cumq; dedisset ei, uidens eum ex pyxide accipientem de pharmaco, primo quidem putabam & ipsum deridere, erat enim maxime simplex homo. Postquā autem uidi curam facere de ipsa, multū miratus fui de succositate: & exinde diligens inquisitor factus sum de ipsa, ut dicta antiquorum percurrerem, & eorū qui secundum nos plurimos medicorū interrogarem de ipsa, si aliquod nouum haberent dicere: nihilominus omnia aggregās, iudicauī scribere tibi de ipsa, ut nihil tibi deficeret eorum quæ à nobis cognita sunt. Est autē sermo hic de minori centaurea. Succosatur autem hoc modo: Lebes proponitur magnus, sicut quando fit *ἔμφυα*, id est coctum, & ponitur centaurea minor, tempore quo fiunt opora, & aqua superinfunditur tanta, quanta sufficit continere herbam, & tunc supponitur ignis, & coquitur herba sufficienter: demum postquam bene cocta fuerit, ut uirtus tota sit emissa in aqua, auferit centaurea, & exprimitur, & mensuratur decoctio, & tertia pars decocti superinfundit ei, & coquitur quousq; habeat spissitudinē mellis. Ego autē sicut prædictus senex coxi eam in lebe, & auferens, & exprimens incidi eam, & iterum coxi in aqua. Deinde exprimens & colans mensuraui, & iunxi uini dulcis decocti optimi tertiā partem, & coxi quousq; habuit cōsistentiā, & feci ualde fortiorem huiusmodi cōfectionem. Et ille senex laudauit. Fit autē & absq; aqua, huiusmodi herba incisa & expressa. Et fit etiā de flore eius succositas, inciso eo & expresso, & cōfert in ophthalmijs. Oportet uero attendere ne in decoctione induretur: post hoc autem dimitte in frigidari, & reponē in uase, & obtura diligenter. Est autem huius succositas ut sensibiliber est dicere stiptica, & siccatiua, & calefactiua, cum uirtute occulta operans, quam nō est possibile exponere uerbo, neq; ad excogitationem uenire, ita est utilis ad multa. Vallet ad passiones capitis, quæ ex multa adustione solis fiunt. Quando permiscetur & inungitur, ualet ad caneros oculorū, & ad prurītum oculorum, ad passiones item aurī, & passiones narium, ad passiones oris & partium eius, ad liuiditates oculorū, ad pudēda, ad phlegmōnes ani, & exitui eius, ad unguēs quassatos, ad sudores, erysipelam, & exflorationes, ad herpetem, ad cōbustionem ignis, ad hulcera cronica, ad plagas omnes, ad apostemata incisa, ad feras uenenosas omnes, ad tusses: purgat cholera cum melicrato, & soluit crassos & uiscosos humores in quantitate auellanæ cum aqua. Iuuat asthmaticos, cōfert dysentericis, & dysuria: iuuat matricem, mundificat uterum immūdum in quantitate unius auellanæ cum aqua. Modum autem utendi in omnibus, in textu Galeni inuenies.

CAMPEGIVS.

Chiron pater Tethidis & auus Achillis, qui plurima medicinæ adiumenta inuenit, in primis centauriū herbam reperit: maxime peritus fuit eius quam chirurgiam uocant, à Chirone (quemadmodum centauriū) denominatam: uel potius à manu quæ græce *χρῆς* dicitur. Est & centauriū paruū. Huius radix prorsus inefficax, inofficiosaq; est. Rami uero cum folijs efficaces, flores autem ex ipsis utilissimi sunt. Dominatur uero in ipsis amara qualitas, parum quiddam participat acerbatis, & ob hoc ualde ad arefaciendum præsentaneum remedium absq; lancinatione.

c De Theophilo, qui in animata uirtute deficiebat. HISTORIA XIII

IBRO tertio De accidenti & morbo, Galenus inquit. Contingit Theophilo medico, ut cū infirmaret, nihil ex uirtutibus animatis amisit: unū tamen patiebatur, nam in angulo domus suæ putabat cantores & tibiacines esse, necnō & organa mouentes: quosdam etiam cogitabat sedere, & quosdam rectos stare: omnes eos tamen die noctuq; à cantu & sibilo nequaquam cessare: unde præcepit eis domum exire. Cum autem sanaret, narrauit quæcunq; uiderat & audierat, necnō & uisitatores, sana tamen mente. Alij uero nihil malī imaginātur, sunt tamen rationis immemores, quia memoratiua uirtus animæ in eis patitur: sicut contingit cuidam homini, qui claudens ostiū domus in qua erat, cœpit uasa quæ domi habebātur, foras per foramina domus ostendere, rogans euntes ut ea proijci iuberent. Vas tamen unumquodq; suo proprio nomine nominabat. Ideoq; monstrabatur memoriā eius nō esse corruptā, eo quod recte singula uasa nominabat: nec imaginatio extitit corrupta: qd tamen damnū (si eiicerentur) contingeret, ignorabat, ideoq; erat insanus. In actione uero memoriali quæ in anima eius sistit, quadam orta infirmitate uel curata, fiunt accidentia, quod testatur sermo Thucydidis. Dixit enim in quodā suo libro, quod pluribus hominibus transacta peffilentia, tanta fuit obliuio, qd parētes & amicos traderent obliuioni, & etiā seipfos.

CAMPEGIUS.

Paulus Aegineta inter medicos autor egregius, omnes qualitates in aère noxias inueniri posse affirmat, quibus humana habitudo in hunc morbum prolabi potest. Inuenti enim sunt etate nostra in Gallia, qui extrema senectute rapti sunt, qui prius iuuenes in maximis pestilentijs tuti fuere. Variæ enim causæ sunt, ex quibus uarij effectus proueniunt.

De perforatione corneæ in quodam puero. HISTORIA XIII

D
Cap. 1

ALENVS quarto De accidenti & morbo inquit. Equidem uidi incredibile quidpiam, & quod antea nunquam uidere consueueram. Puer cum iuxta pupillam stilo pungeretur, effluente protinus aquoso humore imminuta est pupilla, ac ceratoides tunica corrugata uidebatur: qui mox curatus uisum recuperauit, instaurato scilicet paulatim humore, qui antea effluxerat. Sed huiusmodi euentus raro cōtingit, quippe huiusmodi uulnera magna ex parte cæcitatem inducunt.

De his qui ex siti multifariam cōciliata defuncti sunt. HISTORIA XV

IBRO eodem, capite septimo, apud Galenum sic scriptū est. Præuas uero potiones, quemadmodū & prauos cibos, appetunt aliqui, pro uitiati humoris, qui uincit in ipsis, ratione. Huiusmodi symptoma ijs, qui diutius malo uictu utuntur, euenire consueuit. Sunt qui in exhausta siti cruciantur, de quorum numero mori uidimus, & eum qui uiperam deuorauerat (erat autem fortasse dipsas) & messorum, qui forte fortuna uinum biberant, in quo huiusmodi quædā fera fuerat extincta: & eum qui ex ueteri uino fuerat inebriatus. Item eum qui sitim tolerare decreuerat: deniq; eos, qui in nauī deficiente aqua, marinam aquam bibere ausi sunt, quod siti immoderatiore q; reliqui, cruciarentur: etenim soluta aluo, ac torminibus uehementer cruciati, celerius quam reliqui interierunt. Non ui etiam quendā ardēte febre laborantē, qui in crescente etiam dum morbo, aquam frigidam liberaliter bibens, fatiari non potuit, donec moreretur. Itaq; circa uentriculi appetentiam huiusmodi euenire possunt errata.

CAMPEGIUS.

Uehementi siti laborātes, quatuor accidentiū periculum à potione subire solent.

Vnum

A Vnum, & quidem primū uomitio est. Alterū, uelox per aluū excretio, aut fluore, aut intestinorū lenitate. Tertium, quod potus sæpenumero diutius quā par est, in uentriculo manet. Quartū diabetem, siue dipsacon, siue urinæ fluorem. Neq; enim ut idoneū ei nomen imponamus, sed ut curationis uiam, tum ex loco affecto, tum ex ipsa dispositione inueniamus, scrutari animus est. Atq; alius interdum affectus occurrit diabete perquam similis, & quidem à multis cibis, qui neq; concoquuntur, neq; per aluum deijciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neque etiā probe alere possunt, sed dissipantur, discutiunturq;.

De illis qui existimant corpus nostrum à nutrimento non posse pati. HISTORIA XVI

EXTO De accidenti & morbo, cap. primo, Galenus sic scribit: Sunt qui nutrimentum mutare corpus nō posse, quod ab eo nutritur existimant: eo quod hæc natura scilicet nutrimentū, uideatur illis tantūmodo significare rem mutabilem & nō mutantem. Secundum rei ueritatem, hoc nequeunt affirmare. Quid enim dicturi sunt de arbore illa transplantata de Persia in Aegyptum: quæ cum in solo Persarū foret mortifera, in Aegypto absq; nocumen- to reddita est, & quæ de qualitate pessima, mutata est in bonā. Illud idem in nostris cernimus uineis, quia cum de loco ad locum uites transferūtur, fit uini sapor diuer- sus. Docent quoque georgici de agricultura tractantes, quod arbores & nascentia cum loci mutatione mutantur, adeo ut si illa transplantentur, ut in quartā miliarij partem, quod maxima mutatione, ipsa eadem mutantur.

CAMPEGIVS.

B Persica dicta, quod è Perside in Aegyptū fuerint aduecta. Quemadmodū cydo- niam à Cydone oppido Cretæ, & pruna ex Damasco Syriæ. Et cerasus à ciuitate Ce- rasiū Ponti. Duracina Persica præ cæteris in precio sunt: his corpus ligno adheret, auelliq; nequit, cum in reliquis facile separetur. Complexio regionis non solum in arboribus & plantis, sed etiam in hominibus & animalibus omnibus facit uarieta- tes, ut specie nonnulli differre uideantur: quod de animabus hominū Platonici con- cedunt. Insequi præterea uident & nationes sua uitia ob alimentorū & terræ diuer- sitatē: unde Ligures uani, Latini superciliosi, fortes & natura feroces Galli, Itali gra- ues, Germani fortes, Angli inurbani, iactabundi Hispani, Pœni fœdisfragi. Citatur à Paulo apostolo Epimenidis poetæ Græci, uulgatus ille de Cretensibus sermo:

Cretenses semper mendaces, malæ bestia, uentres pigri.

Nec Empedocles & Epicurus mali philosophi, nec Anaxagoras & Parmenides, minus quā Plato & Aristoteles perdiscendæ philosophiæ studiū impendisse pu- tandi sunt: sed minus habuisse fauoris à natura & regione, propterea illi sunt igno- biles. Isti inter sapientes heroicos honorātur: licet enim bene mori nostri sit arbitrij, tamen bene nasci & bene educari nostræ non est potestatis.

De Manandro amico Galeni febriente, & de iuuenē desipiente. HISTORIA XVII

ALENVS in lib. De causis procatartici sic scribit: Sicut uidem⁹ in thea- tro, contingit enim mille sedentibus æstuarē quatuor, & horū ipsorum unum aliquem febrere, & nō omnes: Sicut & amicū nostrum Manan- drum pridie exire quidē à stadio post agonem, dicentem caput dolere: partum uero post febricitare incipiens. Hunc uisitantes nos secunda die manē, iussi- mus quidem, ut nosti, fomentare rhodino caput, deinde dormire, & post balneari plurimum, nihil timendo, etsi ad huc uideatur aliquid febris remanere. Alijs uero medicis expectandū uidebatur, & uiden dum cuiusmodi futurus esset paroxysmus

Complexio
regionum.

Nationum
oresm.

qui per tertium fiebat. Verbis igitur plurimis motis, quorum gratia tibi scribi a nobis postulasti hæc, quia neque illi nos, neque nos illos poteramus permutare, autoritate electionis in laborante committentes, omnes recessimus simul. Parum uero post quidam famulus Manandri ueniens ad nos, redire ad domum rogabat domini sui, & nos obediimus. Erat autem Manander ille rector, non sic rudis existens, ut rationes dictas non assequeret, uel non cognosceret plus posse ueriores, uel quod dissonantiam, quæ in rationibus experientia est, maximus indicatorum, ignoraret: nec obliuisceretur eorum quæ perfecta sunt, quando eum qui in labore febricitauit, iuuenem in balneo lauans sanauit cõfestim, alijs medicis prohibentibus. Alium uero, ut nosti, similiter illi dicens ab aestuatione febrile, sanauit balneis pluribus. At quoniam dubitantibus illis primo, & timentibus, & ignorare cõsistentibus ad quid finiret egritudo iuueni qui despiciebat: Ridens ego, hæmorrhagiã patieris parum post ex naso dixi, & totaliter liberaberis ab ægritudine. Illis uero deridentibus, & talia diuinare dicentibus esse impossibile, repente dextra naris effluxit sanguine: & quoniam sudorem prædixi, & prouenit. Sic & per uentrem euacuationem multã, & uomitum, & coma, & multa alia talia de natura ægritudinum & cura. Nosti autem & alium adolescentem tantum non pereuntem ab huiusmodi medicis, qui existens cholericissimus & calidissimus, deinde ambulans cõtense per æstum multum, & regionem profundam & arenosam, uenit ad gymnasiũ siccatus. Cum autem esset unctus & fricatus (etenim gymnasticus erat adolescens ille) alius qui similis ætatis est, cõplexus eum, sicut plerumque fit, exacerbauit eum intantum ut obliuisceretur, quoniam postquam esset fricatus unctuose præiacebat, & luctauit amplius. Cum etiam esset balneatus, & iret domum, tertium ei multo magis incõueniens anterioribus cõtingit: obuians enim quibusdam amicis rixantibus, & iam se percutientibus, conatus fuit eos dirimere: exinde igitur siccatus est totaliter, & horrorem patiens, iam & aduri putans, ad suam iuit domum, et decubuit. Sequenti igitur die ad hos mirabiles medicos incidens, necessario eum, qui ad sequentem diem tertium debet fieri a principio, paroxysmum expectare iusserunt, nobis tamen consulentibus quamcitra balneare eum maxime pinguiissime, & cibare humidissime.

Quartum. Nosti igitur qualiter imminente eo, qui per tertiam, paroxysmo, omnifariam sine pulsu factus est, & infrigidabatur, & moueri, & transferre seipsum non poterat, a siccitate autem simul & imbecillitate, quæ secundum uirtutem, neque os mouere poterat ad huc, & neque linguam, neque loqui quantumcunque modicum. Venit autem ex necessitate ad nos famulus, rogans ire & iuuare adolescentem festinanter. Postquam autem ipsum marasmatum uidimus, uix sanauimus pluribus deinceps diebus sicut nosti & ipse, qui uidisti hæc dum fierent, inopinabileque uisum est omnibus medicis: scriptum enim non esse id ab aliquo anteriorum aiunt, & extimant nostræ temeritatis esse, scilicet ante immissionem paroxysmi, cibare simul, & uinum dare adolescenti.

CAMPEGIUS.

Si quis in acuta febre animo ob ariditatem & imbecillitatem deficit, quemadmodum fecit in adolescente isto Galenus, rescimus, nec largius quidem: in alijs febribus cibus offerendus non est. Nam quod non integro corpori infertur, facile corrumpitur. inter omnia tamen tempora inclinante febre minus damnatur: Instante morbo satius est, quam incipiente: omni tamen tempore defectis subueniendum est.

De quodam medico febriente, & de rigore quartanæ. HISTORIA XVIII

IBRO De tremore, iectigatione & spasmo, cap. vij. Galenus ita scripsit: Vidi iuuenem medicum, qui inchoante autumno, multum quotidie butyri recentis, & dactylos imperfecte maturos comedebat, & ante ingressum balnei & post. Primo igitur quando exercitabat corpus suum & balneabatur,

A batur, impediēbat eum post exercitiū & balneum fortis horripilatio: propter hoc timens febricitationē stimulatus est ad iacendū, & cooperuit se diligenter cum panis, & quieuit sic tota nocte. In crastino uero cum nō febricitaret, redijt ad exercitiū consuetum: cumq; iterato raperet ipsum horripilatio, reuersus est ad iacendū, & seruauit ocium & quietem usq; ad horam balnei. Cum uero uellet se balneare, arripuit eum horripilatio fortior, & fuit quasi rigor leuis, nec dubitauit se in febrem tūc proculdubio ruere. Reddidit ergo corpus suū quieti plus q̄ antea, & ocio, quia expertus est die noctuq; quod cum debiliter mouebatur, horripilatio accidebat ei. Quando uero fortiter manifeste rigebat, uenit ad me quārēs quid esset faciurus. Ego uero recordatus qd simile huic accidit in patria mea, uocata Basia, cōsolatus sum eum, & expulsi timorem ab ipso, & praecepi ei ut uteretur cibis & potibus & medicinis calefacientibus & incidentibus crassos humores, per quae adiutus est, & quieuit accidens. Nec admisi post hoc proximare, quibus contingit nocumentum, in principio suae manifestationis medicinā omne genus piperis capientem, & post hoc medicinā factā de fluuiali mentastro, aut assa foetida, aut castoreo, quod est ex ulteriorib; medicinis febricitantibus quartana maxime cum intensa frigiditate, & forti frigore. Nō est igitur mirandū de antiquis medicis, quāuis inueniantur in libris suis dicere, quod cum rigor accidit nō ex frigiditate aëris, causatur motus eius à dispositione inuenta per se in corpore, quae proculdubio rigorem causat sine calore. Antiqui enim nec multum utebantur balneo post refectionem, nec multū uacabant ocio & quiete, quare nec occurrebat eis accidēs simile supradicto. Nostri uero temporis homines seruāt ualde supradicta ambo in regimine suo, ppter quod occurrit eis huiusmodi rigor, scilicet quem non sequitur calor, & est accidens ualde extraneū & mirabile, & causatur etiam propter mutabilitatē regiminis, & omnes quibus hoc accidit, inueniuntur habere sub hypocondrijs & latere dextro tactū grauitatis & plenitudinis in hepatis regione. Est autem manifestū quod accidit, quando obturatur uenae quae sunt in hepate ab humoribus crassis. Quemadmodū iste cui nocumentum accidit, sentit pondus & plenitudinem, similiter accidit ei qui sentit rigorem aliter quā tertianarij & quartanarij sentiant. Et quia patientes quartanā, opinantur quod rigor qui accidit eis in febribus, similis sit rigori qui accidit quandoq; in forti febre: qui nō affliguntur tertiana uel febribus cōtinuis, extimant plures in rigore quod carnes eorū perforentur subtilissimis acubus & acutis. Ego etiam expertus sum in meipso rigorem quartanæ & alium etiam, etenim in biennio quater febricitauit tertiana. Semel autē febre continua cōbustiuā. Vnde potui qualitatem percipere rigoris in his febribus accidentibus. De rigore uero quartanæ pluries dixit mihi, eam patiens, quod quando est fortis, peruenit usque ad ossa, & qui est similis rigori causato ex aëre frigido quādo est forte frigus. Potest etiam addi ad differentiam rigoris quartanæ, & rigoris tertianæ, qd tertianarij multū sitiunt, & in profundo corporis sentiūt calorē in horis rigoris, quorum duorum nullum inuenitur in quartanis hora qua accidit eis rigor.

C A M P E G I V S.

Quartana febris ut plurimum nō statim principio cum rigore inuadit, sed quandoq; ex alijs lapsus est aberrantibus, & quae sine ordine dicunt, in hanc. Procedente autem tempore gignit rigor. Sensus autem languentibus nō est cōpuncta & uellicata cute, sicut fit in tertianis, sed refrigeratis, & uehemēter perturbatis ad ossa usque. Ita nanq; à Galeno audias, qui ab ea teneantur febrī dicere, ut ossa quati, & caro tota, uideatur. Quartana febris longe diuturnior tertianis est, tum quia minus bilis habens aestum afferentis, tum quia corpus amplius refrigerat, quod ab atra bile id superātis materiae proficiscitur, ac difficulter euellitur. Nam cum ea inter omnes corporis humores lentissima & glutinosissima sit, diuturniores sedes constituit,

*Exemplum
secundum.*

*Galenus tertiana
na febre correptus.*

De quodam philosopho qui tradidit librum in quo ostendit qualiter
homo fiat in senescibilis. HISTORIA XIX

ALENVS in libro De tabe siue marasmo, in hunc modū scribit: Quis-
dam senex philosophus scripsit librū, ostendens qualiter liceat in senes-
cibilem permanere aliquē omnino. Tradidit ergo librū quadragenari-
us existens: extensus est autē usq; ad octoginta annos, & erat ita grac-
ilis & tenuis, ut coaptaret ipsi Hippocratica series in prognosticis: nasus acutus, ocu-
li cōcaui, tēpora collapsa, aures frigidae & cōtractae, & imis partibus leuiter inuerse,
& cutis quae secundū frontē dura & circūtensa & arida. Quoniā igitur derisus hic
talis est uisus, ideo alios homines conatus est docere qualiter utiq; quis in senescibilis
permaneret. Secundā q; traditionē fecit de admirabili in senescibilitate, sic nomina-
uit ipsam inscriptionē. Insuper ostendens qd non omnis homo in senescibilis potest
pmanere, sed utiq; qui ad hoc & naturā habēt aptam. Maxime igit si primū nutri-
mentū tale immisissum fuerit, ut fundamentū, & procurauerit infantes ad hoc aptos
cōfestim ex principio constitutos, immortalia horū facere corpora, & horū reelectū
horū repromissū. Primū nāq; uirilizare infantes quos suscepit, dehinc autē hoc coex-
tendere debuit. Hi igit oēs ultimā ipsius fatuitatē recognouerūt. Ego uero nō, sciēs
quia multa & alia dogmata cognoscenda per experientia, & certamina plura ratio-
nabiliū uirorū omiserunt, suauitate sermonū decepti. CAMPEGIVS.

Experientia nos docet, senectutē quemadmodū & mortem esse necessariam. Est
enim moriendi necessitas, quod uidelicet ex cōtrarijs cōstamus elementis, quae affi-
due & agendo & patiendo inuicē corrodūtur. Verū hāc ratio breuitatē quidē uite,
mortalitatē uero nō ostendit. Cōstat enim diu stare nō posse, quod assidue defluit.
At si non ex cōtrarijs elementis, sed ex uno tantū plasmaretur corpus, elementorū
cōtrarietas ablata esset, non tamen mortalitas. Corruptibile enim est corpus, siue ex
uno elemento cōstet, siue ex pluribus. Ipsa nāq; elementa suapte naturā morti &
corruptioni subiecta sunt. Nō enim puto aquam si sola esset in mūdo, & ab aliorū
elementorū cōtrarietate libera, fore incorruptibilem. Aliam mortis necessitatem a
numero animarū propē infinito Plato, Plotinus atq; Porphyrius tradūt. Aiunt em̄
materiam tot corporibus simul gignendis nō sufficere, quot animae sunt, fuerunt &
futurā sunt. Et propterea ut aliae succedant, oportere priores abscedere, & corporū
suorū materiam nouis animabus quasi domū nouis habitatoribus tradere, ut spiri-
tuum naturalium numerus impleatur. Velle igitur semper uiuere (si uera hāc sunt)
nihil aliud est, q̄ materiā alijs animabus debitam plus æquo uelle occupare, & futu-
ris impedimento esse ne nascātur. Quod q̄ improbū sit iudicemus nos, qui nondū
nati essemus, nisi maiores nostri iam decessissent. Constituit ergo secundū hos deus
breues dies hominis, ut certi temporis curriculo omnium summa prodeat animarū.
Tu ergo quicumq; es qui male uiuendo membra tenes in seruitute peccati, memen-
to corporis tui materiā expectari ab anima fortasse meliori, cui quod diu uiuas infer-
tur iniuria, si eius creationi tuae obscenae uitae obstat longitudo.

De magno spiritu significatē desipientia, ut fuit in Phylisco, in filio Siluij, uxore
Dromeadij apud Hippoc. Et de spiritu subspisso, paruo & spisso. HIST. XX

PVD Galenum libro secundo De dyspnoea, capite secundo, eum de res-
piratione magna & rara inquit: Vxorem Dromeadij, quae peperit filia,
alijs factis secundū rationē, secundū diuānam existentem rigor assumpsit.
Deinde parum procedēs, ait, spiritus rarus, magnus. Hāc quidem igitur
mox in prima dierū ita scripsit Hippocrates. Rursus autē de sexto die loquens ita scri-
bit: In sexta manē superriguit, citō autem calefacta est, sudauit per totū, extrema fri-
gida, desipuit, spiritus magnus, & rarus factus est. In primo quidē Epidemiarū cum

A XVI. uniuersos infirmos scripserit Hippocrates, quater apparet memoras rari & magni spiritus. Isti autem generosi sophista à principio neque uidisse aiunt unquam magnū & rarum spiritū respirantē. Hippocrates uero aliter cognoscebat. At ille quoque in prognostico scripsit hoc modo: Magnus autem & per multū tēpus fiens spiritus, desipientiam significat. Quē em̄ in primo Epidemiarū nominauit rarū, hunc in Prognostico nominauit permultū, in locutione transmutans nomen: namque infirmis illis in quibus magnū & rarū ait fieri spiritū, cum alijs symptomatibus scribit & desipientiam. In primo enim omnium Phylisco hoc modo: In nocte difficulter tolerans non dormiuit, per omnia desipuit. Ita quidē dixit in tertie diei narratione. In quinta uero diei narratione, rursus somni parui, uerba & deliratio. In secundo uero infirmorum, cuius nomē erat Siluius, in narratione quidē secunde diei ait: Parū desipuit. In ea uero quae tertie, uerba multa, risus, cātus retinere nō poterat, deinde inferēs dicet per eadem. Quoniā itaque Phyliscus & Siluius desipuerūt, ita meminī. De uxore uero Dromeadij, etenim & hanc rarū & magnū respirare hoc modo scripsit: Circa mediā autem diem multū desipuit, & rursus citō parū intelligebat. Ita quidē in quinta dierū. Deinde inferit. In nocte uero dormiuit, desipuit. Eodem autem modo & quae per sextā diem facta sunt scribens, sic ait: Extrema frigida, desipuit. Ita quidē in primo Epidemiarū, ubicunq; magni & rari spiritus meminī, ibi & desipientiae memoriā facit. Ratio nabiliter igitur & in libris Epidemiarū uxore Dromeadij mori ait, in his quae dixit, scilicet spiritus rarus magnus, confestim subuulsus: ubi utiq; & mirari maxime conuenit, quomodo alterutra dyspnoearū suam propriā innuebat dispositionem: non enim fuit spasmata solū illa mulier, sed etiā desipuit, tanq̄ ea quae nō habuit solā propriam spasmorū dyspnoeam, sed etiā eam quae desipientiae. quare: quoniā quidē sciebat hanc inaequalem dyspnoeam. Et rursus ita scribit: Vxorē Seonitrei quā nuper emptam uidi ego, cui durities in dextris erat magna, nō ualde dolorosa: rationabiliter inferi nō ualde dyspnoeosa: si em̄ durities nō erat ualde dolorosa, rationale erat neque ualde dyspnoeosam esse illam mulierē. Ita autē & iuxta finē libri de sene enarrans Hippocr. deinde praedicēs intulit, nō ualde dyspnoeosus erat: semper enim secundū magnitudinē causae, quae operabat dyspnoeā, fit & eius magnitudo. Sed haec quidē sunt in secundo Epidemiarū, cōcordantia eis quae à nobis de dyspnoea demonstrata sunt. In quinto uero, decimusquartus à principio infirmus scriptus est hoc modo: In Larissa Hypostenes peripneumonia uidebat medicis cōtineri: non erat autē: principio autem luctans cecidit in loco duro supinus, & supcecidit in ipso, & balneatus est frigida aqua, & remāsit, & uisus est grauior fieri: in secundario febriuit, et tussis sicior erat, & spiritus spissus. Deinde parū procedēs ait: Quādo autem tussiebat, dolebat pectus & dorsum, Nullū igitur mirabile est ita dispositis eis, quae secundū thoracē, spissum fieri spiritū. Quod uero in fine sermōis adiacet, scilicet neque stertitionē habebat, ad probandū dixit, qd nō erat homo factus dyspnoeosus. Cōcordat autē & hoc cum eis quae secundū principia in hoc sermone à nobis dicta sunt, quādo in libro de diēta acutarū exponebamus seriem istā: Hi uero ab orthopnoea & stertitione suffocati. Nonus autē & trigessimus infirmus, scriptus est in quinto Epidemiarū, spissum habens & ipse spiritū. Scribā autē & hic seriem ita habentē: Infans à montano percussus uentrē & hepar, mortuus est quadriduanus, spiritū spissum habebat, et nō intelligebat, & febrē habebat. Nō est immanifestū in hoc peritonaeū & diaphragma conphlegminare uentri, & hepatis, & propterea desipere infantē: nō tamē dyspnoea laborauit secundū desipientiā: maior em̄ dispositio quae erat secundū hypochondria, figurauit secundū se speciem respirationis: illa uero quae minor erat, uicta fuit.

C A M P E G I V S.

Præ omnibus autē uos meminisse uelim, magne respirationis geminas esse disse

rentias: fit enim interdū ob dilatationis à thorace procedentis magnitudinem: interdum uero ob inspirati aëris multā essentiā. Scitis nimirū quod sepe numero uos admonere solet Galenus earū rerū, quæ à prioribus omissæ sunt. Igitur quicumq; sine inflammatione, uel omnino sine aliquo præter naturā tumore, aut angustia spiritaliū instrumentorū, per febres ardentes, difficulter spirant: ijs inspirati aëris quantitas, magnitudini dilatationis thoracis, proportionē respōdet. Quibus uero, inquit Galenus, uel tumor uel angustia sine flammeo calore in spiritalibus est, in his thoracis quidem dilatatio maxima est: id uero quod inspiratur, nō solum dilatationem proportionē nō assequitur, uerum etiam minus quā secundum naturam inspirari solet, attrahitur. At sine distinctione, unam dispositionem ostendit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verum, ut Galeno placet, animaduertere oportet ne aliquādo in hac decipiāmini, putantes eam spirationem, quæ ob uirium imbecillitatem (ut in uxore Dromeadij) omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magna. Quam equidē, ut clarior esset interpretatio, sublimem uocare uoluit Galenus. Nam in eius tum animum uenit, ut perpenderet Hippocratem sublimem uocare spiritum, eum qui altioribus thoracis partibus inspiratur: quemadmodum cum inquit: Magnus spiritus & ex longis interuallis, delirium declarat. Constat enim magnū pro multo dixisse. Is uero bifariam fieri potest, uel sine superiorū musculorum actione, uel ipsa quoq; concurrente. Nam plerumq; intercostales musculi, unā cum septo transuerso, ad multam thoracis eleuationem qua multus spiritus alliciatur, superiorū musculorum auxilio non indigent. Quod uero huiusmodi eleuationis species delirium portendant, in libris De dyspnœa ostendit Galenus, ubi etiam cuiuslibet difficultatis anhelitus dispositio declarata est.

D De illis qui negligunt animales actus, nisi reducat quis ad memoriam. HISTORIA XXI

ALE NVS libro primo De dyspnœa, capite viij. ita scribit: Ita & qui decipiunt ceu ut puto mentem in phantasmatibus, sicut aliquibus, negligunt animales actus, & neq; mingunt, nisi reducat quis ad memoriam, neq; egerunt, neq; comedunt, neq; bibere petunt, neq; quippiam taliū agunt. Si uero contigerit aliquando petere, interim obliuiscuntur, & rursus ducunt ad memoriam ægent. Multos enim scimus qui petūt urinale, dato autem eis non minxerunt, sed ociosè manibus tenuerunt. Alios autem qui surrexerūt quidem ut egererent, deinde sedentes obliuati sunt finaliter, & nihil operati sunt, quousq; astantes reduxerunt eis ad memoriam. Sicut autem intra multum tempus faciunt actus hi omnes, ita & magnos: repente enim mingunt quam multum, & bibūt semel ultra commoderatum.

CAMPEGIVS.

Cum uel perijt, uel grauiter læsa est memoria, frigida omnino intēperatura est, quocirca calefacere ipsam oportet. At uero exiccare aut humectare non necessarium est: sed si humiditati copuletur, arefacere: si ariditati, madefacere. Caterū si inter has medium obtinet, ipsum cōseruare oportet. Equidem nouit Galenus quendam, qui ob laborem in studijs, atq; uigilias, memoriā penè amiserat. Item pari modo agricolam uidit, qui ob labores quos uites colendo subierat, ac tenuem uictū, eodem modo affectus est: atq; ij exiccantibus, calorificisq; lædeban̄. Madefacientia uero, quæ calefaciendi quoq; uim haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. Interdū uero ubi principales actiones læsæ sunt, febris quoq; accidit, ut in Phrenitide & lethargo: interdū sine febre uitium est, ut in mania & melancholia, id quod modo per consensum, modo primaria affectione cerebro laborante accidit.

LIBRI TERTII FINIS.

HISTORIALES CAMPOS, D. SYMPHORIANI
CAMPEGII, EQVITIS AVRATI ET
MEDICI CLARISSIMI, COM-
MENTARIORVM LIBER
QVARTVS.

Cur Galenus uitam in studio inueniendae ueritatis con-
sumperit. HISTORIA PRIMA

GALENVS, quem maxime secuta fuisse uideť tota medico-
rum cohors, cum libros De ingenio sanitatis inciperet, in qua-
dam eiusdē principij particula ita scribit: Primam enim sapien-
tiam uerā dico, quae diuinorū uidelicet est, & humanorū, adeo
ab terrenis hominibus existit remota, qđ ipsis eam negligentib-
us nullatenus esse uel inuenire credat. Scientiā uero medici-
nae, rhetoricā, geometriā, musicā, & ceterarū esse intendunt,
eas tamen ad perfectionē scire despiciūt. Multi enim qui dicebant se meos esse ami-
cos increpabant me, dicentes: Cur uitam finis in studio inueniendī ueritatem, cum
nullum iuamen tibi uel amicis tuis inde tribuas? Et quare diluculo principes & do-
minos uisitare nō festinas, similiter & ad uesperā, & cū eis non cōnas? Nam omnes
artifices & sapientes huiusmodi studiū sequentes, amorē & honorē ab hominibus
acquirunt, ab eis quoq; creduli efficiūtur, non tamen propter perfectionem suae ar-
tis uel scientiae. In his tamē tēporibus nullus rei ueritatē acquirat, eo quod quacq; die
summo mane primitus ad principes euntes, deinde ad sua munia distracti, quidam
uadunt ad sorū, nonnulli ad mansionem iudicū, aliqui uero ad palastram & pega-
sonem, plurimi ad ludū aleorū & trochorum, nonnulli ad lauacrū, & ad omnia cor-
poris delectationem inferentia. In manē uero coadunantur in bibendo uinū: unde
dum huiusmodi crapulositatis repletionem detinentur, nullatenus in studio predicta-
rum artium exercendo mentem inducūt. Sed antiqui nō in aliquo loco causa bibendi
manebant, sed exercitabant Musicā & disputationes artium liberaliū. Laudabilior
tamen extitit de predictis, qui magis omnibus & in maiori uase bibere poterat: quo
circa dico eum manē ebriū inueniri, & odorē uini in ore eius, ueluti si in eadem ho-
ra bibere sentiretur. Is ergo cum inceperit infirmari, perfectos medicos minime in-
uitabit, eo quod in sanitate scientiam eorum inquirere neglexerat: inuitat ergo ami-
cos & notos, suaeq; uoluntati obedientes, ut dum quærat eis frigidā aquam, uel bal-
neū, siue niuem, licentiā in quocunq; uoluerit habeat, sicut facit seruus domino suo,
ei uidelicet in omnibus uelit nolit obediēs. Sed antiqui dicūt, ut dictis medicorū obe-
diant infirmi, ueluti si essent serui: non tamen infirmis medicos subiici, uel quasi ser-
uos emptitios fieri. Perfectus igitur in scientia nequaquā ab eo diligitur, nisi is cuius
adulationibus ei complacentibus exultet. Is autem ei citō conciliabitur, & amicabi-
lis efficietur, citoq; diues per eum existet. Quod Thesalus infamis cognoscens, cō-
pit Romanos principes & potentes diuites adulationibus extollere, promittens ar-
tem sex mensibus posse ostendi. Ideoq; in paruo tempore multos discipulos coadu-
nauit. Verū si posset fieri, quod is uituperatus promisit, dicēs in medicina discēda ni-
hil dialecticā, uel geometriā, astronomiā & ceterarū liberaliū artium esse necessariū,
nec etiam esse necessitatē diu exercendi medicinā, sed per experimentū facile unius-
quisq; medicinam discere posset. Festinarent ergo coriarij, carpentarij, & ferrarij in
ea discēda, suas artes postponentes.

CAMPEGIVS.

Vere quod Galeno quondā, id nobis quoq; sepius cōtigit. Quando & amici mei
aut qui uerius amicitiae simulacrum gerebant, & frater meus Christophorus Cam-

denismog...
quod legem...
sunt legem...
more, aut...
ins in spir...
et. Quibus...
spiritalibus...
nō solum...
undum nat...
m offendit...
io placet...
ationem, qu...
us musculi...
pretatio, s...
pendere. In...
tribus ins...
tallis, delir...
fieri potest...
lam plerunq...
euationem...
igent. Quod...
dyspnoea...
larata est.

ducatur ad...
XI

ita scribit...
s, sicut ali...
occat quis...
etunt, neq...
uiscuntur...
urinale, d...
n qui surre...
perati sum...
vultum temp...
mmultum, d...
G I V S.

gida omnino...
aut humec...
nadesacere...
nouit Galen...
niserat. Item...
t, ac tenuem...
banā. Made...
is erant pra...
lit, ut in Ph...
uolia, id quod...
cōdit.

X I S.

C pegius Regiparę medicus, & coniunx mea, ceteriq; omnes mihi sanguinis uinculo cōnexi, graui quasi uerborū bombardā animū meum à scriptiōnis meditatione deturbare conati sunt, lucellorū captatiunculā uanam & fugacē, scriptorū aternitati longe pręferentes. Quibus uerbis quāuis tonitrualibus, uento tamen leuissimo somniq; delyrio cōparatis, à literarū cum delectabili tum fructuoso ocio nō tantum abstractus non sum, sed ne digituli quidem transuersi latitudine dimotus, nec inde dimoueri à quoquam potuero, donec mihi uita manebit. Quid in expeditione illa trāsmontana, in qua inuictissimus rex noster Franciscus, huius nominis primus, de Heluetijs illis fortissimis quidem, ceruicosis tamen & contumacibus trophęū retulit opimum, nōne literas à meis recepi, quibus immodica damnabar reprehensione, quod in tumultu bellico quotidie me scribere audiuisent: & à pecunijs aucupandis lucellisq; sectandis omnibus uijs & gressus & cogitationē diuertisse: Quibus sanē respondi, ut equū erat, multos in tantam incidisse dementiam, nedum inertiam, ut frugibus inuentis glande uescant: alios curę habere, sese neglectui. Gallus enim Aelopi hyacinthū cōtempfit, escā uero potius q̄ hyacinthū inuenire maluisset. Vxor uero meę scripsi, ut & colum & pensa & susos & spondilos & glomera & rhombos & id genus suę artis reliqua tractet, neq; hæc excedat, ne futuri illius deridiculi notam incurrat, crepidam transcendere inepte uolentis, ad quod non ignobilis ex recentioribus poëta hisce elegantissimis alludit carminibus:

Sartorem pictor dicacem mordet Apelles,

Quis pressorifum callidus ore tenet?

Choacq; Pyrgoteles si rodat pharmaca sculptor,

Et doceat Martem rustica lingua deum.

Quid ue sacrum carpat si sus immunda Mineruam,

D Mæoniumq; terat Zoilus alter opus.

Quocirca neq; silentio præterire dignum duxi Iulium Cæsarem, & Octauiu Augustum, quorū alter cum exercitu proficiscens plurimū lectitare, & si quo temporis momēto in castris morabat, libros accuratissime scribere solebat. Alter in Mutinēsi bello rem tantam adortus semper aut legere aut scribere, quotidie etiam declamare cōsueuerat. Quod si corporeo robore fultos, qui bello & armis claruerūt maximis laudibus efferamus, nōne maiores multo merent, qui ingenij uiribus præstāt: inter quos nouissimas neuiquā partes Galenus noster obtinet, Memorabo in primis Asiaticas illas uigilias, quibus De demōstratiuis sermonibus titulus est. In illis q̄ plurima omnium fermē disciplinarū penetralia patent. Extat compendiosum opus ab eo æditū, Techne, siue Ars parua uulgō uocitatū, in quo omnem Hippocraticā doctrinam reuocare uidef. Taceo reliqua, utpote De mēbris dolētibus libros, de sectis, de differentijs morborū, de arte curatiua ad Glauconē. Omitto librū De cōuenientia Hippocratis & Platonis, decē tractatū, Secretorū suorū, Experimentorū, De utilitate particulariū. Hæc & q̄ plurima alia adeo sunt diuulgata, ut nota magis nulli domus sit sua. Est nunc memorabile opus De ingenio sanitatis inscriptū, ex quo quantum & ingenio & doctrina polleat Galenus, facile dignosci potest. Vnde nec sine magna animi uoluptate ea legere ac perlegere potest nemo. Tanto in græca lingua ornatu, tāta uenustate, tāta deniq; felicitate conditū est, ut & mihi & omnibus usui sit. In libris em̄ De ingenio sanitatis totā ferē medicinā ad causarū agnitionē iudiciorumq; notitiā, ad rerū qualitates, corporūq; diuersas habitudines atq; gradus reuocauit, nihil intentatū inexpertūq; relinquens, ac orbē uniuersum ita in sese circumagens, ut reliqui omnes in scitia impudēda damnarent, ac publicani salutē decoquere uiderent, si quid sine Galeni autoritate agere uellent. Quæ omnia, ut diximus, turpis barbarorū colluies scōdauit. Quod nōnulli intelligentes, reiectis Galeni libris, Auicennam

Libri Galeni.

A Auicennam potius imitari uoluerunt, quod scilicet concinno (ut aiunt) ordine, uastum illum canonem suum texuerit. Qui si diligenter omnia Auicennae errata ad amissim examinassent cum tot expositoribus, qui partim ab alijs, partim iisdem a se ipsis, in uarijs locis discordant, non ordinem & lucem, sed tenebras potius & chaos quoddam offendisse se faterentur, qua confusionis obscuritate nihil possit esse humanae uitae periculosius. Quis enim non uideat plus esse a medico, quam a morbo periculi, si quidem & morbus alius pro alio curetur, & alia pro alijs remedia afferantur? Nos sane ad hanc amouendam confusionem atque extirpandam, & nostrae aetatis hominibus lucem aliquam ueritatis aperiendam, partim librorum Galeni medicorum principis theorematibus, partim in eisdem commentationibus, die noctuque laboramus. Quamuis certo sciamus nos hoc labore nostro apud illos, qui malunt didicisse, quam discere, plus odij quam gratiae consecuturos.

De errore Iuliani circa definitionem morbi. HISTORIA II

ALENVS libro primo De morbis curandis, de morbo contra Themisium & Iulianum tractans, inquit: Verum de horum dissidentia licebit aliquando, fortasse etiam in sequentibus, mentionem facere, unaque cum his Menemachi, qui omnes eorum res astutius turbauit atque confudit, & nugacis Olympici, cumque hoc etiam Apollonidae, & Sorani, & qui adhuc uiuit Iuliani: quem utique & nos conuenimus, ut uia uidelicet hominis uoce meras nugas condisceremus: sed nec is explicare potuit quid morbus, pathos uel esset. Cuius rei uel maximum signum est, quod cum uiginti plus anni tam sint ex quo illum Alexandria conuenimus, scripseritque iterum atque iterum institutiones (nam has assidue transponit, transformatque, nunquam ijs quas scripsit contentus) nusquam tamen earum est ausus quid morbus sit prodere: tamen si certe adeo ea quae nihil ad rem pertinent, in ijs agitet, ut etiam illud inquirat, sit ne pictura medicis ex usu: & tamen tam multa taliaque cum scribat, nec dissimulare habeat, sicut nec Menemachus, quasi methodicae sectae absurditatem clare non norit, ne in hodiernum quidem diem in institutionibus suis usquam scripsit quid morbum pathos uel nominet. Mihi certe ipsum interroganti, adeo multa obscuraque respondit, ut nihil eorum quae dixit plane intelligerem, cogereque illud tantum homini dicere, quod mihi descendere ab Olympico uideretur, quamquam is auus doctrinae ipsius fuerat. Nam Iulianus hic Apollonidae Cyprii, ille Olympici discipulus fuerat. Ergo Olympicus, uti dixi, sanitatem morbumque finire ausus, illam esse affectum aiebat, qui absentia sit morbi. Rursum morbum, mutationem a naturali in id quod praeter naturam sit, stabilem. Quorum sane utraque multum sunt a ratione aliena, quae & tunc Iuliano exposui.

CAMPEGIUS.

Cum duo sint motus genera, alterationis scilicet & lationis, ubi ad permanentem dispositionem alteratio peruenerit, sitque dispositio scilicet praeter naturam, morbus appellatur: quamuis per abusionem interdum, eandem dispositionem nonnulli affectum nominent: qui si more Graecorum patrio nomine uterentur, partes ipsas potius affici dicerent, cum motum sustinent praeter naturam: cum uero dispositiones habent praeter naturam, si proprie quis loquatur, aegrotare eas potius, quam affici dicet. Quod si ab usu recesserit, non solum aegrotare, sed affici quoque dicere poterit. Morbus uero & calidus & frigidus, & humidus & siccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperaturae quae bonae ualitudini debet, limites excesserit, eandem sibi ipsi naturam habet. Quamuis enim interdum adeo sit exiguus, ut neque a nobis cognosci, neque laborantium sensu percipi possit, nihilominus tamen propria habere speciem censetur. Haud aliter si inflammatio quoque in qualibet animalis parte constituerit, siue maxima siue minima fuerit, unus atque idem erit affectus, non specie quidem, sed magnitudine uariis.

De cura

C

TERTIO De ingenio, capite sexto, apud Galenū sic scribitur: Memini-
sti uero eum qui sine ratione & memoria putrida uulnera curabat, cum
medicina scilicet quam medici habent in consuetudine, id est uiridi un-
guento: mel tamē in eo addidit: qui cum per multos dies ea ex huiusmo-
di medicamine subliniret, putredinem in uulnere unoquoque die eadem quantitate
reperiebat. Quo quidē uiso stupefactus, ad quid rediret ignorabat. Quod cōtingit,
quoniam ipsius medicina nō solum eam quæ in uulnere erat putredinem mundifi-
cabat, uerumetiam & carnem sub uulnere existentē liquefaciebat: fortior enim erat
quā natura infirmi. Cumq̄ medicus ille putredinem eodem modo manere con-
spiceret, quandam ex illis quantitatem in suam medicinam adiūxit, quatenus mun-
dificatio fieret: putabat enim putredinem illam, causa medicinæ deficientis existe-
re, cum ipsa ecōuerso causa fuisset. Vnde dico quod is medicus nō solū errauit me-
thodo curandorū uulnerū, sed etiam imperitiā qualitatis uulnerū. Nam si uulnera
cum qualibet harū duarū medicinarū curare cōeperimus, & putredinē manere si-
cut fuerat uidebimus, intendimus quod una earum minus mundificet quā oportet,
& alia ultra modū. Differūt enim inter se, eo quod ea quæ fortior est & acutior,
uulnera magis solito cōcauat, & labra eorum indurat, & superficies fit rubicunda,
& aliquando contingit infirmo morsura. Quæ uero minus opportuna mundificati-
ua existit, neq̄ morsuram, neq̄ aliquod horum quæ dixi, generabit. Quidam ho-
mo secūdum omnem qualitatem quasi sanus extitit, deinde in membro quendam
pruritū sentit, & pustulæ subitō apparuerunt, membrū autem erat brachium, tunc
eo brachium sapius scalpente, uulnus pessimi coloris ortum est, rosuram & inæqua-
litate[m] habens: hoc tamen tribus diebus uel quatuor ab initio morbi contingit. Dic-
D ergo, quomodo uulnus istud curabis? Ego autem testor omnibus uulneribus hoc
esse deterius, idcirco dum id, conspexero, qualitatem corporis totius inuestigabo.
Huiusmodi tamen notitiā per ea accidentiā quæ in uulneribus apparēt, cognosco.
per illa quoq̄ quæ in toto corpore fiunt. Cumq̄ materiam specialiter certifico, mox
intrepidus purgo eam, ne purgatione quidē tardante, uulnus insanabile efficiatur.

CAMPEGIUS.

In dignotionis parte, etiam ægrotantis temperaturam cōtemplari oportet. Qui-
cunq̄ enim calidi & sicci natura sunt, hi omnes facile ab integris euacuationibus of-
fendunt. Et cōsuetudo quoq̄ non parui momenti est, tum ad omnia alia, tum præ-
cipue ad euacuationis indagatiōem. Quidam enim nūquam fuere euacuati, neq̄
unquam euacuationē integram pertulerūt, & multis cibis usi sunt. Nonnulli econ-
tra, neq̄ multis cibis usi fuerunt, & euacuationibus sunt assueti. Hos igitur intrepide
euacuare docet Galenus, quando & reliqua etiā consentiunt: ceteros uero, nec
si omnia alia id suaferint. Eodem pariter modo & corporis habitus cōsiderare oportet.
Nam qui densa & solida carne constant, his habitus haudquaquam facilis ut pati-
atur. Quare non oportet uereri ipsos euacuare ex toto, si quidem & alia id iubent.
Sed qui mollem & tenellam & diffluentem habēt carnem, hi mirum in modū sunt
ad patiendū habiles. Quare & si reliqua omnia sanguinem esse minuendū persua-
dent, non tamen id facere audendum est: sed alijs euacuationibus, quantum mode-
rate & cum formidine fieri potest, utendum est. Eodem modo, ut Galeno placet, &
quicūq̄ supra modum crassi sunt aut macilenti: Nam & his uenam incidere cauendū
est, aliasq̄ euacuationes integras uereri oportet. His etiam & ætas annume-
randa est ueluti accidens quoddam quod prohibendi uim habet: neq̄ enim pueri,
neq̄ seniores, hæc sine noxa tolerant.

De

De consolidatione uenarum pulsatiū, & apostemate aurium, ac de uulnere pulmonis. HISTORIA IIII

LIBRO quinto De ingenio apud Galenū, capite septimo, cum de causa arteriarū mētio fieret, sic scripsit: Dico me pulsantes uidisse uenas esse solidatas, & carnem circa eas generatam: In pueris quidem & mulierib. in fronte, & oculis, & planta, & rasteta manus. Quidā enim iuuenis ru-

Exemplum
primum.

sticus, dum uellet sanguinem minui, Vere quidem existente, sicut consuetudo multorum est ligato humero, pulsus est tumefactus: quem uulnerauit, putans eum uenam esse: Erat enim iuuenis non multum assuetus in medicina: uulnus tamen non magnum extitit, sed mox sanguis egressus est clarus, rubens, lucidus & calidus, resiliendo egrediens in modum pulsus. Cumq; talia uiderem ego, & quidam medicus senex mecum existens, mox pręparauimus medicinam conglutinatiuam, & uiscofam, & oppilatiuam: tenens quoq; fortiter utraq; uulneris labra, & desuper de hac medicina apponens: super medicinam quoque mollem spongiam imposui, ligans eam. Quod medicus qui arteriam inciderat, me aspiciens miratus est, nequaquam me interrogans. Cumq; foras exiremus, dixi ad chirurgum, eam quam minuerat uenam pulsantem esse, pręcipiens ei ne dissolueret uenam ante quartum diem, neque sine me. Post quartum autem diem soluto brachio, uenam perfecte solidatam inueni: tunc de medicina supponens, & spongiam superius ligans, multis diebus ligatum dimisi, donec uulnus omnino sanum factum est. In hoc tamen solo, uulnus huiusmodi sanari per spexi. Sed reliquis omnibus, quibus uenę pulsantes fuerant incisa, passio quędam quę aneurysma dicitur, orta est, quam matrem sanguinis medici appellant. Quę autem sunt in pulmone, difficilius alijs uulneribus curantur.

Secundum.

Quidam tamen fatent, ea nō solum difficile posse curari, sed etiam incurabilia esse, quod affirmant cum experimento & ratione. Cum ratione, quoniā pulmo propter anhelitū eius in motu semper existit: sed membrū cuius est curandū uulnus, oportet quiescere & silere. Cum experimento, eo quod nullus experimentatorū uidit aliquem ab hac passione euasisse. Sed ego dico, certum nō posse fieri in experimento, plures enim uidi subito nimia tussi comoueri, & hoc uel propter garrulitatem, uel propter casum ab alto loco, aut propter percussione, qui tussiendo sanguinē screauerunt: quidam ad modū unius coralli, alijs duorum, & nōnulli plures, aliqui etiam nihil doloris senserunt, alijs uero in pectore dolorem habuerunt: hi tamen non subito, neque multum sanguinē emiserunt, parum caloris habentem: quibus monstratur sanguinem à remotis locis uenisse. Sanguis uero sine dolore exiens, subito et multus existit, nimium ruboris & caloris habens: unde nobis ostendit se non à remotis locis descendisse. Deus scit quod tempore quodam imperatori cuidā obuiā ueni, qui de secta Thessali erat: medicabatur autem uetustū uulnus auris, cum hac medicina: sed auris cępit putrefieri, & uermes habere, priusquā cicatricem cōtraheret: quem ego multis diebus talem curauit, impendere dimittens uidi putredinē in aure quę die magis ac magis generari, & aurem sanie repleri. Tandē aspexi eum quoddam incredibile facere: nam cum arbitraretur in cōcauitate auris esse apostema, curauit eum cum tetrapharmaco: unde per hanc medicinā auris maxime in putredinem uersa est, eo quod hæc medicina nō desiccet uulnera, sed maturat apostemata. Cumq; medicinam qualitati auris oppositam apponeret, in uno die sanies, & intolerabilis putredo apparuerunt: unde famuli domini coacti, medicum ne ultro ad eum appropinquaret prohibuerūt. Ille uero maximo supercilio pręcipiebat, ut pmitteret Lyciniū ex tetrapharmaco inuentū apponi, & desup cataplasmata molliciantia imponi, & noluerūt: tunc incepti eos rogare, quatenus eam medicinā apponerent, eo quod sciebā putredinē & foetorem in aure ijs appositis multiplicari.

Tertium.

h

C Quibus meae obsecrationi obedientibus, contingit ex praedicta medicaminis impositione, uelut cogitavi. Tunc errorē ipsius asini sibi detegere coepi, dicens: Putasti quod in concauo auris istius esset apostema, ideoq; cū mollificantibus illud curasti. Respondit, uere: nam non potest aliter esse, quam arbitratus sum. Cui ego dixi: Vidisti unquā uulnus quod phlegmone coniunctū esset, aceto & glaucio curatum fuisse? Respondit, nō. Tunc dixi: Si aliquis sumens trochiscos Andronij cū aceto, & unxerit aures istius infirmi, quid tibi fore uideatur? Respondit, spasmus fiet. Cui ego dixi: Si sumat medicinā fortiorē, q̄ trochiscos Andronij, & temperetur cum aceto, uulneribusq; apostematis imponatur, certō ne putas eum uenire in spasmū, si apostema in aure est, cum is locus multum sit propinquus cerebro? Quod audiens ipse & qui illic erant, crediderūt uerū esse. Tandem dixi ad eum: Cum notū sit mihi medicinā nimis desiccatiuā huic loco cōuenire, nisi locus ipse diu à te mollificatus fuisset, mox eandem facerē: sed quoniam cōsuetudinē conseruari oportet, membrum quod à te mala consuetudine diu uersum est, ad contrariā oppositionē subito mutare non ualeo; nam tu & Thessalus consuetudinē ignoratis, sicut & naturam membrorum, neq; eam cōsideratis; nobis autem nō licet: Ideoq; hunc infirmū primitus curabo cum aceto & glaucio: Item secundo cum trochiscis Andronij: tertio cum fortioribus tribus uel quatuor diebus. Hac faciens, deinde si uidebo uulnus fortioribus indigere, ea applicabo: neq; apponā in capite infirmantis auris relaxans cataplasma, sicut tu fecisti, sed medicamen nimis desiccatiuū, ungens aurem foris cum trochiscis Andronij, aut cū siccioribus. Nam si membrū curandū siccissimū sit, necesse est ultimo desiccari: quoniam sicut passio eius ostendit, quod medicamen eius debet esse contrariū, sic necesse est membrū infirmum cum similibus curari. Si his actis restituet, non indigebis alijs fortioribus medicinis. Alijs tamen fortiora cōueniunt, eo quod uulnus in quibusdā est annuū, in alijs uero ultra annū durauit: ideoq; curauit eos cum medicinis siccioribus, quam ea quam nominauit: id fuit ferri scoriā subtilissime trita, & cum aceto ad mellis spissitudinē mixta, uel stercore columbino decocto. Quātitas autē aceti sit maxima, quae sufficiat ad ferri scoriā. Quapropter cum auris sit siccissima, necesse est ut medicina ultra modū sicca sit, praeter caetera uidelicet membra. Si autē uulnera sint in oculis, curabimus ea cum granis quae fiunt de thure. Quae autem sunt in naribus, curamus ea cum medicina magis sicca, quam ea quae sit in oculis, minus tamē ea quae sit in auribus. Uulnera uero quae sunt in ore, si fuerint saniosa & humida, necesse est curentur cum fortiori medicamine siccante, ueluti diaphrige, siue per se, siue cum melle, uel dulci uino. Ioanniculus autem declarans inquit: Tria sunt genera specierū: Vnum est lapis metallinus: aliud fex, quae remanet ubi aes fundit: tertium de marchisite incenso. Item iuuat uulnera oris succus succumac, & succus uuae acerbæ, & similibus desiccatiuorum.

C A M P E G I V S.

Arteria. Arteria est conceptaculū spiritus naturalis mixti confusiq; cum sanguine, in quo plus spiritus est & minus sanguinis. **Vena.** Vena immobilis est, exploratq; emittendi sanguinis gratia. Arteria uero motu atq; pulsu suo habitū & motū febrū demonstrat. A neotericis uocaf ipsa intentio motus, & remissio in corde, nō arbitraria, sed naturalis. Arteria uero incisa nō cōsolidat. De uulnere pulmonis dicendū, qd si aliquādo tussiendo expuat quoddā cartilagineū, secundū asperam arteriā (bronchion appellant) tūc maximū hucus uel ab erosiōe uel putredine in pulmone esse existimam. Atqui in tota ea parte, quae inter guttur & pulmōnē media est, quanq; eiusmodi nature corpus inuenit, tam gradis tamē hūlceratio in ipsa haudquaq; fieri potest, quin prius mors animal praecoccupet. In pulmone uero, ut Galenus scribit, talis fieri potest, utpote qui ob humiditatē facile putrescere, & à uitiosis humoribus propte ero-

Cura in aposte
mate auris.

di consuevit. At uero bronchia in ipso exigua admodum sunt, quocirca pars ipsorum putrescere non potest, quin potius totum bronchium reijci necesse est, membranosis uinculis quae ipsum cum alijs coniungunt, a sua continuitate absolutis: quippe quae suis bronchijs multo celerius afficiuntur: Haec enim, ut Galenus placet, & cartilaginea & dura & crassa sunt: membranae uero quae ipsa coniungunt, tenues & infirmae. Sane frustum quoddam uasis, haud ita paruū, tussiendo reijci uidit Galenus: quod ex pulmone fuisse eductum, plane intelligebant dissectoriae artis haud imperiti professores. Quotquot enim ad asperam arteriam in collo perueniunt uasa, omnia capillorum ferè speciem referunt. Parotides sunt apostemata secus aures: *ωαρά* enim Graecis ad significat, & *ωρά* aures. Paradontides siue parulides, sunt tubercula iuxta gingiuas, cum caro in gingiua excreuit. Quando fluit sanies ex aure, sume aquae mellis uncias tres, aloës, thuris, singulorum scrupulos duos, myrrhæ scrupulum dimidium: istius aquae pone tres guttas tepidas in aurem manè. Aliud medicamentum ad idem: Sume aluminis usti, mellis, singulorum drachmam unam, pone in aurem & utere. Ad hucera aurium secundum Rasim Pœnum: Sarcocolla, thus, myrrha, spuma maris, baurac, bolum armenum, scoria ferri, flos aeris & aloës, & ex istis fiant collyria, & distillentur in aurem suis horis, cum aqua mellis.

De aurium apostemate & cura

De quodam iuvene, qui patiebatur catarrhum cum tussicula & sputo rubeo:

& de quadam Romana nobili, quae cruorem spuebat. Item de quodam iuvene alio, qui cortices spuebat cum tussi. Item de quodam alio iuvene.

HISTORIA V

A PVD Galenū libro quinto De ingenio, sic scriptum reperit: Quidam iuuenis xviiij. annorum existens, multis diebus catarrhū habuit, & deinde scraetibus & tussicula calidum sanguinem & rubeum, non tamē multum emisit: tūc eiecit partem pellicularum interioris canalis pulmonis: illam pelliculam dico, quae tendit usque ad gulam, os & palatum cooperientem. Cumque crassitiam illius pelliculae uidissem, & infirmus dolorem sentiret, arbitratus sum partem illius corporis esse, quod est intra guttur: quod ostendebat ex loquela & uoce infirmi, quae corrupta erant: qui longo tempore medicatus euasit. Sed mihi uideat, quod illi qui in pestilentiali morbo sunt, tam alijs facilius curantur, quam eorum corpora ex pestilentia desiccata sunt: Nam multi ex ijs patiuntur uomitum & solutionem. Cumque corpora eorum ijs solutionibus mundificentur, subito in totis corporibus, eorum qui euasuri sunt, pustulae nigrae apparent, quae in quibusdam sunt uulnerosae, in omnibus tamē siccae. Unde arbitratus sum, quod causa horum sit, id quod ex sanguine putrefacto et incenso in eorum corpore presentibus febribus remansit: natura erga cutim eum expellente, sicut mala alia per eam expelluntur. In his tamē pustulis non conueniebat medicina, eo quod per seipsam sanabantur hoc modo. Qui enim in exterioribus erant cortices, emittent, & post duos dies uel tres sanabantur. Quae autem non extrinsecus egrediebantur, quoniam scabiosa erant, corticibus ab eis cadentibus sanabantur. Igitur non est mirum quod uulnera quae erant in pulmone, restituta sunt sanitati, propter siccitatem, & hoc quoniam secundum pestilentiam fuerant: nam quod in uulneribus a nobis erat exhibendum, illud totum pestilentiae tempus, id est siccitas exhibuit. Vna ergo in curandis uulneribus omnibus intentio est, scilicet desiccatio. His modis sanguis ex pulmone cum scraetibus exiens curatur. Alter quoque iuuenis ad me uenit, ostendens mihi plurimas pustulas in eo esse, in nono die apparentes, sicut apparuerunt in ceteris eorum, mortalitatem illam euadentibus: & tunc temporis coepit modica tussi uexari: deinde secundo die ipse balneum egrediens, fortius & plus tussiuuit, excreans cum tussi quadam quasi cortices, & sensit uulnera in canalibus pulmonis esse, in loco qui uicinus est gutturi. Tunc ore illius aperto, aspexi interius quatenus possem ea uidere. Cumque diu aspicerem,

Exemplum secundum.

C nihil passionis in ea reperi: tunc arbitratus sum, quod dolor & angustia cibis & potibus introeuntibus in gula sentiretur, si passio in ea fuisset. Hac inuestigatione mihi nō sufficiente, dedi sibi cibū cum aceto & sinapi, quatenus quod arbitratus fueram certificare, nihil tamē doloris uel angustiae sensit. Vnde credidi uulnera esse in pulmone: Aeger enim etiā ibi quandā sentiebat angustiam, qua cōmouebatur ad tussim: tūc praecepi ut inquantū posset, studium ne tussiret, imponeret. & fecit: quod aspiciens coepit laborare in cicatrizando, in uulneribus talia faciens. Posui ei in eo loco, exterius uidelicet, deficcatiuā medicinā, & prostrauī eum supine, dans ei siccam medicinā, ad huiusmodi aegritudinē ualentem, praecipiens ut eam teneret in ore, quatenus paulatim in canalem pulmonis descensum haberet. Tunc infirmus coepit dicere, se stipticitatē medicinā sentire, ad canales pulmonis descendentem, & qualiter de loco ad locum usq; ad canales pulmonis descendeat. Infirmus enim nō erat quemadmodū nō, qui nesciunt medicinā, sed exercebat se in arte medicinae secundū methodicos: ideoq; descensum medicaminis à canalibus ad pulmone perceptit eum, ad tussim cōmouentē: sed inquantū poterat, à tussi se cōstringebat: Qui ultra nouem dies quibus passus est Romae, tribus alijs ibidem moratus est: deinde misi eum, in nauim portans eum, per flumen. Tunc in quarto mittens eum in nauim, iuit per mare usq;

Lac.

ad castrum, quod dicitur Stabiū, & bibit lac: lac enim huic passioni optimū est: non enim temere laudat. Sed lac illius loci multarū bonitatum est, quarū una est locus altissimus, alia est aēr quia siccus est: tertia, quia pasua animalium de quibus lac extrahimus, sunt bona & iuuatiua. Vulnera uero quae sunt in canalibus pulmonis, in interiori uidelicet pellicula, & maxime in ea quae uicina est gutturi, aut in gutture, possibile est ut curent. Multos em̄ huiusmodi habentes curauim⁹, & sanitati restituti sunt.

D Sed quod magis ex sanitate eis perspexi, istud est quod nunc dixi de duobus iuuenibus, qui erant cum magna mortalitas fuerat, de qua deum deprecati sumus, ut à nobis amputaret. Sed cum dixissem, quomodo debeat curari fractura magnarū uenarum propter casum, aut magnā uocem, aut pondus intolerabile, aut propter durū & ponderosum corpus super eum incidens, ostendendū est quomodo curentur nō, quibus sanguis propter catarrhū screantib. emittit. Vnde narrabo uobis de quadam nobilissima, quam ego Romae curauī, quae quodam tempore meam audiuit dispositionem, quam feci propter eos qui sanguinem ex pulmone excreant, propter fortem catarrhū, aut nimiam tussim. Haec namq; cum parū sanguinis screantibus emississet, citō in media nocte madauit ad eam irem, dicens mihi: Om̄ibus praecipis tuis ero obediens, & quaecunq; dixeris faciam. Audierat à me, cum disputare de uulneribus pulmonis, quoniā nisi curentur priusq; tumescant, & hucus phlegmonē cōtraheret, nullo modo sanari possunt, nam ex hoc omnes pereunt. Cumq; ad eam uenisssem, non praeci pi ut minueret, quia propter catarrhū quatuor diebus nō comederat, nisi paruissimū quid: tunc praeci pi ut acri clysterē uteret, & manus & pedes cum calido medicamine diu fricarentur, & manus & pedes fortiter alligauī: deinde praeci pi, ut caput raderet, & medicinā super illud poneret, quae sit de stercore syluestris columbi, & moraret quasi tribus horis: deinde misi eam in balneū, praeci piens ei, ne caput alio q̄ oleo infunderet. Cumq; balneū exiret, cooperui caput eius ex temperatis rebus secundū quod natura corporis erat: deinde nutriui eam cum iuribus, & postea cum stipticis fructibus. Ad horam autē dormiēdi, dedi ei theriacā, quae quatuor mensū erat: quae cū nouitati esset uicina, uirtutē habuit opij: unde huiusmodi theriaca somnū inducit, humores fluentes desiccet, & aliquantulū incrassat. Cumq; catarrhus cessaret, intēdi quod pulmo deberet mundificari, hoc ex eius anhelitu atq; uocis emissionē percipiens. In secundo tamen die nō incepti eam mundificare, sed custodiui eam in quiete & silentio, fricans manus & pedes eius, & ligans

eos,

A eos, præcepi etiam ut omnia præter caput, membra fricarentur: Calidum enim erat propter prædictam medicinam. Deinde uespere dedi ei theriacam in modum fabæ. In prima tamen uice maiorem dedi ei quantitatem, unde surauiter dormiuit. In tertia uero die, mane dedi sibi multam mellis quantitatem decocti, præcipiens ut quietem & silentium seruaret. In augmento autem diei, dedi sibi ptisanam cum paucissimo panis. In quarta autem die diluculo, theriacam uetustam cum multo mellis sibi tribui, & de medicina supradicta, supra caput eius apposui: deinde misi eam in balneum: qua exeunte, bonum cibum ei porrexi. In quinta die, cœpi per pulmonem eius fortius mundificare, & cum quodam interuallo ceratum capiti eius superposui, quod fit ex asphodelis: studium in eius corpore præstans, sicut ægritudinem exeuntium, equitudo, ambulando, fricando, balneis abstinendo, & parum cibi sumendo, bonum sanguinẽ generantis: Vnde euasit, minime lactis opem requirens. Item alius iuuenis habens tussim, non ex catarrho, sed propter frigiditatem in spiritalibus membris euenientem, screauit sanguinem mensura mediæ cotylæ: cui mox minui de uena sanguinem, bis eodem die detrahens. Similiter etiam in secundo die faciens, manus & pedes eius fricui, & eos alligauit. Vespere autem primæ diei, dedi sibi de medicina nostra, quæ fit de seminibus. In secundo autem die, post phlebotomiã super totum corpus eius posui ceratum, quod fit ex asphodelo: Vespere autẽ illud abstuli, ne corpus ultra modum calefieret. Item in tertio die illud apposui, dimittens ipsum quasi tribus horis: deinde introduxi eum in balneum, & cibauit eum in duabus primis diebus cum iuribus. In tertio autem die, data ptisana, primitus dedi pisces leues & faciles cocti, & simpliciter præparatos. Sed in secundo & tertio die similiter. De medicina quæ de seminibus cõsicitur, uespere accepit, quoniã somnum præstat, dolorem mitigat, humores desiccatur. Cumq; membra spiritalia, ad suę complexionis temperiem mutarentur, & totum corpus eius mundicaretur, & nihil suspicionis in eo remansisse uideretur, per quod apostema in fractura uenæ quomodolibet generaretur, cœpi eum mundificare, dans ei theriacam uetustam, & Tabias dimisi. Sic quoque multos huiusmodi curauit, ad me uenientes in prima die.

CAMPEGIUS.

Contingit plerunq; ut uel erosa, uel exesa, uel utcunq; nominare uolueris, uena, sanguis affatim tussiendo eiiciatur. Cum enim, ut Galeno placet, retroactis temporibus, quis ex non ita multis interuallis, quotidie sanguinem tussiendo expuere consueuerit, superueniatq; ei postea multi sanguinis inter tussendum eruptio, & quidem neque ab alto cadenti, neq; in certamine, neq; palestra grauius uulnerato, neque etiam sub ullo graui pondere oppresso thorace: reliquum fuerit, ut conijciamus, ob auctam erosionem, plurimum sanguinem inter tussendum fuisse reiectũ. Atque non pauci sic affecti, pulmonis quasdam particulas simul cum sanguine eiecerunt. Quocirca, ut scribit Galenus, diligenter considerare oportet, an spumofum quidpiam simul educatur: id enim efficacissimũ fuerit indicium, quod ex pulmone facta sit excretio. Haud secus si bronchi pars quædã, aut arteriæ, aut uenæ tunica, aut etiã pulmonis ipsius caruncula eiicitur. Quippe nihil horũ accidit ijs, qui ex thorace sanguinem tussiendo producunt: ac ne dolor quidem infestat eos, quibus à pulmone sanguis erumpit, utpote qui duos neruos perq; tenues, à sexta neruorum à cerebro ortorum cõiugatione recipit, extrinsecus per membranã ipsum continentẽ dispersos, qui intrinsecus haudquaq; per uisceris profunditatẽ extendunt. Mulier autem Romana sanguinis spuitionem patiebatur. Si enim ex thorace & pulmone uel aspera arteria sanguinẽ expuimus, omnino cum tussi respuitur. Si uero ex eis locis quæ circa fauces, uel gurgulionem feratur sanguis, excreando excernitur, siue ex aliquo oris loco, uel omnino ex gingiuis. Est etiã quãdo ex capite, uel partibus quæ

Quartum.

De muliere Romana que spuebat cruorem.

Circa gurgulionem defertur sanguis, & gutturi intercidit, tussimq̄ cit, uideturq̄ ex thorace eijci. Si quis igitur excreat & emungit sanguinem pluribus cōsequenubus diebus, neq̄ ullus sit capitis dolor uel grauitas, uel presens uel preterita, neque percussione ibidem facta, considerare conuenit eius meatum sanguinis totum pensiculate, locumq̄ illum oris, unde ē palato in narem descenditur. Quæ uero medicamina composita ueteres medici tradiderūt, peculiaria sunt duo. Primum est potio sanguinem eijcientibus: Coralli lapidis, terræ asteris, electri, mastiches, singulorum drachmę sex, amyli, thuris, gummi dragaganti, singulorū drachmæ quatuor: da cochliarium aridum cum oxycrato. Aliud multum probatū testimonio multo: Libani, hoc est thuris, terrę asteris, singulorū drachmas octo, croci drachmam, amyli drachmā, arnoglossi, fucci aridi drachmam, scindēdo & colando, da cochliarium cum oxycrato. In quarto exemplo, cum loquitur de medicina illa singulari, quæ fit ex spermatis, nō uidetur ibi accipere sperma, pro superfluitate illa tertię digestionis, ex qua fit generatio. Ipse enim Galenus undecimo De simplici medicina, illos nō solum arguit, sed anathematizat, qui talibus utuntur medicinis. Sed credo eum loqui de quadam medicina, quæ à quibusdam Sperma solis appellat̄, cuius descriptio est huiusmodi: Si acceperis cichorię siue intybi semen, atque contriueris, inq̄ mulieris mascululum nutrientis lacte quatuor dies resolui dimiseris, ac deinde hoc ipsum in distillatorio posueris, quod inde egredietur oleum, uocabit̄ Sperma solis, cuius natura mirabilis perhibetur. Quoniā cum auro, ut dicunt, foliato uno die leniter ebullitum, hæmoptoicos curat, si ut Galenus ostendit, tribuatur. Fit & aliud sperma ex rutę semine, cum simili auro in puluerem dissoluto: quæ duo commixta, si in aceto ponantur diei unius naturalis spacio, deinde breuiter ad solem desiccabuntur, ac modo supradicto in oleum eliquabuntur, admirandam illud afferet utilitatem: quandoquidem si quis inter bibendum aut comedendū sumpserit uenenum, ac de hoc semel biberit oleo, primum euomet uenenum: si iterum biberit, malos humores à ueneno contractos euomet: si uero tertio, planē curabitur sanabiturq̄.

Potio sanguinē
eijcientibus ap
prime utilis.

Quid sperma
solis secundum
Galenum.

Sperma contra
pestē & uenena

Plurima exempla curationis puncturæ simplicis in neruo facta.

HISTORIA VI

LIBRO sexto De ingenio, capite secundo apud Galenum de punctura nerui, sic legitur: Quidam enim homo ex uicino tempore cum sulo punctus est in manu, & penetrauit usque ad neruum, sub cuti existentem. Tūc quidā de secta Thessali ueniens, posuit in eo unguentū, quod magnorum uulnerū iuuatiuū esse conspexit: arbitratur enim omnibus uulneribus in quocunq̄ loco sint, unicū medicamen prodesse. Cumq̄ uideret locum uulneris tumefieri, apposuit ibi cataplasma ex farina tritici: unde manu eius ex eo putrefacta, ante septimum diem iugulatus est. Multi quoque ubi in pæonias istorum manus incidere, mortui sunt, spasmus incurretes. Quæ omnia cōtingebant, eo quod imitabantur doctrinam sui magistri, dicentis, quod omnia uulnera recentia, uno debeant curari medicamine. Ideoq̄ nullus eorum, qui puncturam habuerunt in neruo, in spasmus cecidit, ex nostro medicamine adiutus. Purgabis quoque in ijs totū corpus cum phlebotomia, cum uirtus hoc permiserit. Sed tamē si mali in eo sunt humores, cum pharmacia eijciantur. Hæc enim festinanter ante omnia sunt faciendā. Sed aqua calida, quę mitigat dolorē omnis apostematis, uitanda est in omnibus uulneribus nerui: quia substantia nerui est facta ex humida materia, propter frigiditatem coagulata: Vnde hæc & similia dissoluuntur, & putrefiunt ex calidis & humidis. Ex oleo ergo fomentetur locus, monstrans quod frigidum oleum corporis poros oppilat, calidum dissoluat & aperiat. Fugiendum tamen est omne oleum Ponticum,

A cum, laudabile est subtiliatuū, sicut oleum quod dicitur sepinum. Bonum etiam est, ut sit duorum uel trium annorū, eo quod magis sit quam recens dissolutiuum: doleo rem tamen non adeo mitigabit ut nouum. Primum medicamen quod reperi terebenthina fuit, dans illud simpliciter, & aliquando cum pauco euphorbij: solū, in uulneribus & pueris & tenera corpora habentibus: cū euphorbio, in siccis & duris corporibus. Similiter feci ex fece mellis, dans eam solam, & aliquando cum pauco euphorbij. Quod si siccum fuerit, temperetur cum aliquanto oleo. In siccissimis corporibus addatur serapinum, aliquando cum oleo, aliquando cum terebenthina. Idem faciendum est de opopanaco: & ut mihi uidetur, eiusdem iuuaminis est assa, quia consimilis est speciei, quæ cum euphorbio miscetur: sed nō sum expertus ut de alijs, nam oportet ut primitus secundum rationem considerata considerentur, deinde cum experimento certificentur, ut ratio per experimentum confirmetur. Quæ ratione ostenditur, sulphur ignem non expertum, nec ex genere lapidis existens, sed subtilissime tritum, uulneribus nerui prodesse. Sed misceatur cum oleo, aliquando confectū in modum stercoris columbini, uel in modū mellis, si corpus est siccū. Similiter calx nō extincta cū oleo temperata iuuat. Melior tamen erit, si cū aqua marina lauetur, in aestiuo uidelicet tempore, id est in canicularibus diebus: & si ter lauetur, melius erit. Et omnia ista egomet ex natura rerum inuestigauī. Istud etiam pertinet ad medicum, uiam artificialem imitari uolentem. Sed Thessalus mirabilis de nullo horum tractauit: dixit enim medicinam ab antiquis esse notificatam, cum tu uideas multa à nobis esse inuenta, quæ non solum Thessalo, uerum etiam omnibus antiquis, & modo existentibus ignota sunt. Quodam nanque tempore, quidam in-

B Cumq̄ uiderem medicos cataplasma ex polline tritici uulneri applicare, quanquā tunc temporis nullum medicamen quod conueniens esset, possem inuenire, rogauī famulos ut afferrent mihi aquā luti: nam iuxta domū eius erat lutum: quod allatū coxi cū iure hordei, & prohibens ne cataplasma pollinis, hordei & olei ultra impone ret, tunc locū de hoc cataplasmate liniui. Quod faciens ter, liberaui infirmū à uulnere neruorū, qd erat tumidum & putrefactum, ex medicamine horum stultorum. Quidā alius medicus in punctura nerui, de medicamine euphorbij quod probauerat, ponens: In tertio die duxit agrū ad me, puncturæ mihi locū ostendens: quē aspiciens, tumorē in eo inueni cū maximo dolore: sed hic ignorabat, cur medicamen nō proderat. Tunc agrū interrogauī, qualiter esset in primo die, & utrū calorē quasi tepidi solis, apposita medicina senserit. & dixit, non. Tunc reuersus ad medicū, quæsiui quantum tempus esset, quo medicamen illud construxerat, & quos cum eo curauerat. Respondit, quod annum transisset, & pueri & unus iuuenis cum eo curati fuissent. Item quæsiui, quæ iuueni ipsi esset figura: respondit, albus erat & mollis. Quod audiens, sciui euphorbium minus esse quàm oportebat complexioni illius iuuenis, & mox præcepi, ut parum ex illo medicamine mihi afferret: & modicum euphorbij accipiens, euphorbium secundum quod uidebam sufficere, dedi ut subtilissime tereretur, & cum unguento misceretur: deinde sumens oleum quod dicitur sepinum, temperate illud calefeci, & infundens ex eo totum membrum uulneris, & uulnus eo quod constrictū erat dilataui, medicamē super illud inducens. Sed præcepi ut abstineret à cibo: iussi etiam medicum, ut uespere uulnus dissolueret, & cum oleo prædicto membrū madefaceret. Manē uero agrum quietū inueni, & tumor & dolor dissolutus est. Vnde quicūq̄ uidit hoc, credidit quod nullus in aliquo loco medicamē ponere possit, nisi artificialis sit, quod nullus ex secta Thessali facere ualuit. Quidam iuuenis rusticus fixuram in callo manus habebat, corpore bonæ

Exemplum secundum de quodam cui uulnus erat putrefactū

Tertium.

Quartum.

C Tunc accipiens trochiscos pollidos cum sapa, eos super calidam aquam temperauit, & Lycinium in eo infusum plage imposuit. Lubeo tamen ei super omnia, ut nihil frigidum fixuræ uulneris appropinquetur, cum membrum infirmum sensibillissimum sit, & iunctum cum nobilissimo membro, quod est fundamentum & initium, quo multa corpora diriguntur. Complexio nerui frigidior est alijs, propter hoc frigiditas citò in eis agit: quæ actio ad cerebrum ducitur. Quod si neruus iunctus fuerit cum lacerto, citò spasmus generabit, quia lacertus instrumentum uoluntarij motus est. Similiter si iunctus est cum chorda. Cumq; medicamen in uulnere iuuenis predicti posuissem, coepi infundere aliam eius spatulam, & collum, & caput cum oleo calido. Et in prima die sanguinem de uena detraxi: in quarta die melior extitit, & uulnus minus & deficcatum apparuit. Tunc arbitratus sum, nihil aliud usque in diem septimum fieri debere: unde sanus in septimo die factus est.

CAMPEGIVS.

Spasmus membri est patientis abbreviatio, & in lōgo imminutio à naturali quantitate. Hocq; aut in toto sit corpore, & uocatur Tetanus, atq; hoc ut membrum ab utroq; æqualiter extendatur latere, sitq; rectum, & in nullam declinat omnino partem. Et spasmus qui non extendit ex membri in utroq; latus distentione, de punctura nerui, quæ spasmum inducere potest, fit. Dixit Galenus, quod si foramen sit cum acu, studendū est ne locus tumescat: quapropter, inquit, non est uerum aliquē esse medicum, eo quod sciat separationem iuncturæ cuiuslibet membri solidari debere: medicus enim est, si scierit cum quibus solidatio fiat. Concedatur ergo quod quidam ad me uenit, puncturam habens cum acu solam cutim penetrantem: Vnde dico, inquit, quod si caro illius bona fuerit, & uulnus eius præter unum medicamen solitum est sanari. Dicit Galenus puncturam eius, nullo apposito posse solidari: sed si caro mala sit, & uulnus eis difficile sanabitur. Primitus in loco uulneris dolorē habebit, deinde pulsū & tumorem, quem methodici cum interrogatione cognoscebant. Galenus uero cum experimento, & cum significationibus ostendentibus corpora, quibus sunt boni uel mali humores, acutus uel non acutus sensus, plethoria uel temperata habitudo. Item sciebat Galenus, quæ corpora erant plena, uel malos habebant humores, aut acutum sensum, siue hæc insimul sint ne ne: Quoniā mox ut punctura in huiusmodi corporibus fuerit, locus tumescit: in contrarijs autē non. Cumq; talia cognouerimus, non ponimus in foramine puncturæ solidatiuum medicamē, sed relaxans & dolorē mitigans. Nam si fixura magna sit, oportet, inquit Galenus, ut studium in coniungendis & solidandis uulneris partibus imponamus, & hoc cum sicca medicina: Si uero foramen sit cum acu, ante omnia studendum est, ne locus tumescat. Quod uero dolores dure descendentes, in ipsis neruis fieri dicit Archigenes, recte dictum est: quanquam melius erat, si simpliciter dixisset, non addendo dure. Nam neruorum dolores utrinque uehementer descendere possunt: quia ad utraque extrema tenduntur, tum id à quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur: Non secus quam chordæ in cithara, quæ sæpe numero, ubi nimis intenduntur, dirumpi solent: Quapropter citharistæ, cum instrumenta sua post usum reponere uoluerint, chordas relaxant. Nam planè constat eas à contrarijs tum causis, tum dispositionibus intendi, siue humidus fuerit ambiens aër, ut rigare ipsas & implere possit, siue uehementer aridus. Ab utraq; enim ambientis aëris temperatura, ad ultimam tensionem perueniunt. Proinde recte dixit Hippocrates, neruorum conuulsiones & à plenitudine & ab inanitione eueniri, utpote per quas nerui immo-dice scilicet tenduntur.

De fra

De fractura cranei. HISTORIA VI

ALENVS libro sexto De ingenio, capite sexto, cum de causa fracturæ ossis capitis loqueretur, inquit: Scio namque quoniam cuiusdam caput uidi, craneum cuius fractum erat: & os, quod tempora dicunt, passum est. Tunc tempora dimittens, os quod in craneo erat incidere, & æger sanitati est restitutus, & adhuc uiuit. Quod si craneum postponere, necessario pelliculæ quæ sub eo erant, putrescerent priusquam os solidaretur: quia nisi sanient à superiori ad inferius scirem semper esse descensuram, incisio ossis non esset utilis. Præterea quendam alium uidi, fracturam in capite sicut prior habentem: tunc arbitratus sum dimittere os quod superius erat, & incidere ea quæ iuxta illud erant, ut sanies locum haberet fluendi. Cumque crassitiam huius ossis & duritiem considerarem, uidi magis esse utile, ut os quod superius erat abscinderetur, quam ut in sanie studium poneretur: quoniam timui ne cerebrum moueretur. Item recordatus sum, quoniam si latum foramen fieret in ossibus lateraliter existentibus, causa huius cerebrum ascenderet, & foras exiret. Item multæ furculæ de nobili neruo cerebri per loca illa sunt expansæ, de superiori autem parte cranei nullus neruus oritur: ideoque prohibui ne loca illa abscinderentur: illud autem quod incidere, conuenienter solidauimus.

CAMPEGIVS.

Vbi fracto capitis osse, terebra adacta est, si quis uehementius comprimatur, protinus sensum omnem amittit laborans. Quinetiam si inflammatio quædam oriatur, (nam & hanc interdum euenire uidemus) mentem itaque lædunt, minime negandum est. Præterea nonnulli per uehementem capitis uestionem delirauerunt, atque per fortes ictus capiti adactos, sæpenumero stupidum soporem sequi uidere est. Multi quoque affectus, ut Galenus noster docet, in capite consistentes, mentem haud obscure uident, adeo ut etiam populares, cum aut delirare aliquem, aut mentem quomodolibet affici conspiciunt, capiti remedia adhibenda esse censent. Per solum consensum læso cerebro, si ea pars quæ primitiuo affectu laborat, fuerit curata priusquam cerebro propria aliqua eueniat dispositio, nullum in ipso relinquitur accidens. Quod si ex consensu, permanens aliqua fiat in ipso dispositio, tum non solum parti quæ primitiuo affectu laborat, sed capiti quoque remedia adhibere oportet. Quapropter ut morbi essentia, qualis sit inueniamus, uehementem studium adhibere debemus: Quippe humidum exiccare, aridum humectare, frigidum calefacere, calidum refrigerare oportet. Ac si copulatus fuerit affectus, per contrariam copulam ipsum curare, ut calidum & siccum humectare & refrigerare, humidum frigidumque exiccare & calefacere, atque in reliquis duabus copulis, ac in cæteris morbis omnibus, eadem ratione similiter facere conuenit.

De cura malæ complexionis uentris calidæ & siccæ.

HISTORIA VIII

APVD Galenū septimo De ingenio sanitatis, capite viij. sic scriptum reperimus: Quidam quadragenis erat annis, habitus comoderati secundum crassitiam et subtilitatem, secundum sanitatis tempus. Sitiabat autem uehementer, & odire se aiebat calidum. Dabat autem ei nullus frigidum sufficienter pingui existenti: febrile denique medicis non uidebatur, & uenter excernebat ea quæ sumpta erant, per tres uel quatuor horas, simul cum potu. Is ergo & macer erat iam, & prope periculum uenerat, nullam utilitatem sentiens ab austeris & absteruis pharmacis. Accipiebat autem & uinum austum cum cibo. Hic homo simul quod non ultra ferens sitim, simul autem & (ut dicebat) eligens mori magis quam uiuere, contristatus, aquam frigidam copiosam repetere simul in cibo sumens, confortatim quidem cessa

C uit sitis. Euiomuit autem parum postea quā plurimum. Horridū autem ex tunc sitosum corpus, & indiget coopertionibus pluribus, abiciens antea uniuersas. Tūc ergo reliquum totum diei deinceps hoc gessit, & per totam noctem fuit in quiete, fouens seipsum coopertorijs. Egessit autem semel uenter, & moderate consistentia, per mediā noctē. Quare neque siticulosus erat ultra secundū crastinā, & bene multū coloratior & fortior factus est. Et scrutatio quidem facta est medicis, si balneandus esset ipse: quibusdā uero uolentibus, quibusdā uero nolentibus, preualuit balneandi opinio. Igitur balneatus est bene ferens: moderate diætatus est, & melius quā secundū externā digessit uenter. Conquerebat autem de transglutione ut difficili, & omnibus uisum est, propter uomitum inassuetum factum, dissipatum esse & laborasse stomachum. Vt autem his qui deinceps diebus mansit hoc symptoma, maximū sit nobis omnibus, quod uenter quidem curatus est ab inualitudine, stomachus uero infrigidatus est. Et non igitur mirabile fuit, in cōmoderationem quidem reuersum esse potu quod supercalectū erat: infrigidari uero, quod immoderate calidū. Nō tamen neque potuit quis eius curare stomachum, sed aliud pro alio malum permittans, moritur ipse. Nullus medicorū à principio cognouit dispositionē illius patientis: neque ego: postea, ut dixi, rememoratus sum, inueniens curatiuam methodum. Quoniam utique erat illud, quod consideratū est mihi olim. Bonum fuit illud narrasse, prodest enim legentibus, quemadmodum & mihi. Alium autem talem annis postea non paucis considerauī iam dignoscere, sciens omnes uentris discrasias. Visum autem est mihi fortius infrigidare eum cōfestim, antequā plus attenuatur, si militer ei qui antea infrigidationē patitur. Cautius igitur uidebatur mihi prima die experiri infrigidantia pharmaca, secundum hypochondriū posita. Et ita gerente, diminutus quidem est æstus uentris. Respirabat autem similiter gementibus is homo, ut uix totum thoracem mouens. Et nimirum ipse interrogatus, confitebatur talem aliquam sentire passionem. Cognouī igitur infrigidatū esse diaphragma ei, & propterea abiciens infrigidatoria, fomentabam oleo calido. Citissime uero respiratione reincipiente proportionē quæ secundum naturam, cessauī quidem à fomentatione. Nouī uero eum moderate infrigidari, in tempore ampliori. Igitur & quæ exterius superponebantur, deorsum ponebam, secedens à diaphragmate usque ad umbilicum. Et uniuersa quæ comedebantur & bibebantur, præter lac, dabam frigida similiter aquæ fontanæ, & ita tempore ampliori restitutus est, nullo aliorum læsus. Sciendum est enim tibi & hoc præ omnibus, ut cum fortiter quidem alterata fuerit secundum utraq; qualitates quæcunque particula, perit opus eius uniuersum. Non facile uero est eam, quæ ita disposita est, redire in id quod secundum naturam est. Cum autē altera sola qualitas amplius subalterata fuerit, sicut nūc suppositi siccitatē: aliqua uero aliarū fuerit moderata, possibile est sanari ita dispositū hoīem.

CAMPEGIUS.

Distemperantiarū siccarū, si Paulo Aeginetæ credimus, alia est quando similes partes, quæ solidæ sunt substantiæ, sicciore effectæ sunt. Hæc nullo medicamento uincitur. Alia, substantiæ ex humore compactæ peculiaris effectus est, cum propria humiditas, quæ partes alit, prorsus deperdita est. Hæc in omnibus animalis partibus, ueluti sparsus ros continet, sed sine cibo in partibus reponi nō potest: quapropter difficilima est huiusmodi affectionis medela. In paruis uero arterijs, uenisq; consistentes ariditates, curare licet, si humidos cibos exhibentes, singulas partes peculiari humiditate impleuerim. Igitur utile fuerit laborantē diu in aqua tēperati lauacri uersari: mox à balneo asininū lac, nouū, nuper emulctū, cui paulū tepidi mellis adiectū sit, exhibere: deinde quieti pmittere ad secundū usq; lauacrū: tum ungueto aliquo modice pfricare, dūmodo exhibitū lac exacte cōfectū esse, tum ex ructibus, tum ex

uentricu

Exemplum secundum.

A uentriculi tumore cōieceris. Porro inter primū atq; secundū lauacrū, quatuor quinque horę equinoctiales intercedere debent, si tertio quoq; ipsum lauare pposueris: si minus, plures; atq; post singula lauacra antequā induatur, oleo perfricandus est. Quinetiam post secundum lauacrum lac ei dabimus, si quidem ei gratum est: si minus, ptisanam exacte coctam, aut alicam ueluti ptisanam præparatā: deinde rursum interposita requie, uel ad tertium lauacrum, uel ad cœnam ducemus.

Idiota secundum naturam se habens, sophistæ præcipienti ieiunium triduanū præponit. HISTORIA IX

I BRO octauo De ingenio, capite sexto, apud Galenū sic scriptum est: Affueui dicere multotiens, quod omni sophista idiotarum unusquisq;, quicumq; se habet secundum naturam, ueriores opinatur. Hoc & in diuissimo eorum diatrio considerare tibi licet, deriso ab omnibus qui secundum naturam habent. Heri denique quidam idiota in cœna superabundantē, ampliora inferens & bibens, uenit quidem domum palpitans & manu ductus. Superficietenus autem existentibus ei his quæ grauebant uentrem, omnia uomens ea per noctem quidem febricit; dormiuit autem ad multum superueniens diei, demum surgens & parum ambulans, balneatus est: deridens eum qui diatrium expectare consuluerat: illo namq; autore etiā postero die inediā tolerare debuisset: ut autem res ipsa monebat, & ipse sua sponte faciebat, lotus & moderate cibatus. Post dormiens sine querela, mane surgente, omnia assucta peragens in ipso diatrio, secundum quam ieiunare eum oportebat, obediens diatriarijs medicis. Ita enim eos qui conuicians nominabat gratulanter. Sed & cœnante iam secundum cōsuetudinem homine, assistens derisor ille, subfannabat: rememorās eum qui uomit tertia uespera, quod oporteret seipsum nunc duobus diebus ieiunium & siccum & anxiantem plurimū iacere, horas respicientem secundum diatriariorū imperium. Sunt estimo & idiotis manifesta ea quæ præter manifestationē præsumunt. Et ex hoc decenter medicos quidem alios esse aiunt, uoce uero medicos alios. Qualiter enim non iure taliter nuncupantur, qui non cognoscunt, quod nullus idiota ignorat: Qualiter ergo nō derideri & conuiciū pati digni existunt, qui cum ignorando hæc talia, Hippocrati seipfos præponunt: Sed illorum quidem insensibilitatē, neque utique Mercurius simul cum Musis sanaret.

CAMPEGIVS.

Medicinā Plinius naturalis historiæ lib. xxix. in tres partes diuidit, & fuisse tres sectas medicorū ostendit. Primam dicit Clinicen, quæ uictu & uenenis corporibus medetur: Aliam tetralecticen, quæ unguentis: Et empicen, uel melius empiricen. Cornelius autē Celsus ita tripartitur: Vna est quæ uictu, altera quæ medicamentis, tertiæ quæ manu medetur. Primam diæticam, secundam pharmaceuticam, tertiam chirurgicam, Græci nominauerunt. Chirurgia est medicina manualis: Pharmaceutica medicamentis medet: Diætica uero uictu. Quapropter Galenus hic idiotarū medicos diatriarios appellauit. Sunt enim meo iudicio diatrii medici, qui diæta homines atterunt ac interimunt. Rectius tamen hoc nomine uocarentur ij, qui à medicis atteruntur diæta.

Diatritarij medici qui.

De febre sanguinis, quam Synocham uocant. HISTORIA X

G ALENVS libro nono Methodi, capite quarto, cum de febre sanguinis per exempla scriberet, inquit: Vulgus medicorū nihil miri est si contemptis bonis moribus, opinioni sapientiæ magis quæ ueritati inhiat. Verum non sic fuit ratio nostra. Non enim heri aut nudius tertius, sed statim ab adolescentia philosophiæ studio capti, primū nos ad eam contulim,

C Mox patris euidenti in somnio moniti, ad medicinæ studiū uenimus, ac per totam uitam operibus magis quàm uerbis utriq; studio incubuimus. Quo minus mirū est, si in quo tempore alij totam urbem salutando lustrant, & cum diuitibus cœnant, ac eisdem comitantur, hoc omni sedulo nos laborantes, primum quidē omnia quæ ueteribus pulchre sunt inuenta, didicimus: mox eadē opere tum indicauimus, tum exercuimus. Ergo qui palestræ peritus iuuenis erat, ubi febricitare hora prima noctis cœpisset, postridie eum manē circiter horam diei tertiam uidi. Cum autem inuenissem febrem admodum calidam, sed pulsus æquales, & maximos, & celeres, & frequentes, & uehementes, tum caloris qualitatem quæ minime morderet, iam uero & urinas tum crassitudine tum colore à naturali habitu nō multum alienas, audiens præterea hominem circiter triginta dies, exercitationis consuetudinem intermisisse, pridie tamen exercitasse se uehementius, cæterum non multum, sumpsisse autem solitos cibos, atq; eos cōcoxisse, quamuis tarde & ægre, utpote cum febris uespere occupasset, cum iterum rubicundus plenusq; homo appareret, atq; etiam plenitudinis sensum se percipere diceret, faciente interim quodam eorum qui aderant, de uena secunda mentionem, uisum nobis est eius auxiliij cōsiderationē in aliud tempus remittere, simul ut certius sciremus cuius generis febris esset, simul necessariō propter eam quæ præcesserat concoctionis tarditatē. Cum autem uespere similem uigorem tueri febris est uisa, ceu nihil sensibiliter remittens, suspicio iam erat synochon esse: hancq; ex obstructiōe, & sanguinis abundantia, & præ carnis copia stipatione. Ac cum parem magnitudinem per totam noctem febris seruaret, postero die uisum est medicis omnibus qui eum inuiserant, sanguinem esse mittendum. Discordia uero orta de tempore, & uincensibus qui id in sequentem diem differendū suaderent, febris per totum eum diem euidenter uisa est uigorem suum augere. Mox tertia sequente nocte, alia quidem accessio minime incidit, quæ primæ ad portionē responderet: erat tamen æstus ipse laboranti intolerabilis: urgebatq; tum tensio totius corporis, utpote repleti, tum capitis pulsatio: atq; ob hæc grauis uigilia: iuuenis in aliam aliās se figuram iactante. Itaq; cum ultra nō posset, hora noctis circiter octaua, mittit ad me ministrū, rogatq; ad se ocys ueniam. Ipse annuo, atque ab eo: inuenioq; febrem calidissimam, pulsumq; qualem prædixi. Quoniam autem nec in hoc nec in lotio, nec in ipsa caloris qualitate indicium aliquod humorum putrescentiū apparuit, optimum factu uisum est uenam incidere, antequā putredo inciperet. A uero itaq; ab homine eousq; de industria sanguinem, quoad animo linqueretur: maximum planē ubi ualentes uires sunt, continuæ febris remediū. Id quod tum ratione, tum experientia didici. Primum nanq; in contrarium statum agitur corpus, celerissime ex animi defectu refrigeratū. Hoc uero nemo inuenire potest, neq; quod ipsis agris, neq; quod naturæ quæ animantes gubernat, iucundius utilius ue sit. Postmodum in eiusmodi corporibus necessariō superuenit alui deiectio, nōnunquā etiam bilis uomitio. Quas res statim à toto corpore madores sudores ue excipiunt. Quæ nimirum omnia cum huic quoq; cōtingerent, protinus febrem extinxerunt: sic, ut quidam ex ijs qui aderant, iugulasse me febrem per iocum diceret, unde omnes risimus. Verum quò narrationem omnem absoluaui, nihil mali erit pauca addidisse. Post duas nanq; à sanguinis missione horas paulò nutrimenti dato, ac iusso quiescere, discessi. Quinta uero hora reuersus, tam profundo somno indormientē inueni, ut tangentem me prorsus nō sentiret. Cum uero & ministri adeo illi altum somnū fuisse dicerent, ut nec cum madores eius abstergerent, expergisceretur: suasi ita facerent: esse nanq; hominem iam prorsus à febre liberum. Reuersus autem & decimam rursum hora, etiam tunc dormientem inueni. Egressus autem iterum ad alios uisendos agros, redeo hora prima noctis, nō tamen ut antē tacens, sed uoce de industria sublata,

Minutio sanguinis primū synochi remediū.

A sublata, quò ægrum à somno excitarem. Quod cum ita accidit, ubi solo ptisanæ cre-
more nutriueram, abij. Cuius modum postero die augens, tertio lauatum dimisi. Ac
quæ ad hunc pertinebant infirmum, ita sunt gesta. Quæ uero ad alterum, nunc di-
cam. Is cum toto die multum laborasset, deinde lauatus paucula comesset, coepit
nocte febricitare, totum etiam continuans sequentem diem. Hunc nos post secun-
dam noctem uidimus, in ceteris quidem omnibus iam dicto iuueni similiter affectum:
uerum putrescentium humorum euidentes prebentem notas. Itaque uena quoque huic
protinus incisa, usque ad animi defectum uacuauimus. Post id idoneo interposito spa-
cio, cibauimus primum mulsam, deinde una interposita hora, ptisanæ cremore. Atque
hæc omnia intra quintam acta sunt horam. Cum autem similis sibi perseveraret fe-
bris, synochon eam fore ex putredine expectauimus. Itaque accidit. Quippe cum eam
secunda noctis hora pari magnitudine cerneremus, tertiæ diei accessionem, futu-
ræ ne esset, an secus, diligenter obseruare uolebamus: cuius in septimam horam no-
ctis suspicio erat. Itaque cum summo mane superuenissem, inueni quod expecta-
ram. Nam nec tertiana inciderat accessio, febrisque remissior paululo quam uesperis
fuerat, apparuit. Ut autem rursus hominem meridie uidi, eratque iam certissimum et
febrem decreuisse, & synochon febrem esse, sed quæ assidue decresceret: uisum est
tum quoque hominem similiter nutrire. Quarta uero exacta nocte, manifeste minor
etiam quarto die erat. Quo rursus quoque ad eundem modum homine cibato, ad-
uertimus tum illo die toto, tum quæ hunc secuta est quinta nocte magnitudinẽ re-
mittere, sic ut quinto die liquidò planè appareret, minor esse febris quam ante. Itaque
ad portionem minuentis se febris, urinæ quoque concoctio processerat. Eratque haud
obscurum septimo (id quod factum est) finiendam. Hanc igitur planè continentem
ex humorum putredine febrem, & quæ assidue decresceret, uidimus. Multas uero
B alias continentes cospeximus, quarum aliæ crescentes, aliæ similem tenorem seruian-
tes erant: Illas epacmasticas, has acmasticas uel homotonus Græci uocant. Aliæ, ceu
quam modo memorauimus, decrescentes, quas paracmasticas dicunt. Aliæ rursus
in primo die putredinis notas habuerunt, aliæ in tertio, aut certe ad summum quar-
to: idque aliis medicorum ipsorum inscitia, qui sanguinem non miserant, aliis laboran-
tium ipsorum timiditate. Siquidem eorum qui ex sola obstructione febricitarant, ne-
mo in putredinis febrem incidit, qui prius sanguinem miserat. Quem, ubi ualida uir-
tus subest, & ætas permittit, usque ad animi defectum mittere expedit. Vbi horum
alterum non satis respondet, tutius est quantum satis uisum fuerit, tantum principio
detrahere: quod de fuit, iteratione supplere. Etenim hoc præsidio omisso, qui ita fe-
bricitant, in summum discrimen ueniunt: nisi si eos uel uirium robur, uel largum san-
guinis profluuium, uel sudor copiosus ex manifesta pernicie eripiat. Et tamen non
nulli ex medicis sunt, qui tamen uident naturam sanguinis profluuium non paucos
eorum qui sic periclitentur seruare, tamen sanguinis missionem fugiant, nullam nec
experientiam nec ueram rationem secuti. Cæterum hos mittamus, disputato præ-
fertim contra illos abunde uno integro libro, qui est de sanguinis missione contra
Erasistratum scriptus.

CAMPEGIVS.

Sanguinem uero mittere oportet, & ob morbi magnitudinẽ, & quibus ruboris
plus est quam naturæ conueniat, & maior quam pro consuetudine corporis tumor,
& uenæ eminentes atque extensæ. His omnibus est auferendus, nisi uires aut ætas aut
aliquid aliud prohibuerit. Sed neque, ut Galenus alibi scribit, si fuerit febris cum pro-
fluuium uentris, alia est opus euacuatione, uerum hæc sola sufficit, quamuis non sit pro
multitudinis ratione. Quicumque enim his plus adimere necessariũ putantes, aut san-
guinem mittere aut uentrem mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Sed

ENI
enimus se per
s. Quo rursu
cum deinde
mum quod
eum in bono
oricitur
n uidim
, & man
x minime
u non n
s conu
i non m
gre, u
appo
dam
fidera
is effe
n autem
suspicio
& præ
is seru
se mitter
diem d
suum au
primæ ad
atque tum
rauis uig
ra noctis
no, atque
nam autem
orum
utroque
nimio
n: id quod
m agitur
e potest
lius uis
fectio, n
lores ue
rem em
i dicere
tali em
nti d
mo und
stri ad
ergo
euerfa
em ite
ens, se

neque si quis simul & distentione neruorum laborauerit, & sanguinis egerit missione, neque huic tantum semel mittere oportet quantum exigit morbus, sed aliquid etiam accidenti est relinquendum, cuius causa saepe sudores eueniunt, & uigiliae molestant, & uires aegroti debilitant. Ita etiam si uehementissimae uigiliae aut dolor intensus aegrotum inestant, cauendae sunt subitae ac multae euacuationes. Ipsa praeterea ambientis aeris tempestas loco accidentis cuiusdam habenda, quando exquisita calida & sicca fuerit, qualis est tempore medio inter Canis ortum & Arcturi: atque ideo omnes quibus medici nihil omnino de temporum statu cogitantes sanguinem abstulerunt, interierunt. Si etiam ualde frigida fuerit, tunc quidem sanguinem mittere est formidandum. Neque illud ignorare oportet, non parua ex similibus rebus sequi pericula. Interierunt autem nonnulli qui in calidis admodum temporis statibus non recte euacuant, ex defectu animae, quem syncopim uocant, & dissolutione. In frigidis uero cum accessiones incipiunt, nimium refrigerati nequeunt tolerare. Ob haec igitur neque in locis supra modum calidis aut frigidis, sanguinem mittere audeamus. Si qui mollem & tenellam & diffluentem habent carnem, hi mirum in modum sunt ad patiendum habiles. Quare & si reliqua omnia sanguinem esse minuendum persuadent, non tamen id facere audendum est, sed alijs euacuationibus, quantum moderate & cum formidine fieri potest, utendum est. Eodem modo & quicumque supra modum crassi sunt aut macilenti: Nam & his uenam incidere cauendum est, aliasque euacuationes integras uereri oportet. His etiam & aetas annumeranda est, ueluti accidens quoddam, quod prohibendi uim habet: neque enim pueri, neque seniores haec sine noxa tolerant. Hosce igitur (ut Galeno placet) omnes quos diximus, ubi dispositiones hortentur, non semel neque ex toto, sed paulatim oportet euacuare inedijs moderatis, & frictionibus, & clysteribus mollibus, inunctionibusque & cataplasmatibus & balneis.

De indicatione curatiua sumpta a uirtute. HISTORIA XI

GALENVS libro nono De ingenio, capite decimo, sic scripsit: Duos homines pereuntes uidi ipsis manibus medicorum, lipothymiam quidem passos, nondum uero restitutos. Multi autem etiam non confestim corrupti sunt, sed postea demum propter uirtutis laborem: quos si quis euacuasset sine dissolutione uirtutis, nequaquam perissent. Quinimodum & in aegritudinem longam quidam inciderunt, & immoderatis euacuationibus ex dissoluta uirtute. Alij uero in eam quae deinceps uitam uniuersam, complexionem totam corporis habuerunt frigidiorum, nequeuntes adhuc reuocare id quod ex immoderata euacuatione natum erat nocumentum: ex qua frigiditate, hi quidem & decolores & mali habitus, facile in omni tempore laesi extiterunt. Alij uero ex hoc ipso aegritudinibus capti sunt periculosis, & hydropicis, & orthopnoeis, & hepatis & uentris imbecillitatibus, & apoplexijs, & paraplexijs. In tantum igitur necessaria existente uirtute, omnibus ante eam euacuationis auxilijs, cum immoderatus eis quis utatur, nocentibus, contrarie uidelicet ad se inuicem indicationes fiunt, secundum talia corpora, in quibus dispositio quidem ut soluatur indiget euacuatione maxima, ferre autem eam uirtus non potest.

CAMPEGIUS.

Virtus debilitata, ut neotericorum uerbis utar, dicitur esse duplex: Vna per uitam aggrauationis, alia per uitam resolutionis. Prima fit ex onere alicuius materiae aggrauantis & impediens: Secunda ex spiritu resolutione, quocumque fiat, siue per nimiam euacuationem, siue per insensibilem resolutionem, siue sensibilem. Et huic duplici debilitati corporis correspondet duplex fortitudo uirtutis: Vna consequens eius operationem

A operationem materiei, huius uirtutem aggrauantis: Alia consequens spirituum re-
 stauracionem, & ipsorum multiplicationem. Et uirtus sicut est fortior, ita potest maio-
 rem quantitatem cibi perfecte immutare: & quanto debilior, tanto potest minorem
 immutare. Nobis enim necesse est proculdubio superfluitates euacuare: quarum eua-
 cuatio secundum plurimum non completur, neque est conueniens, nisi cum me-
 dicinis fiat uenenosis, quæ proculdubio (ut uult Galenus) naturam frangunt: quæ
 etiam si uenenosæ non essent, non posset esse quin eas bibere naturæ laboriosum
 esset, quemadmodum dicit Hippocrates, quod medicina purgat & inueterat. Et ut
 secundo Regiminis acutorum Galenus scripsit: Natura medicinarum solutiuarum,
 est contraria naturæ corporum, quæ ipsa soluunt, & sunt uniuersaliter pernecan-
 tes & interimentes ea.

Quæ uictus ratio conueniat biliosæ cõplexioni: & improbatio opinio-
 nis illorum qui utebantur ieiunio triduo. HISTORIA XII

DECIMO libro De arte curatiua, capite tertio, in quo manifestantur mo-
 di diætadi cholericos, Galenus ita scribit: Nec alienum sit, si tibi talẽ ægro-
 tum describam, in quo primum ausus sum, ratione ipsa mihi uiam mon-
 strante, & diatrioton contemnere, & uirium rationem habere: posteaq;
 alios, quos in simili casu uidi, audacter eodem modo quo illum, curare. Siquidẽ pri-
 mum periculũ postquam ijs quæ ab indicatione sunt inuenta subscripsit, ad secun-
 dum usum reddit magis animosos. Ergo iuuenis qui febrĩ est correptus, annos na-
 tus erat quinq; & uiginti, gracili corpore et musculo, ueluti canis: tum sicco calidoq;
 omnino temperamento. Iam idem exercitatione delectabatur, & alioqui cogitabun-
 dus & industrius erat. Is peregre agens cum nuncium parum gratum accepisset, &
 tristatus est, & prope se accingens ad urbem festinauit. Ac priore quidem die & la-
 borauit modice, & lotus cœnatusq; in quodam diuerforio quieuit, sed maxima ex
 parte sine somno. Postera die etiã magis festinauit, ac longa uia, & sabulosa, & squa-
 lente, tum sub feruente sole confecta, hora prope septima & semisse peruenit in ur-
 bem. Ibi cum ea quorum causa maturasset, meliora audiret, in gymnasiũ lauaturus
 proficiscitur: dein unctus, unã cum quodam eorum qui aderant iuuenes perfrictus
 est. A quo cum ut paululum dimoueret, prouocaretur, orta inter eos conten-
 tione (qualia sæpe incidunt ijs qui exercitationibus indulgent) plus iusto est exerci-
 tatus: eratq; iam immodice sicus. Egressus uero gymnasiũ, inuenit amicorum quos-
 dam pugnantes: quos dum dirimit, imprudens in aliam exercitationem nõ leuem
 incidit, dum alios eorum diuellit, alios impellit, alios complectitur medios, alios ut iniu-
 rios increpat, ac pro ijs qui iniurijs affecti essent, irascitur, adeo ut domũ se in summa
 siccitate reciperet, lassitudinẽ inæqualitatemq; sentiens. Aquam igitur ex cõsuetu-
 dine bibens, ubi nihilo se leuatum, sed inæqualitatẽ sibi intendi sentit, hanc quidem
 uomuit. Ratus autem utilius adhuc cibo abstinere, accubuit, ac quieti se dedit hora
 ferme diei undecima. Vigilans autem, ac febricitans per totam eam noctem, postri-
 die quoq; quieuit usq; ad meridiem, sperans se somni aliquid consecuturum. Quo
 tempore cum eum quidam diatrioton colentes inuiferent, tum quidem homini satis
 magnam esse febrem aiebant, uesperĩ autem se illum reuifuros. Itaq; & uesperĩ cum
 redirent, ac febrem inclinãtã cernerent, ne tum quidem nutriendum censuerunt,
 quamuis etiam id alius quidam medicus suaderet: imò strenue restiterunt, adijcien-
 tes, si quidem sine febrĩ esset, fortasse cibum duros, febricitatẽ adhuc minime id fa-
 cturos. Quinetiam cum tertio die manẽ redirent, etiam tertie diei accessiõnẽ trans-
 mittendam censuerunt. Erat autem, ut prius dictum est, suspecta hora illius diei un-
 decima. Ergo digressis illis, ipse accessit: ac faciẽ iuuenis contemplatus, uidi talem esse

C qualem in Prognosticis Hippocrates his uerbis pingit: Nasus acutus, concaui oculi: ac reliqua quæ deinceps ab eo dicta scimus. Itaque cum omnino mihi persuaderem fore ut tum in hecticam febrem, tum quam marasmoden uocant, homo nisi cibaretur, incideret, sorbitionem ex alica quamprimum paro, atque exhibeo. Et tamen quamuis hac sumpta, cum accessio suo tempore circa undecimam inuaderet, sic extremis partibus perfrixit, ut calferi hæ uix possent: & pulsus illi paruus rarusque quammaxime fuit. Qua ex causa illi etiam quarto die, tum mane tum uespere cibum dedi, quò scilicet & uires repararem, & corpus humectarem. Erat nanque cutis eius ceu corium arida. Vbi autem febris tenuis, & similis perseuerauit, statui deinde quinto non simplici sorbitione hominem cibare ut antè: sed alica ex aqua calida, citraque condituram, iniectis in hanc mali punici granis. Est nanque is optimus cibus bilioso stomacho: nam & roborat hunc malum punicum, & alica cum diutissime in uentre citra corruptionem maneat, sensim concoquitur, nec accescens, nec innatans. Quæ uitia accedere sorbitionibus aliquando solent. Incidit uero & in ipso quinto principium accessionis simile. Item que cum & sexto & septimo eum similis ratione cibarem, in nono rursus simile principium præcedentibus fuit: ubi nimis rum uel amentiam, uel pertinaciam, uel haud scio quid dicam, eorum qui in principio hominem transmittere tertiæ diei accessionem sine cibo iusserant, profus intelligere licebat. Nam cum cunctis euidenter appareret nunquam peruenturum eum ad quartum fuisse, si nutritus ante accessionem tertij non fuisset: illi & tum eum, & secutis etiam diebus non recte nutritum aiebant. Ceterum committendum non erat, ut eorum redarguendi studio, ægrum quis non exhibito in ipso accessionis die cibo proderet. Igitur nono die similiter hominem nutriendum, cernens que in accessione pulsum eius redditum quam prius erat firmiorem, ceterum imbecillitatem illam adhuc præferentem cum extremarum partium frigore; non potui sustinere medicorum illorum meras nugas, sed undecimo die præfatus prius ægrotantis amicis, fore ut ipso die intelligerent hominem hætenus nostra opera fuisse seruatum, permisimus illi præterire accessionis horas. Ergo cum & sine pulsu omnino in ipsis esset, & frigus eum uehemens totius corporis premeret, sic ut nec loqueretur amplius, & uix impellentem sentiret: conuocati in unum medici omnes qui ab initio uideramus, ab ægrotantis propinquis propemodum sumus discerpti. Ego quidem quasi ob pertinaciam proderi ægri salutem uoluissim. Qui diatriton colebāt, propter ignorantiam & stupiditatem, ac illi quidem pallidiores frigidioresque quam ipse æger, consilium quoddam fugæ captabant. Quod ego prospiciens, aulae ostium obserari iusseram, & simul amico cuidam clauem seruare. Post medius eorum stans, iam inquam uobis constare planè arbitror, quis hætenus hominem seruauit. Seruabitur autem & nunc nostra opera. Nec enim si periturum omnino in hac accessione putassem, à cibatone destitissim. Sed quoniam ex præcedenti iam uictu tantum illi roboris superesse nouerā ut tolerare accessionem posset, permisi accessionis horas sine cibo transmittere. Ac satius quidem fuisset multo ante hominem nutrire. Verū quò & istos redarguam, & quibusdam his auscultantium, qui confici à nobis iuuenem, quod illam occasionem omiserim dicunt persuadeam, nunc illis ostendam uel in accessione ipsa ægrotantis quosdam nutriri debere, nedum ante hanc. His dictis, ac diductis hominis maxillis, infundo ex angusti oris uasculo, cremoris ptisanæ tres cyathos: paulò aut post albi & tenuis uini, modiceque calida diluti, duos cyathos. Post quos & sustulit oculos, & tum audire, tum loqui, tum præsentem nosse cepit: cum ante ueluti lignum aridū porrectus sine uoce ac sensu iaceret. Rursus itaque dato ex uino (quo dixi modo diluto) pane ad comedendū exiguo, profus hominem reuocauit. Quem ut rursus ad institutā ab initio uictus rationem reduxi, & tertij decimi diei

A diei accessionem facile tolerare uidi, in quartodecimo rursus manè cibauit: ac post circiter horam octauam laui: deinde rursus liberalius cibauit, ac mox uinum bibendum exhibui. Idem uero & in duodecimo & tertio decimo feceram. In quinto autem decimo rursus cibauit manè. Cum uero facilius tum quoque accessionem ferret, in sextodecimo denuo laui: cæteraq; circa hominem peregi sicut in præcedentibus diebus. At ubi in decimo septimo minime grauis paruaq; accessio fuit, audacter hominem decætero sub conualescentium uictus ratione habui. Hic æger non paucos seminalorum ac non penitus asinorū docuit, etiam ante accessiones ipsas nonnunquam esse cibandum, uel si duarum horarum intercedat spacium, ac multo magis ante accessionem tertij. Ostendi autem tibi & in prima ipsa accessionis inuasione, eiusmodi homines esse nutriendos. Dico autem eiusmodi homines, in quibus corporis intemperies ad siccū & calidum conuersa febres accendit. Sicuti mulieri accidit quæ autumno ex tristitia & uigilijs febricitare cœpit: perseuerauit autem ad plurimum hymis. Hanc quarto die, ut scis, uidimus, deprehēdimusq; statim hecticam esse febrē, cum alia quam humores excitant coniunctam. Curatio autem una tum fuerat, ut frigida tempestiue & moderate daretur, consuetæ scilicet hanc per sanitatē bibere. Verum eo die alijs iam curationem commiserat: quare nobis silere est uisum. Alteri uero qui eodem tempore ægrotarat, & se nobis cōmiserat, quoties nutritus est, fontanæ planè gelidæ dedimus interim binos cyathos, interim ternos: quando frigidam simul multam sibi dari, qui ita sunt affecti, citra noxam non ferunt. Quocirca utilissimū est, ubi febris ideam perspexeris, in prima statim accessione minore cum periculo, copiosiori frigida uti, corporibus ad ualidam siccitatem nō dum perductis. Qui enim in feruoribus sub Canicula ex ira febricitauit (iuuenis autē hic erat siccus & calidus) ubi in prima accessione duas frigidæ heminas bibisset, statim quidem uomuit flauissimam bilem: nō multo autē post etiam deorsum excreuit. Deinde cum rursus post cibum aquæ heminā similiter sumpisset, iam febricitare desijt. Non desuere tamen medici, qui cum nullam à principio febris speciem agnoscerent, sed postea cum iam præterisset occasio, intelligentes uel in hecticā, uel etiam in marasmoden febrem ægrotantem incidisse, frigidam bibendam, nos imitantes, præbuerunt. Sed nemo metam attigit. Nam magna sollicitudo habēda est in ijs qui ita se habent, de frigidæ potionis mensura. Ego deniq; uidi super hypochondria posito quādoq; in frigidante pharmaco, cōfestim dyspnœa capi hominē patientē. Alium autē mox tuissentem, & parū postea alter utrū cessare symptoma, eo quod in frigidabat sublato. Nolenti uero tibi fortiter in frigidare, non parua extitit multitudo conglutinabiliū cerotiformium pharmacorum moderate in frigidantium, quorum non solum materiæ uirtutem, sed & compositionis methodum didicisti.

CAMPEGIUS.

In uniuersum autem nutrimenti tempus, in acutis flauæ bilis ægritudinibus hoc facito. His dictis atq; memoratis, scito quod his quicunq; uno modo à principio ad finem usq; habent paroxysmū, facilitas ferendi est & consuetudo obseruanda. Tum enim demum dandū, cum facillime ipsi per sese ferunt, præsertim eo tempore ipsius diei, in quo sani prius ex consuetudine cibo uescebantur: præcipue nanq; facile admiserint cibaria & sustinuerint, per id tempus sumētes. Roborata itaq; potentia, & ægritudinis pubertate celeriter expectata, licet tenuissimum uictum exhibere. Langueute autem potentia (ut in exemplo Galenus fecit) non est tenuiter cibandus absque ingenti damno: quare apponendum quantum potentiæ firmitudinis abstulerunt. Ad exhibendam aquam frigidam perueniendum est, integre metiendo quantum ex ipsa possit esse detrimentum si potandam des tantam, quantam sibi dari æger postularit. Trade igitur aquam frigidā cum in urinis uideas signa concoctio-

Exemplum
secundum.

C nis: neq; enim in principio neq; in ascensu danda est aqua frigida, sed in ipsa totius ægritudinis pubertate, particulari q; paroxysmo: suo nanq; tempore data aqua frigida, solidarum partium naturam corroborat, ossa, neruos, cætera q; eiusmodi. Robustior autem facta natura immittit se in humores prius attenuatos, & bonos cõtinet, & malos eiecat, ut per aluũ, aut per uomitus, aut per sudores. Quod si agrotus assuetus sit sanitatis tempore aquã frigidam potare, multò magis intrepide fiducia q; plenus frigidam aquam dato, ipsa edoctus experientia: eleuantur nanq; aqua frigida accessu cuncta intestina. Omnino autẽ si qua frigida pars est sanitatis tempore, si à frigore tangatur, languet: ab aqua frigida pars nulla offendit, ita pota quidẽ in febrili offenditur. Quæ ex intempestiua potione aque frigida incõmoda obueniũt, sunt quæ glutinosos crassosq; humores impediũt, quo minus attenuentur atq; destrahantur. Ideo si pituita in aliquo fuerit intestino, seu erysipelas, siue obdurata siue tumida affectio, ad eius medelam aqua frigida potus non confert: uerũ subito quidẽ nõ exiguam affert facilitatem ad extinguendam iam exortam febrim, manente interius causa. Cum ex aqua frigida cõdensuit corpus, alteram succendit febrim priore molestiorẽ, & hæc detrimenti species despicienda nõ est: multi nanq; intestina habentes imbecilla, facile ab aqua frigida sauciant: ea nanq; ita summittitur subruiturq; stomachus, ut suam amittat actionẽ, uixq; possit potare eam uenter: ita offenditur, ut uix possit cõcoquere: & proinde tutius cum aloẽ sumitur. Aliquãdo iecur ex hac sola aqua in aquã inter cutem immittit: aliquãdo coli fuscitur morbus: modo languent renes & uesica, uel tale aliquid obuenit imbecillum, ineptumq; sit membrũ à sua actione. Aliqui quoq; orthopnoeis, uel caligine, uel lethargo, uel parotidibus, uel spasmis, uel tremoribus, uel stupore & apoplexia capiũtur, utq; paucis absoluã, esse neruosum: uitiãt caput quoq;. Hæc facit aqua frigida: his malis afficitur non suo sumpta tempore. At qui suo utitur tempore, confessione præstantissimi morum medicorum non modò nõ offendit languentẽ, sed semper plurimũ iuuat.

Qui febris hecica per balnea curetur. HISTORIA XIII

IBRO decimo De ingenio sanitatis, capite decimo, cum de cura hecicæ fieret sermo apud Galenũ, sic scriptũ reperimus: Iuuenis autem quidam eufarcus, id est bene carnosus, hora ætatis magna in statu febris ægritudine sine uiscerũ plegmone, in frigidam seipsum immittens aquam, sudorem mouebat. Si uero & frigida balneationis assuetus fuerit, ualde cõdens uentur hoc auxilio. Sed de talibus corporibus rursus alibi dicitur. His aut qui hecicam febrim febrẽ, in calida & sicca cõplexione, & maxime ijs qui iam in marasmũ incidunt & tabent, nõ sine fallacia in totũ proijcere ad tale euntibus auxiliũ. Quemadmodum neq; quicũq; ætatis hora calida & sicca longiorem uiam perficientes, macri & imbecilles existentes in frigidari indigent: neq; enim his quidẽ periculosus frigidum balnei usus, nisi secundũ balneum æqualiter præcalefiant. Eum autem qui certissime marasmatus, id est tabefactus est, neq; tentabimus sanare: nam calorẽ eius extinxerimus. Siccitas derelicta, senectutis modo hominẽ perficit, tantoq; uicturus est tempore, quanto resistent solidæ particulæ ad ultimam siccitatẽ. Fortassis autem quis familiarĩ agrotantis, adhuc magis laborans ut superueniatur uel ad tempus senis habitudini, q; ut confestim moriatur. Curare igitur & hoc cum prædictione in alium transituros marasmum, id est tabem, quam iam uocare consuetudo nobis est ex ægritudine senectutem: cõuenit enim eos non solum dies plures, sed & menses uiuere. Iuuenem deniq; ego quendam eorũ qui ita habebant sanans, demum deinceps restaurans, & uelut ueteranum nutriendus, & reducens eius senilem imbecillitatem, non solum in menses, sed & in annos seruauit uiuentem.

CAMPEGIVS.

A Anni iam tres abiere, ex quibus mirādum oculis nostris spectaculum oblatū est. Accersitus enim fuit à muliere quadam in terræ Lotharingiæ opidulum nomine Lu nevillam, à Nanceio Lotharingiæ primario opido miliaribus octo, & quatuor à ce lebratissimo diui Nicolai fano distantem, ut filium eius imbecillum profus, & mor bi languore propè cōsumptum inuiserem. Quem cum uiderem, plurimū equidem miratus sum, & in magnum stuporem reductus rei nouitate inuisa, ut puto, atq; in audita: Quando erat hic adolescentulus decem annos natus, ut mater dicebat, qui quadriennio lenta hac tabi consumptione usque adeo fuerat extenuatus, arefactus atq; maceratus, ut præfissa cutis ossa denudaret, & ea uidenda hominibus expone ret. Percontanti mihi morbi causam, mater nihil quicquam referre potuit. Enimue ro ait huic adolescentulo esse fratrem, alia tamen ex matre, consimili tabe conflictatū, quem mihi quoq; ostendi postulauī: hic decimum quartū annum attingebat. Itaq; corpus habebat ea cōfederatione cutem maritans ossibus, ut osseus totus neruisq; tantum coalitus & compactus uideretur, ipsam certe mortis effigiem illum iudicat ses. Ambulabat satis expedite: nam simiam propemodum referebat. Inter ambulandū ossa mutuo cōtactu concrepitare audiebantur, perinde ut aride nucum testu læ cum atrectantur. Cogitauī apud me tacitus, hos non eadem quidē matre natos, sed patre tamen eodem genitos, eumq; esse fabrum, assiduo fornacis igne se concre mantem, carbonumq; fumo corporis humores exiccātem, quem infestum esse uel ex eo clarissimum est, quod illo pleriq; suffumigati atq; infestati animam exhalasse cōperti sunt: ueluti apud Lugdunum hyeme superiore (qua rigidior nunquam ar bitror uisa est) mercatores duo aduenæ intolerabili frigore obrigescentes, carboni bus in focum iniectis se calefecerunt, cumq; defessos artus sopori committentes, ac censos carbones in media domo reliquissent, die illucēte mortuū inuenti sunt: quod non tam frigori, quod nūdinas petentes passi erant, est adscribendum, quā carbo nibus, quorum fumus letalis est ac pestifer. Cogitauī ergo sperma illud quo gene rati erant adolescentuli adustum fuisse, atq; infestatum tum igne tum fumo, ac hu midum radicale supra modū exiccatum, quod populo Lotharingo crebrius est Bau ciæ usus, cuius uires desiccatrices esse plurimum nemo ignorat.

Carbonum su mus letalis.

Quod noceant fomentationes plethoricis corporibus: deq; missio ne sanguinis.

HISTORIA XIII

ALE NVS undecimo De ingenio, capite xv. inquit: Nosti uero & eum utiq; qui in ipso quo fomentabatur, anhelabat, superfluitate omni à ca lore ad phrenes, id est diaphragma attracta. Igitur & hic mortuus est, & alij infiniti secundū unāquancq; diem moriūtur, cataplasmate instar uen tosa trahante ad uiscera, eas quæ per totū corpus sunt superfluitates. Quidā uero & ipsa uentosa in eis usi sunt, hoc unū solū excogitantes & illi, uideri gerere se quid semper circa laborantē. Igitur optimū quidem est, ut dictum est, uenam incidere, nō solum in synochis febribus, sed etiā in alijs omnibus quæ in putredine humorū ac cenduntur, cum neq; ætas neq; uirtus prohibuerint. Alleuiātur enim (quæ dispen sat nostra corpora) natura, & deponens quod aggrauat eam uelut aliquod onus, dominabitur reliquo facile. Itaque & digeret quod digeri potest, & excernet quod excerni potest, recolens propriarū actionū.

CAMPEGIVS.

Nocent fomētationes, ut Galeno placet, plethoricis corporibus, apostemata ad loca nobilia attrahētes: maxime enim peccāt qui ita curāt plethorica, & nō pura cor pora. Cōtingit (inquit) in talibus ægritudinibus diuites magis inopibus male curari: utraq; enim in eis peccat, propter lasciuam, non paucis uicibus & sectionis uenæ indigentia, & superflua quasi medicorū diligentia, ut secūdum unamquancq; diem

C quid agāt in laborātis corpore. Hos igitur curabis morbos sanguinis missione si ualida appareat egritudo, & si languentes aetate floreat, uiresq; eis suppetat. Expedi autem cōsiderare eum qui uelit sanguinē mittere, ne stercoris multitudo cohibeat coartetq; intestina: quę nobis molli clystere euacuāda sunt, ne fortassis uenę ab intestinis attrahant superfluitatum aliquam putridam substantiam. Si ergo fuerit angina, hoc purga remedio: necnon si laterū dolor: sin imbecilliores uideantur, si plus auferas sanguinis, lædere posse uidearis, clysteribus aluū subducito ad tertiu diem, nempe cum æger in tuto fuerit, & abstinentia opus fuerit. Detrahendus ergo sanguis ex brachio dextro uena interiore, sanguisq; auferendus iuxta eius habitum, & etatem plus minus ue diligenter metiendo. Eueniunt autem horum plurimis talia, rubores faciei, & oculorum mobilitates, & manuū pandiculamenta, dentium stridor, pulsus maxillarum, coactio & refrigeratio extremarum partium, spirituu defecationes per uenas. Statim à principio sanguis detrahendus, quod omnibus succurrat ad auxiliū spiritibus abeuntibus necnon fluoribus.

De cura quę dicitur proprie instare ad symptoma: & de quodam medico quinquagenario qui seipsum phlebotomauit. HISTORIA XV

D VODECIMO De arte curandi morbos, capite primo, apud Galenum sic scriptū est: Cum in dysentericorum deiectionibus, ubi uehementer rodunt, uel tragi succum, uel hircinum seuum, uel rosaceum ceratū per inferius indimus, quibus utiq; præsidis ipsa exulceratio intestinorum non sanatur, maxime si putrescens aliquid habeant, sed uires interim cōquiescunt. Atque id est cōtra symptoma instare, morbo ad id tempus neglecto. Quippe ubi uirium roboris fiducia est, adeo nuncq; contra symptoma pugnamus, ut contra prorsus per ea nonnūquam præsidia quę dolorem afferunt, morbos ipsos curemus, ueluti profectò dysenterię ipsi, mordentibus maxime medicamentis tum potissimum medemur, cum utiq; sit grauissima. Quippe medicus quidā quinquagenarius cum iam septem noctibus ægrotasset, nec uiribus admodum ualentibus esset, ubi dolor illi capitis uehemens in dextro potissimū tempore est obortus, non expectans dum amicorū quispiam ad se ueniret, sibi ipsi nocte uenā incidit. Itaq; dolor illi protinus conquieuit. Cæterum longo tempore tum decolor, tum uiribus imbecillis, tum exilis mansit, aliq; corpus euis desijt (atrophian Græci uocant) sic ut uix pristinum habitum reciperet. Est porrò hic quoq; duplex medicorum contra dolorem instantiu ratio. Altera qua delicijs cubantiū subscribūt, altera ex artis ratione. Quippe si licet agrum doloribus obnitentem ualentibus remedijs uno die perfanari, qui tota neglecta curatione dolori tantum est intentus, non id ex artis ratione, sed in ægrotantis gratiam facit. At si ex dolore uires resoluuntur, atq; ex eo periculum impendet, & mitigari dolor, & roborari uires debebunt, quò & morbo resistere, & curationis spacio sufficere ualeant. Equidē noui quosdam tum medicos, tum ægros, qui dum animosi uideri uolebant, ob id ipsum perierunt, quod fortiter ac uiriliter contra dolorem semper sunt renixi, nec quod eum leniret quicq; ceperūt, sed in asperis & (ut ipsi interpretabant) affectū destruentibus auxilijs perseuerarūt. Quos sanè spacio curatos esse satius fuisset, q̄ breui uiriliter mori. Quidam autem (ut sibi est uisus) generose dysentericos uehementissimo medicamento curās, multos uno sanauit die, quosdā uero iugulauit. Erat nanq; eius medicandi ratio eiusmodi: Cepas id genus qd Græci carton uocant, uno die comedendas cum pane dabat: tum paululū bibendū: postredie manè muriam acerrimā per inferiora infudit, secundū hanc etiā pharmacum ualentissimū. His igitur tolerandis quicunq; sufficere potuerunt, prorsus sunt sanati: aliqui uero conuulsione, aut animæ ex dolore defectu, unā cum madore cutis

A tis oborto interiere. Esto igitur terminus quem non transibit is qui ex arte generose cōtra morbum pugnat, ut tutò medicetur. Ei uero qui dolorem mitigat, ipsarum uirium custodia. Vbi ultra pergitur, crudelis hominis officium facit, qui unā cum morbo uitam quoque hominī aufert. Qui uero cubantis delicijs subscribit, eiusq; uoluptatem pro meta gerendorum habet, adulatoris.

*Terminus me-
dicorū tutò me-
deri.*

C A M P E G I V S.

*Lib. x. de mem-
bris dolentibus*

Cum intestini tunicā per aluum deiectam cōspexeris, sitq; & latitudine & crassitudine ijs qui à tenuioribus soluuntur multo maior, nō abs re conijcies hulcerationem in crassis intestinis consistere. In dysenteria, ut Galeno placet, mordax causa est affectus, utpote qui ab initio & abstergit, & abradit: dein temporis tractu hulcerat intestinum. Quod si antea quā hulcus induxerit, egredi desinat, affectus ipse non dum dysenteria dicitur. Si uero hulcere praeoccupet intestinū, quamuis humor finiatur, non tamen simul finitur affectus. Sanē in præsentia nomen dysenteriae proprie audire oportet, utpote quod ex appellatione ipsa, intestinorum hulcus significat. Neq; enim affatim fit huiusmodi affectus, id quod in eo quem hepatis uitio accidere dicit Galenus, fieri solet, atq; proprias etiā habet notas. Etenim, in fit, protinus ab ipsius initio, bilis mordax secernitur, quam deinde interaneorum abrasiones sequuntur. Postea paulum cruoris simul excerni uidetur: quando uidelicet affectus ipse iam dysenteria debet appellari. Quū itaq; huiusmodi abrasiones solē excernuntur, considerandum est, num pingue quippiam simul cum ipsis deijciatur: ita enim in crassis intestinis hulcus cōsistere credendum est. Vbi uero cruorem quoq; excerni uideris, intueri oportet, utrum is reliquis excrementis ita sit admixtus, ut uniuersus misceatur uniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet. Etenim si admixtus est, in superioribus: si uero supernatat, in humilioribus intestinis hulcus esse portendit. Acidem quoque abrasis excrementis uidere est: uerum non ita manifeste ut in cruore. Cæterū non mediocriter conducit ad curationem, nosse in qua intestinorū parte cōsistat hulcus. Nam si in superioribus intestinis est, ab epotis medicamentis præsidium petendū est: si uero in humilioribus, clysterem subijcere magis conuenit.

De causis facientibus syncopam: De colica ex scammonea, & alijs modis colicæ passionis. HISTORIA XVI

I BRO De ingenio duodecimo, cap. septimo, sic scribitur apud Galenū:

Quidam demum quadragenis, ut nostis, laborabat, qui se cholericū esse extimans non solum nō proficiebat ab infusionibus & fomentationibus & cataplasmatibus & clystere, quibus cōsueue affueuerat uti in talibus dispositionibus, sed exacerbabatur amplius. In oleo denique rutaceo per anum immisso, deterius fiebat, & rursum in castoreo: & nimirum & mel quandoq; coctū habens, piper assumens, ultime doluit: sed & succum cocti fenugræci cum melle accipiens, sufficienter exacerbabat. Igitur coniecturans ego quidē humores mordaces in ipsis tunicis intestinorū reclusos esse, simul secum corruptentes & quæ deorsum immittebant, & quæ per os accipiebantur: difficile corruptibilem ei cibū dans, demum uidens minus dolere, cognoui oportere cacochymiam expurgare. Existente uero optimo ad tales cacochymias pharmaco quod per aloē, quod uocāt iam consueute picram, repente quidē nō ausus sum purgare illum hominem, ab indigentia cōsumptum iam duobus mensibus: Ex interuallis uero quibusdam cōmensuratis, hoc faciens diebus, ut nosti, quadraginta, tandem sanauī eum nullū ultra aliud offerens auxiliū. Igitur hic quidem in illo tempore primum ita molestabatur, cum nondum antea dokuissent intestina. Iuuenis autē quidā ætatis propē eiusdem, nō paucis uicibus antea molestatus à colicis doloribus, purgatus est cum scammonæ suc-

*Exemplum
primum.*

Secundum

Co. Congrua uero euacuatione facta, in prima quidem dierū balneatus ad uesperā, accipiens ptisanæ succum, demum supercomedens pisces, uomuit ea quæ allum-
pserat per noctem. In secunda uero lotus comedit, primū quidem lactucas, deinde
carnes pullinas coctas in albo iure: deinde accepit chondrū ex aqua, superimmittēs
uinum austerum. Moderate uero conuersari extimans in his, cibatus est quidem &
tertia die similiter. Reddebat autem uenter ei (postquam morsus erat) ampliora ci-
bariorum proportione. Deinde secundum quartam diem adhuc magis doluit ea
quæ secūdum uentrem: & existimans in balneo alicubi latenter infrigidatum esse,
rutaceum oleum per anum immitens, doluit uehementius: & postea emisit humi-
dam egestionem quam multā, ostendentem manifeste quod & ex corpore toto ali-
quid ferabatur ad regiones uentri adiacentes. Demū deinceps ex periodis similiter
molestabatur. Interrogātibus autē nobis ea quæ contigerant, lationem ex scammo-
nea cognouimus in illis maxime factam esse intestinis, quæ prius etiam erant facta
imbecillia, ut uelut rheumatica aliqua dispositio consisteret. Nosti igitur qualiter cu-
raui & hunc: abijcere quidem iubens colica, id est anī auxilia, nutriui eum chondro-
calido aqua cocto, grana mālorum granatorum miscens cum eo. Dormiens autem
tota nocte sine dolore, admiratus est utiq; extraneū auxiliij. Interrogabat autē quid
oportet bibere. Dedimus igitur ei bibere aquosum rhu, id est sumac succum, ut siue
aliqua superficiei tenus fuerit facta circa intestinū hūlceratio, aperiat & deoppilet: si-
ue si fluit aliquid secūdum consuetudinem ex superioribus regionibus in id quod
patitur, reprimat. Et pulmento eo uti iussimus: demum circa uesperam coenare ui-
norum aliquod austerum natura ac uetustum, infuso pane mundo. Cōcessimus au-
tem & austeras fruges quascunq; ipse petebat, māla uel pira uel māla granata. Simi-

Dlem autem & tertia die dietā habuit: in quarta bibens theriacam, atq; sanus denique
*Tertium ex-
emplum.* factus est, & deinceps cōsuetis utens nullo lædebatur. Alij uero cuidam similiter
disposito, tempore aestatis, quia siticulosus erat admodum, cum alijs quæ dicta sunt,
etiam frigido potu uti cōcessi. Ne igitur quæres signa talia secūdū unamquancq; di-
spositionē, qualia pleureseos sunt, uel dysenteria: nam doctrinalis quidē est talium
ægritudinū dignotio, determinatis signis cognita. Cōiecturalis autē est ea quæ eorū
quæ nunc dicta sunt, & à solis ijs qui certissime sciūt uniuscuiusq; ægritudinis pro-

Quartum. priam curā, inueniri potest. Vidi deniq; quendā ex agrestibus operarijs, qui cum
sentiebat colicū dolorem, cingebat quidem confestim, cum cingi antea non soleret.
Comedebat autem cum pane allia, nullum derelinquens cōsuetum opus: bibebat
autē per totam diem nihil, ad uesperā autē meracius: dormiens per totam noctem,
manē surgebat omnino omnis doloris expers. Sunt autem allia ex eo escarū gene-
re qui flatum discutunt, & minime sitim inferunt. Quidam non experientiam ha-
bentes eorū, existimant cepis esse siticulosiora, sed omnino errant: non solum enim
non sunt siticulosiora cepis, sed neq; omnino unquam sitim faciūt, & præ omnibus
flatum discutunt cibarijs. Itaq; ego demum rusticorū theriacam allium appello. Et
si quis uel Thraces, uel Celtas, uel deniq; eos qui frigidam terrā habitāt, uetuerit co-
medere allia, non parum nocebit illis hominibus. Igitur quicumq; quidem sine febri-
bus dolerent uehementē circa intestina ex prædicta causa, ijs allia licet comedere, &
antidorum quidē ex uiperis bibere: iuuat enim eiusmodi affectiones summē.

CAMPEGIUS.

Colon. Colica passio, est ægritudo maximi cruciatus in uentre sub cingulo intestino, qd
dicitur colon. Supra aluum collocatur, colon crassioris intestini pars: peruium est
ac late fufum, cellulis plurimis insinuatum, in quibus excrementa diutius immoran-
tur, indeq; quandam recipiunt effigiem, Catoceliam Græci uocant, ab aliquibus al-
uum

Aurum etiam uocari scio: reni sinistro inuolutius annectit, unde nephreticis colicisq; morbis dolores consimiles sentiuntur: abstinentia tamen inter ceteras notas discernuntur: illos eleuat, hos aggrauat cibus. Deinde id intestinum lienem attingit, sursum uersus ad dexteram stomachū scandit. Huius ob id intestini noxius humor os stomachi afficit, & præcordia: unde lipothymia sæpe concidit ægri. Serenus;

Cum colon inuisum morbi genus intima carpit,

Mande galeritam uolucrum quam nomine dicunt.

Hic morbus cordapsos etiã dici solet & cordios. Apud Celsum eleaca passio est morbus gracilioris intestini: eleos enim nō ilios. Inde eleosi, qui laborant eo morbo. Ilios uero dicuntur, qui iliorū dolore torquent. Lagonoponos etiam apud Græcos dicitur iliorū dolor. Illa enim Græci *λαγόνως* appellant, *πόνως* laborem uel dolorē. Remedia itaq; colicæ passioni sunt adhibēda. Primū, quibus ex frigidis tenacibus & crassis humoribus sunt dolores excitati, his prouidendū ne uehementer incalescant: Nam si multū incaluerint huiusmodi humores, magis inflant, quos interscindere cōcoque req; oportet medicaminibus minime inflantibus attenuantibusq; ac arefacientibus citra nimia calefactionē, in morbi primordio. Ex aluo igitur stercus educendū comodis ei morbo clysteribus. Adhibendum oleum in quo coctum sit cymīnū, uel ruta cum adipe anserina, uel gallinacea, uel ex radicibus agrestis cucumeris excoctis, & myrrha, & blito, & oleo anethino, ac sæpe oleo cōmuni iniecto excernitur uitri faciem habens pituita, infestantemq; confestim dolorem placat. Quod si ob doloris magnitudinem cōsternentur, est balneum admouendum ex melle, cymino, nitro, rutæ semine arido, brassicæ caule probe seruefacto, & falfore irrigato, aut brassicæ cinis melli admixtus. Anus autem illiniendus succo cyclamini cum melle & nitro, aut centaurio cum melle, & nitro. Portiones autem sint absinthium & cyminum æquis partibus, uel panace cū aqua, uel castorei & anisi & piperis drachma cū oxymelle.

Cordapsos.

Cordios.

Lagonoponos.

Contra Attalum medicum de hepatis phlegmone. Item aliud exemplum de ingenio curatiuo apostematis uentosi. HISTORIA XVII

PVD Galenū libro de morbis curandis decimotertio, capite nono, cum disputaret contra Attalum ex seclā Thesali medicum, ita scripsit: Placet autem nūc ad memoriā reuocare tibi egregiam eorū curationem quam Theageni philosopho Cynico adhibuerunt: Siquidem hanc norunt plurimi, propter uiri famā, ut qui publice disputare in Traiani circo quotidie sit solitus. Erat qui hominē curabat, unus ex Sorani discipulis, nomine Attalus. Is imposuit quotidie iocnori cataplasma ex pane & melle, haud intelligēs uiscus hoc mediocriter adstringi debere, propterea quod animalibus altricis facultatibus principium sit, & uenosum ab hoc oriatur genus. Ita igitur uiscus curauit, sicut bubonas, meris scilicet & solis relaxātibus utens: cataplasma ex pane & melle imponēs, ac prius oleo calente perfundens, tum sorbitione ex alica cibans. Hæc nanq; tria ferme omnibus nunc a methodis istis Thesalijs ad acutorum curationem sufficiunt. Visum autem est mihi seorsum Attalum monere ut adstringens aliquid admisceret, nec nudis uteretur relaxantibus: ac de uisceris quidē natura nihil eram homini dicturus: Id enim fuisset planē asino fabulā narrare. Sed quo me persuasurū homini arbitrabar, & cui omnes facile assentire uideo, id tantū exposui: nempe longā experiētiā medicos docuisse, ut iecur mixta medicamentorū materia curarēt. Eam autem scriptam inuenturum in ijs medicorū libris, qui sint de medendi ratione cōscripti. Si ergo, inquam, tibi uideēt, misce aliquid de absinthij coma diligēter tunsa, cataplasmati. Oleo uero, totius herbæ aliqd, modice id quēadmodū alios cernis in illo incoquentes. Cataplasmati uero id qd ex unguento & palmulis sit, myrobolanu pieisma uocāt, & irim, &

C iunci florem, aut narditidos herbae radicem, aut cyperi miscebis. Nō inutile sit & ex uino ea aliquando praeparare, ac miscere interim etiam de fece ipsa. Quinetiam aliquid adstringentium incoquere malorum, cuiusmodi cotonea sunt, & quae uocantur struthia. Praeterea quae Romae abundant, uocata cestiana. Oleum uero (nam id quoque uideo miscere te) nō quodlibet esto: sed uel hispanum, uel histricum, uel crudum, uel lentiscinum, uel myrteum, uel melinum, uel nardinum unguentum. Porro aliam materiam plurimam esse dixi eorum quae incoquere liceret. Nam & lentisci tenera germina, et myrti, & rubi, & uitis praesertim syluestris à qua oenanthen uocatam decerpimus. Non alienum etiam sit, & atticum hyssopum, tum cataplasmati, tum etiam ceratis miscere. Nam & cerata quae iam illi ex eiusmodi materia imponere post cataplasma suasi: & apponere illi tentabam uniuersam deinceps curationem, quod scilicet etiam quae à medicis graece epithemata uocantur, ex mixta materia componeret. Nam melius inquam est sublato cataplasmate aliquid super uiscus esse. Attalus uero sermonem interpellans, nisi multum (inquit) tibi tribuerem, nihil horum tolerassem: nam in quibus superiores medici passi naufragia sunt, priusquam uera medicina inuenta à nostris esset, ea mihi ueluti ignaro suades. Caetera treis, inquit, aut quatuor dies sine me Theageni ex mea sententia prospicere, & sanū eum penitus cōspicies. Sed quid, inquam, si cū subito pauci, & hi lenti apparuerint sudores, moriatur: recordaberis ne quae promiseris, ac de caetero sententiā mutabis? Atque Attalus post haec abiit irridens, nec quicquam praeterea respondens, sic ut neque de alicuiquam me consulere permitteret, sed nec quod ex ijs quae urinas cient, miscere aequè paulò post oporteret, quod scilicet iocinoris gibba essent afflicta. Nam sicuti iocinoris cauum per aluum purgatur, ceu paulò supra diximus: sic gibba eius

D per ea quae modice urinas mouent, cuius generis est apium. Procedente autem tempore ubi phlegmone iam concoquitur, etiam ualentioribus uti licet, assaro, & celtica nardo, & phu, & petroselino, & smyrnio, & mio: sicut etiam per uentrē uacuare, si cauum afficitur, cnico cibus admixto, & urtica, & mercuriali, & epithymo, & filicula: omnibus praeterea quae modice aluū deiciunt, magisque in remissionibus tum his ipsis audacius utendū, tum uero quae his sunt ualentiora, partim in ptisana incoctis, partim tunsis, ac in mollissimū puluerem reductis: exhibenda uero & haec sunt uel ex ptisana, uel ex aqua. Ego nanque etiam filiculæ aliquid in ptisana aliquando incoxi, & nigri ueratri corticē. Etiam clystere uacuare eos conueniet: inter initia uel sale, uel nitro, uel aphronitro aquae mulsae admixto cōtentis: in remissione uero, potissimumque si quid scirrhum relictum ē phlegmone est, etiam ualentiora medicamenta miscentibus. Quippe hyssopum eo casu aquae incoquimus, & origanum, & colocynthida, & minus centaurium. Opportunissima namque ad scirrhum sunt iecur & lien: siue quis parum habita de his ratione, glutinoso cibo utatur (sicut Attalus qui Theageni quotidie alicam exhibuit) siue nihil offerat quod tum obstructions eximat, tum detergeat. Verum quod contigit Theageni, uel potius Attalo, dici est tempus. Ut enim promiserat post treis dies daturum se hominem à iocinoris phlegmone liberatum, tum magis quam prius calente oleo uiscus plurimum perfudit, tum cataplasmate frequentius est usus: hac diligentia felicius sibi curationem cessuram sperans: responditque percontantibus de Theagene gloriabundus meliora. Caeterum contigit prout ipse praedixeram, subito hominem mori. Et quod omnium maxime dignum risu fuit, ducebat Attalus secum ex ijs qui de hominis statu rogassent quosdam, quibus ostenderet adeò recte eum se habere, ut iam esset lauandus: laetusque cum multis ingressus est domum in qua iacebat: cum Theagenem mortuū quidam ex amicis, qui & Cynici quidam erāt, & alioqui philosophi, lauare ex more parassent. Itaque etiam usque ad mortuū accedere, idque unā cum spectatorū cœtu At-

A talo contingit, utpote cum nemo intus lugeret. Nam Theageni nec seruus erat, nec puer, nec mulier: sed cum eo soli amici philosophantes uertabantur, qui iusta quidē mortuorū, citra tamen omnem luctum obibant. Atq; hanc laudem Theſſalius aſſenus inter multos ſpectatores eſt cōſecutus: oſtendens explicatum à phlegmone hominem intra quatuor (ut pollicitus eſt) dies. Reliqui uero methodici cū innumeros quotidie iugulent, adeò rationem curandi mutare adhuc nolunt, ut quæ à medicis ſunt ſcripta qui artis operibus uere inſudarūt, ne uel ſemel experiri uelint: adeò indelebile uitium uehemens ignorantia eſt, præſertim ſi cum ſuperbia ſit coniuncta. Eiuſmodi igit̃ in omnibus ſunt Theſſali ſectatores. De apoſtemate uentoſo dicendum eſt, quod phlebotomia maxime eos iuuat. Noui deniq; ego quendam eorum qui à me curabatur in tribus diebus per phlebotomiam & pharmacū iſtud: Ceroſtum rhodinū ſimplex faciens humidum, perinde atq; in catagmatibus utimur cum aqua frigida. Etenim æſtatis erat principiū, inſundens & emolliens impoſui pudendo & lumbis nominatis. Hic quidem ita curatus eſt. Iſto uero nō minus alius cum phlebotomia, humidoq; pharmaco quod ex chamæmelo fit, utens. Do uero eis & nenufar bibere demū ſecundū principia: deinceps autē agni, id eſt caſti ſemen: & ſi tēpore prolixo durauerit, de ruta copioſe comedere. Etenim & hoc præceptū exemplum commune in omnibus ferè quæ per malos humores cōſiſtunt egritudinibus, quod inſrā eſt calefacientibus, & ſiccare potentibus uteris: finaliter enim abſcindūt hæc id humoris quod derelictum eſt.

CAMPEGIVS.

B Inter uehementer reſpirandum, nonnunquam grauitatem in dextra præcordiorum parte ſentimus: id ſi citra febrim eueniat, aut obſtructiōe, aut dura diſpoſitione hepar laborare conijciendum eſt. Veluti ſi inflammatione inſeſtatur, febrim comitari neceſſe eſt. Vnde manifeſtū eſt, ut Galenus alibi ſcribit, quod durus in ipſo tu-

mor (Græci ſcirrhon uocant) multo euidentius dignoſci poteſt, eo quod durior ſit ſcirrhi ipſius, q̃ inflammationis moles, quodq; in huiuſcemodi diſpoſitione extenuata ſint corpora, quæ ei incumbūt. At uero tractu temporis, quamuis magis increſcat ſcirrhi cumulus, non tamen æque facile fuerit per tactum ipſum cognoscere, intercipientem ſcilicet iudiciū aqua inter cutem, quæ illico ſcirrhum ſequi conſueuit. Quippe niſi hepar afficiatur, haudquaquam fieri poteſt huiuſmodi affectus. Non tamen ſemper ob primariā eius affectionem excitatur: quāuis hoc ſit quam frequentiffimū. Etenim quia ipſum, eius facultatis quæ ſanguinem gignit, inſtrumentum eſt: conſequens eſt, ut uitiatō hoc uiſcere, actio quoq; eius uitietur. Accidit autem cum aliam atq; aliam partem frigida intemperatura afficit, ut hepar quoq; refrigeretur. Igitur ſi uel lienis cauſa, uel uentriculi, uel inteſtinorum uniuerſorum, maxime ieiuni, meſentericæ uenæ, habituali intemperatura afficiant, facile etiam unā refrigerare poſſunt omnes ſimarū iecoris partiū uenas. Quo fit, ut ad hepatis quoq; corpus, intemperatura ipſa perueniat. Si uero uel pulmonis, uel ſepti tranſuerſi, uel renū occaſione, id accidat, in primis uenæ, quæ uiſceris huius partibus gibbis conſiſtunt, per cōſenſum afficiunt: deinde tractu tēporis hepar quoq; eadē diſpoſitione inſeſtatur. De obſtructione uero hepatis, nō æque certę habent cōiecturæ. Etenim quod ſimarum partium uenæ, ab ea quæ in porta exoritur, in tenuiſſimas extremitates finiuntur, haud obſcure apparet. Atq; quod ad eundem locum aliæ quoq; uenarū extremitates, à cōcaua uena in gibbas uiſceris partes diſtributarū, peruenant, ſimiliter conſtat: Licet quomodo per ſua ora ipſæ inter ſeſe cōiungantur, uidere nequaquam poſſimus. Neq; enim, inſit Galenus, dubitat aliquis, quod cibus uniuerſo corpori diſtributus, ex omnibus ſimarum partium uenis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates tranſumitur. Quod ſi fateamur, ſanguinis tranſitum, ob tu-

Ignorantia ſuperbie iuncta indelebile uitium

De locis affectis libro 5. capite 7

C moris cuiuspiam molem cōstringi, rationi consentaneum esse uidetur, ut nonnullis placuit, ut pars quæ in sanguine magis tenuis atq; aquosa est transumatur, atq; uehatur per uniuersum corpus: syncerus aut sanguis, qui propter sui crassitudinem, in uisceris substantia permanet, morborū qui ex plenitudine fieri solent, causa esse censeatur. Quod enim aquosa sanguinis pars transumpta in uenam cōcauam, usq; quæ per corpus dispergatur, cōsequi uidetur ad ea quæ iam in confesso esse diximus. Quod uero cōtrā crassior sanguis in uisceris uenis conclusus, ad Intestinū ieiunum, & colon, & cœcū, atq; rectum deferatur, & (ut quispiam dixerit) in uentrem fortasse, nemo unquā uidit. Neq; hepatis præter naturā tumoribus, neq; etiā obturationibus, uerum in omnibus corporis partibus, tum superioribus, tum inferioribus, pituitosus sanguis cōtineri conspicitur in ijs morbis, quos Græci & anafarcas, & hypofarcas nominare consueuerunt. Per alium autem nihil cruentū, neq; in ijs, neq; in Ascite, neq; in Tympanite secerni solet: sed spaciū quod inter peritonæum, & partes ei adiacentes est, aquoso humore impletur.

De tumore linguæ. HISTORIA XVIII

Decimoquarto De ingenio sanitatis libro, capite viij. uerba in hunc modum facit Galenus: Linguam demum equidem ita eleuatam uidimus, quod non capi ab ore hominis possēt, neq; phlebotomari unquam, & atate sexagenis. Decima uero hora ferme diei erat, cū primū uidi eius modi, qui mihi purgāndus uidebatur esse consuetis catapotijs, quæ ex aloë & scamonea & colocynthide cōstituiimus, ad uesperam dato pharmaco. Super hæc, particulæ quæ afficiebatur, eorū quippiam quæ infrigidant, imponere consului, prima die: postea inquam aptabimus aduenientes. Sed uni demum cuiusdam medicorū nō uidebatur, & propterea ex catapotijs, id est pilulis accepit. Dilatata uero est scrutatio, quæ de locali pharmaco in posteriorē diem, cum & magis perfecisse quid, quod probatum erat speratur. Præuacuato uero toto corpore, & antispasmi, id est reuulsione ad inferiora facta, per noctem demum manifestissimo somno ei facto, & laudauit nostrum consiliū, & determinauit pharmaci materiam, lactuca succum, & gargarisari iubens: quo utiq; solo utens homo iuuatus est finaliter, ut non ultra alio indigeret. Quod demum nimirum in priapismo magis uomitatuus pharmacis uti quàm impilatis, id est subductiuis. In lingua uero econuerso palam est, quod ex positione particulæ habet indicationem: antispasmi enim quæ ab Hippocrate nominatur, non à substantia, sed à positione eius quæ curatur suscipit particulæ.

CAMPEGIUS.

Simile exemplum posuit Galenus libro primo De differentijs morborū, sub hac uerborum serie: Nicomacho autem Smyrneo ad tantam molem corpus increuit, ut loco moueri nō possēt: sed hunc aiunt Aesculapio curatum. Nos autem, inquit, uidimus cuiusdam linguā supra modum abscq; ullo doloris sensu excreuisse. Nam neque mollem tumorem, quod Græci œdema appellant, neq; durū, quod idem scirrhus appellant, neq; inflammationem patiebatur, neq; enim prementi manui cecebat, aut omni sensu carebat, aut dolore infestabat: sed nullum malum præter immodicam magnitudinem ostendebat, nihil ipsa substantia uitiata. Sic & testiculi & ubera, alijs uterq; alijs alter tantūmodo supra modū increuit. Hæc ille. Sed ampliora uidebis in primo lib. huius, historia prima. Lingua inter ea quæ sermoni & loquelæ deputata sunt membra, principatū obtinet: cui non parū conferunt & nares, & labra, & dentes, ad ueram loquelam & uocē. Siquidem uox uocaliū instrumentorum munus est. Sic etiam uocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atq; nerui, qui à cerebro ipsis uim deferunt. Igitur, ut Galeno placet, si uel claudentes

Adentes uel aperientes guttur musculi immobiles reddantur, qui sic afficitur, obmutescet. Vbi uero uel difficulter mouentur, uel uibrant, aut tremunt, pro affectionis ipsius modo, uox ipsa lædetur. Similiter si uel conuellendo, uel quatiendo mouentur, aut ubi imbecillæ sunt ipsis uires, siue ob suam ipsorū, siue ob neruorū ipsos mouentium affectionem, obscuram efficiunt uocē. Quod si alius quispiam ex mouentibus guttur musculis quoquo modo afficitur, lædetur quidem uox, sed paruū erit uitii, atq; sic affectus neq; obmutescet omnino, neq; ita exiguam habebit uocem.

Decura obesitatis & multæ carnositatis. HISTORIA XIX

GALENS decimoquarto De morbis curādis: Opportune inquit, iam de curatione horū cōsiderabimus, orsi ab ijs qui corpulētia nimium onerantur. Ostensum uero in libris est, qui De temperamentis sunt inscripti, quod calidior siccioreq; temperies exile corpus reddit. Ergo id agendum, ut nimium obesi corporis temperamentum tale esse faciamus, si modo ad debitum modum redibit. Sanē docuimus tum in illo opere, tum nihilo secius in opere de tuenda sanitate, quod acuta exercitatio, & tenuans uictus, & id genus medicamenta, & animi cogitatio, temperamentū non solum calidius, sed etiam siccius, ac propterea corpus exilius reddūt. Igitur in exercitationibus celerrimus cursus est idoneus. Tenuantis uero uictus materia seorsum singulari libro est prodita. Quod si medicamenta quoq; requirent, etiam hæc in operibus quæ de medicamentis conscripsimus, sunt adita: quanquam referentur eorum nunc quoque quæ sunt efficacissima, quibus ubi demere nimiam obesitatē studes, utaris suadeo. Ergo quæ ad articularia uitia quidam exhibere solent, quæ scilicet ualentem dissipandi facultatem habent, ijs tu quoque cum nimiam obesitatem curabis, utitor. Sunt porro talia, ruta semen, præsertimq; syluestris, unā cum ipsis corymbis, & aristolochia rotunda, & minus centauium, & gentiana, & polium. Præterea ex urinam cientibus, ea quæ pollentes habent uires, ueluti petroselinum: Vnumquodque enim talium tum ipsum per se, tum uero mixta uniuersa, & extenuare potēter succos, & uacuare sunt habilia: partim quidē sensibiliter per urinas, partim per insensibilem transpiratum. Sed & sal quod ex combustis fit uiperis, potenter extenuat. Multiq; cum uel graciliores, uel mediocris habitudinis essent, ex eiusmodi medicamentorum potione perierunt, sanguine ipsorum excocto. Ruerant autem ad ea propterea quod liberatos aliquos articularijs uitijs uiderant: minime scilicet astimantes, quod temperies eorum qui sanati fuerant, humidior pituitosiorq; erat, qualis nimirum obesorū est, in quibus eiusmodi medicamentorū securus est usus. Ipse nanq; iuuenem quendam quadraginta circiter annos natū, oppidoq; obesum percurauī, usus tum antidoto quæ aduersus articularia uitia est composita, tum sale theriaco, ipsaq; theriace, ac reliquo extenuanti uictu, & pro exercitatione cursu ueloci. Porro præparauī hominem ad cursum, perfricando primū linteis asperis, quoad cutis ruberet, dein statim cum oleo quod in se digerens aliquod medicamentū habuerat: quo etiam post cursum rursus utebar. Talia medicamenta sunt tum syluestris cucurbitæ radix, tum althæa, tum gentiana, tum aristolochia, tum panacis radix, tum poliū, tum centauium. Per hyemem uero etiam à balneo iam dicto oleo hominem reuinxisse profuerit. Verum cibum exhibere non statim à balneo, sed interposito somno conueniet. Quod si uelit etiam rursus ante cibū lauari, permittes. Magis etiam ad rem pertinebit, si aquæ ipsi digerendi facultas insit. Ac si quidem talem aliquā sponte natā habemus, ipsa utemur: cuiusmodi in Lesbo uisitur, à Mitylene stadijs quadraginta: Siminus, ipsi similem aliquā moliemur. Est porro ea quæ in Mitylene cōspicitur, & uiribus & colore talis, qualis utique fiat si quis florem salis mari misceat. Hęc ipsa aqua

c etiā hydropicis, & reliquis tumefactis idonea est, utpote ualenter desiccans, ita profectō ut præpinguibus: ac præcipue si quis cogat in ea celerrime natate, nec post lauationem protinus esse, biberēue, sed somno interposito, aut omnino saltem quiete. Sanē illud est sciendum, atq; ab eo qui obesitatem curat prædicendum, quod aliquando ex multo simul obito motu, & febrī hominem tentari est credibile, & quod febris ad rem propositam nō aliena erit: utiq; si medicus recte omnia faciat. Etenim perspicuum est, ubi ex lassitudine febricitarint qui ita curantur, quod sopita eorum febre, rursus ad eandem curationis formulam redibunt. Sanē fugere in ijs curandis cōueniet & uina quæ multū nutriunt, cuius generis crassa sunt: uti uero uel aquosis, id est colore albis, & substantiā tenuibus, uel quibus mare est admixtum.

CAMPEGIUS.

Corpus cum ad immensam carnis magnitudinem excreuit, eliquandum ac purgandum est. Demonstratum autem est calidum temperamentū gracile corpus efficere: adducenda ergo ingerendaq; tali corpori caliditas est, si ad mediocritatem uelimus perducere. Diximus uelocia quoq; exercitia optime attenuare: animi quoq; curæ temperamentum totum aridius esse ostendunt, corpusq; tenuius. Quis autem uictus attenuet, in Syluis nostris Gallicaq; Rosa abūde dictum est. Vehementiora uero medicamenta, rutæ semen, magisq; agrestis, aristolochia quoque & tenuer centaurium, gentiana, piper & pulegium, horū quodlibet per sese & cum alijs inuicem satis humores attenuauerit. Ipsa quoq; theriaca attenuat & distrahit. Vino utendū colore albo, substantia tenui: oportet autē nō bibere ante cibum, neq; multitudinem esse potam, cibumq; esse simplicē. Præstat & iuxta exercitiorū rationē minora inferre nutrimenta fricta. Ex aridis rebus fricandū corpus & pauculo sale. Iuuat corpulētos multū esse sub sole. Mingere prodest etiā ad alui subductionē. Iuuat ipsos potum hoc, si semel in hebdomada, aut bis sumat: Piperis drach. una, petroselinī uncia una cū dimidia, aneti, asari, singulorū uncia dimidia. Sitq; dosis pars media.

De Herpete. HISTORIA XX

DECIMO QUARTO De curandis morbis, capite xvij. apud Galenum sic scriptum reperitur: Si quis toto prius corpore purgato, mox que influentem humorē reprimant regerantq; medicamentis utatur, iam herpetem curauerit. Sin neutrū horum fecerit, sed tantum ea quæ cicatricem inducunt adhibuerit, utiq; exhulceratam cuticulam ita sanauerit, proximē tamen illi quo minus exhulceretur, non cōsuluerit. Postmodū uero illa quoq; cicatrice inclusa, quæ ipsi continua est, exhulcerat: idq; longo spacio ceu malo ipso serpente fit, donec humor unde ortum est, sit uacuatus. Etenim Romæ mulier quædam illustis cum herpetem in malleolo haberet, primū quidē medicamento quod algam recipit est usa. Hoc cum protinus cicatrix induceretur, proxima illi summa cutis est excoriata, ueluti ex desquamatis. Cui cum deinde superpositum medicamentū est, rursus illi cōtinua est exhulcerata. Idq; ita assidue perrexit, donec ad genu exhulceratio perueniret: cū interim quiduis potius pati, q̄ medicamento quod bilem trahe ret, purgari parata esset. Itaq; etiā, quod fieri in talibus assueuit, quoniā pleriq; culpant nō culpanda, dānata ex alga medicamēto, aliud admoueri iussit. Deinceps igitur quod ex sandice componitur, utebamur. Ut uero id quoq; qd exhulceratū iam fuerat sanauit, quod uero nunc exhulcerabatur non inhibuit, sed iam ad bubones usq; uitiū ascenderat, ipsa necessitate coacta, serum se lactis sumpturam annuit. Immittentes igitur clanculū minimū scammonie, inuitam purgauimus, ac sanauimus.

CAMPEGIUS.

Herpetes autem quantū ad totius corporis euacuationē attinet, similiter erysipe pelata

De Romana muliere.

A lata curare oportet. Summatim uero hæc te cognoscere oportet, quod omne huius siue sponte siue ex accidenti factum fuerit, exiccari desiderat medicamento, ut inquit Hippocrates, non aspero, hoc est non mordente neque uehementer irritante, præterquam ubi malignum & cum putrilagine fuerit. Talia enim acriora expectantur medicamina, & quæ ignis uires habent, quale est misy, & chalcitis, & arsenicū, & calx, & sandaracha. Etenim nõ aliter quàm ignis adurunt medicamenta huiusmodi. Sæpius uero ubi ista cefferint, ipsum ignem adhibemus.

De uerrucis, formica, & alopecia. HISTORIA XXI

PVD Galenum libro De curandis morbis decimoquarto, capite decimo septimo, sic scriptū reperitur: Plurima nanq; inueniuntur hodieq;, quæ apud maiores nostros non fuere inuenta: ueluti nunc Romæ quidam ex-

Exemplum
primum.

cogitauit quemadmodum acrochordonas & myrmecias ore fanet. Verū de prioribus, utpote à cute extantibus, minus est mirum: de myrmecijs uero, potissimum quæ cum summa cute prorsus sunt æquales, mirum uidebatur. Veruntamen has quoq; certa primum labiorum applicatione, ceu suctu ad se traxit, atq; à radice euellit: deinde primoribus apprehensam dentibus, totam simul exemit. Sed & scilicet pro ad myrtacei folij speciem formato, & ferramento eo quod scolopomacherion Græci uocant, quispiam manibus exercitatus, facile eas excidat: quū proprijs lineamentis à circumposita cute circūscripta discernatur. Aequè uero & ualente aliqua pinna circulo myrmeciæ imposita, ipsam educimus. Debet porro pinnae fistula esse myrmeciæ crassitudini par, ut eam undique prorsus constringat. Quæ postea circumacta, ac simul deorsum impulsæ, celerrime ita myrmeciam etiam cum ipsa radice totam educet. Constat uero & quod finis ipse pinnae quæ eam circulo secabit, nõ

B tenuis modò, sed etiam acutus & firmus esse debet. Itaq; tum galli ueteris pinna, tum uel magis aquilæ, ad hunc usum est commoda. Abscinderè uero ab his tantum radicem uersus oportet, quatenus reliquæ partis fistula cõplecti myrmeciam possit. Sanè ex ipsa statim abscissione, si modo scite fiat, etiam acumen ipsi comparabis. Atq; hoc quidem ratio inuenit, nõ casus. Iam quod hæc uehementer attrahentibus sursum uelletur, & putrefacientibus enecabitur, ratione ab aliquo est inuentū, qui isdem postea usus, experientia rem comprobauit. Ego autem, sicut nostis, & iam factas alopecias sanauit, cumq; purgatione sola, nullum ulterius pharmacū adijciens patienti particule. Promotus autem fui ad habendum ampliorem experientiam ex quodam fortunio tali. Iuuenis quidam euetitius exercitator habebat in capite hanc passionē: cõsuetudo erat autē nobis petere scire dietam eius. Reperi igitur quod mensibus iam tribus aut quatuor utebatur ferè quotidie fungis. Hunc purgaui solummodo hiera diacolocynthidos, bis in xv. diebus: in quibus diebus prima quidē purgatione per quatuor drachmas, secūda uero per quinq;. Ante autem q̄ ad has purgationes ueniret, dedi sibi eos quæ ex aloë fiunt pilulas undecim. Habent autem hæc colocyntidis partem unam, de aloë autē & scammonia ab utraq; duas. His ergo misceo unam partem succi absinthij: prius uero & de mastice miscebam & bdellio: sic enim utebatur cautius. Sed quare spreui postea hoc, sermo est alius, seruatus in libris De pharmacorum purgatiuorum cõpositione. Cumq; deberem post has tres purgationes apophlegmatizare hominem, deinde uti pharmaco in patienti particula, contingit mitti ipsum subito in peregrinationem, in qua diatatus euechymis cibarijs quæ audiuit à me: post dies quasi uiginti redijt curatus à passione, quæ circa capillos. Ab hinc autem procedens, huiusmodi curam feci in alijs, ut uiderem id quod fieret absq; pharmacijs, quæ apponuntur capiti, & omnes simili modo curati sunt.

Galen. i. Myrmecias
mir tractatu,
cap. i
Secundum.

Cuidam autē utenti ad hanc alopeciam passionem adipe ursino, & nihil proficienti, Tertium.

C consului miscere spumam maris combustam, à qua citò curatus est. Lucernæ uero oleum non secūdam aliam aliquam rationem est idoneum, quàm ex eo quod subtili parcius est reliquo: Aduenit enim hoc ei ex ea quæ est uelut coctio in lucerna, & fit antiquo & cicino simile, sicut & si alio modo uelles oleum calefacere in igne: nam sordes quæ ex lucerna fit, assimilata luto liquido, in his qui sunt in ruribus, cognita fuit à nobis curare hulcera, quæ fiunt in medio digitorum, qui sunt in pedibus, quæ frequenter eis fiunt propter illotionem & negligentiam expurgandi eos quolibet die. Hac igitur lutosa sorde cōsului cuidam rusticorū radere alopeciam, quam mihi ostendit, & ungere siccando cum hoc locū frequenter. Curatus autem fuit ab ipso: & alios attentauit ita curare, extimans omnem alopeciā ab hoc pharmaco posse curari. Ego autem quia moderatam uidi eius dispositionem, speraui ea à sorde sanari.

Achor. Vna quædam earū quæ in cutis capitis passionū fiunt est uocata Achor, ex genere quidem tumorū præter naturam existens: propriam autem & præcipuam nuncupationem sortiens, ex proprietate symptomatum. Subtilibus enim ualde foraminibus perforat, humiditatē subtilem habētibus, & liquoris parum uiscofi. Appropinquat autem eis secundum speciem alia passio, quam uocant Fauum. Habet autem foramina maiora, humiditatē cōtinentia, melli quod est in fauo cōsimilem. Generatio autē eis ex humiditate est permixta, ex subtili ichore mordaci & grosso humore,

Fauum. Carens autē ego aliquando in agro, eo quod per chartā pharmaco, & uidens in domo patientis chartā inutilem, petij lucernā: deinde cōburens chartam, permiscens aceto, unxi patientem particulam, præcipiens homini uenire ad me sequenti die: no ueram enim quoniam duræ carnis existens toleraret pharmacū. Cumq; ueniret & paulò minus esset curatus, transire quidē ad aliud pharmacū non putauit fore iustū;

D Illo & eodem autem uti consulens, sanum perfecte uidi factum sequenti die.

CAMPEGIUS.

Verrucæ. Verrucæ sunt caro egressa, spissa & dura, per totū corpus nata, sed tamen maxime in manibus & pedibus, quas expellit natura in corporis exteriora. Sunt autem de pituita & bile atra. Quæ mollis est & sine dolore, de pituita: dura & spissa perpendit esse de atra bili. Lupia & acrochordo uerruca curas habent cōsimiles: naturales tamē res diuersæ sunt.

Alopecia. Alopecia morbus est in capite humano & barba, ex uitio humorum, cum profluuiū capillorū proueniens: dicta à uulpe, quæ græcè ἀλώπηξ dicitur, quod ea crebrò id genus morbi patiatur. Curatio autem earū quæ in superficie cutis abscedūt inflammationū, fit incipiente quidem iam abscessu, per ea quæ dolorem sedant, atq; elaxant: procedente uero tempore, ad ea quæ digerendi ac suppurandi uim habere dicuntur, transferri oportet. De his autem dictum à Galeno est in quinto De medicamentorum simplicium potestate tractatu.

De succo nucum. HISTORIA XXII

IN libro Myamir tractatu sexto, capite primo, sic scriptū apud Galenū reperitur: Ego, quando primo ab Alexandria redij ad patriā meam, dum irem ad agrum, inueni quendam hortulanū, & uuulam & paristhmijs & antiadibus suffocationē patientem. Vtebatur autē collutione mellicratī, coctis in eo rosīs. Videns autem ego fructum nucum existentem in statu, iussi afferri corticem earū extrinsecū quo uidemus tinctorum uti, & mox terere in mortario, & per pannū colare succum eius, nō cognoscens qualiter se habebat in crassitie aut subtilitate. Inuento autē ipso aquoso & subtili secundū consistentiam, colluere iussi hortulanū os eo. Quia uero ualde subtilis apparuit mihi, præcoxī, & miscui mel cōmensuratū, sicut in eo quod diamoron sciui misceri: coquens autē usq; ad melleam cōsistentiam, dimisi hortulano. Videns autē quod citissime secutū est iuuamen, puta

ui bo

A uibonū esse, habere in multis experiētiā de ipso, & exinde sufficientē approbationem assumens de uirtute huius pharmaci, semper utor eo, sicut nostis. Mirari igitur cōtingit mihi de anterioribus medicis, qđ nullus eorū excogitauit inuenire hūc generosum succū, & uti eo, & maxime cum uiderent quomodo tingunt manus expurgantiū nuces uirides: apparet em̄ ex ijs qualis est succus ipsarū, & quomodo est difficile abiectionis stipticatio earū, ut neq; per fortissimas lotiones auferat. Adhuc autem miratus sum magis de quibusdā medicis, quia uidentes tinctores utentes ijs corticibus nucū, non considerauerunt uirtutem earū fortem. Optimū igitur suauis ego esse succum nucū, & coctū cum melle gustans, & nil indelectabile uidens habere, in quatuor modos diuisi eius coctionem: Immitto enim primā aliquid uini stipticantiū: secundā uero de myrrha & croco: tertiā autem de sulphure uiuo & nitro: quartā autē cōseruo solam puram, infantibus in primis utilem, propter dulcedinē, & debilibus mente uiris & mulieribus. Ego quidē igitur à ratione deductus inueni hoc pharmacū omnibus melius esse. Est autem & id quod per mora rūbi fortius, qđ diamoron, sicut & hoc eo quod per mustū. Omnibus autem ipsis est melius id, qđ ex succo nucum.

CAMPEGIVS.

Nuces dicūtur quæ foris duro teguntur, & intus habent quod esui est, nucleum uocant. Nux uiridis calida in primo gradu, arida in secūdo: habet tamen humiditatem superfluam. Viridis aluum citat. Sunt qui putant si quis nuces manducet cum ficibus & ruta ante cibum, à letali medicamine immunem fore. Ex succo autē corticis eius fit dianucum, & ualet ad omnia ad quæ diamorum. Vocat autem illud Galenus suum pharmacum, quod fit per succum nucum, quoniam quidē omnium est efficacissimum.

B De uiribus theriacæ. HISTORIA XXIII

ALENVS in libro De theriaca ad Pamphilū, inquit: Doctorū uero meorum senissimus uir, ultra aliquē aliū utens experiētiā, & epielcia mentis excellens Hemilianus nequiens dixit, quod quandoq; Italicorū terram pestilentia opprimens acutas mortes, & corruptiones intulit. In timore autem omnibus similiter & medicis & principibus existentibus, aduenit ei cogitatio ut uteretur theriaca, alijs omnibus auxilijs nihil operantibus: quo facto, quidam ægotantiū, qui eam receperunt, remanserunt securi: quidā uero mortui sunt: qui uero antequam ægotarēt acceperūt eam, non solum periculum, uerumetiam experiētiā passionis effugerunt. Et nullum est mirabile, siquidem & mortalia pharmaca potest superare & uincere, & corruptionē aëris molestantem homines, quod multos medicorum & omnes idiotas latet communiter: & nō est mirū, opera enim sunt ex quibus cōsistit & succi & cortices & carnes & flores. Sicut autem singulorum istorū sufficiens est tempus ut faciat debile, ita & totius ipsius pharmaci compositio- nem. Et hoc cōsiderantes gratiosissimi medicorū uendunt, & dant eam quæ est ualde antiqua: ipsi autem cum tempus requirit purissimo & temporaneo utuntur hoc pharmaco, & non defortuant ab adiuuamine. Summopere laudamus mirabilē Hippocratē, quoniā pestilentia illam quæ de Poëmia ad Hellines attinxit, nō aliter curauit, nisi uertens aërem, & alterans, ut nō attraheretur per respirationē talis existens. Iusserat enim per ciuitatem totam accendi ignem, non simplicem accensionis materiam habentem, sed ferta & florū odorabilissimos consulebat esse nutrimentū ignis, & superinfundere in ipso quæ pigmentorū pinguisima, & delectabilem odorem habentia, ut sic purissimū effectū respirarent homines ad liberationē eorū permutatū aërem. Eodē modo putamus et theriacā, uelut quendam & ipsam ignem purgatorium, eos quidem qui præbunt eam in pestilentia constitutione nullatenus

C finere occupari ab hoc malo: eos uero qui iam anticipauerunt pati, sanare posse, permutantem & uertentem respirandi aeris malignitatem, & nequaquam permittentem corrumpere syncrisim, id est concretionem. Quocirca ego consulo, propter has quae fiunt repente circa aerem constitutiones, & propter alias nocentium causas, accipere de hac antidoto frequenter etiam sanum existentem: etenim his quae extrinsecus occurrunt, resistit corpus, scilicet per uirtutem theriacam: & cum iam patitur, facile sanatiuam inuenies; haec enim uelut eucrasiam quandam & sanatiuam consistentiam efficit corporibus, consumens superfluas humiditates, & calefaciens infrigidatas partes, & innatam uirtutem roborans ad naturales actus explendum bene. Maxime autem in itineribus consulo tibi de hac antidoto accipere, quando frigidus existente aere iter agis: est enim uisceribus super omnia benigna. Noui autem eam & ad animae prudentiam & acuitatem non esse inconferentem: sensus enim agere promptum efficit, & syncerum a uaporibus ostendens totum intellectum. Et difficile passibile esse corpus praeparat, ut neque a deliterio aliquo corrupti possit: uaria enim & tanta mixtionis huius pharmaci uirtus praefatam eius uix passibilem efficit, & maxime ultra haec aduersus ferarum mordicationes. Aiunt autem & Mithridatem illum generosum bellatorem, theriacam quidem non accipientem: nondum enim erat inuenta: sed antidotum assumentem multae mixtionis, & ipso nomine eius uocatam: Mithridatum enim nominatur, propter generatam ex eo corpori impassibilitatem non posse accipientem deliterium mori. Quando enim bellans aduersus Romanos, uictus a Pompeio, & in ultimis existens a pharmaco Bulyani mori cogebatur, bibit de eo, & multum de ipso assumpsit, ipse quidem non fuit mortuus, sed filiae suae uolentes ei comori propter dilectionem quam erga ipsum habebant, bibentes ipsum pharmacum, cito mortuae sunt: deinde cum tardaret mori a pharmaco, propter antidotum quod bibebat

D nihil agere potente, uocato uno amicorum eius iniunxit occidere, & ita ferro opus pharmaci perficente: mori enim uiolenter contigit. Habet & has uirtutes theriaca, & cum hoc aduersus feras. In infantibus autem omnino cauere oportet ab hoc pharmaco: maior est enim eorum uirtute magnitudo pharmaci, & dissoluit corpus, & innatum spiritum extinguit. Ego autem uidi dissolui aliquando infantem ab intemporeano usu huius antidoti: ille enim febricitabat quidem chronicum, & multum erat tenuis corpus eius, & uirtus erat debilis, & uix praemulta diligentia uiuere potens: quem ego quidem considerans ex medicatiua consideratione, ualde prohibebam ipsum pharmacum dari. Quidam autem curans de eo, & quasi pater eius esse dicens, & tyrannicam autoritatem habens, & magis illi, quam ei quod ex ratione consilio sciens obediunt irrationabiliter, & cum multa coactione coegit me de pharmaco dare infantem: id autem assumptum quidem digeri non potuit: maius enim erat robore accipientis: dissoluit autem totum habitum ipsius, & uentrem fluere fecit: & sic propter irrationabilem pharmaci usum miserabiliter perijt infans. Quinetiam si in calida terra conuerfaberis, caue uti hoc pharmaco, & sufficiat tibi ea quae ibi est caliditas. Quocirca neque a primo ortu Iulij hominibus calidissimis existentibus, & multum habentibus eam quae intus caliditatem, non uidetur conueniens hoc pharmacum. Cum enim fuerit aestas, consulo omnino non fumere de ipso pharmaco: calida enim existente constitutione, ab ipsa theriaca calidior facta laeditur corpus. Quocirca & illis qui sunt in adulescenti aetate, & multam habentibus naturalem caliditatem, non in multa quantitate, neque multotiens offerre hoc pharmacum consulo, sicut illis qui iam sunt in declinatione uitae, plurimum & non raro cum uino consulo assumere, ut quod iam marasmatum corporis, & extinguitur innati calidi, reuiuiscere & reaccendi possit.

CAMPEGIUS.

Theriaca aduersus uenena inuenta est. Magno errore hanc uulgius medicorum
 tyriacam

Historia Mithridatis regis.

Quartum.

A tyriacam uocant, & à tyro serpente appellatum dicunt. Nullus est serpens qui tyrus appellet: nec tyriaca à tyro, sed theriaca à feris siue belluis apud Græcos uocitata est, quod hæc cōpositio aduersus omnes belluas uenenatas instituta sit. Admiscentur ei uiperinæ carnes: quippe ex uipera pastilli fiunt, qui & ipsi theriaci appellantur. Tyrus, quatenus loquimur de animali, nec græca nec latina dictio est, uerū generali uocabulo fera nominatur. Feræ enim nominantur & bestię, quo nomine, ut inquit Suidas, ea maxime significantur, quæ morfu nocent, ut sunt uiperæ, serpentes, & phalangia: sic enim uocant araneos quosdam, quorum morsus est asperissimus. Galenus propè peculiariter ea appellatione uiperas uidetur accipere, unde & theriaca nuncupata: sic enim scribendum & pronūciandum est, theres non tyri legendum. Antonius Musa Augusti Cæsaris medicus cum incidisset in insanabilia hulcera, uiperas edendas dabat, miraque celeritate perfanabat.

De uitulo, equo, porco & catulo. HISTORIA XIII

PVD Galenum libro primo De utilitate particularū, capite tertio, sic scriptum reperitur: Ego denique uitulum uidi multum cornuantem antequam producerentur cornua: & pullum equi calcitrantem, mollibus adhuc existentibus soleis: & quendam porcum ualde paruum se tueri genis conantem, priuatis magnis dentibus: & catulum nouiter genitū mordere affectantem, mollibus adhuc dentibus: sensum enim habet omne animal, doctū earum quæ in eius anima potentiarum, & excellentiarū quæ in particulis, ut quando conatur paruus porcellus mordere minimis dentibus, eos obtusos habēs ad pugnā, sed eis quos quodammodo non habet affectans uti. Qualiter igitur possibile est dicere animalia à particulis doceri utilitates earū, ex quo & antequam illas habeant, uidentur cognoscere: Si igitur uis accipere tria oua, unum quidē aquilæ, aliud uero merginis, & reliquū serpentis, & calefaciendo moderate decorticare: animalium quæ generabuntur, alia quidem aliō conantia, uolare uidebis antequam possint uolare: aliud autem reuolui & conari serpere, quamuis molle & impotens fuerit. Et si perfecta facies ea in una & eadem domo, deinde ad locum discoopertū ducens dimiseris, aquila quidem uolabit ad sublime, mergo autē in paludem aliquam uolabit, serpens autem cauernam subingredietur in terra: deinde illa quidem ut puto uenabitur nō discens: ille natabit: serpens autem cauernā ingredietur in terra: Naturæ enim animalium indoctę sunt, ut ait Hippocrates. Et propterea mihi uidetur, quod alia quidem animalium natura magis quam ratione artem aliquam operantur: fingunt etenim apes thesauros quosdam, & labyrinthos faciunt formicæ: Nectunt autem & textunt araneæ, & ut coniecturo, omnia indoctę. Homo autem sicut corpore nudus est armis, ita & anima artibus carens: & propterea pro corporis nuditate manus assumpsit, pro ea uero quæ secundum animā in artificiositate rationem: quibus utens armat & custodit corpus omnimode, ornat autē animā omnibus artibus. Sicut enim si innata haberet aliqua arma, sola illa adessent ei semper: Ita & si aliquā haberet artem natura, reliquas nō utiq; haberet. Quia uero melius erat omnibus quidē armis, omnibus autem artibus uti, propterea ei innatū nullum datum est. Bene igitur Aristoteles, uelut organum ante organa dixit esse manum. Bene autem & aliquis nostrum illum imitatus, quasi artem ante artes dicit esse rationem. Sicut igitur omnium manus exiliū existens eorum quæ secundum partem organorum, tamen quia omnia bene apta nata est recipere, præ omnibus est organum: ita & ratio nulla existens earum quæ secundum partem artium, sed omnes in seipsa suscipere apta nata, ars utique erit præ artibus. Homo igitur solus, animal solū ex animalibus omnibus artem habens ante artes, secundum rationem in corpore organū ante organa acquisiuit,

C

Homo nō propter manus prudentissimus est, sed quia prudentissimus omnium animalium est, ideo manus obtinet: qui enim prudentissimus est, recte plurimis uti instrumentis potest. Manus autem esse uidetur nō unum instrumentū, sed multa. Est enim, inquit Aristoteles, instrumentum ante instrumenta. Natura igitur ei qui artes plurimas recipere potest, manū addidit, quæ ad plura instrumēta utilis est. Quapropter, inquit Lactantius: Hominem, quoniā æternū animal atq; immortale fingebat, non forinsecus ut cetera, sed interius armauit: nec munimentū eius in corpore, sed in animo posuit. Nam, ut Quintilianus scribit, sicut aues ad uolatū, equi ad cursum, ad seuitiā ferē gignūtur, sic hominis est propria agitatio mentis atq; solertia. Hebetes uero atq; indociles nō magis secūdam naturam, quā prodigiosa corpora & insignia monstris æduntur. Et quāuis alius alium præstet ingenio, nemo tamen reperit, qui nihil sit studio consecutus. Quemadmodū cæca est sine disciplina natura, sic sine natura macerata est disciplina. In utraq; parum momenti fuerit si subtraxeris exercitiū. Sed hisce tribus absolutio cōparatur. Ea ratione dicebat Plato: Quod si animus non esset immortalis, nullū animal esset infelicius homine. Quapropter inquit Mercurius Trismegistus: Si animam tuam in corpus demerferis, ipsamq; abieceris, ijsq; te uerbis in cœnum prostraueris, neq; scio quicquam, neq; scire etiam ualeo: uastum horreo maris fundū, in cœlum uolare nequeo, nō noui quid nunc sim, non noui quid sim futurus in posterum. Quid tibi cum deo? Neq; enim potes cum sis malus corporisq; foetidi seruus, ipsum pulchrum bonumq; percipere. Extrema uero prauitas nō cognoscere deum: at uero confidere atq; sperare se bonū aliquando reperire posse, uia quædam diuina est, ad bonū recto tramite ducens, facilisq; & peruia: passim procedenti tibi semper occurret, ambulanti, nauigati, die nocteq; loquenti, pariter atq; tacenti: Nihil est enim in rerum natura, quod non aliquam præ se ferat diuinitatis imaginem. Et in dialogo Mercurij ad Tatium inquit: Omne uiuens per mentem permanet immortale: maxime uero omnium immortalis est homo, qui deum capit, qui diuinæ conformatur essentiæ. Huic enim soli ex omni uiuentium genere deus ipse cōgreditur, nocte quidem per somnia, die crebrius per portenta, per quæ omnia sibi futura prænunciat, per aues, per intestina, per spiritū, perq; Sibyllas: propter quæ uere dicuntur homo scire quæ sunt, quæ fuerunt, quæ mox uentura trahant.

Dialogo undecimo.

D

De uulneratione cerebri. HISTORIA XXV

Cap. 10

ES certe mirabilis inuenitur apud Galenū in octauo De utilitate particularum, cum inquit: Et nos quandoq; inopinabilem illam narremus inspectionē, quam in Ionia in Smyrna factā uidimus: scilicet adolescentem uulneratum in altero uentriculorum anteriorū, demum sanatum ut putabatur uoluntate dei.

CAMPEGIVS.

Hippolytus Dantreppus

Et profectō uoluntate dei factum fuisse Galenus sapienter multum, & pensitate dicit. Nam ut id fieri posse non omnino negauerim, sic certe nō facile factū esse crediderim. Nō deest tamen nostræ tempestatis chirurgus multa quidē experiētia peritus, & nobis per quā familiaris, nomine Hippolytus Dantreppus, qui nuper super mensam meā apud Nanceiū Lotharingiæ primariū opidū simile quiddā sibi contigisse, affirmare cōstanter defendereq; nō dubitabat, reclamante tamē Vaxino Rishi cho Insubre clarissimi Lotharingiæ ducis chirurgo præcipuo, qd Hippocrati adhaereret: cuius uerba sunt ex sexta aphorismorū particula: Si uesica præciditur, aut cerebrū, aut cor, aut præcordia, aut aliquod ex tenuioribus intestinis, aut uenter, aut iecur, letale est. Nec facile audiebat illū, cum substantialis particulæ cerebri quantū cocleari

A cocleari excipi potuisset, in terram decidisse asseueraret: hominemq; a se sanatum cōtenderet. Cuius rei locupletissimos testes, utpote oculos, nec auritos in mediū proferebat. Vt cunq; res se habeat, multis disputationibus confutare conati sumus, ego & Ioannes Galfredus eiusdem ducis medicus. Itaque adhuc de ea re certamus, atque sub iudice, ut Flaccus ait, lis est. Non ignoramus Theodericum Chirurgicæ nequaquam ignarum scripsisse, sanari quendam ab se uisum, ex cuius cerebro cellula pars egrediebatur. Huic tamē fidem integram Vaxinus neutiquam habebat, quoniam eius uerba euangelica ueritate subnixā non omnino putabat. Quid de ea re antea libro primo, historia decimaquinta scripserimus, memoriam nostrā non fugit: nobis tamē ista placent. Consiliator tamen differentia centesima octogesima prima, Galeno assentire uidetur: cuius uerba subscribo, ne lector amātissime ea for tasse desideres, aut tempus in eis quærītādis infumas. Sciendum, inquit, est quod solutio cōtinuitatis siue imparis omnibus aduenit membris etiam sanabilis, nisi cordi: Illud enim solutionem nō tolerat continui, octogesima septima differentia: Aut nisi ad intīmā partis intrinsecæ peruenerit, ut ad uentriculos cerebri, uel profunditatē hepatis. aphorismorū sexta part. Ad hāc enim immoderatus sanguinis profequitur exitus. Galenus uero ibidem: Incisionē, inquit, cerebri uidi sæpe sanari: semel enim uidi in Nubia ciuitate Samarię quendam magnū & concauū in cerebro uulnus accepisse, & tamen mortem euasisse: quod contingit rarissime. Hæc ille. In noua quoque traductione sic habetur: At uero cerebrum excisum sæpenumero reddi uitę & sanitati peruidimus. Et item semel in urbe Smyrna terræ Ionix cum adhuc uita frueretur, & superesset magister Pelops, uulnere quidem insigni. Verum id perquam raro uisitur: attamen uerum est, ut grandiora uulnera uocata Hippocrati præcisiones, inferāt abolitionem. Quæ inquam ad aliquē ex uentriculis aguntur consensu omniū inter necant.

B

LIBRI QUARTI ET VLTIMI COMMENTARIO-
RVM IN HISTORIALES GALENI
CAMPOS, FINIS.

CLYSTERIORVM

61

A CAMPI SECVNDVM GALENI MENTEM, AC GRAE-
CORVM MEDICORVM DOCTRINAM, QVIBVS QVIC-
quid in libris ipsorum reconditum, quod ad clysteriorum utilitatem, ad medi-
cinæ artis necessitatem conferre quoquo modo possit, contra Arabum
traditionem, in communem medicorum utilitatem summa
cum diligentia congestum est: A domino SYM-
PHORIANO CAMPEGIO Equi-
tiaurato compositi. Præfatio.

DOCTRINAM quam Galenus Pergamenus medicorū
doctissimus De clysteribus per omnes ipsius libros, &
maxime in lib. quē De clysteribus cōposuit, doctissime
asseruit, literisq; mādauit, quibusdā Arabibus ac barba-
ris uisum est, aut non intelligendo, aut intelligi eum no-
lendo, reprehendere: & hoc quasi compendium cogni-
tionis, his, qui iudicio eorum ducebātur, afferre, ut quæ
in libro De clysteribus Galeni damnabilia reperisse fal-
sō iactabant, breuium capitulorū indiculis publicarent,
taliq; cōmento & detestationem eius, quem impeterēt,
obtinerent, & ab his quæ infamassent, curam exterriti lectoris auerterent. Ne ergo
hanc persuasionē temere quis recipiat, & talem putet sensum scriptis probi inesse
doctoris, qualem eum, qui frustra calumniatur, ostentāt: singulis capitulis quædā
rationis titulo prænotarū, breui & absoluta professione respondebo, in nullo rece-
dens à tramite earum rationum, quæ in Galeni disputationibus continentur.

De inuentione & origine Clysteriorum. CAPVT PRIMVM.

CLYSTER, eris, penultima producta, quod & clysteriū dicit, ἀπὸ τοῦ κλύ-
ζειν, quod est abluere apud Græcos: Nam clystere aluum ægrotantiū la-
uare seu purgare solemus. Plinius cucurbita infusa clysteribus intestino
rum omnium uitijis medetur. Macer tamē huius nominis penul. corripit:

Natural. hist.
lib. 8

Appositus digitis aut intus clystere fufis.

Vsum uero clysteriorum auis in Aegypto monstrauit, quæ uocatur Ibis, ciconiæ fe-
rè similis, & ipsa quoq; serpentum pernicies. Hæc rostri aduncitate per eam partem
se perluit, qua reddi ciborū onera cōsueuere: Hinc clysterem facere primum didice-
runt, ut scribit Galenus capite primo sui Introductorij medicorum.

Quod Arabibus ac barbaris nimium tribuant nouitij medici. CAP. II

MAXIME uellem, ac summopere optarem, ut cum cæteri Christiani ho-
mines, tum uero qui medici uocantur, non ita multum tribuerent Arabi-
bus ac barbaris, nec tantum in eis operæ consumerent, & propè pares ac
fratres, ne dicam maiores Galeno aut Hippocrate facerent. Male enim
sentire mihi uidentur de Pæonia ac medica doctrina, quam putant barbarorū præsi-
dio indigere. Quod minime illi fecerunt, quorū iam multis seculis opera extant, uti
fuere Paulus Aegineta, Alexander Aphrodiseus, Orbasius, & apud Latinos Cor-
nelius Celsus: Apud uero recentes scriptores ac iuniores latinos ac nobiles medicos
acæuo nostro scribentes, Alexander Benedictus nostri amantissimus, Ioannes Lina-
crus Britannorū regis archiater, Ruellius Gallus, Nicolaus Leonicensis, Guliel-
mus Copus Basiliensis Delphini primarius medicus, Galeni ac Hippocratis Cōi-
mitatores, & ueræ in medica arte columnæ. Ac quidē si probè animaduertamus, quic

I

C quid nostris tēporibus apud Patauinos, Papienses, Montisq; Pedenses, quos uulgo Pessulanos uocamus, hæresum in arte medica fuit, quas nō parum multas fuisse accepimus, id omne ferè ex Arabum ac Iudæorum dogmatum fontibus nascebatur, ut non modò non prodesse Arabum traditiones ac quæstiones Hebræorum sacratissimæ medicinæ, sed etiam uehemēter obessent. At isti de quibus loquor, prout fuere Gentilis, Hugo Senēsis, Iacobus Forliuensis, Sermoneta Diuus, ac Thomas de Garbo, Herculanus, ac similis farinæ homines, natam esse fucatricē medicinam ac quæstionariam ad extirpandas Empiricorū hæreses iactant: quarum potius seminarium est: nec intelligunt se imperitiæ accusare piissimam antiquitatem, quæ in expugnādis empiricis ac methodicis, sophistarū arma nō habuit, & sepe cōtra Thesalum methodicorum principem, ac antiquum empiricum Serapionem depugnauit Galenus acerrime, & tanquam Tarquiniū in exiliū eiecit, neq; redire passus est. Itāne imperiti fuerunt empirici ac methodici & inermes? Odiosum puto & execrabilem medicum, qui ægrotum prolatis iam usu medicamentis curare non uult, sed nouis & experimento nō cognitis. Et nauam qui mauult insuetū iter tenere, quā id per quod cæteri salua nauis ac mercibus nauigarunt. Itaq; eo insolentia processerunt Arabū scripta legendo nostri medici, ut ad omne (ut uulgo dicitur) quare, clysteria suis in receptis ordinent, & putant neminem à dolore capitis uel stomachi curari posse, nisi per clysteria iuuent, dicentes principem eorū Arabem asseruisse, clystere nobile esse medicamentū. O tempora, o mores, dicentes nobile medicamentum, quod per turpissima ac foetidissima loca suas operationes exercet ac perficit. Quapropter dicitur in euangelio: Væ qui dicitis bonum esse malum, & malum bonum, & lumen esse tenebras, & tenebras lucem, & nigrum esse candidum. Similiter uæ qui dicit turpe medicamentum esse nobile, cum nobilitas non dicat necessitatem, nec necessitas nobilitatem inferat. Cerebrum apud Galenum nobilissimum est corde, quia in eo exercentur nobiliores operationes uidelicet intellectuales, & in nobiliori loco à deo positum sit. Cor uero magis est necessarium, quia primum uiuens, & ultimum moriens. O sermo improprius, sermo barbarus, clystere nobile instrumentum, nobile à seclibus, nobile à uentositatibus putridisq; humoribus. Sed non mireris, si barbarus sermone, barbarus re & moribus esse uoluerit. Apud senatum olim Romanum nō licebat nec ciui, nec hospiti loqui lingua peregrina, sed tantummodo illius urbis uernacula: At uos christianæ religionis medici barbarum ac Mahometissæ uanitatis sermonem, magis quā christianum & audire & proferre delectamini. Sed aduersus alios dicendi multis in locis dabitur tempus. In præsentiarum uero ostendere uolumus, clysteria nulla alia causa inuēta fuisse, nisi ad ægitudines inferiorum membrorū, puta alui, renum, matricis, hepatis, uesicæ, & similibus, non uero stomachi, aut capitis, alijs ue membris ab aluo distantibus. Hanc autem materiam quam diligentissime potero, discutere & resolvere conabor, ut de ea non frustra post omnes ego scriptores uidear disseruisse: aliquid enim de nostro ac præter cæteros afferemus. Ad quod faciendum, cum mea sponte animatus essem, tamen currentem, ut aiunt, incitauit disputatio mihi nuper habita apud Lugdunū, in cura cuiusdā Lucensis Itali, cum Ioanne Gulielmo Auinionensi Montispefuli doctore, homine in doctrina Arabum perliterato, ac ut moris est apud suos bene acuto, cuius disputationis uerba de clystere exhibendo in uulnere colli circa dorsalem medullam erant: affirmare enim constanterq; defendere non dubitabat, melius phar-macari ac euacuari materia uulneris per clysterium & regiones infernas, quā per superius: reclamantibus tamen Gabriele Syluio Montispefuli pariter doctore, ac Agrippa Germano uiro multiscio. Sed ad propositum. Ioannes Gulielmus igitur ad patientem nostrū cum uenisset, & cum nos tres nec occupatos sane offendisset, sed

Expertis me
dicaminibus
utendum.

D

A sed cum chirurgis duobus in Chironia arte ualde peritis sedētes in exedra, quodam quasi procemio proloquutus ad rem atq; ad tempus accommodato, ita deinde suo uulgato ac barbaro sermone subsequutus est: Domini mei, iste noster patiens euacuatione indiget, oportet illum purgare cum enemate: quia nobile est medicamentum, ut uult princeps Auicenna. Ad hæc respondi: Perdifficilis mihi, & in primis ardua quæstio uidetur, non solum apud Græcos, uerumetiam apud barbaros Arabes, an stomachus attrahere possit medicinam in aluo ac intestinis existentem: an uero uirtus medicinæ quæ in aluo existit, trahere possit à capite, collo, nucha, uel stomacho, absq; uiolentia & pernicie. Hæc enim quæstio perdifficilis quidē & ardua, & haud scio an tibi cognita. Sed non est causa cur cōturberis propterea, ac confunderis cum tuo nobili clystere, ac cum tuo Aboali: Iusta tamen indignatio est, si id tu non assequaris, qui totus Auicennista, & in Arabum doctrina cōsenueris ac canescas, quod uides assequutum esse tuum sapientem Abimeron Auenzoar. Atqui multa sunt apud Galenum, Paulum Aeginetam, Alexandrum, quæ non sunt apud Arabes uestros. Hanc tamē de clysteribus opinionē tuus Arabs Auenzoar à Galeno edoctus non ignorauit.

Abimeron Auenzoar de clysteribus opinio. CAP. III

VENZOAR inter Arabes uir in medica arte, Auerroë autore, eruditissimus, & in morali philosophia nobiliter doctus, in lege Mahometica ac nefandæ sectæ assertionem neruosus, ingenio subtilis, eloquio more Arabū barbarus, uita & conuersatione apud Arabes sanctissimus apparuit, adeo ut cognomēto apud illos sapiens appellaretur: scripsit de sua uena, etsi barbaro sermone, multa in medicinis præclara opuscula: de quibus tantum reperi opus unum quod prænotare uoluit Thestir, opus sanè non elegans, sed sententijs refertissimū, & ab Auerroë super omnia medicinæ opera laudatum. Quare operaprecium uidetur ipsius Auenzoar uerba subscribere, quæ libro primo sui Thestir, tractatu decimo, capite decimo octauo ac ultimo leguntur: nec tamen absque autoritate Galeni medicorū principis: cuius capitis hæc inquam uerba sunt: Et iam quidam reperiuntur medici, qui nituntur probare alimentum nullo modo posse per clysterem recipi in intestinis, ut ad uentriculū deuenire possit: & hæc probant per dicta Galeni, dicentis clysterem infusum per inferna non posse ullo modo ad stomachum pertingere: & hoc pacto argumentando asserunt nutritionem exhibitam per inferiora: nunquam ad stomachum posse percurrere: Verum enim uero isti nimis quàm falluntur, comparādo medicamenta per clysterem iniecta alimento infuso eodem modo: quandoquidem in confesso est, uiolentiam & impulsio- nem clysteris non esse tantam, neque tam uehementem, quæ ualeat pharmaca per inferna loca infusa, ad uentriculum seu stomachum delegare, eaq; gratia quod uirtus attractrix intestinorum uentriculiq; ipsa medicamina fastidit & abominatur: & sic non attrahunt, imò potius expellunt ac reiiciunt. At ubi corpori nutrimentum sit amicum ac necessariū, eoq; indigeat, & intestina fecibus & excrementis diligenter sint expurgata, hac ratione eoq; pacto cibus iniectus, attractiua facultate in ipsis fortiter uigente, ab intestino ad intestinum ad stomachum usque attrahitur. Itidem neque in clysteris medicaminibus uirtutem ullam reperire est, qua ab infernis ad supernas partes conscendere natando ualeant, quemadmodum in fulua siue flaua bile acutissima reperitur, quæ quandoque descendit deorsum ad ani fundum usque, inibiq; magna pūctione ac ardore stimulat, ingeneratq; deijciendi cupiditatē. Nam quemadmodum inquit Galenus, usu uenire potest hominem abstinere & retinere

C excrementa ingruente necessitate, utpote in cōiuijs accumbenti, aut in hominum cœtu præclaro adstanti, quapropter bilis illa ad superna redundat, atq; ad stomachū ascendere potest: quæ cum sit inuisa & exosa naturæ, uomitione excernit atq; eijci tur. Hactenus Auenzoar, Sed nōne indignū est, candide lector, & egre nobis ferendum, quod tot ineruditissimi Arabum libri, ineptissimeq; scripti, nō modo non iniiciuntur flammis in publico positis, more maiorum, sed & multos amatores laudatoresq; habent, ut magnis eos autoribus, non dico comparare, sed præferre nō erubescant. Quare non possum me continere, quin male precer illis qui in culpa sunt, Dij itaq; uobis male faciant Patauini, Salernitani, Ticinenses, Montisq; Pedenses, neoterici iniustissimi, qui regum uestrorum potentia in hominum perniciem Arabes, Persas, Iudæosq; in ciuitatibus ac gymnasijs uestris introire permisistis: Videte itaq; quid feceritis: certe male inconsiderateq; uos fecisse arbitror, nisi forte gaudetis quod nostro malo in locū Hippocratis, Galeni, Pauli Aeginetæ, Alexandri Aphrodisæi, Orbasij, Prisciani, Plinij, Cornelij Celsi, Sereni Sammoniaci, Macri, aliorūq; ut leniter loquar cygnorum, quos uestra Arabum lingua ac disciplina sequissime interemit, successerunt anseres, Aboali princeps uester Hyspalus, Auerrous impius autor, Rasis Pœnus, uterq; Hali, Auenzoar, Alfaharianus ceteriq; Mahometicæ heresis homines, qui non Romana lingua loquuntur, sed barbara, non urbanam quandam morū ciuilitatem, sed agrestem rusticanamq; immanitatem præ se ferunt: denique non olores, sed anseres, prout sunt Forliuensis uterq; de Garbo, Hugo Senensis, Sarmoneta, similisq; farinæ homines pepererūt, nō qui Palatiū Capitoliumq; ut antiquitus fiebat, à nocturnis furibus custodirent, sed qui in uijs ac plateis ad uniuersiuicuiusq; prætereuntis aspectum obstrepant ac uociferentur, & totas ciuitates atque uillas per sophismata ac titillantes argutias inquietent, existimantes se (ô nefas) uocemq; cantumq; habere cygnorū. Quàm acerbum quæso est, nobis præsertim qui cygneam, id est Galeni uocem nō ignoramus, his passim raucorum anserum, id est Arabum ac Iudæorum clamoribus obsurdescere. Cæterum si causa priuata magis quàm publica uis me excitarit, accipe cur etiam mea causa debeam commoueri. Hesternodie quidam in doctrina Arabum magnus (si quid magnū potest esse in barbara doctrina) audebat mihi Auicennā Galeno in doctrina antepone, tum multa alia inconsiderate dicens, tum illud affirmans, nullibi Auicennā in suis libris medicinalibus errauisse. Ego qui nossem hominem nō paruæ alioquin existimationis & autoritatis, quasi collo percussus, incensus sum: sed me repressi, iramq; cohibui, ut alio tempore uehementius ulciscerer, & quale non putarem uulnus infligerem, & ridens inquam: Ostende quæso illam quam nominasti in Auicenna reconditam doctrinam, quam Galenus ignorauit, ut adorabilem doctrinam possim perdiscere, aut quid sentiam respondere. Ille autem stupore territus obmutuit siluitq;. Ego uero remanens, penè mutauī propositū. Sed ne te multis morer, ad materiā clysteriorum ueniam. Galenus inter medicos autor præcipuus, affirmat clysterem infusum per inferna, non posse ullo modo ad stomachum pertinere. Et hoc uidetur ueritatem habere: nam ipse Galenus nono Myamir, capite sexto De cura dysentericæ, facit clysteria ex arsenico & calce & rebus alijs perdentibus & uenenosis: quæ si uirtus stomachi illa pharmaca traheret ad se, periret patiens: Igitur calor naturalis & uiuificus non eo modo operat̃ in aluo ac intestinis, quemadmodū in stomacho, qui culina est coporis totius, nō intestina. Et si in contrariū dicatur, dantur clysteria in attonitis apoplecticis. Respondeo, quod nō dantur ut à capite trahant materiam, & purgent regulari & ordinata cura, sed ut moueant & irritent naturā nō regulari ac dogmatica cura, sed coacta & uiolenta. Quapropter omnibus in libris Galenus prohibet

Stomachus culina corporis.

A hibe fortē medicina in clysteribus: & in omnibus ægritudinibus, nisi fortē in dysenteria, clysteria ordinat ex melle solo & oleo. Posteriores uero multa addiderunt.

Arabum, Pœnorum ac Pharisaorum opiniones de clysteribus. CAPVT QVARTVM.

DOCTRINAM quā Galenus Pergamenus toto orbe famatissimus medicus de clysteribus asseruit, literisq; mādauit, quibusdā Arabibus, Pœnis ac Pharisæis aut non intelligendo, aut intelligi eam nolendo, reprehendere placuit. Ne ergo hanc persuasionē temere quis recipiat, & talem putet sensum scriptis probi in eisdē doctoris, qualem eum qui frustra calumniatur, ostentat, & singulis capitulis quædā rationis titulo prænotarunt, sed breui & absoluta professione respondebo, in nullo recedens à tramite earum definitionum, quæ in docti uiri disputationibus cōtinentur. Sed quia nunc mihi cum rudibus Pœnis ac barbaris sermo est, barbare respondebo: nam, ut lepide quidem in prouerbio est, Balbi non nisi balbos intelligunt. Fuere nonnulli ex barbaris ac Pœnis, qui per quasdam propositiones de clysteribus scripserunt, quarum prima est:

Clystere licet euacuet materiam quæ dolorem facit ab omnibus intestinis, tamen iuuamentum plus est circa intestina inferiora, minus autem circa superiora, medio uero modo circa media. Quapropter magis euacuant clysteria ab inferioribus, minus uero à superioribus, mediocriter à medijs intestinis. Propositio prima de clysteribus.

Secūda propositio: Virtus clysteris est diuersa: Nam quando à supernis euacuare uolumus intestinis, debet esse maioris quantitatis: quando uero ab infernis, in minori quantitate: quando uero à medijs, mediocris debet esse quantitas decoctionis quæ clystere infunditur. II

Tertia propositio, quæ contra Galenum est, nō militans, sed somnians: nam plerunq; somniat Auicenna, ubi Galenus uigilat. Iuuat in atrahendo, inquit Aboali, superfluitates à mēbris principalibus superioribus, puta stomachi & capitis, clystere. Sed dic Auicenna, quomodo à superioribus clystere euacuat, cum dicas clysteria acuta debilitare hepar, ac febrem causare: sed ea possumus quæ iure possumus, non quæ ui, & cum laesione ac uiolentia facimus. Medicus à mediocritate medicus appellatur, non à uiolentia, iuuans naturam, & non impediens illam. Si enim à supernis traherent, clysteria ex arsenico & calce in dysenteria à Galeno ordinata, non solum traherent, sed & necarent ac occiderent: & sic homicida, non medicus à mediocritate fuisset Galenus. III Hæc est Auicennæ tertiæ Can. Fen 16. tract. 4. opinio.

Quarta propositio: Clystere duobus modis à supernis locis attrahit: Vno modo per formam indiuidualem, quam specificā siue propriam aut occultam uocant Phisici: & isto modo trahit clysterium ex agarico & turbit aut scammonia cōpositum. Sed hæc pars propositionis est contra Galenū, Paulum Aeginetam, ac omnes Græcos medicinæ professores: Nam medicinæ existentes in intestinis, absq; uiolentia à membris supernis non attrahunt, sed potius à membris reijciuntur ac expelluntur. Sed ea possumus quæ iuuādo ac iure possumus, non quæ interimendo aut nocendo facimus. Et si medicinæ fortes in intestinis existentes, trahāt à capite, hoc erit, quia in magna decoctionis quantitate exhibentur, & sic à uentositatibus subleuāt quantitas clysteris ad stomachum usq;: & sic medicina operatur reducta à calore stomachi de potentia in actum, quæ si remansisset in aluo ac intestinis, nunquam reducta fuisset de potentia ad actum. Ea de re clysteria ex arsenico & calce in dysenteria debent in parua quantitate exhiberi, ne fortē quantitas illa à uentositatibus ad stomachum usq; eleuari possit, ac sic reduci de potentia in actum. Quapropter clysteria in IIII

C attonitis, lethargicis, apoplecticis fortia, si uelimus ea purgare quæ sunt in capite, debent in magna quantitate decoctionis exhiberi, ut purgent à capite, nō à uirtute intestinorum quæ parua est & latrina secum, sed à uirtute stomachi, qui culina totius est corporis. Secundo modo attrahūt clysteria à membris, ut uolunt Arabes, per uirtutem cōmunem: & sic trahunt ea quæ sunt absterfua, & ablutiua, remouendo superfluitates ab orificijs uenarum, quæ ad intestina terminantur. Quare, ut dicunt, humores à membris supernis istis mediantibus ad aluum perueniūt. Et eodem modo, dicunt, attrahūt medicinæ acutæ stimulo uirtutem expulsiuam, ex quo accedit uehemēs motus, in quo fit attractio à membris supernis uersus inferiora. Sed ut iam diximus, fieri hæc non possunt absq; nocimento & uiolentia nature ac ueneni præsentia in stomacho, quia membra superiora per uenas suas nō attrahūt ea quæ sunt illorum destructiua, sed potius quæ iuuant, attrahūt: natura enim docta trahit quæ illi amica sunt, expellit quæ inimica, nisi ab alio fortiori impediatur.

V Quinta propositio: Clysteria sunt iuuatiua in expellendo reliquias superfluitatū, quas dimiserunt medicinæ solutiua, quia immediate ab aluo & intestinis euacuant: Ea de causa post medicinas fortes & uenenosas, sequenti die ordinamus clysteria lauiatiua, ne medicaminum uirtus inimica natura in aluo remaneat.

VI Sexta propositio, quæ est Aboali: Clysteria quæ sunt acuta, debilitāt hepar propter eorum caliditatem, & ad febres perducūt. Sed dic tu Aboali, si debilitāt hepar, & faciunt febres clysteria acuta attrahentia humores, quare ordinas, cum medicus iuuare debeat naturā, non impedire, nec morbos introducere, sed profligere. Nam quemadmodum uult Plato de legibus libro nono: Medici qui curantes sponte occiderint, morte plectantur.

Lex Platonis.

VII **D** Septima propositio: Hora clysterizandi debet eligi, quādo stomachus est uacuus & absq; cibo: nisi forsitan stomachus sit debilis multum exinatione, uel famelicus, quia tunc antequam fiat clystere, melius est parum subtilis cibi offerri. Item uirtute existente debili, nō debent dari clysteria, sed loco eius balneum, id est glans siue suppositorium. Item debent exhiberi hora frigidioris aëris. Item non debet immediate clystere lauacro siue balneo cōtinuari, ne accidat infirmo superflua æstiuatio. Etiam lauacrū ebullire facit humores dispergendo per corpus, trahendo uersus exteriora. Et cum motus lauacri & clysteris contrarientur (quoniam ille ad externa, hic uero ad interna humores trahit) malum est præmittere clysteri balneum immediate, sed potest præmitti per horas duas aut tres ante clysterem, quia lauacrum unum est ex his, quæ corpus & humores præparāt ad faciliorem euacuationem. Item clystere nō debet fieri cum præsens est sternutatio aut tussis uehemens, ut uult Aboali, ne expellatur subito antequam operetur.

VIII Octaua propositio: Clystere est medicamen securum, non tamen nobile. Prima pars certa est, considerando loca à quibus primo euacuat. Nam ab intestinis principaliter humores ac superfluitates purgat. Secunda pars per se nota est, nec probatione indiget. Fuere enim inuenta ab Hippocrate & maioribus nostris clysteria, ut mundarent aluum & intestina à fecibus & prauis humoribus. Sunt etenim intestina membra uilia & cloaca corporis. Igitur euacuans à talibus mēbris & lacunis, nō potest nec debet dici medicamen nobile, sed potius securum aut efficax, faciens in suis operationibus securitatē. Impropius est sermo, dicēs nobilitatē dici debere ab utilitate & efficacia, aut uero à securitate. Apud Platonem in libris legū nobilitas attenditur aut ex parte generationis, aut materiæ, aut loci, aut uero ex nobilitate receptionis. Clystere uero nō dicī medicamentū nobile ex parte generationis, ut per se notum est: Non materiæ, cum foeda sit, ac horribilis odoratur: Non loci, cum intesti-

na sint

Ana sint loca uilia & corporis cloaca siue latrina. Est igitur clystere medicamen efficax & securum. Efficax uero, in operando euacuationem, ut ad sensum apparet: securum uero, considerando loca à quibus primo euacuat, quæ sunt ignobilia, nempe ab intestinis, quæ membra sunt deputata à natura, ut ad ipsa superfluitates deriuentur, & sic sunt membra uilia. Illud uero quod euacuat à talibus membris, dicitur medicamen securum, propterea si sic medicamen efficax, securitatē facit: Nō em̄ (ut Couis Hippocrates in libro De pharmacis scribit) cōuenit fortibus passionibus pharmacias purgatiuas offerre, sed si cui oportet clystere iniicere, cōgruit eo quotienscunq; uolueris uti.

Clysteriorum genera quatuor. CAP. V

QUATUOR genera sunt clysteriorum, scilicet mollificatiuum, mundificatiuum, constrictiuum, & diureticum.

Clystere emolliendi uim habens.

Mollificatiuum clystere fit cum rebus mollificantibus, ut sunt malua, uiola, branca ursina, bismalua, semen fœnogræci, semen lini. Verbi causa: Accipe malua, uiolarum, bismalua, branca ursina, singulorum manipulum unum, feminis fœnogræci, feminis lini concussatorum singulorum pugillum unum, fursuris pugillum medium: fiat in aqua decoctio ad libram unam, in qua post colaturam dissolue mellis cocti bene despumati uncias duas, olei cōmunis uncias treis, uel loco olei butyri recentis uncias duas, salis drachman unam, fiat clystere.

Clyster expurgans.

Clystere mundificatiuum aliud est lene, aliud uero mordicatiuum. Mordicatiuum fit cum mercuriali, malua, fursure, sale, & rebus acutis, quemadmodum sunt salgemma, & electuaria diagridiata, ex colocynthide & turbith. Quæ apud Arabes sunt in usu communi, apud uero Græcos & pure Latinos nequaquam. Lene uero clystere fit ex malua, mercuriali, sicla, cassia fistula, succo mercuriali, succo sicle, & similibus.

Mordicatiuum clystere.

Clysteres constringendi facultate præditi.

Clysteria constrictiua fiunt hoc modo: Tere gallas, & fac bullire in aqua pluuiali sine sale, & in colatura eius dissolue succum polygoniæ, uel corrigiolæ, uel plantaginis, uel arnoglissæ. Sed antequam propines clystere constrictiuum, prius utaris mollificatiuo clystere, deinde utere constrictiuo.

Clyster lotium proliciens.

Clystere diureticum fit ex radicibus feniculi, lappæ, petroselini, paritariæ, senecionis, in cuius decoctione cum cassia adde benedictam uel lithontripton uel electuarium Ducis, addito oleo & melle, cum aqua marina uel salita.

Autoritates Galeni de clysteribus ex diuersis libris ipsius Galeni, quibus ostenduntur abusus, errata, ac falsa dogmata Arabum, ac neotericorum nostrorum. CAPVT VI

PARTICVLA sexta de clysteribus apud Galenum sic scriptum reperitur: Nos clysterizamus cum oleo & aqua tantum in febribus adurentibus accensis, ut disrupamus calorem adurentem & accensum. Et eodem libro inquit: Cum repletur intestinum colon, accidit inde accidentia mala stomacho, scilicet dolor & punctio: quia cum colon repletur, extenditur: & accidit tunc dolor siphac, quod circūdat stomachum & intestinum, & stomachus infrigidatur, & extenditur lacertus, qui extensus est supra stomachum & intestinum ad extentiōnem intestini, & tunc patitur stomachus.

Libro quinto Cōsiliōrum apud Galenum ita scriptum reperitur: Eum qui pas-

c sus est morbum chronicū, & usus est diæta neutrorū tempore longo, cum te oportet clysterizare propter incarceratam egestionem, noli clysterizare acuto clysteri, sed clysteriza cum oleo tantum.

Apud Galenum libro decimo pharmacorū sic scriptum reperimus: Cōfert multoties matricibus hulceratis clystere ex lacte, cocto cum lapidibus uel ferro. Cōfert etiam clystere taliter factum habentibus hæmorrhoidas & hulcera in ano.

Libro primo humorum, ita scribit idem Galenus: Facimus clystere cum aqua facilis ei, cuius in intestinis sunt uulnera putrefacta, ut abluat quicquid est putrefactū, & extrahat cortices nō paucos: & cum mundificatus est locus, clysterizamus cum medicinis adaptantibus purgationem.

Sexto Epidemiarum apud Galenum ita scriptum reperimus: Cum sunt humiditates pungitiuæ in intestinis: necessarium primo est clystere cum aliquo quod eas mūdificet, sicut est aqua mellis & aqua hordei: & humiditatibus egressis necessariū est clysterizare cum aliquo punctionem mitigante, incolante & solidante.

Libro sexto De colica, cum de morbis intestinorum loqueretur ita scripsit: Clystere factum ex duabus partibus picis liquide, & ex tribus olei, confert uehementer colicæ passioni, stomacho existente forti: Cauendum est tamen ab omni clysteri, in quo fortia medicamenta ponūtur. Habentem stomachum debilem clysteriza cum lenientibus medicamentis.

Apud Galenum decimo Ingenij scriptum reperitur: Procura soluere uentrem eius qui patitur febrem inclusam putridā: & si non soluitur uenter eius, ipsum cum aqua, melle & oleo clysteriza.

Memoria dedit Galenus nono Myamir, quæ sint clysteria in alui hulceribus, in hunc modum: Clysteria patientium hulcera intestinorum, sint composita ex rebus stypticis, mundificatiuis, digestiuis, dormitatiuis, & mitigatiuis, & incolatiuis: & apponendæ sunt aliquæ ipsarum, uel omnes, secundum ægritudinis quantitatem: Et horum clysteriorum sit materia, aqua farris, hordei, & modicum uini styptici.

De clysteribus Pauli Aeginetæ opinio. CAPVT VII

PVD Paulum Aeginetam in libro præceptorum salubrium, capite quadagesimo quarto sic scribitur: Habēt natura uentres quidam adstrictiores, quorū præ debilitate stomachus non sustinet medicamenta, quæ per os sumpta aluum deiiciunt: ijs lauaminibus, quæ Græci nunc κλυσματα, nunc κλυσιπες, Medicorum scola clysteres, & infusa nuncupant, succurendum censeo. Pituitam quidem quæ intestino fixius inhæret, iure caricarū, betarum, nitri, radicis cucumeris syluestris, cū melle & oleo uel chamæmelino, uel anethino. Quod si ariditas haud mediocris molestauerit, elixatio althææ, sœnogræci, chamemeli, adiecto oleo & melle haud ita multo, & nonnūquam oleum per se dimidiati acetabuli quantitate, per inferna in aluum immissum, id quod desiderabatur ad amissim, ut dicitur, absoluit. Necq; tamen crebrò sine iusto temporis interuallo agendū, ne natura ijs perpetuo usu assueta, ultroneæ deiectionis, sui muneris, obliuiscatur.

D. SYMPHORIANI

CAMPEGII, EQVITIS AVRATI, DE PHLE-

BOTOMIA APOLOGETICA

DISCEPTATIO.

igo, cum te opp
re acuo d'p'm
mus: Cōfer mihi
uel ferro. Cōfer
i in ano.
ere cum aqua fo
t est purificatiō,
terizamus cum
m sunt humis
liquo quod ea
ellis necessariū
dante.
ta scripta: Cly
tert uehementer
omni d'p'teri, in
m d'p'teriza cum
i foluere uentem
r eius, ipsum cum
huiusmodi in
nposita ex rebu
olatiuis: Et ap
quantitatem: Et
u s'p'tici.
vii
rium, capite qua
quidam adstricō
camenta, quae per
nunc u' op'p'ne,
succurendum cen
betarum, niri, ro
lanethino. Quae
i, chamemel, ade
e dimidiate
desideraba
d sine

s.

CATALOGVS AVTORVM, QVORVM
TESTIMONIO PASSIM CAM
PEGIVS VTITVR.

GRAECI.

Hippocrates,
Galenus,
Paulus.
Oribasius.
Archigenes.

ARABES ET
POENI.

Auicenna.
Aboali.
Auerrois.
Auenzoar.
Isaac Israëlita.
Alfaharanius.
Rasis Pœnus.
Cōstantinus monachus.
Ioannes Serapionis filius.

Mesues.

LATINI.

Cornelius Celsus.

NEOTERICI ET
IUNIORES.

Petrus Aponensis.
Montagnana.
Gentilis Fulginas.
Herculanus.
Platearius.
Bertrucius.
Gerardus Bututus.
Guainerius.
Gatinarius.
Gordonius.
Ioannes Falco.

ACCIPE splendidissime Ludouice hæc qualiacunq; de phlebotomia doctorū annotamenta, quæ sub nomine tuo, uti tutiora sint & gratiora, chalcotypis notis dispalescere inuulgariq; curauimus. Et fortassis ob hæc legent, quoniã tuo nomini uenerabili, micantissimo, radiofo, per ora cūcta diffuso, dicata sunt: siquidẽ genius est operis, & perennitas aeterna Archiatro Galorum opus medicinale dicare: qui quodãmodo deus terrenus est, & mortalis Apollo, qui uno tantū minor est Apolline. Cæterum clarissime uir, cum in homine sit cōstitutio optima, quæ omnes habet particulas, quæq; ex ijs profuunt emolumẽta, actus organorū peraccōmoda, corpus huiusmodi bene habitū, ^{διφωσση} Græci uocāt. Illud uero in corporis humani cōpãge cuiusmodi nam esse creditur, quod arte mirabili, ut mūdus, ita etiã homo quatuor cōstare uideẽ elementis, sanguine, pituita, & utraq; bile, tam atra q̃ flaua. Nam sanguis aëri assimilãt: Pituita, aqua: Flaua bilis, igni: Terræ uero, quæ atra dicitur bilis. Siquidẽ horū singula elementorū habent qualitates non per minutissimarū partium appositionem, sed per transmutationẽ & unitatẽ ita cōcreta generãtur corpora, ut separari nisi ab eo cuius iussu coiere, nequeant. Gustu porrò sanguis dulcis: pituita salsa: flaua bilis amara: atra bilis acuta. Fons sanguinis est cor. Ex sanguine spiritus: sed per cordis partem dextram manat sanguis: per sinistram promicat spiritus. Inter humores uero sanguis longe præstantior censetur: siquidem est spiritui materia, quibus maxime stat uita, & uirtutis uegetatricis operatio: atq; item animalis. Deinde quia ad uitæ principia accedit amplius, cum sit attemperati caloris, humectiq;. Præterea alit efficacius, instauratq; quod intercidit: proinde naturæ thesaurus habetur, & (ut Plato inquit) carniũ & uniuersi corporis pabulum: quo pereunte cōfestim sequatur mors, necesse est. Idcirco dixit Moses filijs Israhel, Leuit. xvij. Anima enim omnis carnis in sanguine est. Sanguinem uniuersæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est: & quicunq; comederit illum interibit. Vnde dixit filijs Israhel: Omnis anima ex uobis non comedet sanguinem, nec ex aduenis qui peregrinantur apud uos: si uenatione atq; aucupio ceperit feram uel auem, quibus uesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illum terra. Hæc Moses. Mors enim secundū Platonem fit, separata anima à corpore, ut scribit Galenus in libro uirtutum animalium. Propter quod autem separat (inquit Galenus) eam sanguinis euacutio multa: Si quidẽ ipse, inquit, Plato uiueret, ab ipso penitus deposcerem discere. Hæc Galenus. Cæterum uir clarissime, pro miraculo à cūctis habet, ut in uulneris autorem, si superueniat intra horas plus minus septem, proflire pernoscutur sanguis. Quapropter qui defecatissimi sunt sanguinis ridibundi ferẽ sunt, uisu corporeq; floridi: & quandoq; colore uenusti. Sanguis igitur uitæ thesaurus, & spiritus fomes est: quare in sanguine mit-
tendo medicus sapiens esse debet. Inter humores enim sanguis longe præstantior censetur. Accipe ergo uir clarissime de phlebotomia opus clarum: quod si tibi placuisse cognouero, ad alia mox ædenda non inuitus accingar, quæ ad iucūdiorem gustum tota condientur. Vale medicorū decus, & me perinde dilige, & ut soles ama,

Sanguis uitæ
thesaurus. spi-
ritus fomes.

SYMPHORIANI

CAMPEGII LVGDVNENSIS, LOTHARINGORVM ARCHIATRI, DISCEPTATIO APOLOGETICA, QVA docetur, per quę loca sanguis mitti debeat in febrim inflammationibus, præsertim in pleuritide: ex traditionibus Græcorum, Arabum, Pœnorum, & neotericorū medicorum.

De sanguine ac spiritu, Gallisq̃. CAPVT PRIMVM

Sanguis.

Quid spiritus.

D Galenus de Gallis.

Gallia.

VNT nōnulli in sanguine mittendo audaciōres, quos medici sapientes admodum detestantur. Nam sanguis est flaua bilis temperamentū, spiritus somes, uitæ thesaurus. Inter humores uero sanguis longe præstantior censetur: Siquidem est spiritū materia, quibus maxime stat uita, & uirtutis uegetatricis operatio, atq̃ item animalis. Deinde quia ad uitæ principia accedit amplius, cum sit at̃perati caloris, humectiq̃. Præterea quia alit efficacius, instauratq̃ quod intercidit. Proinde naturæ thesaurus habetur, & (ut Plato inquit) carnū & uniuersi corporis pabulum, quo pereunte confestim insequitur mors. Est autē spiritus substātia subtilis, aërea, dilucida, ex tenuissima quaq̃ sanguinis parte producta, ut deferatur uirtus à præcipuis membris ad reliqua, quo proprias ualeant operationes exercere. Spiritus hic ad sanguinem ita se habet, ut ad ignem scintilla. Et quia sunt nōnulli, & præsertim Parrhienses, Aurelianēses, ac Carnuteses, Druydæ philosophi, in sanguine mittēdo audaciōres quā expediat Gallis: de mensura sanguinis tollēdi, & maxime Gallis, ex Galeno, quem potissime sequitur, aliquid adducamus. Ipse Galenus nos admonet, Gallos raro phlebotomare debere, libro De curandi ratione per sanguinis missionē, his uerbis: Proinde minus detrahimus quā plenitudo commonet. Quod ad ætates quidem attinet, in pueris: quod ad corporis habitus, in candidis, & quibus mollis teneraq̃ est caro, quales sunt Galli: quod ad tempus, sub Cane. Similiter etiā in regionibus & constitutionibus. Alia uero ratione in contrarijs, hoc est in frigidis, tum temporibus, tum locis, largā euacuationem fugimus, propter insequentem nimirū refrigerationem. Hactenus Galenus. Audi Galenum, Gallos ob mollitiem & albedinem, teneramq̃ carnē, serò & rarius phlebotomari debere, asserentem. Est autem Gallia lactea regio, & candida. Nam præter cæteros albi sunt Galli: quapropter à Græcis propter huiusmodi colorem Gallatæ dicuntur, ab eo quod est γάλα, id est lac. Neq̃ te moueat rudis usus Gallorum in sanguinis missione, à ratione alicuius & communi errore introductus, ne dum multitudini placere studes, multorum uitam perdas. Neq̃ enim satis iusta est occasio ad delinquendum, cum multis errare. Quod & Galenus morum simia, quem totis uiribus, ut medicorū monarchā ac legislatorē, insectant Parrhienses nostri, ac Galli sub Cancro habitantes omnes, annotauit secūdo De arte curatiua ad Glauconem: Sanguinem incisa uena mitti nouū non est. Sed nullum penè morbum esse, in quo non mittatur, extra Galliam ac Germaniam, nouum est.

Quæ atas sit detractioni sanguinis per uenam idonea. CAPVT II

I ætate nec puerili sint, nec senili, de secunda uena consiliū inito: præ oculis habens principales hosce scopos, nempe plenitudinis tum quantitatem, tum qualitatem, & uirium robur atq̃ infirmitatem, deinde naturalem totius corporis habitū, tempusq̃ & regionem, uitamq̃ antea actam,

tum

rum an cibi, potusque copia, & præcipue affatim nutrientium, qui sic affectus est, usus: ad hæc consuetudinem, & res præter consuetudinem actas: quosque motus exercuerit, quas excretionem habuerit, aut præter solitum compescuerit: ad omnia autem hæc, num gracilior aut crassior euaserit. Sanè utriusque plenitudinis quæritas ex propriorum signorum multitudine definietur: Quanto enim grauior sibi homo uideatur, tantum & plenitudinem quo ad uires creuisse constat. Vbi ergo extantibus plenitudinis signis, ualentes facultates fuerint, uenâ incidens uidelicet, si tenuis ualens sit affectio: nullo discrimine, magisque etiam in phlegmone. Si infesta sit grauans plenitudo, haud semper sanguinis molienda detractio est: Fieri enim potest, ut crudus per corpus collectus sit succus: in quo aduertendum diligenter est, quatenus ualeat, robustaque sit uirtus, & quatenus humor ipse sit frigidus. Nam exoluta ab id genus affectibus uirtus, adhibita sanguinis missione, in extremum malum recidere solet, ut nequaquam postea restitui possit: Quod ubi euenit, periculum non leue cõsequitur: potissimum si febris accedat statu æstiuo, stomachoque male affecto, aut toto adeo corpore natura molli, & tempore humido. Si uero horum nihil sit, cæterum hyems fuerit, regio natura frigida, tum natura quoque hominis frigidior, ijs per sanguinis missionem & totum corpus grauius refrigeratur, & accidunt nonnulla, quæ ad grauē sequuntur refrigerationē symptomata. Quocirca qui sic affecti sunt, eos sanguinis missione uacuare non conuenit, sed frictionibus, mediocriterque excalcfacientibus unctionibus.

Consideranda
maxime uirtus

Quibus agridudinibus competat sanguinis missio, ex Galeno. CAP. III

DE FINITIS itaque tribus mittendi sanguinis scopis, nempe morbi magnitudine aut presente, aut imminente, aut incipiente: ætate florente: uirium robore, extra puerorum ætatem: ad alia antedicta mittendi sanguinis indicia, quæ non pauci adiicienda medici censuerunt, nunc accedamus. Porro quid hac de re sentiam, neminem uestrum ambigere puto, ut qui sæpe adfueritis sanguinis missionem suadenti, tum podagricis, tum arthriticis, tum morbo comitali obnoxiijs, ad hæc melancholicis, qui que sanguinem antea expuissent, aut in thorace structuram fortiti essent ad id malum idonea: præterea uertiginosis, qui que assidue corripit solent angina, peripneumonia, pleuriticis, heptateidibus, ophthalmijs uehementibus, aut, in summa dicam, magno quopiam morbo. Nam in illiusmodi omnibus necessarium esse remedium sanguinis minutionem arbitror constitem adhibitam, posthabitam uirium atque ætatis rationem. Hæc si forte aliquando non dicuntur, intelligere oportet. Cæterum in redundantia humoris melancholici, sanguinem mittere præstat, aut certe omnino medicamento uti atram bilem expurgante. Si ex compressis hemorrhoidibus cumulatius in corpore sanguis extiterit, audacter uenam incidens, etiam si antea grauem expertus morbum non fuerit. Vbi multa euacuatione est opus, uerum uires sunt imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit. Nam pauculo sanguine detractio, protinus melicratum exhibeo probe coctum, cum incidentium medicaminum quopiam, uelut hyssopo, origano, & interim etiam nepeta, aut pulegio. Cæterum ubi seruescentis inest sanguinis plenitudo, acutissimam accendens febrem, subito ac simul euacuare expedit, eamque inanire tentandum uel ad animi deliquium usque, uirium modo inspecto robore. Nam in quibus tibi sanguinis feruentis copia apparet, quamocysime eos uacuare conator, priusque in principalem aliquam partem ingruat. Quamobrem nec per noctem sanguinem mittere uerearis: Siquidem ridiculum est quod quidam faciunt, à secunda diei hora ad quintam aut sextam solummodo sanguinem mittentes, haud alio quouis tempore. Quibus clysterem non immittis, aut cibum non offers eis, quocumque tempore secare

Quibus agridudinibus competat phlebomotia.

m

C uenam potes. Quibus amplæ sunt uenæ, quicq; modice graciles sunt, neq; candidi, neq; tenera carne præditi, copiosius euacuabis: cōtrarios autem parcius, quippe qui exiguum habeant sanguinis, carnemq; facile transpirabilem.

Qua ætate uena sit tundenda, qua uero prohibenda uenæ sectio sit, ex Galeno. CAP. IIII

VERI carnem facile transpirabilem habent, & hac ratione uenā illorū minime tundes usq; ad decimūquartum ætatis annū. Postq; si multus congestus sanguis appareat, tēpusq; anni uernū fuerit, regioq; natura temperata, & pueri natura ualde sanguinea, sanguinē minues: multoq; magis si aut peripneumonie, aut angine, aut pleuritis, aut alterius acuti grauisq; morbi periculū incūbat. Itaq; & septuagenarijs (modò dicti ad sint pulsus) si affectus iubeat, uenā secabis. Sunt enim quidā & in hac ætate multi sanguinis, uiresq; habent robustas. Itaq; nō numerū solūmodo annorū aduertes, quod quidam faciūt, sed corporis etiam habitū. Nam sunt qui sexagesimo ætatis anno uenæ sectionē nō ferent, cum quidā qui septuaginta nati sunt annos, perferāt. Verūtāmē minus his utiq; detrahes, etiam si eandem habere affectionē, quam florens corpus, appareāt. Proinde minus detrahimus q̄ plenitudo commonet. Quod ad ætates quidē attinet, in pueris: quod ad corporis habitus, in candidis, & quibus mollis teneraq; est caro, quales Galli sunt: quod ad tēpus, sub Cane. Quocūq; enim die mittēdi sanguinis scopos in laborante inueneris, in eo auxiliū adhibeto, etiā si uigessimus is ab initio extiterit. At quinā fuerint hi scopi: morbus ingens, roburq; uiriū, excepta puerili etate, & aëre nos ambiente ualde calido. Porrò aut quoniā exoluit tēporis tractu in plerisq; morbis uirtus, idcirco & mittēdi sanguinis occasio, dierū numero deperdit, nō tanq; primario id dies efficiant, ac nō re aliqua intercedēte, nempe uiriū dissolutione. Itaq; si quādo uel secūdo à principio die uires exolui uideant, à uena secāda abstinēbimus.

Quæ phlebotomantibus sint cōsideranda, ex Oribasio. CAP. V

Oribasius
Sardianus.

RIBASIVS Archiātrus Iuliani Cæsaris, in Cōpendio medicinæ ad Eustathium filiū de phlebotomia ita scribit: Contemplari oportet in phlebotomia, tēpus & ætatem & uirtutem: ut ex his phlebotomus adhiberi possit omnibus pro ratione plenitudinis: quādo hæc in aliquibus apparet, in ijs qui cōsueti sunt phlebotomo uti, uel ijs qui nō sunt usi phlebotomia, cū nulla fuerit spes in magna passione. Sciendū autē est uniuersaliter de phlebotomia, in omnibus magnis passionibus necessariā esse phlebotomiā: & proinde cōfestim adhibemus. Qui autē nihil tale patiunt, & totas membrorū partes inculpabiles habent, duobus modis euacuationibus componuntur. Si enim in diæta obseruanda incontinentes sunt, phlebotomo curent. Quod si diætam obseruare possunt, salutare absq; phlebotomo cōsequuntur remediū, id est per fricationem multam, & balnearum frequentes usus, & exercitationes, & uectationes, & deambulationes: Adhuc etiā & unctiones diaphoreticas, eas que uelociter plenitudinē corporis euacuare possunt. Si hæc utiq; displiceant, & aliqua sanguinis plenitudo esse perspicatur, ut sit melancholici sanguinis plenitudo, tūc omnino necesse est uti phlebotomo. Sin uero spissus in eo sanguis dominatur ex melancholia, continuo phlebotomandus est. Magnitudo ægritudinis, & fortitudo uirtutis, plena est contemplatio phlebotomiæ, in quibus phlebotomari opus habent, nō aliqua urgente, aut prohibente causa. Optimum est matutino tempore phlebotomū adhiberi, ut post somnum una hora uigilans sit uel duabus aut plus.

Quales uenæ in singulis passionibus sint incidendæ ex Oribasio Sardiano, CAP. VI

Antispas

ANTISPASIS fit quando ex ipsa parte quæ infirmatur, proxima patienti loco incidit uena. Splenem patienti de sinistra manu secus digitum minor incidenda est uena, aut de sinistro brachio, quæ est cubito proxima. Pleuriticis autem ex ipsa parte quæ dolet, sanguis est auferendus. Ad oculorum uero dolores iuuat magnifice, si ex ipsa parte quæ plus dolet, de brachio capitalis incidatur uena. Tres enim uenæ sunt in brachio, quæ phlebotomantur necessario, una quæ est proxima cubito, quæ anterior uocatur: altera est media, quæ matricialis dicitur: tertia est superior, quæ uocatur capitalis: Nam anterior phlebotomatur, quando sub ceruicibus surgunt passiones: Inferior ergo, quæ est quam Græci Eudon uocant, hæc quæ in inferioribus partibus membra sunt posita: In collo si læsa sunt loca, phlebotomus adhibetur. Capitalis autem phlebotomatur, si circa caput aut faciem passio generetur: Media uero utriusque partibus expediens est. Sub media igitur uena nervus subiacet coniunctus: Sub inferiore uena arteria subiacet coniuncta: & ideo caute phlebotomandæ sunt. Capitalis uero uena omnino sine ullo periculo inciditur, si semel fuerit percussa: sed cum bis aut ter incidatur, contingit ut dolores in ea incisione cõsurgant, & sint multo tempore. Hoc enim patientibus ideo fit, quia uix semel percussa incidit, sed bis aut tertio percussa dolorẽ facit: semel autem percussa, neque inflammatione, neque dolorẽ facit, propter quod oportet eam sine timore incidere, cum multa cautela. Secundum autem hunc modum, quæ inferiores sunt uenæ, in talis uel plantis tanguntur, in passionibus quæ circa femora, aut uesicam, uel matricem fiunt, uel in renibus. Oportet autem incipiente inflammatione antispasim facere. In diuturna autem inflammatione, ex ipsis quæ patiuntur locis est tollendus de proximo sanguis. In quibus autem corporibus nihil patitur membrum, auferendus est sanguis primo Vere intrante. Omnibus uena æqualiter media est incidenda: & hoc omnibus utilissimum est.

Antispasis quæ do fit.

Tres uenæ in brachio.

Capitalis.
Media.

Antispasis.

Mediam uenam aperire utile.

De sanguinis detractione, ex traditione Aurelij Cornelij Celsi. CAP. VII

ANTIQUI primam ultimamque ætatem sustinere non posse, hoc auxilij genus indicabant, persuaserantque sibi mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea uero usus ostendit nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Intere est enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ uires sint. Ergo si iuuenis imbecillus est, aut si mulier quæ gruida non est, parum ualet, male sanguis emittitur. At firmus puer, & robustus senex, & gruida mulier ualens, tunc curatur. Maxime tamen in his medicus imperitus falli potest, quia ferè minus roboris illis ætatibus subest. Mulierique prægnanti post curationem quoque uiribus opus est non tantum ad se, sed etiam ad partem sustinendam. Intere est enim inter ualens corpus & obesum, inter tenue et infirmum. Tenuioribus magis sanguis, plenioribus magis caro abundat: Facilius itaque illi detractionem eiusmodi sustinent, celeriusque ea si nimium est pinguis, affligitur. Ideoque uis corporis melius ex uenis quam ex ipsa specie aestimatur. Vehemens febris ubi rubet corpus, plenæque uenæ tumet, sanguinis detractionem requirit. Si uehemens febris urget, in ipso impetu eius sanguinem mittere, hominem iugulare est. Expectanda ergo remissio est, si non decrescit, sed crescere desijt, neque speratur remissio: tunc quoque quauis peior, sola tamen occasio non obmittenda est. Mittere autem sanguinem cum sit expeditissimum, usum habenti, tum ignaro difficilimum est: Iuncta enim est uena arterijs, his neruis. Ita si neruum scalpellus attingit, sequitur neruorum distentio, ea quæ hominem crudeliter consumit. At arteria incisa neque coit, neque fanescit: inter dum etiam ut sanguis uehementer erumpat, efficit. Si ex superiore parte aliquis decidit, si contusus est, si ex aliquo subito casu sanguinem uomit, quauis paulo ante sumpsit cibum, tamen protinus ei demenda est, ne si subsederit corpus affligat. At si morbi ratio patietur, tum demum nulla crudelitatis suspicionem remanere id fiet. Ideoque ei rei uideatur apertissimum aduersæ ualitudinis dies secundus aut

Vires magis quam quicquid aliud spectanda.

tertius. Sed ut aliquando etiam primo die sanguinem mittere necesse est: sic nunquam utile post diem quartum est, cum iam spacio ipso materia & exhausta est, & corpus corrumpit: ut detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum.

SYMPHORIANI CAMPEGII LVGDVNENSIS, Loringorum Archiatri, tractatus secundus primi libri De curandi ratione per sanguinis missionem, ex Hebræorum, Arabum, ac Pœnorum traditionibus.

Quare autor ex Arabum numero prætermisit Halyabbatem. CAP. I

IRARI fortasse quispiam non desineret, ut qui præcipuorum Arabum sententias afferre secundo pollicitus sum, Halyabbatem reticuerim, quem nostri perinde ac uetustissimum doctissimumque semper iudicauerunt. Cui respondeo, me Halyabbati plurimum oblectatum nonnunquam fuisse, insudasseque frequenter. Verum dum in uisendis pariter Isaac Israelitici operibus incumberem, incidit locus in quarto februum, capite de diebus ceticis, ubi se aliquando Pantechnen addidisse, ad illud crebro lectorem remittens, fatetur. Cum autem frequenter ad Pantechnen illo suo consilio accesserim, quæsierim insuper quid Halyabbati in dispositione Regali, menti esset: in ambobus eadem profus sententias eadem penè uerborum serie, in eisdemque capitibus notatas reperiens, iudicauit hæc fuisse eiusdem autoris opera: imò unum idemque unius autoris opus, posterioremque à priore hanc ditissimam traditionem abstulisse. Et Stephanum quendam philosophiæ nomen assumptum, sub nomine fictitio Halyabbatis, ab Isaac potius, quam ediuerlo, Pantechne opus surripuisse: propterea quod Regalis illa dispositio Haly attributa ac potius fictitia, Rasis Pœnorum memorat ac citat plerisque in locis, Rasis uero crebro Isaac sermones, suo operi Continentis annectit. Vnde clarum relinquitur, Isaac longe ante Stephanum illum cum suo Haly, fictitio autore, scripsisse. Et propterea quæstioni satisfactum esse, cum Isaac in Pantechne autoritate usi fuerimus. Quibus ambobus succedens Constantinus Africanus montis Cassinensis monachus, & ipse falso similiter opus Pantechne, quod Isaac fuit, sibi ascripsit. Nec putet quis Constantinum solum Pantechne nomen ab Isaac deprompsisse, ut multis placuit, illudque traditioni suæ Halyabbatis supposuisse: sicque nomine Regalis dispositionis mutato, illud opus in quo interpretis officio tantum functus est, sibi destinasse, non opus Isaac. Etenim Isaac ubi in februum libro lectorem ad Pantechnen Viaticumque, quorum ipse autor est, mandat, si ad illa accesseris, reperies profecto sermones, locaque secunda simul ut direxit primis conuenire, nihilque dissidii interesse. Quare autem omnem uerborum maiestatem, facundiam, eloquiique latini phaleras relinquens, quotidianum planeque rudem sermonem in hac additione elegerim, si perconteris, non incōsulte hoc actum esse scias. Sunt etenim nostri Montispedenses medici quidam hac tempestate plurimumque incompti, quibus satis est, imò ex industria eos delectat rudis sermo magis quam latinorum uocabulorum obferuantia: non satis aduertentes tam immensam tamque præclaram artem barbarie scelerari flagitiosissimum esse, ac penitus nobilissimam facultatem infamare.

De sanguinis detractioe ex traditione Isaac Israelitæ, qui Regis Arabum fuit filius adoptiuus. CAPVT II

RABES ac Pœni studiosissimi Hippocratis ac Galeni emulatores fuere, & in medica arte interpretanda insudarunt plurimum, & quantum in ea ualuerint, hoc uno clarum existit, quod cum Græcis ac Latinis huiusce artis gloria decertare audent. De quorum numero Isaac Israelita, Salomonis regis Arabum filius, nullis eorum secundus, multis ac gloriosis scriptis clarissimam & facile permeabilem reddidit medicinam. Quem sequuti Rasis Pœnus, Serapio, Princeps insuper

Constantinus
falso sibi opus
Pantechne ad
scripsit.

A insuper eorū Auicenna, Alſaharanius, Abimeron Abynzoar, Meſues, & alij per-
multi, in medicinis nōnulla egregia quidē, imō copioſiſſima chartis mandarūt. Iſaac
in primis de ſanguinis detractiōne annotauit in Pantechne nono practicae, cap. ſe-
cundo, his uerbis: Primū quidem medicū ſcire de phlebotomia expedit quas praee-
perunt antiqui conditiones, quae quinque ſunt: Prima quidē, ne paruus phleboto-
metur puer, ſed nec ſenex. Secūda, ne ſeruū niſi ex domini uoluntate ſanguine mi-
nuas. Tertia eſt, ne in obſcuro id fiat loco. Quarta, ut phlebotomator ſit expertus in
arte. Quinta, ut ſit nouacula non tenuis, longa, nec breuis, ſed utriuſq; mediū ſer-
uans. Oportet in phlebotomādo cauere, ne fortē in eius ſint ſtercora cōcluſa uiſceri-
bus, quoniā malū: Vena nanq; cum minuiſ, ab inteſtinis malos contrahit chymos.
Inteſtina ergo prius purgentur, & ſtercus euacuet, aut cum lixiuijs aut certe clyſte-
re. Et cum febricitantē minuere uis, & eius circularis eſt febris, circuitus die phlebo-
tomū caueas. Quod ſi continua eſt, diei minues principijs, ea ſcilicet hora, qua in eo
uictus ualentior eſt, & calor quietior: ſicq; & cuius calida eſt cōplexio, in aetate mi-
nuatur: cuius autē cōplexio eſt frigida, & tempus hyemis, in die medio minuaf: nec
illius ſanguinem prima extrahas uice, niſi modicū: & poſtmodū dabis ſyrupū de po-
mis. Nec illum phlebotomari, cuius ſtomachus debilis, aut ſecur, expedit: aut in, cu-
ius plurimū cōplexione frigus dominatur, & cuius corporis uenae plenae ſunt, aut
corpus rarum, niſi cum timore & cautela, & neceſſitate urgente. Nec uero illum cu-
ius debilis eſt uirtus, minuas, niſi morbi alicuius difficilis cauſa impulerit, qua magis
patienti timeat, ut ſuffocatio eſt, pleureſisq; & peripneumonia: ne ſanguinē ſemel
extrahas caue, ſed paulatim & uicibus numerolis. Nec uero te ſyncopis hac in par-
te fallat: quoniā ex quorūdam eſt hominū cōſuetudine, deſiciunt enim nonnulli
antequā quae neceſſaria eſt extrahatur ſanguinis quantitas. Duplica ergo, & ſangui-
nem iuxta quod opus fuerit, educas. In pleureſi, peripneumonia, atq; hepatis apo-
ſtemate, ſanguis eſt corruptus et putridus, ideoq; ipſum in talibus extrahere, donec
immutet ruborē, expedit: hoc tamē faciendū eſt, cū ſufficiens uirtus fuerit, & ad hu-
iſmodi reſpondēs deſideriū, atq; iuuentutis, aut illi proxima: tempus uernū, aut
temperati aëris. Cum autē res cōtrario ſe habebūt modo, eritq; uirtus debilis, aetasq;
puerilis, aër & tempus nimij caloris, aut cōtrā frigoris, tunc iuxta quod uirtus, aetas
tempuſq; praesens ſufficiens, ſanguinem extrahet: & hoc nō ſemel, ſed paulatim, ſa-
peq; donec quāta eſt neceſſitas, fuerit imminutus. Et in hac parte diligētius intuen-
dum in aetate, quoniā nonnunq; patiens ſeptuagenarius eſt & fortior, multiq; ſan-
guinis educationi ſufficiens. Hoc autē fit, ſi pleni ſit ſenex corporis, mediocriſq; colo-
ris, & perfectē & ſanatae membrorum uirtutis, q̄ iuuenis albi coloris, pinguis, pilis
nudis, rari corporis. Hoc cum animaduertentis, nō expedit ſenem a ſanguinis minu-
tione arcere potiore, quā iuuenem, cuius haec habitudo eſt.

De iuuamentis & nocumentis phlebotomiae, ex traditione

Alſaharani Arabis. CAPVT III

ALSAHARANIVS Arabs de iuuamēto euacuationis ſanguinis ac no-
cumento nos admonuit libro Theoricae ſuae, capite ſecūdo, his uerbis:
Qui frequenter minuit ſibi de ſanguine praeter neceſſitatem, incidit in
malitiā cōplexionis, hydropiſim, & caſum appetitus cibi, & citò adue-
nit ei ſenectus, & debilitas uirtutis corporis, & debilitas uentriculi, ſto-
machi, & hepatis, & ducit ad tremorem, & paralyſim mediae partis corporis, & ſpa-
ſmum, & grauitatē ſenſuū, & debilitatē omniū uirtutū naturaliū uniuersaliter. Illi
uero qui nō minuit ſanguinem uigente neceſſitate, adueniūt genera apoſtematū,
& februm continuarū, & apoſtema laterū, & aegritudinū uariolarū, & ſimilium, &
ſputū ſanguinis, & repentina mors, & apoſtema quod dicitur alcahon, & apophexia

m 3

Conditiones
quinque ad phle-
botomiam re-
quiſitae.

Sanguinem uia
cibus numero-
ſis extrahas.

Quibus et
quando phlebo-
tomia eſt pro-
hibenda.

C sanguinea quæ dicitur alsheca, in qua rubescit facies & nigrescit, & passio anginae, & genera leprarū. Iuuamentū autē sanguinis minutionis apud tempora necessitatis maximū est in cōseruatione sanitatis, & multarū ægritudinū sanatione. Suficientes iam melius phlebotomiā sunt, qui carnosī sunt & corpulēti, habētes uenas grossas, apparentes, & pilosī, & rubei corporis, & habentes carnē spissam, nō pinguem: sed & iuuenes, & uiri perfecti. Pueri autē & senes, & præcipue qui peruenerūt ad aetatem sexagenariam, non cōsentiant phlebotomari nisi proxima necessitate. Illi uero qui plus ea indigēt, eos cōsueuerunt inuadere apostemata quæ dicūtur aldemanur, & febres, & qui assiduam comedere carnes & bibere uinum dulce. Et caueant ab ipsa, habentes stomachi debilitatem & hepatis, & melancholici. Et illi quos inuadere consueuerunt passiones frigidæ, & qui utuntur labore nimio, ac maris nauigationibus. Hæc Alfaharianus.

De phlebotomiā & eius iuuamentis & nocumentis, ex traditione Rasis Pœni. CAP. III

RASIS Pœnus de sanguinis missione nos admonet tractatu quarto, cap. xiiij. his uerbis: Ex frequēti sanguinis detractiōne cōplexionis malignitas, & hydrops, ac festina senectus, ac appetitiuæ destructio, pulsusq; paruitas, stomachi ac iecoris & cordis debilitas, tremor, paralytis, apoplexia, ac omnium uirtutum naturalium debilitas. Ex negligentia autem eius extractions cum ea indiget, accidūt apostemata, exituræ, febres cōclusæ, phrenesis, pleuresis, uariolæ, morbilli, hæmoptoica passio, mors subita, pestilentia, apoplexia sanguinea. Infantes & decrepiti phlebotomandi non sunt. Illi uero à phlebotomia abstine re debent, qui stomachum & hepar habent debilia. Hæc Rasis.

Quædam de phlebotomiā ex traditione Auicennæ. CAP. IIII

D**P**HLEBOTOMIA est euacuatio uniuersalis quæ multitudinem euacuat. Multitudo autē est augmentū humorū super æqualitatē ipsorū in uenis. Vnusquisq; phlebotomatur propter sanguinis multitudinē, aut propter ipsius malitiā, aut propter utriq; quæ faciendā nō est in die motus ægritudinis. Cū uero sanguis fuerit bonus, paucus, & fuerint in corpore humores plurimi & mali, phlebotomia bonum rapiet, & malum relinquet. Et si necessaria fuerit phlebotomia, cū debilitate uirtutis, partire ipsam. Cauenda est phlebotomia in febribus uehementis calfactionis & inflammationis. Et summopere tibi caue, ne ægrum ad unam duarū perducas rerū, scilicet humorū cholericoꝝ ebullitionem, & frigidorum cruditatē. Caue tibi ne fastiditum phlebotomes, sed prolonga ipsum, ut eius fastidium digeratur. Et dum diuersio est necessaria, ut phlebotomiæ uices sint multa, quā quantitas multa. Phlebotomia quandoq; febrem commouet, & quandoque resoluit putrefactionem. Hæc ille.

De phlebotomiā ex traditione Auerrois. CAP. V

Auerrois 8.
Colliget, ca
pite 3

QVANDO faciendā est phlebotomia, necesse est ut præuideat ætas & uirtus & aër & regimen & consuetudo: & si ista omnia significant super necessitatē phlebotomiæ, tunc secure minuas posito omni timore, & attendas ne sit in corpore membrū læsum, prohibens phlebotomiā, sicut os stomachi frigidū, & quod nō diu egrotauerit. Et nō debemus minuere usq; ad duas septimanas annorū secundū Galenū, & si natura ægritudinis hoc requirat manifeste. Et dixit Abimeron Auenzoar: Ego minui filiū meū trium annorū, & euasit à morte. Et si uirtus sit plurimū debilis, nō solū minuas parū, sed omnino abstineas à phlebotomia. Et si uiderimus esse necessariū, ut in ægritudinibus senum facias, tamē cū timore.

A timore. Tēpus cōueniens est uer: tēpus uero aestatis prohibet, propter uirtutis debilitatem, & propter spiritū resolutionē: & si ægritudo illo tempore euacuationē requirat, fiat in parua quantitate. Tempus hyemale phlebotomiā prohibet, propter sanguinis coagulationē & eius grossitiem quā habet. Autumni tēpus propter æstatis propinquitatem non est conueniens propter ipsius siccitatem, & uentorū turbationem, ac debilitatem operationum, & tempus calidū quod præcessit. Et si natura ægritudinis phlebotomiam requirat, minorari debet quantitas. Hæc ille.

SYMPHORIANI CAMPEGII LVGDVNENSIS, LOTHARINGORŪ Archiatri, tractatus tertius libri primī, quo docetur quando sanguis mitti debeat in uiscerum inflammationibus. Ex traditionibus neotericorum & recentiorum autorum.

VM in alijs artibus, quæ in solam cōtemplationem referunt, turpe sit, uel inanis glorię studio, metu famæ ueritatem uiolare, adeo ut summi uiri interdum nō solum præceptorū dicta reprehenderint, sed ipsi palinodiam cecinerint, plus ueritati quā uel sibi uel amicitiæ deferentes: Id certe in arte medica flagitiosum erit, in qua agendorum occasio

*Occasio
pernix.*

præceps, angustissimaq; est, ob materiæ quam tractat nobilitatē, atq; fluxum: adeo ut ille dextre agere censeatur, qui naufragijs aliorum edoctus à Scylla & Charybdi quam longissime effugit. Ergo cum in medicina sanguinis missio uniuersalis sit euacuatio ac maxime necessaria, neoterici quæsiere, an in febrī inflammationibus sanguis sit detrahendus: & an inter initia, uel in processu sit mittendus. Primo ponam

*Neotericorum
medicorū quæ
sita.*

B nonnullos recentium ac neotericorum canones, tandem conclusiones.

Primus Canon. Stante sanguinis repletionē peccante in quanto solum, in principio non est expectanda digestio, ut in alijs humoribus, sed statim facienda est phlebotomia: & si uirtus tolerat eradicatiua: nam per eam aufertur febris.

Secūds Canon. Si peccet sanguis ex mixtione aliorū humorum ipsum inficientium, & tales humores multum distent à natura sanguinis, & reddatur sanguis uiscosus & crassus, tunc satius est digestionē expectare, ut præcepit Galenus, & eam digerere cum syrupo de hyssopo, deinde phlebotomare.

Tertius Canon. Vbi fuerit mixtio sanguinis cum alijs humoribus, si non fuerint multum distantes à sanguine, uel extranei à natura, cōpetit phlebotomia in principio, non expectata digestionē saltem minoratiua.

Quartus Canon. Impossibile est stante mixtione debita aliorum humorū cum sanguine, copiosiorē in processu phlebotomiam cōpetere, quā in principio, ubi facta fuerit in principio minoratiua, deinde data sint digestiua: et hoc uoluit Auicenna quarta primī, quando præcipit phlebotomiam fieri in febre sanguinis & alijs humoribus sanguine mixtis, & tunc fieri in principio minoratiuam, & in processu copiosorem. Ex quibus apparet differentia phlebotomiæ quando est à sanguine puro, aut alijs humoribus cum sanguine: Nam in prima fit copiosa, in secunda minoratiua solum.

Quintus Canon. Stante mixtione aliorū humorū cum sanguine, sanguine ipso nō peccante, consiliū Auicennæ est ut relinquat phlebotomia, quantū possibile est: & si non potest, partiri oportet phlebotomiam. Et hic aduerte Galenū audaciorem fuisse phlebotomādo ipso Auicenna. Quare undecimo Methodi, in omni putrida nō dubitauit phlebotomiam facere, quia Græci multo abundant sanguine, & sunt Hispanis & Carthaginensibus robustiores. Arabes autem debiles sunt & paucioris sanguinis propter illorū caliditatē: quare in casu mixtionis relinquit Auicenna phle

c botomiam, si alio modo curari possit. Et hoc ueritatem habet, quādo febris est de numero prolixarū, in quibus indigemus maiori uirtutis fortitudine: etiam quando expectas totam materiam unica expulsionē debere per crism euacuari. His canonicis seruatis, ponam aliquas conclusiones.

Prima cōclusio. Synocharū sanatio & cura phlebotomia est, & aquæ frigidæ potus, ut Galen. nono Methodi uoluit. Vnde Rabi Moses autoritate Galeni inquit Curationis synochæ tramites omnes cassant per obmissionē phlebotomiæ. Et ideo te nunquam intromittas, nisi prius phlebotomiam feceris.

Secunda cōclusio. Magnæ sagacitatis est non subtrahere sanguinē subito usq; ad syncopim, etsi contrarium uoluerit Galen. ix. Methodi: sed reiterāda est potius, trahendo uice prima medietatem, & secundo aliam. Cui sententiæ cōsentit Gallus ille Gordonius neotericorū expertissimus, laudans illam partiri per uices, partē manē trahēdo, aliam uero uespere. Auerois Colliget viij. Galeni opinionem uituperat, adducens quinq; contra eum rationes.

Tertia conclusio. Phlebotomia solennis est euacuatio, cuius utilitas & eius nocuumētū uulgō manifestantur: estq; eadem abominabilis si ampla nimis sit, & cruor euacuetur ultra cōmunem uulgi opinionem, & maxime si in syncopin labatur.

Quarta cōclusio. In febre synocha quam inflatiuā appellant, in principio cōpetit phlebotomia illa, quam eradicatiuam dicūt. Nam ex multitudine sanguinis quandoq; timetur suffocatio, & mors ex ea tandem.

Quinta conclusio. Quando timetur ex obmissione phlebotomiæ futurū apostema in membro principali, celebrāda est phlebotomia ampla, citra tamen syncopen: tutius tamen esset & minus malum usq; ad syncopin deuenire, à qua releuatur patiens cum cibo subtili, & fricationibus, & aspersione aquæ frigidæ in faciem, quam mortem incurrere: & maxime si homo sit fortis, & uires robustas habeat.

Sexta cōclusio. Si nō sit aliquid quod cogat ad phlebotomiam ita copiosam, quia homo non est fortis & potens, & talis ut dictum est, melius est eam partiri, quam ad syncopen ducere. Quare dictū est superius, Galenū fuisse audacem phlebotomando, Auicenna uero remissum cruorem euacuando, qui uehiculū est animæ humanæ. Nam Galenus Græcus uel Asiaticus ex Pergamo, & Græci plurimo utūtur uino, ac carnibus se replent. Mahumetenses, & præsertim Arabes, ex lege non bibūt uinum: quare ita sanguine non sunt repleti.

Septima cōclusio. Sarmatæ, id est Poloni, Bohemi, Transihenani, Daci, Britones, qui corpora habēt robustiora Italīs ac Hispanīs, cibo multo ac potu se replentia, Cere & Baccho in totū deseruientia, talis phlebotomia nō discōueniret usq; ad syncopin: uirtute tamen consentiente. In Celtica Gallia & sub sexto climate, quales sunt Lugdunenses, non sic conueniret, & ideo medici eam partiūtur per uices. Gordonus inquit: Mihi uidetur tutius facere phlebotomiam multiplicando numerum donec deficiat materia, & non patiens: & melius est ægritudinē prolongare, q̄ si mors mihi imputet. Nam per hanc duæ cōplentur intentiones: Prima, quia per illam remouet inflammatiō, quia est de maxime refrigerantibus: quapropter dicebat Auicenna: Et scias quod phlebotomia, & sumere aquam frigidam, quādoq; excusat ab alia infrigidatione. Ex sola enim phlebotomia usq; ad syncopin, liberatus est æger ex synocha. nono Methodi apud Galenum.

Octaua cōclusio. Vbi esset necessaria sanguinis missio, & fieri nō potest ratione ætatis, aut quia æger delicatus, uel illā pati nō uult, applica cucurbitulas siue uentosas spatulis aut natibus, aut prouoca hæmorrhagiam ex naribus, aut hæmorrhoidas uel menstrua: & si contingat cruorem exire per se, nullo modo constringas, nisi ad debilitatem nimiam perduceret ægrum.

A Nona cōclusio. Phlebotomia cōueniente, fiat de brachio ex uena cordis, id est ex *Venā cordis.* nigra, quia in ea cōtinetur multitudo sanguinis, à quo febris dependet, ut scribit Rabi Moles, Galeni auctoritate, & ut nonnulli scripsere. Si sanguis peccat solū in quanto nō in quali, fiat de uena brachij dextrij; & si cum multitudine est acuitas, fiat de sinistro propter cordis feruorem.

Decima cōclusio. Quacūq; hora medicus à patiente uocatur, debet ipsam quam citius potest facere, nisi forte sit prohibēs aliquid: nec expectetur crisis, nec digestio, nisi fuerit repletio nauseatiua, quā remouent quidā cum fricationibus extremitatū, abstinentia & clysteribus. Et leniri semper debet uenter ante phlebotomiam. Sanguis detrahendus est usque ad quartum diem; quartus autem, ut scribit Platearius, *Platearij opinio.* sit exclusus, & cum Plateario cōcordat Celsus, Gordonius tamen cum Galeno opusitum scribit.

Vndecima cōclusio. Nonnulli ex antiquis scribūt, non debere phlebotomari in statu aegritudinis, propter uirtutis debilitatem, & accidentiū fortitudinem, quia periculum est de aegri extinctione.

Duodecima conclusio. Facta phlebotomia, post horis duabus da cibū ex pane loto in aqua frigida, comedat lactucas, acetosam, & huiusmodi: & si uirtus foret debilis, dormiat, ut Galenus scribit nono Methodi.

Decimatertia cōclusio. Vbi nō potest fieri phlebotomia neq; scarificatio, quo sanguis euacuetur, tunc fac uentris solutionē cum pharmaco respiciente bilem, ut est Reubarbarū: sicut in caufone, & febre adruente: quia cum sanguis putrescit in febribus arsiuis, ad naturam cholerae conuertitur.

B Decimaquarta cōclusio. Vbi in stomacho, intestinis, aut uenis capillaribus & meseraicis reponūtur materiae corruptae, debet phlebotomiam praecedere lenitio uentris, cum cassia, manna, siue rore Syriaco, aut cū clystere, ut talis lenitio citò fiat, ne impediatur phlebotomia. Et nonnunq; post phlebotomiam copiosam uirtute fortificata aliquando accidit fluxus uentris cholericus & copiosus sudor: caue tunc ne restringas fluxū, nisi forte accideret fortis debilitas, neq; sudorem abstergas continue: nam sic fortasse curabitur, ut uult Galenus Methodi nono.

Decimaquinta conclusio. Si acciderit fluxus sanguinis nariū, & ex ipso timeatur syncopis, debes statim restringere, quia talis euacuatio nō regulatur à natura: nam naturalis euacuatio non adeo prosternit uirtutem, ut artificialis.

Decima sexta cōclusio. Coacte aliquando cogitur medicus incipere ab alteratiuis praetermittendo phlebotomiam, ut si febris esset arsiua intensae caliditatis. Et de tali loquitur Rasis in libro diuisionū, dum inquit: Si obmittitur phlebotomia, stude dandum aegro aquam frigidam plurimā usq; ad satietatem, aut infrigidetur ut tremat.

Decima septima conclusio. In febre tertiana interpolata syncera, raro facienda est phlebotomia: Nam si fiat & nō cōpetat, periculū est ne de interpolata fiat continua. Nam per phlebotomiam euacuatīs uenis, materiae ad extra trahuntur ab intrat: ipsa enim materias subtiliat, & ipsas in motu ponit. Quare timendo inflammationē maiorem, nō temere facienda est phlebotomia. Ea de re in febribus magnae inflammationis prohibetur, ut in caufone. Quare inquit Auicenna: Non phlebotomes, fortassis enim phlebotomia inflammabit eos. Dicit Gordonius, phlebotomiā in caufone esse de raro contingentibus.

Protestatio auctoris.

Nō miraberis lector amātissime, si cōmuni tritoq; sermone utimur, siquidē communibus uerbis est utendū & facilibus, cū ea quae tractant, nulla uerborū luce satis clara fieri possunt. Praeterea quēadmodū Cicero lib. secūdo Offic. popularibus uerbis censet agendū & usitatis cum loquimur de opinione populari, ita & nos barbaris iudicamus utendum, cum de barbarorum & Arabum doctrina disputamus.

ido febris ebli
etiam quatuor
uari. His cana
aque frigida
te Galeni in
botomiz. Et de
ne subitū
la est potius
entit Gallus
ces, partē me
nem uti uera
tas & eius nocu
nimis sit, & cruo
copiam labatur.
n principio cōpet
ne sanguinis quo
miz futurū ap
tamen syncop
qua releuatur p
e in faciem, qu
abeat.
copiosam, qui
partiri, quam a
n phlebotomia
est anime humo
plurimo utitur
ex lege non trib
ani, Daci, Britone
tu se replentia,
eniret usq; ad syn
chmate, quales sunt
per uices. Goro
ndo numeram de
longare, q̄ si mor
qua per illam
oper dicebat. A
uadoq; excusata
liberatus est age
ri nō potest
arbitratus fore uer
sus, aut tamen
modo uultu inge
Nax

SYMPHORIANI CAMPEGII EQVI

TIS AVRATI, LOTHARINGORVM ARCHIATRI

de Apologetica disceptatione inter Andream Thurinū Florenti
num Piltiensem, & Mattheū Curtiū Ticinensem doctorem,
quo docetur per quæ loca sanguis mitti debeat in pleu-
ritide, ad filium Antoniū Campegium, Lib. 11

Symphorianus Campegius Antonio Campegio filio suo, s. d.

FT cum alijs & mecū, fili charissime, sepe cōquestus sum, multos
quibus & ingenij & numerosæ eloquētiæ talentum deus ipse
contulerit, id ipsum uel sudario, quod euangelica lege cautū est
ne fiat, inuolutū defodisse, uel dispēdiosis mercibus lapidasse:
Siquidē plerofq; nō sine animi indignatiōe cōtemplatus sum,
alioquin literis & ingenio pollentes, qui ab opere cessarūt, aut
Arabes, Pœnos, Aegyptios, Isrælitas, Mahumetenses, alios
tum obscœnos, tum barbaros medicos æmulati sunt, potius q̄ senem Hippocratē,
Galenū, Paulum Aeginetam, Alexandrū Aphrodisiæ, Oribasium, Asclepiadem,
Dioclem, Archigenem, alios ue ueteris medicinæ autores multos Græcæ eloquen-
tiæ præcellentes medicos, qui medicinā unā cum eloquentia celebrauerūt. Quadā
etiā intra quadringentos annos, atq; adeò nuper cōmenta & statim recepta sunt.
Hæc scilicet est illorū tam uetus doctrina, ut fermē Hippocratē & Galenum præ ea
cecu nouum dogma haberi & reijci cupiant. Discant igitur tandem, nos ueterem &
uere naturalem medicinā humanæ cōditionis prædicare, nempe logicalem ac Hip-
pocraticā & Galenicam medicinā. An hæc sunt noua? In pleuritide inter initia san-
guis ex parte dolente est detrahendus, ut latere dextro affecto, mittendus est inter ini-
tia ex brachio dextro: Hęc enim fuit Hippocratis, Galeni ac Oribasijs opinio. Noua
inquit, Andreas Thurinus doctrina est in Lutheranorū medicorū officinis nuper
cōficta. Persistamus in fide ueteri medicorū. Arabū, Pœnorū, Isrælitarum doctrina,
autoritas Auicennæ, & tot seculorū cōsensus ualeāt, & Neoterici cum noua illa in
Matthæo Curtio, ac Petro Brissoto in Ticinensi & Parrhisiensi gymnasijs nata do-
ctrina: Quibus nō aliud responderim, q̄ quod olim Sadducæis Christus: Erratis, in-
quit, nesciētes scripturas. Sed dicimus Arabibus nouis: Erratis, nesciētes Hippocra-
tis, Galeni, Oribasijs, ac Græcorū medicorū doctrinā, atq; utinā id saltem æquitatis à
cerebroso hominū genere impetrare possim, qd Ethnicus præstat Ethnico: nempe
primo causam cognoscāt: dein si uidebit, reū cōdemnent. Iam causa incognita Thu-
rinus Matthæū Curtiū collegam meū, & Brissotū damnat: nō quidem Curtiū, aut
Brissotū, imò in Curtio & Brissoto Hippocratē & Galenū. Certe qui posito affectu
cæco iudice, rem ipsam pressius cōtuetur, de Curtio ac Brissoto secus iudicat. Nam
bona pars eorū quæ Curtij & Brissoti dānatores docēt, prisca etiā medicis ignoran-
tur, tū abest ut pro ueterib. & Hippocratis & Galeni doctrinis haberi debeāt. Ad
hæc quæ Arabes scripserūt, nō omnia Græcorū spiritu synceritatē respiciūt. Quæ-
dam etiā intra quadringētos annos, atq; adeò nuper cōmentata, & statim recepta
sunt. Scilicet hæc est illorū tam uetus doctrina, ut fermē Hippoc. & Galenū præ ea
cecu nouū dogma haberi cupiāt. Discāt igitur tandē Curtiū & Brissotū cū Hippocr.
& Galeno, ueterē doctrinā, nō nouā docere. Auicennā nescio qua mente citius ad-
miserit Thurinus, q̄ Galenū & Oribasiū. Si autem aliquis importunus forsitan calu-
mniator quæserit, uter doctior in refellēdo antiquorū opiniones, Curtius ne an ue-
ro Thurinus? Profectò cum odiosæ sint huiuscemodi cōparationes, de utroq; mihi
amicissimo, neq; improbo, neq; indocto iudiciū promere non est animus, nec aliter
uolo q̄ de collega ac amico iudicare. Matthæū Curtiū collegam meū, uirū haud du-
bie doctū nō diffiteor, sed qui Galenice dicere maluerit, & philosophice q̄ Arabice
aut

A aut Tulliane. Meū semper iudiciū fuit, Curtiū in medicinis magis Hippocratice, q̄ Thurinū cū Arabibus Galenice & scribere & sapere. Multa enim, fili charissime, in hoc libello De Græcis ac barbaris Arabibus & Pœnis eruta monumentis, ad hanc diem multis ignota, quæ si à plerisque (ut sunt inuidi sæpe homines, ideoq̄ indocti) statim nō probabūtur, ipsi uiderint: bona certe iudicia nō reformido: quanq̄ ut ille inquit, & sua riserūt secula Meonidem. Atqui nec ipsi maleuolis scribimus, sed bonis, si ita libet certe tibi: & si hoc etiam moleste ferunt, mihi ipsi tantū ut Ismenias cecini. Vale fili, & ut facis Græcorū opera, & præsertim Galeni, uigilanter agitato. Lugduni, ultima Septembris, anno millesimo quingentesimo tricesimoq̄.

De missione sanguinis in pleuritide, ex Hippocrate. CAPVT I

R ne ociose nimis Hippoc. adiremus in ipso penè uestibulo secundi Regiminis Acutorū textu x. obijcitur locus animaduersione dignus: Cum dolor, inquit, ascendit ad furculas, aut grauitas fit circa brachiū, uel mammillam aut pectus, quæ sunt supra septum transuersum, phlebotomāda est basilica. Et in quarto Regiminis Acutorū, textu lxxvij. inquit: Incidere oportet uenam, quæ intus ad qualescūq̄ partium, ab eo latere quod dolore fuerit affectum. Secundū aliam translationē sic habetur: Si quidē iugulū, mamma, brachium uel doleat, uenā interiorē brachij qua affectus est, pertundito. Hanc Hippocratis auctoritatem commento, ut dicitur apud Gallos, Aurelianensi interpretatus est Andreas Thurinus, asserendo Hippocratem docere uenam, quæ incidenda est in actu curatiuo, & nō quæ incidenda est in actu præseruatiuo. Harū, inquit Thurinus, prima respicit materiam quæ fluxit siue in totū, siue in partem: & hæc debet nō in principio fieri, sed in statu, & per recitūdinē patientis particulā. Venæ autem, inquit, incisio nem quæ ad artem pertinet, quæ præseruatiua dicit̄, quæ fit in principio, & ad partem contrariam particulæ patienti, & respectu humoris qui actu fluit, ipse Hippocrates, inquit, ut breuiloquus omisit, quia nō intendebat, inquit Thurinus, dare præcepta, nisi ea quæ ad artem pertinent curatiuam, cuiusmodi non est diuersiua. Sed dic Thurine charissime, cur in pleuritide & costali morbo nō debet curatiua phlebotomia, cum in principio pleuritidis sit apostema & ægritudo & febris, & maxime in principio nō principiante, quia raro aut nunq̄ in tali principio uocatur medicus. Ergo cura debetur in pleuritide in principio, cum in morbo debeatur cura: ergo Hippocrates docuit uenam incidendam in actu curatiuo in pleuritide, non præseruatiuo solum: Non enim in libris Acutorum passionum De morbis futuris & prænotionibus ac eorū præseruationibus, sed de præsentibus scribit, relinquens prænotiones ac prognostica. Sed ne me putes aliquid finxisse, quoniā uos Itali soletis nōnunquam scriptorū auctoritate moueri, testem citabo Galenū ipsum, eodem in loco de uenarū dissectione in pleuritide, qui ait: Quando extenditur dolor uersus membra alta, tunc oportet ut minuamus ex uenis, quæ sunt in curuatura manus, uenā per quā possibile est attrahere, ex sanguine qui est in membro infirmo ad contrariū partem ad quam declinat, quātitatem multam cum uelocitate. Et quando extendit uersus membra inferiora, oportet ut fiat euacuatio per mūdificationem cum solutiuis. Hæc Galenus. Vide mi Andrea, Galenum uoluisse hoc in loco minuere sanguinē in pleuritide à membro infirmo, cū uelocitate & quātitate plurima. Hoc enim Hippocratis præceptū est, ubi dolor & materia ad brachiū eiusdē lateris tendit. Docetq̄ retrahendā esse materiā Galenus à loco ad quem incōmode tendit, hoc est ab ipsa pleuritide, à māmilla in uenā cauam, dato itinere in eo loco ad quē natura tendit cōmode uidelicet in brachio eiusdē lateris: hoc enim modo plurimum & subito ab ipsa parte laborante uacuari, quod in phlegmonarū acutarū curatione propositum

C est. Sed hæc omnia, mi Thurine, contra te militant: fortassis uero etiam ea quæ dicis, intelligenda in actu curatiuo & non præseruatiuo: nam pleuritidis materia est perniciofa sitis ratione, uel certe nata est breui fieri perniciofa, nisi repurgetur tempestiue secunda brachij in latere affecto uena. Sed de his alibi.

Per quæ loca sanguis mitti debeat in pleuritide, ex Galeno. CAPVT II

VONIAM solent multi scriptorū autoritate moueri potius quam ratione, testem citabo Galenum libro De uenarum dissectione, ubi ait: Ex dextra quidem nare sanguinis profluuiū apte & celeriter sistit cucurbitula dextris hypochondrijs apposita: sicuti sinistris ex sinistra fluente sanguine. Similiter si reuulsionis gratia uenam secaueris, sanguine è directo fluente confestim manifestum præsidium senties. Eandem ob causam cum è naribus sanguis erumpit, id retinent magnæ in præcordijs defixæ cucurbitæ. Infigendæ aut sunt, si ex dextra nare profluunt, super iocinore: sin ex sinistra, super liene: si ab utraq; nare, super utroq; sunt imponendæ uiscere. Quod si resolutus adhuc æger nō sit, etiā uena sub eo cubito incidenda est, qui profusioni è directo respondet. Vbi paulū detraxeris, mox unam horam intermittens, rursus detrahes: post iterū atq; iterum pro laborantis uiribus. Nunc ostendamus hæc Galeno & Hippocrati consentire. Hippocrates lib. quarto De uictus ratione in morbis acutis, loquēs de pleuritide & peripneumonia, ait: Si dolor ad superiores partes extendit, ut iugulū, mammillam, brachiū, internā brachij uenam secare oportet, ab eo uidelicet latere quod dolore fuerit affectum, pro corporis habitu, & anni tēpore, & ætate, & calore sanguinē detrahare: utq; copiosior sit purgatio, si dolor fuerit acutus, ad animi defectionem ducere. Hæc ille. Mitigandi igitur doloris gratia, sanguinē detrahit ab eo latere, quod dolore fuerit affectum: ergo inter initia. Nec ualet Thurini responsio, dicendo quod in apostemate quod sit, oportet habere intentionem ad partem materiæ quæ fluit, & quæ fluxa est, & quæ parata est fluere. Vt hoc uerū sit, leue est ista dixisse: simul enim oportet descripsisse has intentiones, id est quid unaquæq; significat. Hoc enim fecisset medicus rationalis: hoc ego demū fecissem. Neq; uero Galenus, quem citat Thurinus, id affirmat: sed solum duas indicationes ponit, ubi phlegmone adhuc in generatione est: hoc solum significat, quando nulla causa quæ phlegmonē creare possit, in corpore est, huic tutela debetur, quod à Thurino dicitur regimen conseruatiuū. Quando uero adest causa, quæ efficere aliquando possit, nondum tamen ea magnitudine est, ut morbum efficiat, huic debet sola prouisio, quod Andreas Thurinus regimen præseruatiuum appellat. Significat autem huiusmodi causa inhibitionem siue prohibitionem sui, ne increseat maior ue fiat. Quando autē huiusmodi causa eò magnitudinis peruenit, ut iam phlegmonē creet, summoueri desiderat, suiq; ablationē significat, quod prouisio est, & ei quod phlegmone generatū est, curatio debet. Ergo ponit tres significationes, inhibitionē incrementi causæ, ablationem causæ efficientis, ablationē morbi: neq; id dicit quod Thurinus fingit. Neq; ignoro illa uerba eorum quos imitaris, causa antecedens, cōiuncta siue cōtinens, & quasi cōiuncta. Sed de his satis: nunc ad Galenū reuertamur. Is libro de phlebotomia ait: At uero deinceps in pleuriticis uenæ sectio è directo affecti lateris facta, præsentissimā utilitatem sepe numero ostendit: ex opposita aut manu, uel nō magnā, uel certe tardam. Dolor escq; oculorum uehementissimos saepe infra unam diem sedauit, è directo missus sanguis, humerali uocata uena incisa. In omnibus autem affectibus ubi sanguis non ad extremum ducendus est, iteratam ablationem moliri præstat. Interdum eodem die, ubi res ita exigit: interdum postridie: præterquam si aliquando ad defectionem animi satagemus. Item Galenus secūdo ad Glauconē ait: Et si quidem dextra uteri pars

D
Thurini res-
pōsio uana
& insufficia
est.

A pars affecta fuerit, ex dextra manu & crure sanguinē detrahes: sinistra autē affecta, à membris quæ illis è directo sunt opposita. Quod enim ab ipso cathexin dicit, idem est quod ex æquo: & è directo idem quod eiusdem lateris: alioqui pars uteri sinistra non potius è directo cruris sinistri quàm dextri dicenda esset.

De sanguinis detractione in costali morbo ac pleuritide, ex Oribasio, Iuliani Cæsaris Archiatro. CAP. III

RAVARER ego plura huiusmodi Græcorū placita de sanguinis missione ex parte eadem, ex eodem fonte manantia, unum in locum cōgerere (Satis enim ex his quæ diximus poterat diligens lector monitus uideri, ut reliqua Græcorū sensa per se prospiceret) nisi illud Oribasi Saradiani succurreret. Ne igitur alijs, qui id laboris suscipere fortassis recusabunt, in medio relinquat, pauca ex eodem Oribasio cap. de pleuritide ad Eustathiū filiū subnectam. Antispasis, inquit, fit, quādo ex ipsa parte quæ infirmatur, proxima patienti loco inciditur uena. Splenem patienti de sinistra manu secus digitum minor incidenda est uena: aut de sinistro brachio, quæ est cubito proxima. Pleuriticis autem ex ipsa parte quæ dolet, sanguis est auferendus. Ad oculorū uero dolores iuuat magnifice, si ex ipsa parte quæ plus dolet, de brachio capitalis incidatur uena. Hæc Orbasius. Verū sectis nō seruiō, neq; scriptorū opinione, sed euidenti ratione urgere, inq; uicem urgeri uolo. Recte igitur à Galeno dictū est, lib. De phlebotomia, cum ait: At uero deinceps & in pleuriticis uenæ sectio è directo affecti lateris facta præsentissimam utilitatem sæpenumero ostendit: ex opposita autem manu, uel non magnam uel certe tardam, doloresq; oculorum uehementissimos sæpe intra unam diem sedauit è directo missus sanguis.

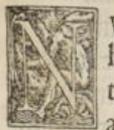
Orbasius in
Cōpendio Medicinæ ad filiū
Eustathium.

De sanguinis detractione per uenas in pleuritide, ex Cornelio Celfo. CAP. IIII

AURELIUS Cornelius Celsus, Hippocrates latinus habitus, lib. quarto, capite sexto De laterum doloribus, loquens de pleuritide & peripneumonia, ait: Remediū uero est magni & recentis doloris, sanguis missus. At siue leuior, siue uetustior casus est, uel superuacuū, uel serū id auxiliū est, cōfugiendūq; ad cucurbitulas est, antè summa cute incisa. Hæc Celsus. Cæterū uenæ sectio, ut uoluit Arabs Auicēna, decurrere facit humores, sed donec quiescāt tantum. Et ante Auicennam Cornelius noster libro secundo, capite nono, De sanguinis detractione loquens, dum ait: Neq; ignoro quosdam dicere, quæ longissime sanguinem inde ubi lædat, esse mittendum. Sic enim auerti materiæ cursum: at illo modo in idipsum quod grauat euocari. Sed idipsum falsum est. Proximū enim locum primo exhaurit. Ex ulterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur: ubi is suppressus est, quia nō trahit ne uenit quidem. Et paulò post: Aueritur quoq; interdū sanguis, ubi alia parte prorumpens, alia emittitur. Desinit enim fluere qua uolumus, inde obiectis quæ prohibeant, alio dato itinere. Hæc ille. Verum sectis, ut dixi, non seruiō, neq; scriptorum opinione, sed euidenti ratione urgere, inq; uicem urgeri uolo. Quare ad alios medicæ artis autores transmigrandū est.

De phlebotomia in pleuritide, ex Constantino Cassinensi medico Africano. CAPVT V

NULLAM artis medicæ partem magis scriptorū lancinauit iniuria, quàm hanc quæ ad costalem morbum attinet rationem. Certe uel uno capite de pleuresi plura occurrūt, tam aut inuersa ob Arabum traditionem, aut mutilata, ut somnolentissimū possint lectorē excitare. Sed lectorem admonere uelim, ne omnibus temere assentiat. Constantinus montis Cassinensis

C monachus, libro tertio Viatici, capite xij. ait: Si uideamus apostema diaphragmatis sanguineū, si sequant̄ tempus, atas, consuetudo, & uirtus infirmi, festinemus ut de basilica uena minuamus de latere ubi infirmus patitur, antequā augmentetur, maxime si dolor ascendat usq; ad furculas: qđ in periconoxeon præcipit Hippocrates. Quū loca superiora lateri doloroso sint colligata, basilica uena incidenda erit. Si inferiora loca doloroso lateri dolore sint colligata, pharmacia danda est. Si infirmus sit fortis, non est cura alia adhibēda quā quæ in phlebotomia præcipimus obseruanda. Sed phlebotomandus est maxime si à sanguine sit morbi species. Vnde si uirtus defecerit, non oportet phlebotomare, sed quantum possumus uirtutem custodire: Phlebotomia enim est molestissima cum defectione uirtutis. Hactenus aperte Constantinus, siue ipse solus, siue ipse in Isaac uertendo de Arabica lingua in sermonem latinum. Hic textus opinionem Thurini cum Pœnis & Arabibus ambulante euerit. Nostræ præterea partes erunt ostendere non solum ex rei natura, sed ex Constantino Africano siue Cōstantino in Isaac, quod è directo intelligantur dextra dextris, & sinistra sinistris. Ex multis libris Constantini hæc pauca sufficiant, ex quibus constat, Constantinum partem Græcorum de secunda uena in pleuritide tenere, & nō esse Auicennæ, Rasis, ac reliquorum Arabum sensa alio quam dixerimus modo recipienda. Sed unde nam poterimus ista uenari, alibi dicemus.

De sanguinis missione in pleuritide, ex Archigene. CAP. VI

D PERÆ PRECIUM est breuiter referre, quæ Archigenes de sectione uenæ in pleuritide senserit: At acute, inquit, agrotantibus, si circa maniam & clauem fuerit dolor, secare oportet in ancone uenam, ardente latere, non ad ixin, sed cathexin brachij. Neq; tantum sanguinis detrahatur ut anima deficiat: nam ex hoc subest periculū peripneumoniæ. Refrigerato enim admodū sanguine, pulmo qui rarus est & calidus lateriq; uicinus, facile excipit morbum. Hæc Archigenes. Quod enim ab ipso cathexin dicit̄, idem est quod ex equo, & è directo idem quod eiusdem lateris: alioquin ut supra dictū est, pars uteri sinistra non potius è directo cruris sinistri, quā dextri dicenda esset.

S Y M P H O R I A N I C A M P E G I I L V G D V N E N S I S, L O -
tharingorū Archiatri, tractatus secundus libri secundi, quo docetur
per quæ loca sanguis mitti debeat in pleuritide, ex traditiō-
nibus Israëliitarum, Arabum & Pœnorum.

Ex traditione Isaac Israëlitæ. CAPVT PRIMVM

V NT fateor hæc quæ in hoc tractatu colligā, haud magni alicuius momenti, sed quibus lectorem minus solertem facile hallucinantem uideas, qualia sunt quæ ab Arabibus, Israëliticis & Pœnis de sanguinis missione in pleuritide scripserunt. Isaac Israëlita Salomonis regis Arabum filius, ita scribit libro Pantechni sexto practicæ cap. decimotertio: Opus nos in huius dominiū passionis, in principijs si dolor ad furculas ascēdat, phlebotomo uti basilicæ manus lateri oppositæ passionis, quò passionis materia in contrariam distrahatur partē, ad quam superfluitas cœpit declinare. Et si passio diuturnior sit, & materia tam roborata est, tunc passionis latere phlebotomo utaris, multumq; detrahe sanguinem, idq; secundo facere adijcias, si uirtus adiuuerit atasq; cōplexio, & tēpus præfens: Abstrahendus est aut̄ sanguis donec ipsius immutetur color. Hæc Isaac in opere Regalis dispositionis, quod à Stephano philosopho inscribitur nomine Halyabbatis, Idem uero liber traductus à Cōstantino monacho, cui magis

A magis adhereo, alium habet intellectū. Sic enim eo in libro scribit: Oportet in initio si dolor furculas salierit, basilicam per antispasim phlebotomari, ut materia ad opposita diuertatur. Si uero materia quiescat, phlebotomari secundum infirmum locum oportet. Et ut multus sanguis extrahatur, phlebotomia semel & iterum fiat, si uires permiserint patientis. Hæc Constantinus in sexto practica Pantechni Isaac. Quibus uerbis uidetur, quod si in principio pleuritidis materia quiescat, oportet sanguinem trahere ex parte doloris. Si uero non quiescat, sed si dolor ad furculas salierit, & non quiescat materia, oportet basilicam per antispasim phlebotomari. Oribasius tamen libro ad Eustathium filium scribit, antispasim esse, quando ex ipsa parte qua infirmatur, proxima patienti loco inciditur uena. Ex traditione tamen Constantini, uidetur uoluisse Isaac, quod si in principio pleuritidis materia quiescat, phlebotomari debere ex parte ægra: si uero salierit ad furculas, & materia non fuerit quieta, ex opposita parte.

Constantini traditio uerior.

Ex traditione Auicennæ, & Alfaharani Arabis. CAP. II

B S C V R E nimis, ne frigide dicam, Auicenna, ac eius collega Arabs Alfaharanius, locum de sectione uenæ in pleuritide perstrinxerunt, in quem si quis pendiculantibus, ut dicitur, oculis incidat, aut hallucinabundus inibi hæreat oportet, aut manifesta ignorationis confessione uictus abeat.

Auicenna libro tertio loquens de pleuritide, ait: Ex rebus communibus est phlebotomia, sed in principio ex latere diuerso, & magis festina de saphena opposita in longitudine, et post ipsam de basilica opposita in latitudine: deinde post aliquos dies ex latere conueniente in latitudine. Hæc ille. Et Alfaharanius Arabs libro suæ practica tractatu duodecimo, capite ultimo, ait: Curatio apostematis diaphragmatis ex sanguine est: quod si est in principio ægritudinis, in prima die antequam ægritudo perficiatur & uirtus infirmi est fortis, & reliquæ conditiones fuerint, phlebotometur ex basilica oppositi lateris. Et cum præterierint tres dies, & ægritudo fuerit confirmata, phlebotometur iterum ex parte apostematis, & præcipue quando apostema est in superiore parte panniculi. Postea uero bibat decoctionem iuiubarum & passularum sebesten, papaueris albi, dragaganti & uiolarum. Hæc Alfaharanius. Sed cum sit eadem distantia à pleuritide dextra, ad internam in cubito dextro & sinistro uenæ, sitque directio cubiti dextri, non autem sinistri, erit magis contraria pleuritidis dextra, cubito dextro quam sinistro, quoniam seruetur rectitudo & eadem distantia: imò cubito sinistro contraria erit pleuritidis dextra nomine tantum, & dictionis appellatio: uel ue figura, non autem rei natura. In hoc igitur ut in alijs plurimis errauit Auicenna cum suo collega, ut ample declarauimus in nostris annotationibus in Auicennam, ad quem lectorem mittimus, si per oculum libet.

Ex traditione Rasis Pœni, & Serapionis. CAP. III

I D E B A M Arabicæ scholæ studiosos quosdam solícite requirere, quæ esset Rasis opinio, de missione sanguinis in pleuritide, cum in diuersis libris contrariæ legantur sententiæ de sectione uenæ in costali morbo. Horum curiosæ indagini Almanforia opitulatur autoritas. Cum aliquis sub costis suis, inquit Almanfor, dolorem sentit pungitiuum, & proprie quando siccam patitur tussim, & febricit, expedit, ut si dolor super partem costarum & furculam tendit, fiat minutio ex basilica eius partis in qua est dolor, nisi totum corpus multo sanguine repletum fuerit, tunc enim ex latere contrario sanguinis detractio facienda est. Hæc Rasis nono ad Almanforem, quo loco curat pleuritidem per phlebotomiam basilicæ eiusdem lateris, corpore non existente repleto: sed repleto existente, per phlebotomiam basilicæ partis contrariæ in principio. In libro uero diuisionum, capite quin-

C quagesimoquarto, contrariam tenet opinionem, hoc modo scribens: Cura eius ex phlebotomia basilicæ, ex latere opposito; deinde iteratio phlebotomiæ ex latere doloris die tertia. Et paulò post inquit: Et si pleuresis sit ex cholera, cura eius est phlebotomia, sed ex latere doloris de basilicæ: & signa eius sunt pūctura & dolor in latere, & caliditas fortior quæ eius quæ ex sanguine fit, & pulsus minor & durior, & febris acutior. Hæc ille. Et quis in nobilissima maximeque celebri medicinæ parte crederet, tam multa inuersa mutilataque à Rasi Pœno & ab alijs suæ fortis Pœnis et Arabibus: ut nō dubitem in uniuersum opus affirmare, nullum esse in tam spaciosis uoluminibus folium, in quo non unum atque alterū sit acrius intuentibus mendum deprehendere. Cæterū quis est tam ueteris medicinæ Hippocraticæ expers, qui cum in libris Arabum legerit ab uno autore, in pleuritide secandam esse uenam ex dextro latere, alius è sinistro: unus illorū ex eadem parte affecta, alius ex opposito: non intelligat legitimū sensum antiquæ medicinæ nō esse redditū: Necessum est fateri ita, Hippocratē aliter scriptū reliquisse: cui opinioni præter rationē, Hippocratis quoque, ut dixi, ad stipulatur autoritas, Serapionis filius de eadem in pleuritide secanda uena, secundo sui Breviarij, cap. xxi, ita scribit: Et dum materia in principio permanet curans, trahamus ipsam ad locum contrariū, & ex dorso ad longitudinem. Si autem ægritudo iam cōfirmata est, & abscissum est quod currebat, tunc necesse est ut phlebotomemus ex latere doloroso. Hæc ille. Age nunc quàm prona res fuit in lapsum, ita Hippocratē uitari, ut in super mēdose sit in Serapione receptum, in pleuritide omni uenā secare debere in principio ex opposita parte doloris, siue fuerit ex materia sanguinea siue cholericæ, contra opiniones Isaac, Rasis, Cōstantini, ac aliorū suæ fortis. Sed de ijs aliās.

Ex traditione Auerrois & Auenzoar collegæ. CAP. IIII

D EVOcant me, iam longe progressum, ad loci pleuritidis disquisitionem, qui in primo est tractatu, lib. secūdi, nocturnæ Auerrois ac Auenzoaris curationes, quo sanè tempore libri Galeni & ipsi spectari cōsueuere. Subtexam nunc ex Auerroë ac Auenzoare scriptis quæ paucissima: nec ipsa, ut aperte dicam, magni admodū momenti, quando ad hunc diem non definierunt, qui sedula uetustissimum Hippocratē opera sequuti sint, ut nō adeo multa in eo desiderentur, atque ex illis ipsis quedā quæ consultò præterita uideri possint. Sed sint illa quantumlibet leuia, quia ad lectionis emendationem attinent, pro appendice alteri centuriæ adijciam. Eritque hoc ipsum admonere lectorem, nō docere: etenim quæ in cōiectura posita sunt, sciebā nō temere recipi solere. Nemo enim non libentius, si opinionibus certandum sit, suo etsi minus sit probabile, quàm alterius optimo acquiescit iudicio. Sed qui in hæc inciderint, boni consulant. Nunc uideat lector, an præter celebres aliorū opiniones, in fronte capitis de pleuritide apud Auerroë & Auenzoar, secanda sit in costali morbo uena ex æquo, an uero ex opposito. Lugete o iuuenes, quod & opinio utraq; ab altera diuersa, & suū in utriusque calce acumen altius intuentibus demonstrāt Hippocrates & Galen. Ex qua parte in pleuritide sit phlebotomandus patiens, ipse Auerrois septimo Colliget, primo nos admonet his uerbis: Scias quod quādo intendimus solam euacuationē, tunc à propinqua parte membri euacuamus. Sed quando subtractionem ad diuersam intendimus partem, tunc à remotiori trahimus parte. Rasis, inquit, dicit quod experientia sapissime uidit in matrem, id est in hospitali, pleuriticos phlebotomatos ante pharmaciam, & mortui sunt. Et mihi uidetur, inquit, quod hoc fuit propterea, quia mala materia in profundo corporis in multa erat quantitate, & quando detecta fuit ad actum producta, perdidit patientem. Auenzoar autem, inquit, dicit quod non debet

A debet fieri phlebotomia nisi post corporis mundificationem. Hæc ille. Abimeron *Nō nisi corpora*
 Abyzoar tractatu decimo sexto, capite tertio sui Thefir, de sectione uenæ sic nos *re purgato uen*
 admonet, his uerbis: Et cura huius est, phlebotomare infirmum ex basilica brachij *na aperiēda est*
 oppositi: quamuis quibusdam nouis medicis nostri temporis uideatur, quod sit mit-
 tendus ex eadem parte ægritudinis, inducendo super hoc uerba logicalia & sophi-
 stica, quod mihi nullatenus uidetur rationabile, neq; uerum: inò credo certissime,
 quod facere illud, omnino est mors infirmi. Et præ omnibus rebus alijs debet euitare
 carnes. Hæc Auenzoar Arabs, uel potius Hispanus. Bethicus iste Auenzoar quo-
 rundam sui temporis meminit, sententiū ut ipse putat, & rationes afferētium sophi-
 sticas: An legitimas, ignorat Brissotus. Potest enim, inquit, uerū & ex ueris & ex fal-
 sis, item & recte & uitiose colligi. Is ex solo aduerso latere sanguinē detrahit, nec ra-
 tionem, nec aliud adducit, quàm patris sui usum. Detur hæc ignorantia uenia affe-
 ctui filij in patrem. Prohibet Auenzoar ne è directo mittatur. Credo, inquit, certissi-
 me quod hoc est omnino mors ægrotātis. Credit ergo potius quàm sciat, nec per ra-
 tionem, nec per experientiam. Brissotus uero, ut asserit firmissime, frequentem hu-
 ius rei experientiam habuit, quod ualde & subito conferat: sed suæ positioni, æque
 ac Galeni & Oribasi, Bethicus Hispanus Arabs ille aduersatur, qui nunquam è di-
 recto mitti sanguinem permittit, etsi Rasis & Isaac suæ sortis permittāt. Nonnunq̃
 ut supra dictum fuit, probationē adducit Auenzoar, quam quilibet bubulcus ad-
 uersus doctissimū quencq; afferre possit. Credo, inquit Abimeron certissime, quod
 hoc sit omnino mors infirmi. Sed dicendū potius fuit, cur crederet, non autem con-
 uiciandum tam sordide. Verum, inquit Brissotus, suis uerbis reprehendere aut cer-
 te asperari facile est, qui subdit se credere, nō posse fieri, quod quis à pleuritide per-
 fecte sanari possit, ante sexagesimum diem: euacuata enim causa non tandiu du-
 rat morbus, & post sanationem non est metuenda recidiua, quod suo medendi mo-
 re metuendum est. Cum has quæstiones in scholis agitarent Parrhisenses, ut scri-
 bit Brissotus suo in opere Apologetico, nec auderet quisquā rem nouam experiri:
 Iuuenis quidā, inquit, qui me familiariter utebatur, iam persuasus, extra urbem Par-
 rhisorum æstate questus causa profectus forsitan, inquit, temere quidem at certe fe-
 liciter plurimis sanguinē è directo misit, omnesq; ad unū citò sanauit, alijs morien-
 tibus: quo solo, boni medici nomen assequutus, ad suos redijt. Hoc successu, inquit
 Brissotus, motus Villemorus Brissoti in philosophia præceptor, pertusus tot se ali-
 ter medere mori, nō ueritus est experiri in iuvene monacho, q̃ repente sanatus est.

Ex traditione Ioannis Mesue. CAP. V

VNT uelut minores in alto scopuli, qui eò nauigantibus habent infestio-
 res, quo & minus prouideri possunt: Sic & offensacula haud parum cre-
 bra, similitudine quadam uerborū Mesuana lectione latitantia, pro syn-
 ceris & emaculatis recepta, incautius currentem tam saepe, quàm turpi-
 ter fallūt, ut illud apud Ioannem Mesuem, qui ut aliquid in capite de pleuritide ad-
 deret, distinguit de principio siue fluente materia & fluxa. Item de pleni-
 tudine maiore aut minore, & de toto aut parte. Quæ distinctiones, ut
 inquit Brissotus, essent pulchræ, si ex euidētibus indi-
 cationibus acciperentur. Tandem, inquit, ex
 omnibus quatuor membris san-
 guinem detrahit.

C tharingorū Archiatri, tractatus tertius libri secundi, quo docetur, per quæ loca sanguis mitti debeat in pleuritide, ex traditionibus neotericorum autorum.

VDET me maiorum negligentia, qui tantum Arabum barbarorum uel incuria uel inscitia indulserunt, ut quæcunq; illi scripserint, uelut mysteria quædã, aut corrigere aut mutare nephas duxerint. Sed plus omnino nostrorum hominum iuniorum, qui eiusmodi uitia turpiter recepta, aliquanto turpius ad hunc diem fouerint: neque enim ingenium his, aut eruditio, sed uoluntas defuit. Adde quod pleraq; adeò nuda passim occurrant, ut nemo tam hebeti sit ingenio, cui sub primum occursum non ipsa innotescant uitia ac cõtradictiones: è quorum genere est, disceptatio de missione sanguinis in pleuritide, & per quæ loca sanguis mitti debeat, in uiscerum inflammationibus, & præsertim in morbo costali quem *πλευριτιδα* Græci dicunt. At si numero testimoniorum agendum sit, non adeò facile superabunt neoterici ac nouitij practicantes medici, cum mihi tres, Hippocrates, Galenus & Oribasius suffragium ferant, alij & inter se & Galeno & Oribasio repugnant. Græci semper ex brachio affecti lateris detrahunt. Abynzoar semper ex aduersi. Rasis in Almanfore: Vbi corpus, inquit, ualde plenum est, ex aduersi lateris brachio, aliàs affecti. Sed in libro Diuisionum aliter sentit, & sibi repugnat Isaac Israëlita in principio, inquit: Si materia quiescat, oportet sanguinem trahere ex parte affecta: si uero non quiescat, & dolor ad furculas salerit, ex opposito latere. Auicenna sine determinatione, primū ex crure è directo, deinde ex brachio aduersi lateris bis, prius ex basilica, deinde ex media uel nigra, & post aliquot dies ex affecti lateris brachio: tandem lateri cucurbitas adhibet. Mesues, ut aliquid adderet, distinguit de principio siue de fluente materia & fluxa. Ergo cum Latini tria suffragia certa habeant & conuenientia: Arabes, Pœni, Israëlita, inter se digladiantur omnes, ergo testium fide & dignitate uincunt Latini, barbari uero numero solum. Quod autem ad testimoniorū fidem attinet, dico me non eò insania deductum esse, ut nō paucorum cõmuni hominum saluti præferenda putem: præterea in scriptorū controuersia imitandos esse non plures, sed meliores: Hippocratem, Galenum & Oribasium, primos summosq; fuisse: ponderanda esse uota, non numeranda: hos fuisse inuentores, Arabes & Pœnos aggregatores, Neoterici uero Arabum ac Pœnorum imitatores, quales fuere Gentilis Fulginas, Niculus Floratinus, Matthæus Gradeus: Arculanus, alij uel practicantes, puta Guainerius, Platearius, Montagnana, Bertrutius, Gatinarius, Pãthaleon, Vercellenis, Gordonius, Iacobus de Partibus, Ioannes à sancto Amando, Guido à Caliacio, Gerardus à Solio.

Opiniones uariæ & contrariæ autorum recentium ac neotericorum, de missione sanguinis in pleuritide.

RAVARER ego plura huiusmodi errata, ex eodē fonte manãtia, unū in locum cõgerere (Satis enim ex his quæ diximus, poterat diligentius lectori monitus uideri, ut reliqua per se prospiceret) nisi recentiores ac neoterici medici mortis pericula inducerent, Arabum ac Pœnorū uestigia sequentes. Ne igitur alijs qui id laboris suscipere fortassis recusabūt, in medio relinquantur, pauca ex neotericorum opinionibus ac placitis subnectam.

Gentilis Fulginatis de missione sanguinis in pleuritide, OPINIO PRIMA,

NEC

A **E**C inepte aliquis quæserit, quid sit quod Fulginas Gentilis Arabum aliter Achilles dicat de sanguinis detractio in pleuritide. Ipse enim suis in Commentarijs in Auicennam, capite de pleuritide ait: Per diuersionem humores diuertuntur ad longinquum, & faciliter ad inferiora, quia trahere sanguinem inferius, leuius est quàm superius, cum de se sit grauius: uerbi gratia: Si pleuritis inchoat à dextro, fiat phlebotomia de saphena pedis dextri. Sed contra inquit: Quia Mesue præcipit phlebotomiam de saphena lateris oppositi: respondetur quod pleuresis uel est in principio principiante, & tunc competit phlebotomia de latere opposito, nempe de saphena lateris oppositi, ut dicit Mesue: quia ipsa magis diuertit, & tunc est intentio diuersionis: Vel non est in principio principiante, & tunc de saphena eiusdem lateris, ut aliquid euacuetur. Aliter dicendū credo, quod uel in partibus inferioribus, & toto corpore est multa repletio, in uia ascensus superius, & tunc debet phlebotomari saphena lateris oppositi. Ratio, quia phlebotomia saphenæ eiusdem partis cum hoc quod diuertit, agit multam materiã in corpore sic pleno, & facit eam declinare uersus easdem partes: ex quo potest esse suspicio, ne moueatur ad locū pleuritidis affectio. Sed si de latere opposito fiat phlebotomia, non accidit hic timor. Sed tu dices, hoc est contra Canonem generalem: Caue ne in duas diametros diuersiones facias. Dicendum quod materiæ actu fluentis non potest esse diuersio in duas diametros, sed materia de qua potest suspicari, quod fluat, & potest diuerti in duas diametros, respectu partis in qua est ægritudo, sed non sit omnino in duas diametros, respectu loci materierum, de quibus suspicamur quod possent fluere. Si autem non sit repletio tanta, tunc de saphena eiusdem partis possumus phlebotomiam facere: & post ipsam de nigra. Hæc Gentilis. Vide lector **B** amantissime opinionem Fulginatis incertam ac dubiam. Aliquādo uno in loco uoluit in principio pleuritidis fieri debere phlebotomiam ex parte affecta, nonnunquam ex opposita. Non refero multa quæ Gentilis scribit, quia partim superius improbata à nobis sunt, partim arbitraria, & fabulæ mihi uidentur: Nam etiam si Galenus id diceret, ridiculus haberetur iudicio multorum.

Platearij Sardonitani de sectione uenæ in pleuritide, OPINIO SECUNDA.

VBTEXAM nunc ex lepidissimi Ioannis Platearij practica, quam paucissima, quæ nec ipsa, ut aperte dicam, magni admodum momenti sunt. Ipse enim capite de pleuritide ait: Ab ipso itaque principio, uiribus & ætate permittentibus, fiat minutio de uena cordis: ut si apostema sit in dextra parte, de sinistro minuatur: si uero in sinistra, de dextro sanguis detrahatur brachio: si autem in utraque, de utroque: & fiat minutio de uena cordis: & potest fieri usque ad finem quartæ diei, & etiam in principio quintæ, si uirtus fuerit fortis. Hæc Platearius somnando potius, quàm uigilando scripsit.

Bertruti Bononiensis, OPINIO TERTIA.

ILLUD si uacat, æquiore suspendant lance, Bertruti Bononiensis doctrinæ studiosi, uerane sit omnino lectio illius de pleuritide, quæ ait: Si pleuresis sit in principio, & corpus sit plethoricum, fiat primo phlebotomia saphenæ pedis eiusdem lateris, propter diuersionem materiæ. Postea fiat phlebotomia basilicæ brachij oppositi lateris. Et est inconueniens ut phlebotometur saphena uel basilica pedis oppositi lateris, quia diuersio non potest fieri per duas diametros, ut uult Auicenna. Postea tertio & ultimo fiat ex basilica brachij lateris eiusdem, propter eradicationem: in qua tantum sanguinis extrahatur, donec in alium

colorem, scilicet nigrum, uel magis intense permutetur, quod significat eradicationem pertigisse usque ad minorationem causae coniunctae. Obseruetur uirtus, aetas, ne simul cum causa morbi extrahatur uirtus. Haec est noua atque inaudita Bertruti doctrina. Sed non est huius temporis aut loci omnia recentium autorum errata corrigere. Ad aliorum errata festinat oratio.

Gerardi Bututi Parrhisiensis, OPINIO IIII

RERHVMANE, ut solet, a me quaesuit Ioannes Canapeus Parrhisiensis, nostrarum literarum studiosus, nec a Musis, ut dicitur, & Gratijs alienus, quid esset quod Gerardus Bututus gentilis suus, Constantini Cassinensis monachi interpres grauissimus, eo in libro, qui Viaticus inscribitur, a sententia Constantini recesserit. Constantinus eo in libro, capite De pleuritide, secandam esse uenam ex equo affirmat. Gerardus uero sic ait: Phlebotomia si fieri debeat, fiat in principio ex parte lateris opposita, ubi est apostema, in secundo uel tertio antequam confirmatum est apostema. Sic enim dispergitur materia apostematis. Sed apostemate confirmato, fiat ex eadem parte: quia tunc oportet materiam ab eodem loco extrahi. Haec Gerardus Bututus. Sed neque temere me illi accedere identidem praefatus. Hippocratis & Galeni, ac ipsius Constantini, cuius Gerardus expositor est, testimonium celebrabam, quorum hic autoritas est maxima.

Antonij Guainerij Ticinensis doctoris, OPINIO V

N nullam Apollinae artis partem licentiosius grassata est Guainerij inscitia, quam in eam quae de sanguinis missione in pleuritide scribit. At sic habet ipse conditionibus annotatis: Et dolore uersus furculam & thoracem, & quod est super ea tendente, necessaria erit phlebotomia: diuersimode tamen, secundum scilicet apostematis & sputi uariam dispositionem: antequam apostema fuerit completum, fluente adhuc materia, & antequam sputum fluere incipiat, ex saphena lateris oppositi facienda erit phlebotomia, uel eiusdem partis, ut placuit Auicennae. Ventris tamen ubi opus fuerit praemissa lenitione, dehinc ex basilica oppositi lateris. Haec Guainerius somniauit. Sed non est huius temporis aut loci omnia doctrinae Arrabum errata corrigere, cum animo sedeat magis nostra tradendo disserere, quam aliorum aperiendis erroribus inseruire.

Ioannis Arculani Veronensis, de sectione uenae in pleuritide, OPINIO SEXTA.

AE TERVM nunc discutiamus, an debeat incidi in principio saphena pedis, an uero basilica brachij. In hoc enim causae cardinem uersari plerique forsitan non immerito putabunt. Herculani uero inter iuniores medicos autor celebris, ac in Arabum doctrina singularis, in Commentarijs suis ad Almanforē ita scribit: Quereret forsitan aliquis, ex qua parte apud recentiores medicos phlebotomia celebretur: & inter illos est alteratio plurima, cum quidam solummodo ex saphenis, quidam ex basilica dicant in principio esse phlebotomandum, & omnes suis rationibus se tuentur, ac experientijs non uulgaribus, quorum rationes omitto. Sed pro parte mea, inquit, hanc uiam sequar, quam nunc subscribam. Solum in quatuor casibus uidetur esse facienda phlebotomia de saphenis. Primus, quando corpus esset repletum, & materia peccans multa. Secundus, quando materia est uenenosa, aut attinens uenenositati, corrupta aut putrida. Tertius, quando timemus raptum ipsius ad membra superiora nobilia. Quartus, quando esset retentio alicuius euacuationis consuetae, in membris inferioribus, puta menstruum,

Quatuor ex casibus incidenda saphena est.

Arum, aut hæmorrhoidarum, laqueatio uenarum. In cæteris casibus omittenda est. Exceptis ergo istis quatuor casibus, nō est faciēda phlebotomia ex saphenis: & debet fieri ex saphena eiusdem partis quæ affecta est, nisi esset in repletionē modū excedente: quia tunc, ut uult Mesurē, fieri debet ex opposita. In cæteris aut casibus notabili existente repletionē, debemus incipere à phlebotomia basilicę oppositæ, communiter usque ad treis dies inclusiue. Sed in prima & secunda die, melius est ex manu: In tertiā ex brachio. Deinde, si expedit, ex basilica eiusdem lateris. Aliqui tamen sunt casus, in quibus non competit phlebotomia, ut in pleuritide ex cholera pura, distante multum à natura sanguinis, & corpore existente multū cholericō: In quibus timere debemus sanguinem euacuare, quoniam euacuato sanguine solet bilis furere. Hęc ille. Hactenus aperte loquū Arculanus de purgatione quæ fit per phlebotomiam, sed dubie inter inflammationum inītia, ubi retrahendum atq; euacuandum simul sanguinem aliquando esse affirmat, & quādoq; negat: Et aliquando de saphena eiusdem lateris sanguinem primū detrahēre. Et certe mihi rem altius mecum repetenti, sæpe uerisimile uisum fuit, has fuisse causas erroris Auicēnæ profitentis se Galeni interpretem, quod de retractione tanquam de una specie loquendum putaret, neq; diuersarum specierum diuersas uires perpenderet.

De sanguinis missione in morbo costali ex Marco Gatina-
rio collega nostro, OPINIO SEPTIMA.

ST in plerisq; rerum scriptoribus quædā obseruare, quæ inter se omnino sint contraria, maximeq; repugnare uideantur, quale est illud collegæ nostri Marci Gatinarij de sectione uenæ in pleuritide: ita enim scribit: Intentio per quam prohibemus augmentum apostematis in pleuritide, est diuersio: & in hoc magna pars iure consistit, trahendo materiam ad partem oppositam: & in hac intentione laudat Rasis phlebotomiā, & Auicenna, dicens: Ex rebus curationis est, ut fiat phlebotomia ex latere opposito, & ex saphena opposita in longitudine, deinde ex basilica, postea ex nigra: de quo tamen latere fieri debeat, dubitat Gentilis. Vide eum. Hęc ille. Galenus autem libro De phlebotomia contra hanc opinionem ait: Ad eò uero euidentem utilitatem, & interdū etiam repentinam affert uenæ sectio è directo affectarum partium facta, ut & ægrotantes ipsi, & eorum necessarij plerunque stupidi maneant.

Barptolomæi Montagnanæ de missione sanguinis in pleu-
ritide, OPINIO OCTAUA.

NVNC LOCVM attende, quo docetur, per quæ loca sanguis mitti debeat in pleuritide: quanquam nefas propemodū duxerim, quicquam in his mutare, in quibus Barptolomæus de Montagnana, uir inter neotericos ac iuniores medicos doctissimus, sit magna industria maiore cū laude uersatus. Quia tamen nemo, ut arbitrator, repertus est, cui constiterit hæc scribenditatio inoffensa, non mirum si unum aliquod præterierit omnia tractans. Quanquam non sum tam arrogans, ut quod dixerō, uelim pro oraculo haberi, tanquam non aliud uerius esse possit. Est in nonagesimoquinto Consilio apud Montagnianum de pleuritide ita: Primum itaque curationis ingenium est, ut uentre lenito & constante uirtute statim fiat phlebotomia de uena Saluatella partis patientis, & extrahantur uncie quatuor aut quinque sanguinis. Si autem post primam phlebotomiam adhuc apparent signa magnæ repletionis, melius est phlebotomare uenam partis contrariæ parti affectæ. Hactenus Montagnana. Hęc omnia uidentur uera, & cum Galeno consentiunt, præterquam quod dicit ex Saluatella: ubi Ga-

lenus: Ex uicinioribus & cōmuniōribus patiēti particulæ uenis fit euacuatio & optima & facilis. Ex multis locis hæc pauca sufficiant ad ostendendum, neq; semper exigim maximam distantiam, ut sit reuulsio: neq; semper eam esse optimam quæ fit per loca longius distantia, cū fieri possit per propiora. Sanguinē enim de naribus fluentem non retrahes in crure fixa cucurbitula, sed ex hepate aut liene ē directo: neque facta pedis uena aut brachij diuersi lateris, sed ē directo.

De sectione uenæ in pleuritide ex Gordonio
Gallo. OPINIO NONA.

PVD Bernardum à Gordonio Gallum, capite De pleuritide, in peruulgatis impressisq; codicibus hæc uerba leguntur: In pleuresi corpore pleno & uirtute forti, fiat phlebotomia secundum Auicennam de saphena eiusdem lateris: deinde si adest plenitudo, de basilica opposita: aut si uellet facere de saphena, fiat in principio oppositi lateris: dinde de basilica eiusdē. Et est intelligendum, secundum doctrinam Galeni, supra illam partem quando dolor ad spatulas salierit, &c. Ab hepate procedit quædam uena, & protrahitur usq; ad cor: deinde truncus ascendit rectus uidelicet ad duas guydeni. Sed postquam procedit à corde quidam ramus à trūco recto uersus dextrum & sinistrum, & utrinq; uenam constituit basilicā in curuatura brachij: Istæ autem basilicæ duæ æqualiter hauriunt ex puteo, & ideo æquale esset, de quacuncq; parte fieret phlebotomia, quia æqualis est distātia. Sed aliud est, quoniam uenæ capillares, quæ nutriunt costas superiores, habent colligantiam cum uenis capillaribus, quæ procedunt à basilica: & ita si fieret phlebotomia in principio corpore existente pleno de eodem latere, fieret tractus ad locum per uenas capillares, & ita faceret ad augmentum. Et si in ægritudine confirmata & corpore non pleno fieret de parte opposita, tunc fieret tractio materię corruptæ ad mēbra nobilia. Restat ergo quod in principio corpore plethorico existente, debet fieri phlebotomia de basilica oppositi lateris, aut de saphena eiusdē partis, & postea fiat de eadē parte: & ut dicit Galenus, si non inueniat basilica, fiat de mediana: si non inueniatur mediana, fiat phlebotomia de cephalica. Hæc Gordonius, Hæc excogitata subtiliter, sed ad sensum Galeni forte uiolenta. Hic enim Gordonius, ut Auicenna, Rasis, cæteriꝫ Arabes, uidetur habere ut lucem patiatur & tenebras, & lucida & opaca ueritatum interualla, puraq; interdum & nonnūquam impura. Gordonius uir fuit nobilis, subtilis, ingeniosus, eruditissimus, qui primus apud Montispedenses & Gallos hunc nodum ingeniose, etsi nō uerē, cum suo Auicenna enodauit, qui apud Montem Pessulanum Arabum, & utinam Græcorum, medicinam professus est, explosis triualibus nugatorijsq; sophistarum præstigijs, quæ melius est non didicisse. Igitur & ingenio quammaximo & doctrina non mediocri præditus, & in rebus dijudicandis dubijs certissimus, atque prudentissimus, etsi sermone barbaro ob temporum iniuriam excellat, ita opinionem Auicennæ de pleuritide enarrare solebat, ut diceret, id significari ab Auicenna, quod scribit Galenus de sanguinis detractio, quod uidelicet in principio hæc ex longinquo, postea ab ipsis exulceratis partibus sit emolienda. Sed nunquid mi Bernarde, è longinquo dicit Galenus, non autem longissimè: Sicuti cum de purgatione ageret. Nam ex Galeno colligitur, in pleuritide corpus impurū in principio non esse purgandū, neq; per ipsam phlebotomiā, ut sputationes promouendo: neq; per partem ualde uicinam, ut factis extrinsecus in lateris patientis cute scarificationibus, adhibitisq; cucurbitulis: neq; idcirco in malleolo secanda est uena. Horum & aliorum una est ratio, quod quamuis aliquid de corpore euacuent, tamen uel nullatenus uel minus retrahāt, quæ Galenus decimotertio Methodi exponit. Et de arte curatiua ad Glauconem

Gordonius.

A conem præcipit, rationem subiungens, cur huiusmodi uenæ incidantur. Hæ enim, inquit, uiciniores magisq; è directo sunt patientibus membris: quod parum opinio ni Gordonij congruit.

Consiliatoris Petri Aponensis de sectione uenæ in costali morbo, OPINIO DECIMA.

PETRVS Aponensis, inter Italos uir in medica arte eruditissimus, & in philosophia, mathesi que ac metaphysica peritissimus, ingenio subtili & acri eloquio, uitæ apud suos philosophicæ conspicuus, id propterea appellatorem Consiliatoris præclarâ nactus est, multa posteris ingenij sui monumenta non pœnitenda reliquit. Ex his autem unum apud me habeo, cui titulus Consiliator præfixus, opus sententijs referatissimum. Quare operæ præcium aliquid nobis uisum est, annotationes ac cribrationes in Petrum Aponensem recentioribus medicis proferre. Nunc autem nobis uidetur hic subscribere ipsius Cōsiliatoris uerba, quæ differētia C I X. C I. sui libri legunt de missione sanguinis in pleuritide. Phlebotomia, inquit, ferè semper est præmittēda dum uirtus patitur & ætas: plus tamen aut minus secundum quod indicationes demonstrant: quæ siquidem ex latere opposito apostematis est faciēda, si corpus fuerit plethoricum, & materia in fluxu. Si uero non, ex eadem afferunt parte. Quod si fuerit in panniculo pectus distingente, utrinque uel indifferenter phlebotomandum, uel magis ex dextra. At quia plerumq; medici uocantur materia collecta, non parum ex eadem euacuant parte. Quando enim materia fluit, licet per oppositum euacuari, & præcipue quando uolueris deriuare. Hoc nanque longinquorem expedit diuersitatem. Quando autem materia fuerit infusa, phlebotomia facta ex parte opposita, impotentior est, quam ut aliquid euacuare possit de materia apostematis: sed naturam debilitans prohibet digestionem: quod similiter in peripneumonia intelligendum. Considerandum etiam, quod si pleuresis fuerit in parte superiore pectoris, phlebotomanda est plus mediana. Si uero in inferiori, basilica: cum illa euacuet quod superius magis: huiusmodi autem quod inferius amplius. Neque enim sit tractus super principale, cum in opposito partis pleuresis fiat phlebotomia: quia uenæ quæ ad musculos deueniunt pectoris, in ramos diffunduntur à uena grandia à corde ascendente circa clauum colli. Et neq; si per cor transiret, cum talis materia nondum sit corrupta, esset adeo grande nocumentum, ut iuuamentum, quod inde sequitur. Hactenus Cōsiliator. Hæc Petri Aponensis differentia est plena eruditionis & indiga interpretationis: in cuius enarratione Aponensis eruditus auribus non satisfacit, & in eo potissimum loco, ubi asserit aliquando debere phlebotomari ex mediana, nonnunquam ex eadem parte, aliquando uero ex opposita.

De uena incidenda in pleuritide, ex secta Arabum.

AGALENI tempore cōplures lingua externa scripserunt: Vnde quidem barbarorum feritas Italiam, Galliam ac Hispaniam inuasit. Hinc Arabum & Pœnorū, aliorumq; autorum uolumina, in tanta rerum inopia recepta sunt, ut satis admirari nequeam, quod cum Arabicarū literarū mediocrem haudquaquam scientiam, grecarum uero propè nullam habuerint, uocabulis non latinis, modo non inepte dicant aut inerudite, sed à uero prorsus uerissimilique abhorrentes interpretationes, etymologias, compositiones, deriuationes, contra receptas approbatissimorum tam Græcorum quam Latinorū autoritates, inuerte re ausi sunt. Cuius est Girardus Cremonensis, à quo maxima ex parte Gentilis Fulginas, Bertrutius, Herculanus, Matthæus de Gradis, suos errores acceperunt, Nico

clusq; qui & ipse omnium Gerardi errorum syluam hausit. Necnon Gentilis Fulgīnatis, ac Iacobi à Partibus si uellem errata colligere, haud paruū quidē opus compilarem, quippe cum tantum barbariei, quā latinītatī habere credantur. Sed nō est, ut dixi pridē, huius temporis aut loci, omnia horū errata corrigere, cum animo sedeat magis nostra tradendo differere, quā aliorum aperiendis erroribus inferre. Vnum tamen postremo dixerim, in pleuritidis cura Gentilem, Bertrutiū, Iacobum à Partibus, Plateariū cum Auicenna errasse: Fuerūt equidem Auicenna, Rasis, Isaac, ac illorum interpretes Gerardus Cremonēsis, Nicolus, Fulgīnas, Iacobus à Partibus uiri magne, prout tempora illorū patiebantur, eruditionis, Verum ut autor est Iunius Columella: Qui sapientes existimati sunt, multa scisse dicuntur, non omnia. Summi sunt, sed tamen homines: proinde possunt erraticis diuerticulis cæcutire, ueritatēq; protinus relinquere, Quoniam Non semper feriet quodcunq; minabitur arcus. Nec pudor est, ut autor Marcus Varro, perfectio speculatio festuculam reliquisset.

Arabum placita per conclusiones digesta.

RAVIVS mihi nūc certamen quā ut fabellis uacare liceat, grauiorq; exoritur pugna: Quippe cum in eruditissimorū Arabum sentētiās, qui in medicam artem aut cōmentarios aut annotationes edidere, disputatio suscipiat ardua. Quod nisi prius omnes illi suomet, quod aiunt, sese transfodissent gladio, quiescendū mihi fortasse non grauato imperasse potuerā. Tametsi pro salute hominum, pro literis, pro cōmuni omnīū utilitate nullius habenda personę ratio est, nō sui ipsius. Perplacet inquam Aristotelicum illud: Amicus mihi Plato, amicus Socrates, sed magis amica ueritas. Nunc uero Arabum placita neoteoricorū more ac proprijs uerbis per conclusiones afferam in medium: sed quæ nō satis digesta reperient, quæq; aliquanto fortasse crudiora, tempore suo & ipsa die digerat & concoquat. Venio nunc ad primam Arabum cōclusionem de secunda uena in pleuritide, quæ est Isaac Israēlitæ.

ISAAC Israēlitæ filij regis Arabum, Conclusio prima.

VERBA Isaac in pleuritide sunt hæc, ut tandē cum re ipsa cōgrediamur, ex libro Pantechni sexto, capite undecimo: Oportet in initio si dolor furculas salierit, basilicam per antispasim phlebotomari, ut materia ad opposita diuertat. Si uero materia quiescat, phlebotomari secūdum infirmū locū. Oportet autem ut multus sanguis extrahatur: semel itaq; & iterum, si uires permiserint patientis, fiat phlebotomia. Hactenus ille.

AVICENNAE, Conclusio secunda.

AVICENNA doctrinę Arabū proculdubio princeps & uexillarius, sædo pudendūq; cæcutiuit errore miseroq; & pueriliter hallucinatus est. In Auicenna legitur, etiā inter cibos lentes ex aceto in pleuritide, quod multo efficacius est ad nocendum, quoniam ut Galenus ait libro primo De ratione uictus, in morbis acutis, Cōmentario uigesimo primo: Neminem inuenies mentis compotem, qui lentibus alat ægros in pleuritide, adeo ut inclinante morbo, quæ certa spes salutis est, si exhibeas lentes frigidas præparatas cum aceto, necessario ægrum interemisse. Hæc Galenus. De sectione uero in pleuritide, Auicenna inquit: Ex rebus communibus est phlebotomia, sed in principio ex latere diuerso, & magis festina de Saphena opposita in latitudine, & post ipsam de basilica opposita in latitudine: Deinde post aliquot dies ex latere † cōueniente in latitudine. Hanc conclusionem Auicennæ tenuerunt Gentilis, Bertrutiū, partim Guainerius; Arculanus dubitat, Gatinarius Auicennam confirmat, Gordonius approbat.

† al. opposita
in latitudine.

RASIS

CUM mihi decretum sit nō minus publicæ utilitati studiosorū consulere uelle, quā gloriæ priuata respectū habere, nō me à proposito deterrebit humilitas rerū, imò tanto magis minuta quæq; scrutabimur, quāto talia incuriosius transmitti solent. Legimus apud Rasim Pœnum, de missione sanguinis in pleuritide, sed bis apud eundem perperam. Sic enim in nono ad Almanforem libro scriptū est: Si dolor super partem costarū & furculam tendit, fiat minutio sanguinis ex basilica eius partis in qua est dolor, nisi totū corpus multo sanguine repletū fuerit, tunc enim ex latere cōtrario sanguinis detractio facienda est. Si ægritudo per aliquot dies dura uerit, phlebotomia à parte dolente facienda est. Idem in libro diuisionū hoc modo scribit: Cura eius ex detractio sanguinis basilicæ ex latere opposito, deinde ex latere doloris die tertio. Et pleurefis si ex cholera est, cura eius est phlebotomia, ex latere doloris de basilica. Vide Rasim ad Almanforem tenuisse cum Galeno ex æqua parte. In libro autem Diuisionū distinguit: Si, inquit, ex sanguine, uel ex cholera, & sic anceps est & incertus ac uariū, & nihil certi habens. Hanc opinionē tenuit in parte Arculanus dicēs: In corpore existente cholericō, timere debemus sanguinis euacuationem, ubi timemus choleram furere. Nunc ueniamus ad Græcos.

HÆC sunt quæ de secunda uena in pleuritide apud Rasim, Isaac & Auicennam annotanda esse scholastico more censuerim. Nec inficias eo, alia quoq; apud Serapionē, Auenzoar, Auerroën, ac alios Arabes extare, quæ diligentius citiusq; enarrari potuisse uideant. Sed non mihi id studiū fuit, ut minutissima quæq; cōsectarer. Etiam uereor ne hæc sint satis superq;, cum Homeromastiges obiter cauendi sint, & detractores formidandi, quū inuidis reperta sint omnia. Cæterū cōscius sum mihi ipsi, quicquid in annotationibus meis in Auicennā scripserim, id me candidè atq; simpliciter scripsisse sine liuore, sine studio uell icādi: imò ut in his annotationibus sæpiissime professus sum, Auicennā laudo, & laudandū esse cēseo: atq; inter eruditos numerādos Isaac, Rasim, Auicennā, Serapionē, alios uel Arabum autores, in quorum commentarios nihil ego scribere ausus forem, nisi existimarem eos fuisse mutilatos, & incuria temporū atq; incitiā hominum deprauatos. Scio uiro bono indecorū esse in mortuos scribere: scio cum defunctis non nisi laruas luctari: scio fugiendum in primis esse nomen obtrectatoris, & studiū caninæ facundiæ minime exercendum. Quare uos lectores optimi ac candidissimi, rogo, quæsoq; ut has annotationes sine liuore perlegatis, quemadmodū amicæ sunt sine liuore cōpositæ: ita meo nomine faueatis, quemadmodū ego, Græcis primo, secundo aggregatoribus illorū Arabibus, cæterisq; eruditis fauendum esse censeo. Quod si aliquando Auicennæ & Rasim cōmentarios uideor culpā uehemētius, danda est ueniā, ut semel finiam, cunctis quæ scripsimus. Nunc lectores amantissimi Galenum, Hippocratem, Orisbasium, ac Cōstantinum, cum de sectione uenæ in pleuritide dixerint, audite quæso, & quicquid id est, qualecunq; est, boni consulatis.

De sectione uenæ in pleuritide ex Hippocrate & Galeno, Cōclusio.

Vides, credo, quantum tibi tribuam, quod hæc tam multa, & Arabibus nō antemaduersa, à quibusdam Italis, Gallis, ac Hispanis fortasse parū intellecta, tuo subijciam iudicio: proinde non graueris, si qua uisa fuerint nō ita magni ponderis, hæc quoq; cognoscere, & de his recte iudicare. Quale est quod Galenus in libro De ratione uictus in morbis acutis, cōmentario sexagesimosextimo de Hippocrate loquens, ait: Hoc etiam loco rursus explanat sententiam germine partis libri. Vnum enim quod omiserat, sed per ea quæ ab eo dicta sunt, facile subaudiebat, adiecit hoc, scilicet è directo affectū lateris faciendam esse uenæ sectionem. Quod his uerbis indi-

Cat: Internam brachij uenam secare oportet, ab eo uidelicet latere, quod dolore fuerit affectum. Galenus hoc cōmentario significat, quod in pleuritide oportet incidere uenam ab eo latere, quod dolore fuerit affectum. Ergo neq; Auicenna neq; Rasis, si non ita sentiant, effugere possunt: sed neq; Isaac, neq; Gentilis cum suis collegis, si uelint suppetias ferre. Huius erroris causam eò refero, quod hic quartus liber non habeatur apud Arabes, ut ab eius linguae peritis audio: neq; refert siue dixeris ab eo latere, siue ad eas partes.

Ex Oribasio & Constantino Africano, Conclusio ultima.

NEc omnino inepte aliquis quaesierit, quid sit q̄d Oribasius Sardinus, & Constantinus monachus dicāt de missione sanguinis in pleuritide in principio. In ipso ferme Oribasij uestibulo ad Eustathiū filium obijcitur locus animaduersione dignus, cum ait: Pleuriticis autem ex ipsa parte quae dolet, sanguis est auferendus. Ad oculorū uero dolores iuuat magnifice, si ex ipsa parte quae plus dolet, de brachio capitalis incidatur uena. Hac ille. Est & alius locus animaduersione etiā dignus apud Constantinū lib. tertio Viatici. Si uideamus, inquit, quod apostema diaphragmatis sit sanguineū, festinemus ut de basilica uena minuamus, de latere ubi infirmus patitur, anteq̄ augeat̄ dolor: quod in periconoxeon precipit Hippocrates. Hanc Constantini sententiā sequutus est Montagnana in suis Consilijs, ut superius dictū fuit. Hippocrates ergo & cum illo Galenus, Oribasius, Constantinus, & ex recentioribus Mōtagnana, & ultimo Curtius collega noster, & Brissotus Parrhisiensis, in pleuritide dextrae partis, internā cubiti dextri uenam secant, bis eodem die, si aeger patitur, qua nocentissimū corporis humorem, qui defluxionis causa erat, educunt. Sed à phlegmone reuellendo ualide ac celeriter simulq; totū corpus euacuāt: plus tamē à partibus phlegmone uicinis: Tum crurum ac sinistri brachij uinculis, & frictionibus, quandoq; alijs, ut cucurbitis, scarificationibus, aut uenae sectione, humorē mollem conuertunt ad distantissima, tractibus caloris dolorisq; obsistentes. Potuerunt Auicennae, Rasis, Isaac, interpretes in uertendo hallucinari. Potuerunt & Arabes errasse, homines enim fuerūt. Nunc satis sit Hippocratem, Galenum, & Oribasiū, Constantinū, Isaac, nec ita scripsisse, neq; intellexisse, ut sentiūt neoterici practicaes Auicennam, Rasin, Isaac, alios ue Arabes sensisse. Quod aut̄ recentiores medici dicunt, Galenū praecipere secandam esse uenam brachij, qua educatur sanguis in aduersum quā defluat: id uerū est, secta uena brachij interna affectū lateris: sed ipsa Galeni, seipsum exponentis enarratione, id fieri antea ostendi: non autē ex aduersi lateris brachio: neq; colligi potest ex Arabum traductione: Manifestū enim est his uerbis nō aliud significari, quā retractionem, siue quod euacuatio fiat à phlegmone, retrahēdo humorem per eam uiam per quam defluerat, hoc est per costarum uenam ad cauam usq; neq; tam partium quā motuum contrarietas significatur. Attamen termini horum motuum contrariorū quodammodo contrarij dicuntur, scilicet pleuritidis locus & uena caua quamuis nō extrema. Opponitur enim & extremum extremo, & medio. Alia multa citat Brissotus Parrhisiensis, quae ob epitomes angustiam relinquamus. Illa enim, si per ocium licet, ipse uidere poteris.

SYMPHORIANI CAMPEGII APOLOGETICAE DIS-
CEPTATIONIS DE PHLEBOTOMIA FINIS.

BASILEAE APVD AND. CRATANDRVM, ET
IO. BEBELIUM, MENSE AVGVSTO,
ANNO M. D. XXXII

ere, quod dolent
inde oportet
Aucenna neq
ntulis cum suis
rod hic quarus
qy referi suae

ultima,
ardianus, & On
de in princip
animaduertio
est auferendus.
oler, de brachio
ne eia dignus ap
tema diaphragma
re ubi infirmus pa
socrates. Hanc C
ur superius dicitur
nus, & ex recom
as Parthiis in ple
dem die, si ager pa
sa erat, educum. So
euacuat, plus tunc
nculis, & frictio
ione, humore mo
tentes. Potuerunt
tuerunt & Arabe
enum, & Orbali
neoterici practica
ecentiores medici
ucatur sanguis in
affectu lateris: sed
li non autem ex adu
Manifestum enim est
acuatio fiat a phleg
hoc est per colera
rarietas significat
lo contrarij dicunt
pponitur enim & c
iensis, quae ob ep
videre poteris.

TICAE DIS
A FINIS

DRUM, ET
VSTO,

